

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİYE BİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

**“VERGİ REKABETİ VE VERGİSEL
DÜZENLEMELERİN DOĞRUDAN YABANCI
SERMAYE YATIRIMLARINA ETKİLERİ”**

MUSTAFA KORKMAZ
2502140195

TEZ DANIŞMANI
PROF.DR. MURAT ÇAK

İSTANBUL - 2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : MUSTAFA KORKMAZ Numarası : 2502140195
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : MALİYE Danışmanı : PROF. DR. MURAT ÇAK
Tez Savunma Tarihi : 09.07.2019 Saati : 11.00
Tez Başlığı : VERGİ REKABETİ VE VERGİSEL DÜZENLEMELERİN DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARINA ETKİLERİ

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 50. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. MURAT ÇAK		KABUL
2- PROF. DR. BİNHAN ELİF YILMAZ		kabul
3- PROF. DR. AYŞE GÜNER		KABUL
4- DR. ÖĞR. ÜYESİ KEMAL CEBECİ		KABUL
5- DR. ÖĞR. ÜYESİ RECEP EMRE ERİÇOK		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. NAZAN SUSAM		
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ ÖZKAN ZÜLFÜOĞLU		

ÖZ

“VERGİ REKABETİ VE VERGİSEL DÜZENLEMELERİN DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARINA ETKİLERİ”

MUSTAFA KORKMAZ

Uluslararası doğrudan yabancı sermaye yatırımları, sermaye fazlası olan ülkelerde yerleşik kişi ve kurumların sermaye birikimi yetersiz olan başka bir ülkede kar elde etmek amacıyla hareket halinde olması sonucu ortaya çıkmış bir kavramdır.

Uluslararası sermaye hareketliliği sonucu ve gelişen teknolojik imkanlarla birlikte sermayenin mobilitesinin kolaylaşması ile de birlikte sermaye birikimi yetersiz olan ülkelerin hareket kabiliyeti kazanan yabancı sermayeyi ülkelere çekmek için giriştikleri faaliyet neticesinde uluslararası vergi rekabeti kavramı ortaya çıkmıştır.

Uluslararası vergi rekabeti, doğrudan yabancı sermaye hareketlerini etkileyecek bir unsur olmakla birlikte ana faktörlerden biri değildir. Yabancı sermaye hareket edeceği hedef ülkede gelişmiş, istikrarlı ve güven veren bir ekonomik yapı, hukuk sisteminin benimsendiği ve mülkiyet haklarının uluslararası güvence altında olduğu bir sistem ve kurumsal yapının geliştiği bürokratik engeller yerine kolaylıkların sunulduğu bir yapı aramaktadır.

Bu çalışmada Uluslararası vergi rekabeti ve uluslararası vergi rekabeti kavramının teorik temelleri işlendikten sonra İstanbul’da faaliyet gösteren yabancı sermayeli kuruluşlar özelinde bir alan araştırması yapılarak Türkiye’nin doğrudan yabancı sermaye yatırım girişleri ve bunlara etki eden faktörler değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler; Vergi Rekabeti, Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımı, Gelişmiş Ülkeler, Gelişmekte Olan Ülkeler, Ekonomik İstikrar, Siyasi İstikrar, Hukukun Üstünlüğü.

ABSTRACT

“TAX COMPETITION AND THE EFFECTS OF TAX REGULATIONS ON DIRECT FOREIGN CAPITAL INVESTMENT” MUSTAFA KORKMAZ

International foreign direct investment is a concept that has emerged as a result of the fact that the people and institutions in the countries with surplus capital are in the process of making profit in another country with insufficient capital accumulation.

As a result of the international capital mobility and the technological opportunities, the mobility of capital has become easier and the international tax competition concept has emerged as a result of the activities of the countries with insufficient capital accumulation to attract foreign capital to their countries.

International tax competition is not one of the main factors that will affect foreign direct investments. An advanced, stable and trustworthy economic structure in the target country in which the foreign capital will move is looking for a structure where the legal system is adopted, and a system where the property rights are internationally guaranteed, and the bureaucratic obstacles in which the institutional structure develops are presented.

In this study, foreign owned organizations operating in Istanbul made a field research in particular foreign direct investment inflows to Turkey and the factors affecting them will be evaluated after examining the theoretical foundations of international tax competition and international tax competition concept.

Keywords; Tax Competition, Direct Foreign Capital Investment, Developed Countries, Developing Countries, Economic Stability, Political Stability, Rule of Law

ÖNSÖZ

Uluslararası doğrudan yabancı yatırımlar günümüzde özellikle gelişmekte olan ülkelerde yaşanan sermaye yetersizliği nedeni ile gelişim sürecine etki edebilecek hayati unsurlardandır. Bu sebeple de gelişmişlik ve yabancı sermaye hareketlerinin birbirini karşılıklı etkileyen unsurlar olduğu söylenebilir. Yabancı yatırımcılar hedef ülke olarak genelde gelişmiş ülkeleri seçtiği gibi, yabancı yatırımlar, gittikleri ülkelerin gelişmişliğine de katkı sağlamaktadır.

Yabancı sermaye hareketlerinin yaşandığı ana ülke ve hedef ülkelerin hemen hemen hepsi kendi içlerinde farklı özellikler taşımaktadır. Yatırımcıların kimi uzun süreli, güven ve istikrar ortamının olduğu ancak karlılığın düşük olduğu ülkeleri seçerken, kimileri de kısa vadeli yatırım neticesinde yüksek kar elde edebileceği ancak diğer kriterleri dikkate almayarak bir takım riskler alacağı ülkeleri seçebilmektedir.

Bu bağlamda Türkiye yatırım potansiyeli yüksek olan yatırımcıların yüksek oranda karlar elde edebileceği ancak ekonomik gelişmişlik, siyasi istikrar ve hukuki güvenilirlik ve kurumsal yapının gelişmemesi gibi sebeplerle küresel uluslararası doğrudan yabancı yatırımdan istediği düzeyde pay alamayan ülkelere dendir.

Çalışma kapsamında yapılan alan araştırmasında, katılımcıların Türkiye'nin yatırım ortamına ilişkin düşünceleri, yakın zamanda Türkiye'de yatırım planlayıp planlamadıkları, Türkiye'de yatırım ortamını destekleyen veya yatırıma engel olan unsurlar hakkındaki düşünceleri değerlendirilmiştir.

Tez çalışması dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, uluslararası vergi rekabeti ile uluslararası doğrudan yabancı yatırımlar detayları ile işlenecektir. İkinci bölümde, uluslararası doğrudan yabancı yatırımlara etki eden faktörler 5 farklı ana başlık altında değerlendirilecektir. Üçüncü bölümde yapılan alan araştırmasına ilişkin veriler analiz edilecektir. Dördüncü ve son bölümde ikinci bölümdeki başlıklar kapsamında değerlendirmeler yapılacaktır.

Tez çalışmalarıma katkılarından dolayı, başta danışmanlığımı yürütmeyi kabul eden ve bu süreçte yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Prof.Dr. Murat AK’a, aynı zamanda yüksek lisans tez danışmanım olan lisansüstü eğitim dönemimde büyük katkıları olan değerli hocam Prof.Dr.Binhan Elif YILMAZ’a ve hem yeterlilik jürimde hem de tez izleme komitemde yer alan değerli hocam Prof.Dr.Ayşe GÜNER’e teşekkürlerimi sunarım.

İstanbul – 2019
Mustafa KORKMAZ

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
TABLolar LİSTESİ	xi
GRAFİKLER LİSTESİ	xv
KISALTMALAR LİSTESİ	xvii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

VERGİ REKABETİ, VERGİSEL DÜZENLEMELER VE DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMI

1.1. VERGİ REKABETİ VE VERGİSEL DÜZENLEMELER	3
1.1.1. Vergi Rekabeti	3
1.1.1.1. Vergi Rekabeti Kavramı ve Kuramı	3
1.1.1.2. Vergi Rekabetinin Sınıflandırılması	4
1.1.1.3. Vergi Rekabetinde Kullanılan Araçlar	6
1.1.1.3.1. Vergi Oranlarında İndirim	7
1.1.1.3.2. Serbest Bölge Uygulamaları	12
1.1.1.3.3. Kıyı Bankacılığı ve Vergi Cennetleri	14
1.1.1.3.4. İkili Gelir Vergisi Sistemi	15
1.1.1.4. Vergi Rekabetinin Etkileri	16
1.1.1.4.1. Vergi Rekabetinin Olumlu Etkileri	16
1.1.1.4.2. Vergi Rekabetinin Olumsuz Etkileri	18
1.1.1.5. Türkiye'nin Vergi Rekabeti Karşısındaki Durumu	19
1.1.1.5.1. Türkiye'de Vergi Rekabeti Kapsamındaki Uygulamalar	20
1.1.1.5.1.1. İstanbul Kıyı Bankacılığı Rejimi	20
1.1.1.5.1.2. Serbest Bölge Uygulamaları	21
1.1.1.5.1.3. Vergi Sistemi ve Vergi Oranlarındaki Değişim	22
1.1.1.5.1.4. Türkiye'de Yabancı Sermaye Hareketleri	27
1.1.1.5.2. Türkiye'de Zararlı Vergi Rekabeti İle Mücadelede Yapılan Düzenlemeler	27

1.1.2. Vergisel Avantaj ve Teşvikler.....	29
1.2. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI	31
1.2.1. DYSY Tanımı	31
1.2.2. DYSY Çeşitleri	36
1.2.2.1. Ortak Girişim ve Tam Mülkiyete Dayalı Bağlı Şirket	37
1.2.2.2. Şirketler Arası Birleşmeler ve Satın Almalar.....	38
1.2.2.3. Stratejik İttifaklar	39
1.2.3. DYSY ETKİLERİ, FAYDA VE ZARARLARI.....	40
1.2.3.1. DYSY’lerin Etkileri	40
1.2.3.1.1. DYSY’lerin Ekonomik Etkileri	40
1.2.3.1.2. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Siyasi Etkileri.....	42
1.2.3.1.3. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Sosyal ve Kültürel Etkileri	43
1.2.3.2. DYSY’lerin Faydaları ve Zararları	43
1.2.4. TÜRKİYEDE VE DÜNYADA DYSY	45
1.2.5. YATIRIMI ETKİLEYEN ENDEKSLERDE TÜRKİYE’NİN YERİ	59

İKİNCİ BÖLÜM

DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIM KARARLARININ BELİRLENMESİNDE ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER

2.1. EKONOMİK FAKTÖRLERİN DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARINA ETKİSİ.....	60
2.1.1. Pazar Büyüklüğü	60
2.1.2. Ekonomik Gelişmişlik Seviyesi	62
2.1.3. Finans Piyasalarının Gelişmişlik Seviyesi	66
2.1.4. İşgücü Ücretleri Düzeyi	68
2.1.5. Döviz Kuru/Ulusal Paranın İstikrarı	69
2.1.6. Makro Ekonomik Verilerin Düzeyi	70
2.1.7. Kredi Derecelendirme Kuruluşlarının Raporları.....	73
2.2. SİYASİ FAKTÖRLERİN VE HUKUKİ YAPININ DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARINA ETKİSİ.....	77
2.2.1. Siyasi/Politik İstikrar.....	77
2.2.2. Hukukun Üstünlüğü, Tarafsızlığı ve Güvenilirliği	79

2.2.3. Mülkiyet Haklarının Korunması ve Güvence Altına Alınması.....	80
2.3. BÜROKRATİK FAKTÖRLERİNİN DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE	
YATIRIMLARINA ETKİSİ.....	82
2.3.1. Kurumsal Yapı ve Demokratikleşme	82
2.3.2. Genel Eğitim Seviyesi.....	84
2.3.3. Yolsuzluk Seviyesi.....	86
2.3.4. İş Yapma – İş Kurma Kolaylığı	87
2.4. SOSYAL FAKTÖRLERİNİN DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE	
YATIRIMLARINA ETKİSİ.....	101
2.4.1. Coğrafi Yakınlık ve Ulaşım Kolaylığı	101
2.4.2. Doğal Kaynakların Varlığı ve Alt Yapı	102
2.4.3. Tarihsel Yakınlık ve Bağlılık	103
2.4.4. Uluslararası Uyum ve İşbirliği	104
2.5. VERGİSEL FAKTÖRLERİNİN DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE	
YATIRIMLARINA ETKİSİ.....	106
2.5.1. Vergi Yapısı ve Vergi Oranları	106
2.5.2. Vergi Teşvikleri	107
2.5.3. Vergi Bürokrasisi	109

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YATIRIM ORTAMINA İLİŞKİN ANKET ÇALIŞMASI/ALAN ARAŞTIRMASI

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE KAPSAMI	111
3.1.1. Amaç	111
3.1.2. Kapsam ve Örneklem.....	112
3.1.3. Araştırmanın Yöntemi, İlkeler ve Analiz.....	116
3.1.4. Yöntem, Varsayımlar ve Hipotez.....	116
3.1.5. İlkeler	118
3.2. ANALİZ.....	118
3.2.1. Güvenilirlik Analizi	118
3.2.2. Verilerin İstatistiksel Analizi	119
3.3. ARAŞTIRMANIN BULGULARI	119
3.3.1. Katılımcıların/Şirketlerin Demografik Yapısı.....	119

3.3.2. Araştırma Sonuçlarının Karşılaştırmalı Analizi.....	122
--	-----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GENEL DEĞERLENDİRMELER VE SONUÇ

4.1. EKONOMİK ETKENLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	139
4.2. SİYASİ VE HUKUKİ YAPIYA İLİŞKİN ETKENLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	155
4.3. BÜROKRATİK ETKENLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	164
4.4. SOSYAL ETKENLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	175
4.5. VERGİSEL ETKENLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	181
SONUÇ.....	189
KAYNAKÇA	196
EKLER.....	213
ÖZGEÇMİŞ.....	221

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: 2008-2018 OECD Ülkelerinde Kurumlar Vergisi Oranında Değişiklikler ..	8
Tablo 2: Vergi Cenneti Statüsündeki Ülkeler	11
Tablo 3: 2019 İtibarı İle Ülkemizde Yer Alan Serbest Bölgeler.....	13
Tablo 4: Vergi Gelirleri İçinde Dolayalı-Dolaysız Vergi Dağılımının Değişimi	23
Tablo 5: Vergi Gelirlerinin Ana Başlıklar İtibariyle Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı.....	24
Tablo 6: Vergi Oranlarının Yıllar İçindeki Değişimi.....	25
Tablo 7: Vergi Türlerinin Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Oransal Dağılımı	26
Tablo 8: Vergisel Avantaj ve Teşvikler	30
Tablo 9: Küresel Ölçekte Doğrudan Yabancı Yatırım Hareketleri.....	48
Tablo 10: Küresel Trendler ve Mega Grupların Doğrudan Yabancı Yatırım Payları	49
Tablo 11: Yıllar İtibarı İle Türkiye’de Faaliyet Gösteren Yabancı Sermayeli Firmalar	51
Tablo 12: Türkiye’de Faaliyet Gösteren Yabancı Sermayeli Firmaların Sektörel Dağılımı.....	51
Tablo 13: Yabancı Sermayeli Şirketlerin İllere Göre Dağılımı	52
Tablo 14: 2017-2018 Yılı Türkiye’nin Doğrudan Yabancı Yatırım Girişlerinin Bölgeler ve Dünya Bazında Oranı	54
Tablo 15: Ülkelerin Doğrudan Yabancı Yatırım Sıralaması.....	54
Tablo 16: 2017-2018 Yılında Yurt Dışına Yatırım Yapan Ülkelerin Sıralaması	55
Tablo 17 : Türkiye’de Sektörler Bazında Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımı	58
Tablo 18 : 1994-2019 Kredi Derecelendirme Kuruluşlarının Türkiye Not Çizelgesi	74
Tablo 19: Türkiye’de İşe Başlama Endeksi	89
Tablo 20: Türkiye’de İnşaat İzinlerinin Alınması Endeksi.....	90
Tablo 21: Türkiye’de Elektrik Bağlatma Endeksi.....	91
Tablo 22: Türkiye’de Tapu Siciline Kayıt Endeksi	92
Tablo 23: Türkiye’de Kredi Alma Endeksi.....	93
Tablo 24: Türkiye’de Azınlık Pay Sahibi Yatırımcıların Korunması Endeksi	94

Tablo 25: Türkiye’de Vergilerin Ödenmesi Endeksi	95
Tablo 26: Türkiye’de Sınır Ötesi Ticaret Endeksi	96
Tablo 27: Türkiye’de Sözleşmelerin Uygulanması/Yürütülmesi Endeksi.....	97
Tablo 28: Türkiye’de İflasın Çözümü Endeksi.....	98
Tablo 29: Seçilmiş Ülkelerde İş Yapma/İş Kurma Endeksi ve Sıralaması.....	100
Tablo 30: İşletmelerin Faaliyet Gösterdikleri Sektörlere Göre Dağılımı.....	120
Tablo 31: İşletmelerin Esas Faaliyetlerini Gerçekleştirdikleri Ülkelerin Bölgelere Göre Dağılımı.....	120
Tablo 32: İşletmelerin Türkiye’de Faaliyet Gösterme Sürelerinin Dağılımı	121
Tablo 33: İşletmelerin Belirledikleri Öz Sermaye Tutarlarının veya Hedefledikleri Miktarların Dağılımı	121
Tablo 34: İşletmelerin Türkiye’de Yakın Zamanda Yatırım Yapma Durumlarının İncelenmesi	122
Tablo 35: İşletmelerin Türkiye’deki Yatırım Ortamının Geleceğine İlişkin Beklentilerinin İncelenmesi	122
Tablo 36: İşletmelerin Yatırımı Etkileyen Faktörlere Verdikleri Önem Sırasının İncelenmesi	123
Tablo 37: İşletmelerin “Sadece Vergi Oranlarının Düşük Olması Nedeniyle Sermaye Birikiminizi veya Yatırımlarınızı “Vergi Cenneti” Niteliğindeki Ülkelere Taşmayı Düşünür Müsünüz?” Sorusuna Vermiş Oldukları Cevapların Dağılımının İncelenmesi	124
Tablo 38: İşletmelerin Yatırım Kararlarını Etkileyen Temel Faktörlerin Önem Derecelerine Göre Dağılımının İncelenmesi.....	124
Tablo 39: İşletmelerin Türkiye’de Karşılaştıkları Sorunların Önem Derecelerine Göre Dağılımının İncelenmesi	126
Tablo 40: İşletmelerin Kararlarını Etkileyen Türkiye’deki Vergisel Sorunların Önem Derecelerine Göre Dağılımının İncelenmesi.....	127

Tablo 41: İşletmelerin “Mevcut Durumuna İlaveten Vergi Rekabeti Kapsamında, Vergi Oranlarının Düşürülmesi ve Vergisel Avantaj ve Teşviklerin Artırılması Halinde Türkiye’ye Yeni Yatırım Yapmak veya Yatırımlarınızı Artırmayı Düşünür Müsünüz?” Sorusuna Vermiş Olduğu Cevapların Dağılımının İncelenmesi.....	128
Tablo 42: İşletmelerin “Önümüzdeki Dönemde, Daha Önce Türkiye De Yapmaya Karar Verdiğiniz Ancak Ekonomik, Hukuki, Sosyal veya Vergisel Nedenlerle Türkiye Dışında Başka Bir Ülkeye Taşımayı Düşündüğünüz Yatırım Kararı Var Mı? Sorusuna Vermiş Olduğu Cevapların Dağılımının İncelenmesi	128
Tablo 43: İşletmelerin Yatırım İçin Önemli Gördükleri Teşviklerin Önem Derecelerine Göre Dağılımının İncelenmesi.....	129
Tablo 44: İşletmelerin Yatırımlarını Etkileyen Vergi ve Diğer Yükümlülüklerin Önem Derecelerine Göre Dağılımının İncelenmesi.....	130
Tablo 45: İşletmelerin Yatırım Yapma Durumları İle Faaliyet Gösterdikleri Sektörler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	131
Tablo 46: İşletmelerin Yatırım Yapma Durumları İle Esas Faaliyetlerini Gerçekleştirdikleri Ülkeler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	132
Tablo 47: İşletmelerin Yatırım Yapma Durumları İle Öz Sermaye Tutarları-Yatırım Hedefleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	133
Tablo 48: İşletmelerin Yatırım Yapma Durumları İle Yatırım Ortamının Geleceğine Yönelik Beklentileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	134
Tablo 49: İşletmelerin Yatırım Yapma Durumları İle Yatırımlarını Vergi Cennetlerine Taşımayı Düşünme Durumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	135
Tablo 50: Yatırım Kararlarını Etkileyen Faktörlere Verilen Önemin Yatırım Yapma Durumu Üzerindeki Etkisini Belirlemek İçin Gerçekleştirilen Lojistik Regresyon Analizi Sonuçları.....	136
Tablo 51: Türkiye’nin Küresel Rekabet Endeksine Göre Pazar Büyüklüğü Sıralaması	140

Tablo 52: Ülkelerin Ekonomik Özgürlük Endeksi Sıralaması 2018.....	143
Tablo 53: Türkiye'nin Küresel Rekabet Endeksine Göre Finansal Piyasa Gelişimi	146
Tablo 54: Türkiye'nin Küresel Rekabet Endeksine Göre İşgücü Gelişmişlik Sıralaması.....	148
Tablo 55: Türkiye'nin Küresel Rekabet Endeksine Göre Makroekonomik Veriler	152
Tablo 56: Türkiye'nin Küresel Rekabet Endeksine Göre Kredi Değerlendirmesi Sıralaması.....	154
Tablo 57: Mülkiyet Haklarının Değerlendirilmesi Endeksi 2018	160
Tablo 58: Mülkiyet Hakları Sıralamasının Sınıflandırılması 2018	162
Tablo 59: Türkiye'nin Küresel Rekabet Endeksine Göre Eğitim Sıralaması	167
Tablo 60: UDY – İş Yapma/İş Kurma Kolaylığı Kıyaslaması	174
Tablo 61: Küresel İnovasyon Endeksi Altyapı Verileri.....	178
Tablo 62: Global Innovation Endeksi Sıralaması	179
Tablo 63: Mega Grupların UDY'den Aldıkları Paylar	180
Tablo 64: OECD Ülkelerinde Kurumlar Vergisi Oranlar	183
Tablo 65: DB Vergi Ödeme Endeksi-UDY Girişleri Karşılaştırması.....	188

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Dünya Genelinde Kurumlar Vergisi Oranlarında Değişmeler	10
Grafik 2: Vergi Cennetleri Dünya Haritası.....	12
Grafik 3: Küresel Doğrudan Yabancı Yatırım Trendi(Trilyon Dolar)	46
Grafik 4: Doğrudan Yabancı Yatırım Girişlerinin Ekonomik Sınıflandırmaya Göre Dağılımı.....	47
Grafik 5: Doğrudan Yabancı Yatırımların Bölgesel Dağılımı	47
Grafik 6 : Küresel Doğrudan Yatırım Stoğu.....	50
Grafik 7: Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırım Girişlerinin Yıllar İtibarı İle Gelişim Trendi.....	52
Grafik 8: Türkiye’ye Yapılan Doğrudan Yabancı Yatırımların Sektörel Dağılımı 2018	57
Grafik 9: Yıllar İtibarıyla Gelişmişlik Ölçütüne Göre Küresel Sermaye Girişleri (Milyar ABD Doları)	63
Grafik 10: Ekonomik Gelişmişlik/Özgürlük Seviyesi ve Ülkelere Giden DYY Miktarı 2016	65
Grafik 11: 2018 Yılında Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişlerinin Ülke ve Bölgeler İtibarı İle Dağılımı.....	102
Grafik 12: Uluslararası Vergi Rekabeti Endeksi 2018	110
Grafik 13: Yatırım Kararlarını Belirleyen Faktörlerin Önem Derecesi.....	140
Grafik 14: Hedef Ülkenin Gelişmişlik Seviyesinin Yatırım Kararlarına Etkisi	142
Grafik 15: Finansal Piyasaların Gelişmişlik Seviyesinin Yatırım Kararlarına Etkileri	145
Grafik 16: Finansal Piyasaların Gelişmişlik/Özgürlük Seviyesi 2018	147
Grafik 17: İşgücü Maliyetlerini Yatırım Kararlarına Etkisi	148
Grafik 18: Döviz Kuru/Ulusal Para Biriminin İstikrarının Yatırım Kararlarına Etkisi	150
Grafik 19: Makroekonomik Verilerin Yatırım Kararlarına Etkisi.....	151
Grafik 20: Değerlendirme Kuruluşlarının Notlarının Yatırım Kararlarına Etkisi ..	153
Grafik 21: Siyasi İstikrarın Yatırım Kararlarına Etkisi	156

Grafik 22: Hukukun Üstünlüğü, Tarafsızlığı ve Güvenilirliğinin Yatırım Kararlarına Etkisi.....	158
Grafik 23: Uluslararası Hukuk Güvenilirlik Endeksi	158
Grafik 24: Mülkiyet Haklarının Güvence Altında Olmasının Yatırım Kararlarına Etkisi.....	160
Grafik 25: Mülkiyet Haklarının Güvence Altında Olmasının Değerlendirilmesi Türkiye /Dünya.....	163
Grafik 26: Kurumsal Yapı ve Demokratikleşme Düzeyinin Yatırım Kararlarına Etkisi	165
Grafik 27: Türkiye'nin Demokrasi Endeksi Notu	165
Grafik 28: Eğitim Seviyesinin Yatırım Kararlarına Etkisi	167
Grafik 29: Yolsuzluk Algısının Yatırım Kararlarına Etkisi.....	170
Grafik 30: 2018 Yolsuzluk Algı Endeksi Haritası.....	171
Grafik 31: İş Kurma/İş Yapma Kolaylığının Yatırım Kararlarına Etkisi	172
Grafik 32: Coğrafi Yakınlığın Yatırım Kararlarına Etkisi.....	175
Grafik 33: Kanada'ya UDY Girişleri 2018.....	176
Grafik 34: Tarihsel Bağların Yatırım Kararlarına Etkisi	177
Grafik 35: Altyapı Gelişmişlik Düzeyinin Yatırım Kararlarına Etkisi.....	179
Grafik 36: Uluslararası Uyum ve İşbirliğinin Yatırım Kararlarına Etkisi.....	181
Grafik 37: Vergi Yapısı ve Vergi Oranlarının Yatırım Kararlarına Etkisi	182
Grafik 38: Vergisel Teşviklerin Yatırım Kararlarına Etkisi	184
Grafik 39: Vergi Bürokrasisinin Yatırım Kararlarına Etkisi	185
Grafik 40: Kdv İade Sürelerinin Bölgeler Arasında Farklılığı	186
Grafik 41: Eksik Beyanname Verme Durumunda Düzeltme Süreleri.....	187

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AB	: Avrupa Birliği
ACP	: Afrika, Karayip ve Pasifik Grup Ülkeleri
APEC	: Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği
AR-GE	: Araştırma Geliştirme
BAE	: Birleşik Arap Emirlikleri
BRICS	: Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika Ülkeleri
CIME	: Uluslararası Yatırım ve Çokuluslu Şirketler Komitesi
ÇUŞ	: Çok Uluslu Şirketler
D8	: Gelişen Sekiz Ülke
DEİK	: Dış Ekonomik İlişkiler Konseyi
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
DYSY	: Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımı
DYY	: Doğrudan Yabancı Yatırım
ECO	: Ekonomik İşbirliği Teşkilatı
EFTA	: Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi
FDI	: Doğrudan Yabancı Yatırım
FIAS	: Yabancı Yatırım Danışmanlığı Hizmeti
G20	: Gelişmiş Yirmi Ülke
GOÜ	: Gelişmekte Olan Ülkeler
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
GÜ	: Gelişmiş Ülkeler
GV	: Gelir Vergisi
IMF	: Uluslararası Para Fonu
ITC	: Uluslararası Ticaret Merkezi
İGE	: İnsani Gelişmişlik Endeksi
KDK	: Kredi Değerlendirme Kuruluşu
KDV	: Katma Değer Vergisi
KEİ	: Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü
KKDF	: Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KV	: Kurumlar Vergisi
MAI	: Çok Taraflı Yatırım Anlaşması
MERCOSUR	: Güney Amerika Ortak Pazarı
MIGA	: Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı

MÜSİAD	: Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği
NAFTA	: Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi
TİM	: Türkiye İhracatçılar Meclisi
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜSİAD	: Türk Sanayici ve İş Adamları Derneği
UDY	: Uluslararası Doğrudan Yatırımlar
UDYY	: Uluslararası Doğrudan Yabancı Yatırımlar
UDYSY	: Uluslararası Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımı
UNCTAD	: Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNIDO	: Birleşmiş Milletler Endüstriyel Gelişme Örgütü
VB	: Ve Benzeri
WAIPA	: Dünya Yatırım Geliştirme Ajansları Birliği
YASED	: Uluslararası Yatırımcılar Derneği
YKTK	: Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması
YOİKK	: Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu

GİRİŞ

Sermaye birikimi yetersiz olan ancak gelişme arzusunda olan ve bunu gerçekleştirme potansiyeli olan ülkeler yabancı sermaye yatırımcıları için ülkelerini cazip hale getirmek amacıyla çeşitli avantaj ve teşvikler sunarken bir yandan da yatırım yapılabilir ülke konumuna gelmek için ekonomik, siyasi ve bürokratik alanlarda yapısal reformlar gerçekleştirmektedirler.

Ülkeler arası yabancı sermaye çekme yarışının en belirgin yansıması vergisel reformlarda görülmektedir. Vergisel reformlar kapsamında ülkeler sermaye gelirleri üzerinden alınan vergi oranlarında indirim, hedef ülkeden ana ülkeye kar aktarımı için muafiyet ve istisnalar, ücretler üzerindeki vergi yükünün düşürülmesi gibi düzenlemelere gitmiştir. Ancak sadece vergisel teşvik ve avantajlar uzun vadeli plan yapan yatırımcılar için yeterli cazibe unsuru olmamaktadır.

Yatırım yapmak isteyen sermaye sahipleri için önemli ancak yeterli olmayan bu teşviklerin yanında, ekonomik kriterler en önemlisi olup onu sırasıyla siyasi, hukuki ve bürokratik kriterler izlemektedir.

Yani yatırımcılar, yatırım yapılacak ülkenin hem güvenilir hem karlı hem de maliyet unsurları açısından avantajlı olmasını ummaktadır. Bu unsurlardan en kolay vazgeçilecek olan maliyetler ve vergi ile ilgili unsurlardır.

Türkiye vergi rekabeti açısından uluslararası endekslere göre avantajlı ülkeler konumundadır. Ancak, muhtemelen diğer kriterlerin olumsuz sonuçlar vermesi dolayısıyla Türkiye yatırım yapılabilir ülkeler sıralamasında istediği yeri edinmemekte, yeterli miktarda yatırım çekememektedir.

Bu çerçevede Türkiye örneği kullanılarak “Vergi Rekabeti Ve Vergisel Düzenlemelerin Uluslararası Doğrudan Yabancı Yatırımlara Etkisi” başlıklı tez kapsamında uluslararası doğrudan yatırımların yönünü belirlemede etkili olan

unsurlara ve bu unsurlardan vergi rekabeti ve vergisel avantaj ve teşviklerin yeri ve önemine ilişkin değerlendirmeler yapıldı.

“Vergi Rekabeti Ve Vergisel Düzenlemelerin Uluslararası Doğrudan Yabancı Yatırımlara Etkisi” başlıklı çalışma 4 bölüm halindedir. Birinci ve ikinci bölümde teorik açıklamalardan sonra üçüncü bölümde alan araştırmasına ilişkin analiz ve yorumlara yer verildi. Dördüncü bölümde genel değerlendirmeler yapıldı, yabancı yatırımlara etki eden kriterlere ilişkin uluslararası istatistiki veriler paylaşıldı, Türkiye örneği üzerinden yabancı yatırımları artıracak önerilere yer verildi.

BİRİNCİ BÖLÜM

VERGİ REKABETİ, VERGİSEL DÜZENLEMELER VE DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMI

1.1. VERGİ REKABETİ VE VERGİSEL DÜZENLEMELER

1.1.1. Vergi Rekabeti

1.1.1.1. “Vergi Rekabeti” Kavramı Ve Kuramı

Vergi rekabeti konusu, yerel ekonominin gelişmesi, refahın yükselmesi ve yabancı sermayenin gelebilmesi için ülkelerin vergi alanında gerçekleştirdiği bazı düzenleme ve uluslararası kapsamda vergi yükünü azaltma çabasını içermektedir (Armağan ve İçmen, 2012:146). Vergi rekabetinin temeli; idari birimlerin vergi politikasının ortaya çıkarttığı etkilere dayanmaktadır (Aktan ve Vural, 2004:1). Bu sayede idare; kıt kaynaklardan daha çok faydalanmak için uluslararası ekonomilerle bütünleşmeye ya da uluslararası sermaye hareketliliği olan aktörler için kendi ülkelerini cazip hale getirmeye yönelik avantajlı vergisel düzenlemeler ve teşvikler sağlayarak rakiplerinin vergi uygulamalarını aşındırabilmektedir (Engin, 2002:18).

Vergi rekabeti hakkında oluşturulan literatür, ilk olarak 1956 yılında Charles Tiebout, ‘A Pure Theory of Local Expenditures’ konulu makalesi ile gündeme getirilmiştir. Tiebout özet olarak, yerel makamlarca sunulan kamu imkanları ve bu hususların finansmanı için yönetimler arasındaki rekabet modelini oluşturmuştur. Dolayısıyla Tiebout’un teorisi, “yerel yönetimlerdeki rekabet ile kişilerin istediği kamusal malların yeteri kadar üretileceği” görüşünden kaynaklanmaktadır (Jaforov, 2013: 22-23). Tiebout kişilerin, kamusal mal sunan yerel idareleri ve düşük vergi matrahının olduğu yeri seçeceklerini ifade etmektedir. Örnek olarak, aileler, kamu okullarına daha çok finans istiyorlarsa, daha fazla bir vergi ödemeyi kabul etmektedirler.

Tiebout, farklı gelir ve zevke sahip bireylerin, değişik kamusal mal ve hizmet üreten ve bu hizmetleri vergi gelirleri ile karşılayan yerel idareleri kıyaslayarak tercihte bulunacaklarını belirtmektedir. Tiebout; kişilerin bu tercihlerinin yerel idarelerce sunulacak mal ve hizmetlerin verimliliğini arttırdığını belirtmektedir (Jafarov, 2013: 23).

Tiebout'un teorisi yerel hükümetler arasında vergi rekabetine odaklanmıştır. Globalleşmenin artması ile uluslararası emek ve sermaye akımları hızlanmış, bunun sonucunda, ulusal idarelerin tıpkı yerel idarelerde olduğu gibi vergi mükelleflerini, dolayısı ile vergi tabanlarını korumak için birbirleri ile sınırları dışında rekabet ettikleri ortamlar oluşmuştur (Özer, 2006: 40).

Tiebout'un bu teorisi, William A. Fischel ve Michelle J. White (1975), hareketli bireylerin yanına hareketli firmalar ilave edilerek genişletilmiştir. Bu firmaların da hareketli bireyler gibi oldukça esnek arza sahip oldukları kabul edilmiştir. Bu modelde ayrıca, bölge hükümetleri firmalara kamu girdisi sağlamakta, bunun karşısında her firma sağladığı bu mal ve hizmetlerin marjinal maliyetine eşit bir vergi vermektedir. Tiebout Modelini Wellish 1996 yılında, hareketli firmaların yanına, çalışanların ve sermayenin de hareketli olduğu bir model geliştirmiştir (İçmen, 2010: 5). Böylece, sadece bireylerin hareketli olduğu Tiebout Modeliyle başlayan vergi rekabeti teorisi farklı varsayımlar eklenerek geliştirilmeye ve kullanılmaya devam edilmiştir.

1.1.1.2. Vergi Rekabetinin Sınıflandırılması

Vergi rekabetinin türleri incelendiğinde, vergi rekabetinin idareler açısından ve vergi rekabetinin etkileri açısından iki farklı şekilde sınıflandırıldığı görülmektedir.

Vergi rekabetinin idareler açısından sınıflandırılması yatay ve dikey vergi rekabeti olarak iki grupta toplanmaktadır. Aynı düzeydeki iki ya da daha çok idarenin ya da devletin vergi üzerinden vergilendirilmeleri ve diğer ülkenin gelirini etkilemesiyle oluşan rekabet türü, yatay vergi rekabeti olarak tanımlanmaktadır

(Akkaya, 2011: 79). Yatay vergi rekabetine örnek olarak ülkemizin diğer bölge ülkeleriyle rekabet içerisinde olması verilebilir.

Yönetimler arasındaki fark, vergi rekabeti olarak tanımlanan, dikey vergi rekabeti, sermaye ve diğer üretim faktörlerinin bölgeler arası hareketliliğine değil de, merkezi idarenin ve yerel idarelerin aynı vergiyi bağımsız olarak saptadıkları vergi nispetiyle vergilendirmeleri olarak tanımlanmaktadır (Ferhatoğlu, 2006: 1). Dikey vergi rekabetine örnek olarak ABD'deki federal eyaletlerin kendi aralarında yatırımları çekmek amacıyla giriştikleri rekabet verilebilir.

Vergi rekabetinde elde edilen sonuçlar, rekabette bulunanlar üzerinde çeşitli etkileri olması söz konusudur. Vergi rekabeti, uygulama neticelerine göre “yararlı vergi rekabeti” ya da “zararlı vergi rekabeti” olarak ifade edilmektedir (Engin, 2002: 17).

Ülkeler, uluslararası alanda rekabet güçlerini artırmada ve vergilendirme yetkilerini kullanmada bazı vergisel düzenlemelere giderken, ulusal refahı arttırmak ve ekonomik göstergelerin olumlu işlemlerini sağlamak peşindedirler. Vergilendirme yetkisinin kullanımında alınan kararlar ülke üzerine olumlu etkiler sağlarken, diğer ülkeleri de teşvik ediyor ve canlandırıyor ise istenilen bir durum oluşur ve oluşan bu durum yararlı vergi rekabetidir (Arıkan ve Akdeniz, 2005: 291).

Vergi rekabetinin faydalı olduğunu ileri sürenler, iş çevreleri, piyasalar ve devletler üzerinde olumlu gelişmeler olduğunu belirtmektedirler. Vergi rekabeti, tasarruf sağlayarak kişilerin refahında artmaya sebep olmaktadır. Yatırımlar ve tasarruflardaki yüksek vergi, büyümeyi olumsuz etkilemektedir. Çalışan kesimdeki yüksek vergiler, işveren maliyetlerini arttırmaktadır. İş görenler açısından, boş zamanlarda çalışmayı olumsuz yönde etkilemektedir (Jafarov, 2013:27).

Zararlı vergi rekabeti; vergi avantajları ile uluslararası yatırımların yön değiştirmesi neticesinde, verimlilik düşüşü sebebiyle toplam vergi geliri miktarındaki düşüş olarak açıklanabilir (Karaca, 2011:90). Bir devletin uyguladığı vergi politikaları diğer devletlerin vergi sistemlerini olumsuz olarak etkiliyorsa bu durum zararlı vergi

rekabetidir. Zararlı vergi rekabeti; uluslararası alanda mobil olan sermaye açısından cazip hale gelebilmek için vergi düzenlemelerini olumsuz yönde kullanarak, saldırgan tutum sergileyerek, yatırımları yönlendirerek, vergilerini kayba uğratarak, ülkelere zarar verilmesi şeklinde ifade edilmektedir (Jafarov, 2013: 27).

Zararlı vergi rekabeti, ülkeler arasında yatırım ve ticaret kararları üzerinde saptırıcı etkiler yaratarak kaynak dağılımı ve kullanımını bozmaktadır. Özellikle belli endüstrilere sağlanan vergi istisnaları hem yatırım yeri hem de yatırımın yapılacağı sektörler açısından saptırıcı etkiler yaratabilmektedir. Bu tür vergi istisnalarının yoğun olarak uygulandığı vergi cennetlerinin kaynak dağılımını bozucu bir etken olduğu belirtilmektedir (Oktayer, 2007: 75).

Ayrıca, zarar verici rekabetin, vergi yapılarının bütünselliğini bozması, yatırımların yönünü değiştirmesiyle etkinlikten sapma, vergi adaletinin zayıflaması, vergi ve harcamaların yeniden düzenlenmesi gerekliliği, vergi yükünün daha az hareketli unsurlara kayması gibi olumsuz özellikleri de bulunmaktadır (Çevik, 2004: 157).

1.1.1.3. Vergi Rekabetinde Kullanılan Araçlar

Vergi rekabetinin sağlanmasında çok farklı yöntemler mevcuttur. Vergi yükünün azaltılması için vergi indirimleri yanında vergi tatili, vergilerin kaldırılması, hızlandırılmış amortismanlar, her türlü yatırım teşviki ve faiz gelirlerinin vergi muaflığı çok kullanılan uygulamalardır. Ayrıca vergisel ayrıcalıklar, vergi rekabetinde kullanılan unsurlardan biridir. Vergisel ayrıcalıklar, makro amaçlara hizmet ettiğinden dolayı, vergisel teşvikler olarak bilinir. Vergi rekabeti ifadesine karşılık olarak, “teşvik rekabeti” terimi yaygın olarak kullanılmaktadır (Saraç, 2006: 125).

Genel olarak bu kapsamda sunulabilecek vergisel avantajlar ve teşvikleri vergi oranlarında indirim, serbest bölge uygulaması, kıyı bankacılığı ve vergi teşvik ve avantajları olarak sıralayabiliriz;

Şimdi vergi rekabeti amacıyla kullanılabileceğini belirttiğimiz bu araçlardan etkin olarak kullanılan birkaç tanesine değinelim.

1.1.1.3.1. Vergi Oranlarında İndirim

Ülkelerin uluslar arası alanda küreselleşme ve teknolojik imkanların artmasıyla mobilitesi artan sermayeyi, kendi alanlarına çekmek için vergi rekabetinde en önemli araç, kurumlar vergisi olmaktadır. Kurumlar vergisi, şirket kazancını hedef alır. Kurumlar vergisi, uluslararası alanda faaliyet gösteren ve doğal olarak sermaye hareketliliğinden faydalanmak isteyen şirketler açısından bir maliyet unsuru olma özelliği taşımaktadır. Kendi egemenlik alanlarında farklı uygulamalar ve oranlar sunma hakkına sahip olan devletler kurumlar vergisi oranlarında yapacakları indirimlerle hedef ülke arayışında olan sermaye sahiplerini etkileyebilmektedir. Bu nedenle, kurum kazançları üzerinden alınan vergi oranlarının ülkeler açısından gösterdiği seyir ülkelerin vergi rekabeti kapsamında uygulamalarda bulunup bulunmadığının göstergesi niteliğindedir.

Sadece vergi rekabeti ile ilgili olup olmadığı bilinemez ama son 10 yılda neredeyse tüm ülkelerin kurumlar vergisi oranlarında değişikliğe gittiği görülmektedir.

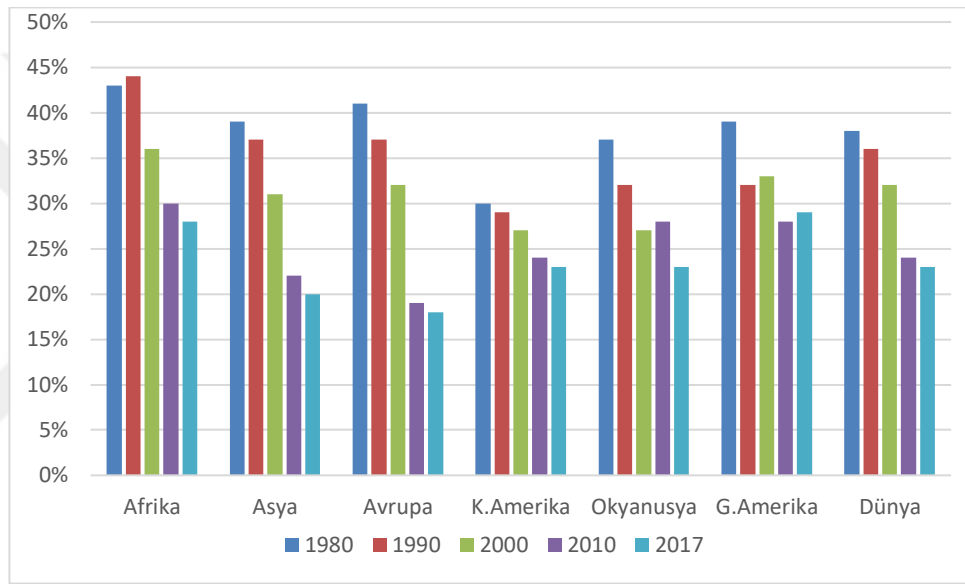
Tablo 1: 2008-2018 OECD Ülkelerinde Kurumlar Vergisi Oranında Değişiklikler

		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1	Amerika	39,30%	39,10%	39,20%	39,20%	39,10%	39,10%	35,00%	35,00%	35,00%	38,91%	25,84%
2	Japonya	39,50%	39,50%	39,50%	39,50%	39,50%	37,00%	28,00%	23,00%	23,00%	29,97%	29,74%
3	Fransa	34,40%	34,40%	34,40%	34,40%	34,40%	34,40%	37,60%	37,60%	34,00%	34,43%	34,43%
4	Belçika	34,00%	34,00%	34,00%	34,00%	34,00%	34,00%	33,00%	33,00%	33,00%	33,99%	29,58%
5	Portekiz	26,50%	26,50%	26,50%	26,50%	31,50%	31,50%	30,00%	28,00%	28,00%	29,50%	31,50%
6	Almanya	30,20%	30,20%	30,20%	30,20%	30,20%	30,20%	15,50%	15,50%	15,50%	30,18%	29,89%
7	Avustralya	30,00%	30,00%	30,00%	30,00%	30,00%	30,00%	30,00%	30,00%	30,00%	30,00%	30,00%
8	Meksika	28,00%	28,00%	30,00%	30,00%	30,00%	30,00%	30,00%	30,00%	30,00%	30,00%	30,00%
9	İspanya	30,00%	30,00%	30,00%	30,00%	30,00%	30,00%	30,00%	28,00%	25,00%	25,00%	25,00%
10	Lüksemburg	29,60%	28,60%	28,60%	28,80%	28,80%	29,20%	22,00%	22,00%	22,00%	27,08%	26,01%
11	Yeni Zelanda	30,00%	30,00%	30,00%	28,00%	28,00%	28,00%	28,00%	28,00%	28,00%	28,00%	28,00%
12	Norveç	28,00%	28,00%	28,00%	28,00%	28,00%	28,00%	27,00%	27,00%	25,00%	24,00%	23,00%
13	İtalya	27,50%	27,50%	27,50%	27,50%	27,50%	27,50%	27,50%	27,50%	27,50%	27,81%	27,81%
14	Kanada	31,40%	31,00%	29,40%	27,60%	26,10%	26,10%	15,00%	15,00%	15,00%	26,70%	26,80%
15	Yunanistan	25,00%	25,00%	24,00%	20,00%	20,00%	26,00%	26,00%	26,00%	29,00%	29,00%	29,00%
16	Ortalama	26,00%	25,70%	25,60%	25,50%	25,40%	25,50%	23,50%	23,16%	23,00%	24,07%	24,05%
17	Avusturya	25,00%	25,00%	25,00%	25,00%	25,00%	25,00%	25,00%	25,00%	25,00%	25,00%	25,00%
18	Danimarka	25,00%	25,00%	25,00%	25,00%	25,00%	25,00%	24,00%	23,00%	22,00%	9,00%	22,00%
19	İsrail	27,00%	26,00%	25,00%	24,00%	25,00%	25,00%	26,00%	26,00%	25,00%	24,00%	23,00%
20	Hollanda	25,50%	25,50%	25,50%	25,00%	25,00%	25,00%	25,00%	25,00%	25,00%	25,00%	25,00%
21	Finlandiya	26,00%	26,00%	26,00%	26,00%	24,50%	24,50%	20,00%	20,00%	20,00%	20,00%	20,00%
22	Kore	27,50%	24,20%	24,20%	24,20%	24,20%	24,20%	22,00%	22,00%	22,00%	24,20%	27,50%
23	Slovakya	19,00%	19,00%	19,00%	19,00%	19,00%	23,00%	22,00%	22,00%	22,00%	21,00%	21,00%
24	Birleşik Krallık	28,00%	28,00%	28,00%	26,00%	24,00%	23,00%	21,00%	20,00%	20,00%	19,00%	19,00%
25	İsveç	28,00%	26,30%	26,30%	26,30%	26,30%	22,00%	22,00%	22,00%	22,00%	22,00%	22,00%
26	İsviçre	21,20%	21,20%	21,20%	21,20%	21,20%	21,10%	8,50%	8,50%	8,50%	21,15%	21,15%
27	Estonya	21,00%	21,00%	21,00%	21,00%	21,00%	21,00%	21,00%	20,00%	20,00%	20,00%	20,00%
28	Şili	17,00%	17,00%	17,00%	20,00%	17,00%	20,00%	21,00%	22,00%	24,00%	25,00%	25,00%
29	İzlanda	15,00%	15,00%	18,00%	20,00%	20,00%	20,00%	20,00%	20,00%	20,00%	20,00%	20,00%
30	Türkiye	20,00%	20,00%	20,00%	20,00%	20,00%	20,00%	20,00%	20,00%	20,00%	20,00%	22,00%
31	Çek Cum.	21,00%	20,00%	19,00%	19,00%	19,00%	19,00%	19,00%	19,00%	19,00%	19,00%	19,00%
32	Macaristan	20,00%	20,00%	19,00%	19,00%	19,00%	19,00%	19,00%	19,00%	19,00%	9,00%	9,00%
33	Polonya	19,00%	19,00%	19,00%	19,00%	19,00%	19,00%	19,00%	19,00%	19,00%	19,00%	19,00%
34	Slovenya	22,00%	21,00%	20,00%	20,00%	20,00%	17,00%	17,00%	17,00%	17,00%	19,00%	19,00%
35	İrlanda	12,50%	12,50%	12,50%	12,50%	12,50%	12,50%	12,50%	12,50%	12,50%	12,50%	12,50%

Kaynak: <https://stats.oecd.org/Index.aspx?QueryId=78166>(Çevrimiçi 01.07.2019)

Kurumlar vergisinde dikkate alınması gereken öncelikli konu, iktisadi bölgelere göre verginin farklılaşmasıdır. Günümüzde iktisadi bölgeler arası rekabet, önemli bir konudur. Aşağıdaki tablo incelendiğinde, iktisadi bölgelere göre kurumlar vergisinin, son 13 yılda ortalama % 27-35 düzeyinden, ortalama %18-27 düzeyine düştüğü görülmektedir. Yani hemen hemen dünya genelinde %10 civarında gerileme göstermiştir.

Grafik 1: Dünya Genelinde Kurumlar Vergisi Oranlarında Değişmeler

Kaynak: <https://taxfoundation.org/corporate-tax-rates-around-world-2018/>
(Çevrimiçi 01.07.2019)

Daha önce kurumlar vergisi oranlarının uluslararası alanda faaliyet gösteren firmalar için kriter olabileceğini belirtmiştik. Yukarıdaki tablo değerlendirildiğinde kurumlar vergisi açısından en cazip bölge Avrupa bölgesi olarak görülmektedir.

Aslında bu kısma kadar bahsettiğimiz vergi oranlarındaki indirim “yararlı vergi rekabeti” kapsamında değerlendirilebilecek hususlardır. Ülkeler birbiriyle rekabet kapsamında vergi oranlarında indirime giderek vergi gelirlerini artırma çabasına girişmiş, bu kapsamda üretici-yatırımcının maliyetlerini azaltmasına, tasarruf, istihdam ve iş olanaklarında artışlara diğer ülkelere zarar vermeyecek şekilde bir yol izlemiştir.

Bu kapsamda değinilmesi gereken bir diğer husus da vergi rekabeti kavramıyla ortaya çıkan vergi cennetleridir. “Vergi cennetleri”, yabancı sermayeyi çekmek için, gerçek ve tüzel kişilerin gelirleri üzerinden alınan vergilerden vazgeçen veya muafiyet, istisna ve indirimler yapan, idari kolaylıklar sunan, sermayeye serbesti veren, üretim yapmaya elverişli olmayan, küçük ülkeleri tanımlamaktadır (Kızılot v.d., 2007: 310).

Vergi cenneti ülke veya bölgeler, ulus devletlerin vergi kaybına sebep olmaktadır. Vergi cennetlerinin temel gelir kaynakları bu şekilde ülkelere çektikleri mobil sermaye dolayısıyla elde edilen vergi ile işlemler karşılığında alınan ücretlerdir. Sermaye sahipleri, elde ettikleri geliri beyan etmediğinden dolayı kaynak ülkenin vergi kaybı ortaya çıkmaktadır (Aktan ve Vural, 2004: 6).

Bu kapsamda kabul edilen ve genellikle vergi oranları %0 olarak bilinen bu ülkeler uluslar arası alanda “siyah liste”lere alınmakta ve bu ülkeye doğru hareket eden sermayeler için vergi güvenlik müesseseleri oluşturulmakta ve farklı vergilendirme yöntemleri denenmektedir.

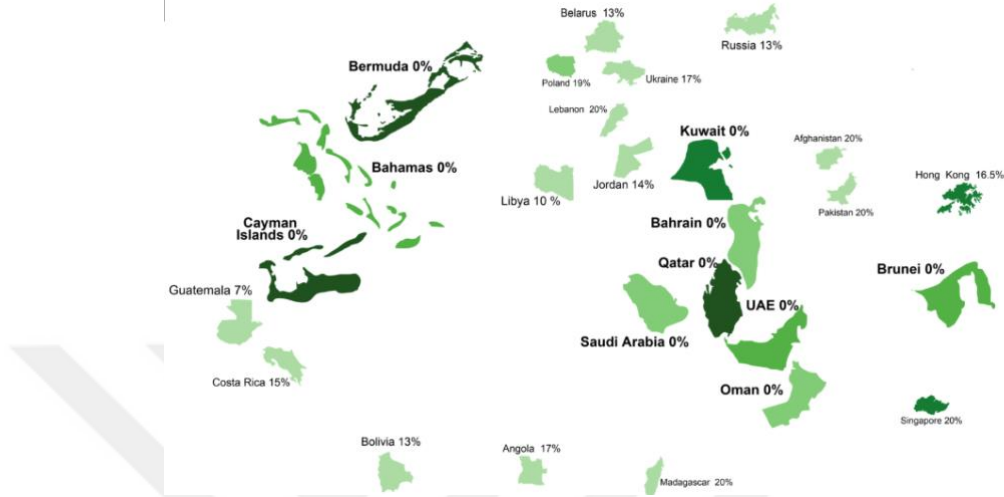
Tablo 2: Vergi Cenneti Statüsündeki Ülkeler

Ülke	Kişi Başı GDP
Bermuda	\$91,479
Katar	\$60,796
Cayman Adaları	\$54,827
Kuveyt	\$30,147
Birleşik Arap Emirliği	\$25,773
Burunei	\$25,140
Bahama	\$20,690
Bahreyn	\$18,128
Suudi Arabistan	\$17,820
Umman	\$12,472

Kaynak:<http://www.marketwatch.com/story/top-10-tax-havens-around-the-world-2016-02-11> (Çevrimiçi 01.12.2018)

Bu ülkelerin bölgesel dağılımı ise tablodaki gibidir;

Grafik 2: Vergi Cennetleri Dünya Haritası

Kaynak: <https://howmuch.net/articles/world-map-of-personal-income-tax-havens>
(Çevrimiçi 01.07.2019)

Dolayısıyla vergi oranlarında yapılacak indirim “vergi rekabeti” kapsamında kullanılacak yöntemlerden biri olabileceği gibi, uygulamadaki farklılıklar nedeni ile “yararlı vergi rekabeti”ne neden olabileceği gibi “zararlı vergi rekabeti”ne de yol açabilecektir.

1.1.1.3.2. Serbest Bölge Uygulamaları

Serbest bölgeler; ülkelerin sınırlarında olmakla beraber, gümrük dışında olan, mali, ticari ve iktisadi konularda, hukuk ve idari işlemlerin uygulanmadığı, ticaret için sınırsız avantajların sunulduğu ve bölgesel anlamda, devletin asıl bölgelerinden ayrılmış yerler şeklinde tanımlanmaktadır.

Bu şekilde bölgelerin kurulup işletilmesinin nedeni, ihracata yönelik harcama ve imalatı teşvik, yurtdışı kaynak girişini artırmak, ülkenin hammadde gereksinimlerini daha uygun fiyatlara sağlamak, istihdamı artırmak, ülkeye yeni ve ileri teknoloji girişini kolaylaştırmak ve ülkeler arası ticari ilişkileri genişletmektir. Bu şekilde kurulan yerleşimlerin sunduğu birçok avantajların yanı sıra, bu bölgelerde faaliyet gösteren firmaların rekabet anlamında diğer firmalara göre daha üstün

olmaları, ücret eşitsizliğinin artması, yatırımların istenilen alanlara kaydırılması ve vergi kaçakçılığını artırması gibi birtakım olumsuzlukları da beraberinde getirebilmektedir (Çavuş, 2006: 57). Ayrıca OECD'nin 1998 yılında yayınladığı zararlı vergi rekabetiyle ilgili raporda bazı serbest bölge uygulamaları, vergi rekabetinin tercihli vergi rejimi türü içinde değerlendirilmektedir (Giray, 2004: 108).

Ülkemizde yer alan serbest bölgeler ve kuruluş tarihleri şu şekildedir;

Tablo 3: 2019 İtibarı İle Ülkemizde Yer Alan Serbest Bölgeler

	Serbest Bölge Adı	BKK Tarihi	Serbest Bölge Kodu	Bölge Tipi
1	Adana Yumurtalık Serbest Bölgesi	3.04.1985	972	İkinci nesil Serbest Bölge
2	Antalya Serbest Bölgesi	11.03.1985	960	İkinci nesil Serbest Bölge
3	Avrupa Serbest Bölgesi	16.10.1996	976	Üçüncü nesil Serbest Bölge
4	Bursa Serbest Bölgesi	4.03.2002	979	Üçüncü nesil Serbest Bölge
5	Denizli Serbest Bölgesi	3.10.2000	982	Üçüncü nesil Serbest Bölge
6	Ege Serbest Bölgesi	11.01.1987	963	İkinci nesil Serbest Bölge
7	Filyos Serbest Bölgesi	2.01.2011	999	İkinci nesil Serbest Bölge
8	Gaziantep Serbest Bölgesi	7.07.1998	978	Üçüncü nesil Serbest Bölge
9	İstanbul Atatürk Havalimanı Serbest Bölgesi	3.03.1990	961	İkinci nesil Serbest Bölge
10	İstanbul Endüstri ve Ticaret Serbest Bölgesi	2.03.1992	962	Üçüncü nesil Serbest Bölge
11	İstanbul Trakya Serbest Bölgesi	31.10.1990	967	Üçüncü nesil Serbest Bölge
12	İzmir Serbest Bölgesi	11.08.1997	971	Üçüncü nesil Serbest Bölge
13	Kayseri Serbest Bölgesi	6.11.1997	975	Üçüncü nesil Serbest Bölge
14	Kocaeli Serbest Bölgesi	17.05.2000	981	İkinci nesil Serbest Bölge
15	Mardin Serbest Bölgesi	26.09.1994	969	Üçüncü nesil Serbest Bölge
16	Mersin Serbest Bölgesi	11.03.1985	966	İkinci nesil Serbest Bölge
17	Rize Serbest Bölgesi	23.05.1997	973	Üçüncü nesil Serbest Bölge
18	Sakarya İpekyolu Serbest Bölgesi	3.12.2007	998	İkinci nesil Serbest Bölge
19	Samsun Serbest Bölgesi	27.11.1995	974	İkinci nesil Serbest Bölge
20	Trabzon Serbest Bölgesi	6.04.1991	968	İkinci nesil Serbest Bölge
21	Tübitak MAM Serbest Bölgesi	11.02.2001	980	İkinci nesil Serbest Bölge

Kaynak: <https://www.ticaret.gov.tr/serbest-bolgeler/serbest-bolgeler-istatistikleri> (Çevrimiçi 01.07.2019)

1.1.1.3.3. Kıyı Bankacılığı ve Vergi Cennetleri

Kıyı bankacılığı, bir ülkede kurulmakla beraber, yurt dışında topladığı mevduatları, yurt dışında kullandıran, böylece kaynak devletin kanunlarına tabi olmayan bankalardır. Bu bankaların faaliyetleri, kuruluşu, denetlenmesi gibi konuları, uluslararası şartlara göre düzenlenmektedir. Bu lisansa sahip olan bir banka, lisansını aldığı ülkede ikamet edenlere bir hizmet sunmamaktadır (Battal, 2003: 72).

Kıyı bankacılığı, uluslararası piyasalardaki yabancı sermayeyi çekmek amacıyla oluşturulan bankalardır. Bu bankalarda genellikle, döviz kontrolleri, kredi, munzam karşılık oranları ayarlanmakta veya ortadan kaldırılmaktadır. İşlemler ülke para birimi dışındaki bir para ile yapılmaktadır. Ayrıca, buralarda yapılan işlemler vergiden istisnadır. Bu ayrıcalıklar bu faaliyeti sağlayan bankalara önemli avantajlar sağlamaktadırlar (Güner, 1995: 10).

Vergi cenneti terimi, diğer ülkelere göre, düşük vergi uygulayan, banka veya ticari mahremiyetin olduğu yerler olarak bilinir. Vergi rekabeti sonucunda, “*düşük vergi alanı*” ya da “*ayrıcalıklı vergi rejimi*” şeklinde tanımlanan yerler, vergi cenneti olarak tanımlanır. Vergi rekabetinin olumsuz etkisini daha aza indirmek amacıyla OECD (1998) “Zararlı Vergi Rekabeti” raporunda, vergi cennetlerinin özelliklerini aşağıdaki gibi sıralamıştır:

“

- (1) *Bir yerin, vergi cenneti olma koşulu; vergilendirilebilir gelirlerin, hiç vergiye tutulmaması, çok az bir vergiye tutulmasıdır. Bazı ülkeler, bu yerlerdeki gelirlerin, ülkeye sokulması için, vergilendirilmesini şart koşturmaktadır. Bundan dolayı mükellefler, vergi oranlarının “sıfır” olarak belirlendiği ülkeleri seçmezler.*
- (2) *Vergi cennetleri, ülkelere bu amaçla gelen kişiler ile firmaları, dışarıya bilgi vermeyerek korurlar. Yönetim birimleri, birçok banka ya da finansal işlemler ile ilgili diğer idarelere veri vermezler.*
- (3) *Vergi cennetlerinde, finans ve vergide şeffaflık yoktur. Bu statüdeki yerlerde, ikili döviz kontrol sistemi mevcuttur. Kambiyo denetimi bulunmamaktadır. Buralarda*

bulunan bireyler kambiyo denetimlerine tabidir fakat burada yaşamayan kişilere yalnız yerel para ile ilgili kontroller yapılır. Vergi cennetlerinde, bankalar önemlidir. Bankalar yerleşik olana ve olmayana yönelik tutumları vergi ile ilgili konularda farklılık gösterir. Bu gibi ülkelerden etkili olmak isteyenler için ileri düzeyde bankacılık düzeni gereklidir.

- (4) Vergi cennetlerine, ulaşım olanaklarının iyi olması gerekmektedir. Vergi cennetleri, bilgi ve iletişim altyapısı konusunda iyi seviyededir.
- (5) Bu yerlerde, iktisadi faaliyette bulunma gerekliliği bulunmaz. Şirket merkezleri burada olsa da bu şirketler, “sanal şirket” durumundadır.

1.1.1.3.4. İkili Gelir Vergisi Sistemi

Küreselleşme sonucu özellikle sermaye ve onu takiben emek faktörlerinin hareketliliği artınca ülkelerin yabancı sermayeyi ülkelerine çekme yarışı başlamıştır. Bu yarışta yer alabilmek adına, uluslararası vergi rekabeti bakımından yeni bir araç olarak ülkeler kendi vergi sistemlerinde değişikliğe gitmişlerdir. İkili Gelir Vergisi sistemi, elde edilen toplam geliri kaynağına göre, sermaye ve sermaye dışı gelir (emek) şeklinde ikiye ayırarak, bunları farklı vergi oranlarına tabi tutan vergilendirme sistemidir. 80’li yılların sonuna doğru İskandinav ülkelerinde uygulanan bu sistem artan oranlı verginin olduğu bir vergi düzeni ve sabit oran üzerinden vergilendirmenin önerildiği sistemler arasında konumlandırılabilir.

Bu yöntem ile mükelleflerin, emek faktörü üzerinden sağladıkları tüm gelire, gelir yükseldikçe oranın da yükseldiği sistem uygulanırken, sermaye faktörü üzerinden sağlanan tüm gelirlerine, düz veya daha az oran içeren tarife uygulanmaktadır.

İktisadi büyüme için yatırımların, yatırımların artması için ise sermaye birikiminin desteklenmesi gerektiğinden sistem, etkin ve verimli kabul edilir. İdeal bir ikili gelir vergisi sisteminde, emek geliri elde edenlerin (artan oranlı tarifede) tabi olduğu en düşük vergi oranı ile sermaye geliri elde edenlerinki ve kurumlar vergisi oranı birbirine eşittir. Sermaye geliri ile kurum kazançları eşit oranda vergilendirilirken amaçlanan, kurumların kazançlarının sadece elde edildiği kurumda

kurumlar vergisi marifetiyle vergilendirilmesi, bireylere dağıtılan kar payının ayrıca vergilendirilmemesidir. Küreselleşmeyle birlikte, sermayenin hareketliliğinin artmasıyla, bu sistem diğer ülke yatırımcılarının ve vergi matrahlarının bu ülkelere kaymasını sağlayacağından vergi rekabeti oluşmaktadır.

1.1.1.4. Vergi Rekabetinin Etkileri

Vergi rekabeti, gösterdiği etkilere göre yararlı vergi rekabeti ya da zararlı vergi rekabeti şeklinde bir ayrıma gidilebileceği gibi ülke ekonomileri açısından etkilerine göre vergi rekabetinin olumlu etkileri ve vergi rekabetinin olumsuz etkileri bakımından bir ayırım yapmak da mümkündür.

1.1.1.4.1. Vergi Rekabetinin Olumlu Etkileri

- **Vergi Oranlarında Düşme:** Ülkelerin vergi rekabeti gereği vergi oranlarını düşürmesi beraberinde diğer ülkelerinde onu izlemesine neden olmaktadır. Bu durum komşuyu zarara sokma politikalarına bir tepki olarak ortaya çıkmasına rağmen, genel olarak vergi oranlarının düşürülmesiyle iktisadi aktivite üzerinde genişleme etkisi ortaya çıkarabilmektedir. Nitekim OECD tarafından da vergi oranlarındaki azalmanın yatırımlar ve ekonomi üzerinde olumlu etkiler ortaya çıkardığı vurgulanmaktadır. Ancak vergi oranlarındaki azalmanın yatırımlar üzerindeki etkisi, yatırımların vergi oranına duyarlılığına bağlıdır.
- **Vergi İndirimleri Ve Yabancı Yatırımların Artması:** Tüm vergi rekabet şekilleri yararlı olduğundan dolayı, taraflar vergi rekabetinde önemli yarar sağlamaktadır. Vergi oranlarında indirim ile mükelleflerin vergilerinde azalma olacaktır. Vergi avantajları, sermaye hareketini etkileyeceğinden, devletler vergi düşürmeye yönelik baskılarla karşı karşıya kalmaktadır. Devletler, yatırımları çekmek ve sermaye sahiplerinin başka ülkelere gitmemesi amacıyla sermaye üzerinden vergilerin düşürülmesi yönünde bir uygulama yaparlar (Armağan ve İçmen, 2012: 148). Dolayısıyla vergi

indirimleri, yurtiçi tasarrufların kullanımını arttıracak ve sermaye akımlarının gelmesine sebep olacaktır.

- **Vergi Tabanını Genişleterek Daha Fazla Gelir Sağlama:** Vergi oranlarının indirilmesinin ortaya çıkardığı bir başka etkide vergi tabanının genişletilmesi olmuştur. Vergi oranlarının yüksek seviyelerde olması mükellefleri kayıt dışında kalmaya teşvik etmektedir. Vergi rekabetine başvurulması ise öncelikle kurumlar ve gelir vergisi gibi vergilerde, genel olarak indirimleri beraberinde getirmektedir. Vergi oranlarının indirilmesi ile mükelleflerin kayıt dışında kalmasının alternatif maliyeti azalacağı için kayıt dışı ekonominin küçülmesi sayesinde vergi tabanının da genişlemesi sağlanmış olacaktır (Önder, 2001: 23).
- **İstihdam Seviyesini Yükseltmesi:** Düşük vergi oranı uygulayan ülkede yabancı sermaye artışı işsizliğin çözümünü sağlar. Vergi oranı yüksek ülkede tasarruf oranını olumsuz şekilde etkilemektedir. Yatırım sermayesinde azalmanın yanında, büyüme yavaşlar. Yeni iş alanları yaratılamaz. Vergi avantajı olan ülkelere doğru yönelir (Armağan ve İçmen, 2012: 148).
- **Daha Etkin Kamu Hizmeti Sunulması:** Vergi indiriminin olduğu ülkenin tercihi için, kamu hizmetinin diğerlerine göre daha iyi olması gerekir. Ülkelerin, vergi-kamu harcaması dengesini en uygun şekilde yapmaları gerekir. Vergi mükellefleri, vergilendirmenin en makul olduğu ve kamunun sunacağı hizmetlerin etkin olduğu yerlere yönelir. Bu sayede ülkeler, daha çok kamu gelirlerine kavuşacaklardır (Armağan ve İçmen, 2012: 149).
- **Fiyatlar Genel Düzeyini Düşürme:** Vergi rekabetinin vergi oranlarını düşürmesi şeklinde gerçekleşmesi durumunda mal ve hizmetlerin fiyatları içerisinde yer alan vergilerin de azaltılması söz konusu olabilmektedir. Mal ve hizmetlerin fiyatları içerisindeki vergilerin azaltılması ise bu mal ve

hizmetlerin fiyatlarının da düşmesine imkan sağlayacaktır. Böylece fiyatlar genel düzeyinde bir düşme olabilecektir. Bu da fiyatlar genel düzeyinin istikrarı açısından göz önünde bulundurulması gereken bir husustur (TOBB, 2001: 32).

1.1.1.4.2. Vergi Rekabetinin Olumsuz Etkileri

- **Vergi Gelirlerinde Azalma Ve Mali Bozulma:** Vergi rekabetindeki devletler, gelirlerini kaybetmemek amacıyla, uyguladıkları oranları indirme konusunda baskı görürler. Özellikle kurumlar ve gelir vergisindeki düşüş gelirden kayba neden olur. Bu durum ise dolaylı vergiler yükseltilerek giderilmeye çalışılır. Bu ise tüketimi azaltır (Jafarov, 2013: 63).
- **Kamu Harcamalarında Azalma Ve Refah Devletin Zarar Görmesi:** Vergi gelirlerinde düşüş, kamu harcamaları için kaynağın azalmasına yol açar. Bu husus, harcamalarda bir azalmaya ve zamanla ülkede refah sorunlarına sebep olur. Gelişmiş ülkelerdeki sosyal güvenlik sistemleri nedeniyle, kamu harcaması arttığından dolayı refah sorunları ortaya çıkar (Armağan ve İçmen, 2012: 149).
- **Vergi Yükünün Göreceli Olarak Hareketsiz Üretim Faktörleri Üzerine Kayması:** Ülkeler, kayıpları gidermek için, değişik kaynak arayışına girerler. Kaynak arayışına bağlı olarak, ekonomik çarpıklıklar görülebilir. Bu husus, vergide eşitlik ilkesine aykırı olup, vergi yükünün dağılımında yatay ve dikey eşitliği bozar. Vergi yükümlüleri nezdinde farklı uygulamalara sebep olur. Yabancıların, yerlilere göre daha az vergilendirilmesine yol açar (Jafarov, 2013: 64).
- **Yatırım Kararlarında Çarpıklıklar Meydana Gelmesi:** Vergi rekabetinin muhtemel zararlarından bir tanesi de, ekonomik kaynakların yatırım kararları verilirken sadece veya büyük ölçüde vergiyi göz önüne alarak etkinsiz dağıtımına neden olabileceğidir. Eğer yatırımcı hedef ülkeyi

sadece vergisel avantajlar ve oranlar için seçiyorsa, kaynaklar ekonomik açıdan en etkin şekilde değerlendirilmemiş olacaktır (İçmen, 2010: 22).

- **Vergi Otoriteleri ve Mükellefler Üzerinde Vergi Uygulama Maliyetlerinin Artması:** Mükelleflerin vergi rekabeti dolayısıyla yatırım yapabilmeleri, vergi tekniklerini kullanma becerilerine bağlı olmaktadır. Bu bağlamda yüksek gelir gruplarının vergi planlama tekniklerini kullanım bakımından avantajlı olabilmeleri söz konusudur. Firmalar açısından da bu ayrıma paralel, küçük ölçekli şirketlere göre, uluslararası firmalar, vergi planlama tekniklerini kullanma konusunda daha başarılı olma potansiyeli taşıyabilmektedirler. Vergi otoritesi açısından ise, gerek elektronik gerekse nitelikli personel donanımının zorunluluğu vergi uygulama maliyetlerinde bir artış getirebilecektir (Engin, 2002: 30).

1.1.1.5. Türkiye'nin Vergi Rekabeti Karşısındaki Durumu

Türkiye açısından vergi rekabeti kavramı çok eski tarihlere dayanan bir kavram değildir. Vergi rekabeti uluslararası bir kavram olduğundan, Türkiye'nin uluslararası entegrasyonunun 1980-1990'lı yıllarda yeni yeni tamamlanmış olması, Türkiye'nin vergi rekabeti kavramıyla geç tanışmasının ana nedenidir. 80'li yılların başında “dışa açık ekonomiye geçiş” neticesinde Türkiye ekonomisinin dünya pazarlarına açılma süreci başlamıştır. Bu dönüşüm 90'ların ilk senelerinde tamamlanabilmiştir. İlk olarak mal piyasalarının diğer ülkelerle entegrasyonu sağlanmıştır. İthalat kısıtlamaları kaldırılmıştır. Yabancı para birimleri yerli paranın değeri düşürülerek esnek hale getirilmiş, bununla birlikte sunulan diğer avantajlar sanayi sektörünün yurt dışı pazarlara açılmasında önemli bir etken olmuştur. Yerli pazarların özgürleştirilmesi ile uluslararası finans birimleriyle entegrasyon gerçekleşmiştir. Türkiye, 1990'lı yıllarda dışa açık bir ekonomiye sahip olmuştur. Vergi rekabeti, Türkiye'nin gündemine 1980 serbestisiyle girmiştir. 80'li yılların sonunda finansal anlamda özgürleşme ile birlikte finansal serbestleşme neticesinde ekonomi ve vergisel düzenlemeler yeni şeklini almaya başlamıştır (Armağan ve İçmen, 2012: 152).

Yasal olarak vergi rekabeti ile tanışma ise 2006 yılında Kurumlar Vergisinde yapılan değişikliklerle birlikte yaşanmıştır. OECD tarafından yapılan önerilerin de etkileriyle Türkiye Kurumlar Vergisi Kanununda köklü değişikliklere gitmiş ve vergi oranlarının indirimi, örtülü sermaye, transfer fiyatlandırması ve kontrol edilen yabancı kurumlarda yapılan değişiklikler ve vergi cennetlerine yapılan sermaye hareketlerinin önüne geçmek amacıyla getirilen tevkifat uygulamaları bu kapsamdaki yeniliklerden bazılarını oluşturmuştur.

1.1.1.5.1. Türkiye’de Vergi Rekabeti Kapsamındaki Uygulamalar

Vergi Rekabetinin Türkiye’de uygulanıp uygulanmadığının tespitini yapmak, Türk Vergi Sistemi değişikliklerine bakılması ile mümkün olacaktır. Türkiye, OECD’nin, Zarar Verici Vergi Uygulamaları Forumuna 1998 yılında aktif olarak katılmıştır. Bu çalışmalar sonunda, OECD 2000 yılında yayınladığı raporda, Türkiye’den iki uygulamaya yer vermiştir. Birincisi, İstanbul Kıyı Bankacılığı Rejimi, ikincisi serbest bölge uygulamaları olmuştur. Türkiye listede bulunan tercihli vergi rejimi uygulamaları kapsamında düzenlemeleri yapmaya başlamıştır (Öz, 2005: 318).

1.1.1.5.1.1. İstanbul Kıyı Bankacılığı Rejimi

Kıyı bankacılığı kapsamında uygulamalar Türkiye’de, Serbest Bölgeler yasası kapsamında düzenlenmiştir. Bakanlar Kurulu’nun 18.09.1990 tarih ve 90/999 sayılı Kararı ile, serbest bölgelerde, banka kurulması veya ortak olunması, Hazine Bakanlığının iznine tabi olmuştur (Engin, 2002: 71). Bu değişikliklerin akabinde, İstanbul Atatürk Havalimanı Serbest Bölgesinde Kıyı Bankacılığı kurulmuştur. Bu yönetmelikle, İstanbul Atatürk Hava Limanı Serbest Bölgesi Kıyı Bankacılığı Merkezinin kurulması, işletilmesi ile yönetilmesi düzenlemiştir (Çember, 1999:48).

Kıyı Bankacılığı Merkezinde bulunan bankalar aşağıdaki teşviklerden yararlanırlar (Cimat ve Taş, 2004: 39):

- 1- Elde edilen gelirler, vergi, resim ve harçlardan muaftır.

- 2- Bankalar elde ettikleri gelirler için, Türkiye'nin diğer yerlerine bunlar getirildiğinde, gelir ve kurumlar vergisi ödemez.
- 3- Bankalar gelirlerini istedikleri ülkeye transfer etmekte serbesttir.
- 4- Yurtdışından bölgeye getirilen mallar için, gümrük, harç, belediye resmi vb. ödeme yapılmaz.
- 5- 3218 sayılı Kanununa göre, Kıyı Bankacılığı Merkezi'nin faaliyete başlamasından sonra 10 sene boyunca, grev ve lokavt uygulanmaz.
- 6- Bankalar, Bakanlar Kurulu Kararlarında yer alan teşviklerden yararlanırlar.

Söz konusu teşviklere karşın, bugüne kadar bu yerlerde hiç kıyı bankası uygulaması olmamış, şube dahi kurulmamıştır. Türkiye'deki bankalar, yurtdışında şube açmakta veya banka kurmayı tercih etmektedir.

1.1.1.5.1.2. Serbest Bölge Uygulamaları

OECD'nin 2000 raporunda ülkelerden, gerekli düzenlemelerin 2003 yılına kadar yapmaları istenmiştir. Türkiye'de bu konuda, OECD'nin de talepleri doğrultusunda, serbest bölge vergi avantajlarının makul oranlara çekilmesi gündeme gelmiştir.

Türkiye'de 2014 yılı itibarı ile 21 adet serbest bölge bulunmakta olup ticaret hacmi yıllık 25 milyar dolar seviyesinde ve bölgelerde istihdam edilen personel sayısı 55 bin dolayındadır. Serbest bölgede faaliyette bulunan firmalara sunulan teşvik ve avantajlardan bazıları şöyledir;

- Firmalar, Kurumlar Vergisi ve Gelirler Vergisinden, Avrupa Birliği üyeliğinin gerçekleşeceği yıla kadar, %100 muaftırlar,
- Bölgeye giren mallarda Gümrük Vergisi, KDV, KKDF alınmaz,
- Üretiminin %85 ve çoğunu ihraç eden şirketler, personel maaşları üzerinden muhtasar vergiden muaftırlar,
- Kazanılan gelirler yurtiçi ve dışına transfer edilebilir,

- Türkiye’den, Serbest Bölgeye satışlarda şirketler, Türkiye’den ihraç fiyatına KDV’siz mal satın alabilirler,
- Altyapı hizmetleri KDV’siz olarak sunulur,
- Gümrüksüz ve süre kısıtlaması olmadan stoklama yapılabilir,
- Üretimde bulunanlar, serbest bölgelerdeki faaliyetlerde, damga vergisi ve harçlardan muaftır.

Yapılmış bu düzenlemeler ile serbest bölgelerde uygulanan vergi muafiyeti dolaysız vergiler yönünden kaldırılmıştır (Yurttutan, 2004: 135).

Yapılan bu değişiklik sonucunda OECD, Türkiye’deki serbest bölgeleri tekrar incelemiş ve 2006 yılı İlerleme Raporu’nda, zararlı olmadığı belirtmiştir.

1.1.1.5.1.3. Vergi Sistemi ve Vergi Oranlarındaki Değişim

Türk vergi sistemini oluşturan vergileri dolaylı-dolaysız vergiler olarak iki kısma ayırabiliriz. Vergi sistemini oluşturan vergileri dolaylı-dolaysız diye ayrılmasının nedeni vergi sisteminin adaletli olup olmadığının tespiti için önemlidir. Dolaylı vergiler, dolaysız vergilerle kıyaslandığında dolaysız vergiler daha adildir. Dolaysız vergiler kişiselleştirilebilen vergilerdir. Bu türden vergiler bireylerin ödeyebilme kabiliyetleri değerlendirilerek ayarlanabilmektedir. Bunun yanında kişisel gelir dağılımının yeniden düzenlenmesi açısından da dolaysız vergilerin dolaylı vergilere göre daha güçlü olduğu görülmektedir.

Vergi teorisi açısından genel kural yukarıda bahsettiğimiz gibi olmakla birlikte vergi rekabeti kavramı da dikkate alındığında dolaysız vergilere pozitif ayrımcılık tanınarak buradan vazgeçilen gelirin dolaylı vergiler artırılarak telafi edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Ülkemizde de bu değişim 1987’den günümüze dolaylı-dolaysız vergi gelirleri ayırımına bakıldığında net bir şekilde görülmektedir;

Tablo 4: Vergi Gelirleri İçinde Dolayalı-Dolaysız Vergi Dağılımının Değişimi

Yıllar Vergi Gelirleri (Bin TL)	Vergi Gelirleri	Dolaysız Vergiler Bin TL	Dolaylı Vergiler Bin TL	Dolaysız Vergilerin Payı (%)	Dolaylı Vergilerin Payı (%)
1987	9.051	4.492	4.559	50%	50%
1988	14.232	7.066	7.166	50%	50%
1989	25.550	13.645	11.905	53%	47%
1990	45.400	23.657	21.743	52%	48%
1991	78.643	41.094	37.549	52%	48%
1992	141.602	71.392	70.210	50%	50%
1993	264.273	128.324	135.949	49%	51%
1994	587.760	283.733	304.027	48%	52%
1995	1.084.351	441.787	642.563	41%	59%
1996	2.244.094	884.067	1.360.026	39%	61%
1997	4.745.484	1.931.969	2.813.515	41%	59%
1998	9.228.596	4.302.829	4.925.767	47%	53%
1999	14.802.280	6.715.638	8.086.642	45%	55%
2000	26.503.698	10.849.962	15.653.737	41%	59%
2001	39.735.928	16.058.049	23.677.879	34%	66%
2002	59.631.868	20.060.525	39.571.343	34%	66%
2003	84.316.169	27.780.138	56.536.031	33%	67%
2004	101.038.904	31.147.157	69.891.747	31%	69%
2005	131.948.778	43.081.460	88.867.318	33%	67%
2006	151.271.701	47.334.572	103.937.129	31%	69%
2007	171.094.564	57.472.183	113.622.381	34%	66%
2008	189.980.827	67.240.001	122.740.826	35%	65%
2009	196.313.308	71.479.105	124.834.203	36%	64%
2010	235.714.637	77.597.893	158.116.744	33%	67%
2011	284.490.017	89.118.725	195.371.292	31%	69%
2012	317.218.619	101.783.465	215.435.154	32%	68%
2013	367.473.551	110.160.24	257.313.311	30%	70%
2014	401.683.956	126.226.823	275.457.133	31%	69%
2015	465.229.389	142.404.955	322.824.434	31%	69%
2016	529.607.901	170.584.572	359.023.329	32%	68%
2017	626.082.415	201.831.147	424.251.268	32%	68%

Kaynak: <https://www.gib.gov.tr/yarim-ve-kaynaklar/istatistikler>(Çevrimiçi 30.10.2018)

Daha değ erlendirilebilir olması açısından OECD  lkelerinde dolaylı-dolaysız vergilerin oranlarının kıyaslaması aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 5: Vergi Gelirlerinin Ana Ba lıklar İtibariyle Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı

	Gelir ve Kar	Sosyal Güvenlik	�cretler	Emlak	Mal ve Hizmet	Diğ�er	EU/GÜMRÜK
Avustralya	57,1	0,0	5,1	9,4	28,4	0,0	..
Avusturya	29,0	34,3	6,9	1,7	27,5	0,4	0,2
Belçika	35,6	31,7	0,0	7,8	24,2	0,0	0,7
Kanada	47,5	15,8	2,1	10,4	24,2	0,0	..
�ili	34,8	7,2	0,0	4,1	54,0	-0,1	..
�ek Cum.	20,8	43,2	0,0	1,4	34,3	0,0	0,4
Danimarka	62,6	0,2	0,7	3,9	32,3	0,0	0,3
Estonya	22,7	34,8	0,0	1,0	41,0	0,0	0,5
Finlandiya	34,7	28,9	0,0	2,9	33,2	0,1	0,2
Fransa	24,2	37,2	3,5	8,4	24,1	2,4	0,2
Almanya	31,0	38,1	0,0	2,5	28,0	0,0	0,4
Yunanistan	22,0	31,1	0,0	7,6	39,1	0,0	0,2
Macaristan	17,7	32,6	1,5	3,4	44,0	0,7	0,2
�zlanda	46,7	10,3	1,0	6,9	33,5	1,6	..
�rlanda	40,4	17,8	0,6	7,1	33,6	0,0	0,5
�srail	31,7	16,6	3,9	8,8	39,0	0,0	..
�talya	33,1	29,8	0,0	6,2	26,1	4,5	0,3
Japonya	32,5	40,9	0,0	8,8	17,6	0,3	..
Kore	29,3	26,4	0,3	10,3	30,7	3,0	..
Lüksemburg	35,3	28,8	0,0	7,3	28,4	0,1	0,1
Meksika	30,2	15,5	1,7	1,5	49,8	1,3	..
Hollanda	24,7	40,8	0,0	3,4	29,6	0,5	0,9
Yeni Zel.	55,5	0,0	0,0	6,1	38,4	0,0	..
Norveç	46,2	23,5	0,0	3,0	27,4	0,0	..
Polonya	19,5	38,6	0,8	4,4	35,9	0,6	0,3
Portekiz	32,4	25,9	0,0	3,3	37,3	0,9	0,2
Slovak Cum.	19,9	43,8	0,0	1,5	34,4	0,0	0,5
Slovenya	17,5	40,1	0,2	1,7	40,1	0,0	0,4

İspanya	29,4	34,5	0,0	6,7	28,1	0,9	0,4
İsveç	34,5	23,3	10,6	2,5	28,6	0,1	0,3
İsviçre	46,0	25,1	0,0	6,7	22,2	0,0	..
Türkiye	20,2	27,4	0,0	4,6	46,1	1,6	..
İngiltere	35,4	18,8	0,0	12,3	32,9	0,0	0,5
ABD	47,2	24,2	0,0	11,3	17,4	0,0	..
OECD-Ort.	33,7	26,1	1,1	5,6	32,7	0,6	0,4

Kaynak: <https://www.gib.gov.tr/yarim-ve-kaynaklar/istatistikler> (Çevrimiçi 10.12.2018)

OECD ülkeleri kıyaslamasında gelir ve karlar üzerinden alınan vergilerde (dolaysız vergiler) en yüksek oran Avustralya ve Danimarka’da görülürken Türkiye OECD ortalaması olan %33.7’in de altında vergi gelirlerinin %20.2’si oranında gelir ve karlar üzerinden elde etmektedir. Bu oran mal ve hizmetler üzerinden alınan vergilerde (dolaylı vergiler) en yüksek oran Meksika ve Şili’de görülürken Türkiye %32.7 olan OECD ortalamasının üstünde vergi gelirlerini %46.1 oranında mal ve hizmetler üzerinden alınan vergilerden elde etmektedir.

Vergi rekabeti kapsamında ülkemizde yaşanan değişimlerden değerlendirilmesi gereken bir başka durum vergi oranlarında yaşanan değişimdir. Çalışmamızın önceki bölümlerinde bahsettiğimiz gibi ülkelerin sermaye gelirlerini kendi ülkelerine çekmek için kullandığı temel yöntemlerden biri vergi oranlarını düşürmek ya da hiç vergi almamaktır. Türkiye’de vergi oranlarında yaşanan değişimi yıllar itibarı ile oransal olarak şu şekilde açıklayabiliriz;

Tablo 6: Vergi Oranlarının Yıllar İçindeki Değişimi

Yıllar	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2014	2015	2016	2017	2018
Vergi Oranları												
Gelir Vergisi Oranı (en üst dilim)	75	63	50	55	45	40	35	35	35	35	35	35
Kurumlar Vergisi Oranı	50	45	45	45	30	30	20	20	20	20	20	22
KDV Oranı (En Yüksek Oran)	-	10	10	15	17	18	18	18	18	18	18	18

Kaynak: <https://www.gib.gov.tr/yarim-ve-kaynaklar/istatistikler> (Çevrimiçi 10.12.2018)

Oransal değerlendirmenin yanında vergi gelirlerinin vergiler itibarı ile toplam vergi gelirleri içindeki payındaki değişiminin de dikkate alınması gerekir. Bu kapsamda vergi türlerinin vergi gelirleri içindeki payı içindeki değişimi de şu şekilde gösterebiliriz;

Tablo 7: Vergi Türlerinin Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Oransal Dağılımı

Yıllar	Vergi Gelirleri	Gelir Vergisi	Vergi Gelirleri İçindeki Payı(%)	Kurumlar Vergisi	Vergi Gelirleri İçindeki Payı(%)	Mal ve Hizmetler Üzerinden	Vergi Gelirleri İçindeki Payı(%)
1988	14.232	4.801	34%	2.118	15%	4.177	29,35%
1990	45.399	18.609	41%	4.637	10%	12.371	27,25%
1995	1.084.350	329.795	30%	103.241	10%	354.980	32,74%
2000	26.503.698	6.212.977	23%	2.356.787	9%	8.379.554	31,62%
2005	119.250.807	22.817.529	19%	11.401.985	10%	38.280.430	32,10%
2006	164.101.909	36.194.424	22%	13.749.462	8%	73.416.502	44,74%
2007	187.768.858	43.433.927	23%	17.746.745	9%	81.783.570	43,56%
2008	211.887.601	51.135.904	24%	21.131.424	10%	89.061.909	42,03%
2009	224.504.298	54.079.942	24%	24.458.384	11%	96.673.100	43,06%
2010	273.471.884	59.602.429	22%	28.830.870	11%	120.325.712	44,00%
2011	332.491.753	71.603.112	22%	37.512.911	11%	141.253.112	42,48%
2012	366.963.795	82.285.434	22%	38.316.621	10%	158.774.849	43,27%
2013	423.438.661	93.185.291	22%	37.915.994	9%	183.452.054	43,32%
2014	401.683.956	91.063.306	23%	35.163.517	9%	170.703.126	42,50%
2015	465.229.389	105.395.330	23%	37.009.625	8%	200.603.346	43,12%
2016	529.607.901	123.686.147	23%	46.898.425	9%	230.154.211	43,46%
2017	626.082.415	143.962.939	23%	57.868.208	9%	264.100.247	42,18%

Kaynak: [https://www.gib.gov.tr/yarim-ve-kaynaklar/istatistikler\(Çevrimiçi 30.10.2018\)](https://www.gib.gov.tr/yarim-ve-kaynaklar/istatistikler(Çevrimiçi 30.10.2018))

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere Türkiye’de vergileme sisteminde kurumlar vergisi ortalama %10 ile en az düzeyde yer kaplamaktadır. Onu ortalama %23-24 ile gelir vergisi takip ederken en fazla pay mal ve hizmetler üzerinden alınan vergiler üzerinde olduğu görülmektedir. Başka bir ifadeyle gelir ve karlardan alınan vergiler, GSYİH ve toplam vergi içindeki payı düşme eğilimindedir. Bu durum vergi

rekabetinin olası etkilerinden biri olarak gösterilen gelir ve karlar üzerinden alınan vergi gelirlerinin düşmesi görüşünü desteklemektedir. Ortaya çıkan bu tablo bize Türkiye'nin aktif olarak vergi rekabeti uyguladığını ve sonucunda vergi yükünün gelirden alınan vergilerden diğerlerine doğru kaydığını göstermektedir.

1.1.1.5.1.4. Türkiye’de Yabancı Sermaye Hareketleri

Yabancı yatırım terimi, kaynakların farklı yerlere yönelmesi olarak açıklanmaktadır. Yönelme, doğrudan yatırım veya portföy yatırımı olarak ortaya çıkmaktadır. Vergi rekabetindeki ülkeler portföy yatırımlarından daha çok doğrudan yatırımları kendilerine yönelmesini isterler. Gelişmekte olan ülkeler, yabancı sermaye yatırımlarını ülkelerine getirmekte uyguladıkları teşviklerin temeli, sermayelerinin olmamasındandır. Bu ülkelerin, yabancı sermayenin, ülkenin üretim kabiliyetinin artması, güncel üretim metodlarının edinilmesi, diğer ülke para birimlerinin ülkeye getirilmesi, ihracatın yükseltilmesi ve yeni iş olanaklarının yaratılması gibi beklentileri bulunmaktadır. Vergi rekabeti açısından Türkiye’ye yönelik doğrudan yatırımlar toplamına bakmak bu noktada anlamlı olacaktır.

Türkiye’nin istikrarlı bir büyüme ve istihdam sağlaması için, doğrudan yabancı yatırımları ülkeye çekmek için bir takım düzenlemeler yapmalı ve farklı alanlarda gelişme göstermelidir. Doğrudan yabancı yatırımları ile ülkenin mevcut yatırım potansiyeli artırılabilir ve sermaye birikimi eksikliği problemi kısmen de olsa aşılabilir (Jafarov, 2013: 95).

Doğrudan yabancı yatırımlar çalışmanın ana başlıklarından birini teşkil ettiğinden bu kısım çalışmamızın sonraki bölümünde detaylı olarak işleneceğinden bu bölümde detaya girilmeyecektir.

1.1.1.5.2. Türkiye’de Zararlı Vergi Rekabeti İle Mücadelede Yapılan Düzenlemeler

Türk vergi sisteminde, vergi rekabetinde etkinlik için vergi oranlarında azalış ve sermayeyi kendi lehine çevirmek için sunulan vergisel teşvik ve avantajların yanı

sıra “zararlı vergi rekabeti” ile mücadele kapsamında vergi güvenlik müesseseleri düzenlenmiş ve yasal mevzuat da bu şekilde uyumlaştırılmıştır. Bu kapsamda yapılan düzenlemeleri özet olarak şu şekilde sıralayabiliriz.

- **Transfer Fiyatlandırması ve Örtülü Kazanç Dağıtımı:** Transfer fiyatlandırması, şirketin iç birimleri nezdinde mal ve hizmetlerin temininde belirlediği fiyatlandırma ile ilişkilidir. Birbirleri ile doğrudan veya dolaylı iktisadi ilişki içinde bulunan işletmeler kârlarını vergi yükü fazla olan ülkelerde düşük, vergi yükü az olan ülkelerde yüksek olacak biçimde ayarlayabilmektedirler. Vergi yükünün düşük olduğu ülkede bulunan, diğer işletmeden çok düşük fiyatla satın aldığı malları vergi yükünün çok yüksek olduğu ülkede bulunan işletmeye satarak kârın kendi bünyesinde oluşmasını sağlayarak transfer fiyatlandırması ile vergi yükünü minimize etmeye çalışır (Oktar, 2004: 164). Buradan yola çıkarak transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı müessesesinin getirilmiş olmasının nedeni, vergi kayıp ve kaçaklarının önüne geçilmek istenmesi olarak söylenebilir.
- **Örtülü Sermaye:** Örtülü Sermaye uygulamasında, toplam vergilendirilebilir gelirini düşük göstermek isteyen çok uluslu şirketler, doğrudan yatırımlarını düşük özsermaye ve yüksek borçlarla finanse edebilmektedir. Bu nedenle vergi cenneti sayılan düşük vergili ülkelere, düşük maliyetle borçlanan ana firma, yerel firmayı aldığı bu borçla, ancak daha yüksek maliyet ile finanse eder. Yerel firmanın yüklendiği yüksek faiz gideri, kurumlar vergisi matrahını düşürürken; yerel firmanın bulunduğu ülkenin vergi gelirleri de azalmış olur bu da zararlı vergi rekabetinin oluşumuna neden olur. Ortaklardan olan borçlanmalar; kurumda kullanılırsa ve borcun tutarı, dönem içinde öz sermayenin 3 katını aşarsa, borcun öz sermayenin 3 katını aşan kısmı örtülü sermaye mahiyetini taşımaktadır.
- **Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazancı:** Türk vergi sistemine de ilk defa 2006’da giren kontrol edilen yabancı kurum kazancı ile ilgili düzenlemeyle Türk vergi idaresi, özellikle düşük vergili bölgelerdeki iştiraklerde kâr

dağıtmamak suretiyle vergi erteleme yapıldığının önüne geçmek istemiştir. Bu bağlamda, vergi hukuku alanında Türkiye’de kontrol edilen yabancı kurum konusunda yapılan düzenlemeler ile uluslar arası uygulamalarla eş zamanlı ticari ve sınai nitelikte olmayan, sermayesini vergi oranlarının daha az olduğu farklı ülkelere taşıyan yükümlüler ile sermayesini Türkiye’de değerlendiren yükümlüler nezdinde adaletsizliğin önüne geçilmesi hedeflenmiştir (Çakmak, 2011: 54). Görüldüğü gibi kontrol edilen kurum kazancının Türkiye’de vergilendirilmesindeki amaç; bazı ülkelerin uyguladığı zararlı vergi rekabeti uygulamalarının yol açtığı vergi kayıp ve kaçığının önlenmesidir. Bu husus zararlı vergi rekabeti uygulayan ülkelere karşı bir savunma aracıdır.

- **Vergi Cennetlerine Yapılan Ödemeler İçin Yapılan Tevkifat:** Düzenlemeye göre; “Gelirin sağlandığı ülkedeki vergi sistemi, Türk vergi sistemi ile benzer uygulamalar sunup sunmadığı hususuna dikkat edilerek Bakanlar Kurulunca ilan edilen ülkelerde yapılan her türlü ödemelere %30 vergi uygulanır” (Erdikler, 2006: 54).

1.1.2. Vergisel Avantaj ve Teşvikler

Vergisel teşvik, makro ekonomik amaçlara ulaşmak için, vergi sisteminde değişiklikler yaparak bazı ekonomik faaliyetlere vergisel ayrıcalıklar sağlamaktır (Benek, 2005: 184).

Vergi ekonominin her alanını ilgilendiren bir kavram olduğundan dolayı vergi ile alakalı olarak uygulanabilecek avantaj ve teşvik sayısı da oldukça fazladır. Uygulamada da her ülkenin mevzuatında farklı avantaj ve teşviklerin yer aldığı görülmektedir. Bu kapsamda sunulabilecek avantajlar işletmelerin yerleşim-kurulum aşamasında olabileceği gibi, üretim aşamasında ve dönem içerisindeki faaliyetleri ile ilgili, hatta dönem sonunda karın dağıtımını sırasında bile sunulacak avantaj ve teşvikler olabilmektedir. Bu kapsamda sunulacak teşvik ve yatırımlar genel hatlarıyla aşağıdaki başlıklar olarak sıralanabilir;

Tablo 8: Vergisel Avantaj ve Teşvikler

1- Aynı Teşvikler	• Arsa-Arazi Tahsisi
	• Bina Temini
2- Nakdi Teşvikler	Karşılıksız
	• Hibeler
	• Primler
	Karşılıklı
	• Uygun Koşullu Krediler (düşük faiz, uzun vade)
3- Vergi Teşvikleri	- Gelir ve Kurumlar Vergisi Teşvikleri
	• Düşük Oranlı Gelir ve Kurumlar Vergisi
	• Vergi Muafiyeti
	• Zarar Mahsubu
	• Hızlandırılmış Amortisman
	• Yatırım İndirimi
	• Bazı Harcamaların Vergiden Düşülmesi
	• Vergi Kredis (finansman fonu)
	- KDV Teşvikleri
	• Sermaye Mallarına KDV İstisnası
	• Gelişmemiş bölgelere ve/veya bazı ürünlere düşük KDV oranı
	- Gümrük Vergisi Teşvikleri
	• Makine-teçhizat, hammadde, parça ve yedek parça gibi sermaye mallarına gümrük muafiyeti
	• Gümrük Vergisi İadesi
4- Garanti ve Kefaletler	• Kredi Garantileri
	• Yüksek ticari risk taşıyan projelere kamu kaynaklı risk sermayesi katılımı
	• Ekonomik ve ticari riskleri kapsayan ayrıcalıklı kamu sigortası
5- Diğer Teşvikler	• Altyapı hazırlanması
	• Ucuz enerji desteği
	• Ayrıcalıklı kamusal anlaşmalar

Kaynak: Mustafa Duran, Teşvik Politikaları ve Doğrudan Sermaye Yatırımları, T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Araştırma ve İnceleme Dizisi No: 33, 2003, s.27.

Çalışmamızın önceki bölümlerinde ülkelerin sermaye çekmek için vergisel avantaj ve teşvikler sunduklarından bahsetmiştik. Bu doğrultuda çıkarılış amaçları doğrudan vergi rekabeti dolayısıyla avantajlı ülke konumuna gelmek olmasa da, uluslararası sermayeyi ülkemize çekmeye yarayabilecek olan teşvik amaçlı düzenlemelerin bazılarını şöyle sıralayabiliriz;

- Yatırım İndirimi İstisnası (Gelir Vergisi Geçici Madde 69),
- Ar-Ge İndirimi (Kurumlar Vergisi Madde 10),
- Ar-Ge Faaliyetlerine Yönelik Diğer Teşvikler (5746 Sayılı Kanun)(G.V.Stopaj Teşviki, Sig.Prim Desteği, damga Vergisi İstisnası),
- Eğitim Öğretim İşletmelerinde Kazanç İstisnası (G.V. Madde 20, K.V. Madde 5),
- Endüstri Bölgelerinde Uygulanan Vergisel Teşvikler (Gelir Vergisi Stopaj, Sigorta Primi Teşviği, Bedelsiz Yer Tahsisi, Enerji desteklemesi, Harç İstisnası),
- Teknoloji Geliştirme Bölgesinde Uygulanan Vergisel Teşvikler (Tek.Gel.Böl.Kanunu Madde 2)
- Serbest Bölge Teşvikleri (5810 Sayılı Kanun),
- Yatırım ve İstihdam Artırılmaya Yönelik Teşvik (5084 Sayılı Kanun),
- Kültür Yatırımlarına Yönelik Teşvikler, (5225 sayılı kanun), (Taşınmaz Mal Tahsisi, Emlak Vergisi Muafiyeti, Yabancı Personel Teşviki),
- İndirimli Kurumlar Vergisi Oranı Uygulaması, (K.V. Madde 32/A)

1.2. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları

1.2.1. DYSY Tanımı

Yabancı sermaye yatırımlarını tanımlamadan önce ana kavram olan yatırım kavramına değinmek gerekmektedir. Yatırım kavramını; sermaye birikimine yapılan ilaveler olarak tanımlayabiliriz. Bu tanımdan yola çıkarak yatırım tanımı için anahtar kavramın sermaye olduğunu söyleyebiliriz. Sermaye, insan tarafından üretilmiş üretim malları kapsamında tanımlanan reel bir büyüklüğü, aynı zamanda para, tahvil, hisse

senedi gibi mali varlıklar kapsamında tanımlanan parasal büyüklükleri ifade eder (Ünsal, 2007: 9). Bu şekilde tanımlanabilen sermaye, genel olarak iki açıdan ele alınabilir. Birincisi, sermayenin parasal yönüdür. İkincisi de üretimde kullanılan fiziksel mal varlıkları, makine, araç-gereç yapılarıdır (Kepenek ve Yentürk, 2005: 97). Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının “doğrudan” olarak tanımlanan kısmı sermaye için yapılan bu tanım farklılığından kaynaklanmaktadır. Doğrudan yatırım, üretimde kullanılan fiziksel mal varlıkları, makine ve teçhizat gibi faktörleri kapsarken, portföy yatırımları olarak da adlandırılan dolaylı yatırım; devlet tahvilleri, özel kuruluş bono ve tahvilleri ile hisse senetlerinin uluslararası sermaye piyasalarında satın alınmasını ifade etmektedir.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının bir diğer belirleyici unsuru ise “yabancı sermaye” ye atıf olan “yabancı” terimidir. Bu terimden kasıt hiç şüphesiz ana ülke dışındaki ülkelerden ana ülkeye yapılan yatırımlardır. Bir ülkenin gereksinimlerinin o ülkede var olan kendi iç kaynaklarıyla karşılanması asıldır. Fakat kaynakların ülkeler arasında dağılımının farklı olması, ülkeler arası kalkınmışlık düzeyindeki farklılıklar nedeniyle ülkelerin iç kaynakları yeterli olmamaktadır. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere teknoloji, sermaye ve nitelikli iş gücü yetersizliklerinden dolayı dış kaynak ararlar. Bundan dolayı ortaya çıkan açık, yabancı sermaye ile giderilmeye çalışılmaktadır (Hasanov, 2013: 5).

Peki yabancı sermayenin hareketliliğinin sebepleri nelerdir? Yabancı sermayenin özellikle gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye hareketliliğinin artmasında taraf olan gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere kaynaklanan sebepleri vardır. Bu gelişmelerin bir kısmı şu şekilde sıralanabilir (European Central Bank, 2005: 64).

1. Gelişmekte olan ülkelere sermaye girişindeki artışlar daha çok kar peşinde koşan yatırımcıların, ilgisinden kaynaklanmaktadır. Gelişmekte olan ülkelere ekonomik göstergelerin iyileşmesi, tahvil ve hisse senetlerinin artmasında etkili olmaktadır.

2. Gelişmekte olan ülkelere sermaye girişine sebep ana faktör, ekonomik büyümenin artmasıdır. Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa ve Japonya'dan oluşan diğerlerine nispeten daha çok gelişmiş üç ülkede daha fazla büyüme gerçekleşmiştir. Gelişmiş ülkelerde ekonomik canlanma, gelişmekte olan ülkelerin ihracat ve makroekonomik beklentilerini iyileştirmiş ve firma karlarını arttırmıştır.
3. Başka bir neden ise gelişmiş ekonomilerde düşük faiz oranları ve enflasyon olmuştur. Gelişmiş ekonomilerdeki artan faiz nedeniyle, gelişmekte olan ülkelere yatırım, cezbedici unsur olmuştur.
4. Başka bir unsur ise riskten kaçınma konusundaki düşüştür. Yatırımcı, gelişmiş ekonomilerdeki devlet tahvili gibi güvenilir varlıklardan, gelişmekte olan piyasalardaki daha az güvenilir varlıklara yönelmiştir.
5. Bunun yanında likidite fazlalığı, gelişmiş ekonomilerde düşük gelir, yatırımcıları kazanç arayışına sokmuş ve gelişmekte olan ülkelere yönelmeye itmiştir.

Sermaye hareketinin en önemli belirleyicileri, gelişmiş ve gelişmekte olan devletler nezdindeki büyüme ve farklı faiz oranları ile küresel riskten sakınma eğilimidir.

Gelişmekte olan ülkelere sermaye girişinin fazlaşmasında, bu ülkelerdeki ekonomik gelişmelerin de katkısı olmuştur. Ekonomideki gelişmeler 90'lı seneler açısından değerlendirildiğinde gelişmekte olan ülkelere ve Türkiye'de gerçekleştirilen finansal serbestleşme akımının etkisiyle artan faizler, yabancı sermaye hareketlerinin ana etkeni olarak görülebilir (Aklan, 2002: 35).

2003 yılından sonra olan dönemde gelişmekte olan ülkelerde yeni krizlerin yaşanmaması ve ekonomik istikrarın sağlanması sermayenin geri dönmesine zemin sağlamıştır. Bu dönemde gelişmekte olan ülke ekonomilerinde, özellikle kriz yaşamış ülkelerde uygulanan reform faaliyetleri, ekonomik verilerde iyileşmelerle sonuçlanmıştır. Krizlerin olumlu sonucu ise bu ülkelerin, ekonomilerini düzenleme çabaları ve reform süreçlerindeki güçlüklerin üstesinden gelinmesinde ve sermayenin

ülkeye geri dönmesinde etkili olmuştur. Gelişmekte olan ülkelerin çoğu aşağıdaki konularda ilerlemeler kaydetmiştir (European Central Bank, 2005: 62);

1. Makroekonomik ve para politikasının şeffaflığı ve iletişimde,
2. Bankacılık sistemi denetiminde, finansal piyasaların istikrarında ve ekonomik sistemin kurumsal ve piyasa altyapısı özelleştirilmesinde,
3. Finansal ve diğer piyasalarda, bilginin elde edilmesinde, bilgi niteliğinin artırılmasında

Görüleceği üzere sermaye hareketliliğinin hem sermaye götüren hem de sermaye kabul eden ülkeler için farklı sebepleri vardır. Bu durum ülkelerin ekonomik, politik ve hukuki konjonktürüne göre değişebilmektedir. Bu sebeple her bir ülke için ayrı değerlendirmeler ve ayrı analizler gerektirmektedir. Çalışmamızın sonraki bölümlerinde Türkiye özelinde bir alan çalışmasıyla bu nedenler analiz edilmeye çalışılacaktır.

Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının kabul görmüş birçok tanımı bulunmaktadır. Yukarıda kavramın içindeki detaylara değindikten sonra şimdi de bu tanımlamalara değinelim;

IMF tarafından yapılan tanımlamaya göre, yerleşik olduğu ülke dışında kalıcı ya da uzun süreli çıkar sağlama ile kurulacak işletmede etkili olma amaçlarıyla hareket eden sermayece yapılan yatırımlardır (IMF, 1993: 51).

OECD tarafından yapılan tanıma göre; doğrudan yabancı yatırımlar ülkedeki kurumların, diğer bir ülkede çıkar elde etme hedefini ifade etmektedir (OECD, 1996: 7).

DYSY bir ekonomide gerçek veya tüzel kişinin (doğrudan yabancı yatırımcı veya ana şirket) doğrudan yabancı yatırımcının (DYSY kuruluşu, iştirakçi kuruluş veya yabancı iştirak) bulunduğu ekonomiden başka bir ekonomide yerleşik bir

kuruluşa uzun vadeli bir ilişkiyi içeren kalıcı bir çıkar ve kontrolü yansıtan yatırımı olarak tanımlanmaktadır (UNCTAD, 2008: 249).

Bir diğer tanımlamaya göre; bir firmanın, diğer bir ülkede bulunan işletmenin üretim, dağıtım ve faaliyetlerini kontrol etmek için onu satın almasıdır (Moosa, 2002: 1).

Başka bir söylemle; bir firmanın ülke sınırları ötesindeki diğer bir şirket üzerinde denetim kazanmak için yatırım yapmasıdır (Dicken, 1998: 69).

Diğer bir tanıma göre, bir firmanın, üretim faaliyetini, diğer ülkelere taşımak amacıyla farklı ülkede üretim tesisleri açması veya mülkiyetini almasına doğrudan yabancı sermaye yatırımı adı verilir (Seyitoğlu, 2003: 178).

Türkiye mevzuatında “doğrudan yabancı sermaye” tanımına 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanununda yer verilmiştir. Buna göre;

“Doğrudan yabancı yatırımı: Yabancı yatırımcının,

1) Yurt dışından getirilen;

- Merkez Bankasında alım-satım yapılan konvertibl para şeklindeki nakit sermaye,
- Menkul kıymetler (Devlet tahvilleri hariç),
- Makina ve teçhizatlar,
- Sinaî ve fikrî mülkiyet hakları,

2) Yurt içinde;

- Yeniden yatırımda kullanılan hâsılat, kâr, para ve yatırımla ilgili haklar,
- Doğal kaynaklara ilişkin haklar gibi iktisadî kıymetler ile;

i) Yeni firma kurmayı ya da şube açmayı,

ii) Menkul kıymet borsalarından mevcut bir şirkete hissedar olmayı ifade eder.”

Yine ülkemizde yabancı yatırım mevzuatına ilişkin diğer tanımlamalar ve uygulamaya ilişkin esaslar da bu kanunda belirtilmiştir.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile doğrudan yabancı yatırım kavramları üzerine yapılan Türkçe ve yabancı literatür taramasında her iki kavramın da aynı tanıma karşılık geldiği sonucuna varılmıştır. Yabancı literatürde *foreign direct investment (FDI)* olarak geçen ve Türkçe’de *doğrudan yabancı yatırımlar* başlığı altında aynı anlama karşılık gelen bu kavram ile *doğrudan yabancı sermaye yatırımları* arasında kullanım esnasında farklılıklar bulunsa da manada fark bulunmamakta, anlam ve kapsam bütünlüğü sağlanabilmektedir (Koşar, 2012: 67). Bu nedenle çalışmanın bazı yerlerinde bu iki kavram birbirinin yerine kullanılabilecektir.

1.2.2. DYSY Çeşitleri

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının farklı sınıflandırmaları ve çeşitleri bulunmaktadır. Yatırımı yapan ülke açısından yapılan bir sınıflandırmaya göre doğrudan yabancı sermaye yatırımları; yatay, dikey ve karma şeklinde bir ayrıma tabi tutulmaktadır (Oktayer v.d., 2008:52). Yatay doğrudan yatırımlar genelde belirli monopolistik veya oligopolistik güçleri elde tutabilmek gayesiyle başka ülkelere yapılan yatırımlardır. Bu tür yatırımlarda genellikle gidilen ülkede de ana ülkede faaliyet gösterilen konuda veya bu alana yakın alanlarda yatırımlar yapılmaktadır. Böylelikle belirli bir üretim alanında uluslararası bir güç oluşturulmakta, o faaliyet alanındaki ürün, patent v.b. avantajların çoğuna sahip olunmaktadır. Öte yandan dikey doğrudan yatırımlar ise hammadde kaynaklarına daha kolay erişim ya da müşterilere daha yakın olabilme amacını taşımaktadır. Karma doğrudan yabancı yatırımlar ise hem dikey hem yatay doğrudan yatırımların özelliklerini taşımaktadır (Oktayer v.d., 2008:52).

Yatırımı çeken ülke açısından doğrudan yabancı yatırımlar; ithal ikameci, ihracat artırıcı ve devlet teşvikli olmak üzere üçlü bir sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır (Moosa, 2002:5). İthal ikameci doğrudan yabancı yatırımlar, yatırım çeken ülkenin daha önceden ithal etmekte olduğu mal ve hizmet miktarını azaltan buna karşılık yatırım yapan ülkenin aynı mal ve hizmete yönelik ithalatını kısıtlayan bir etkiye sahiptirler. İthalat artırıcı doğrudan yabancı yatırım tipinde, yatırım yapılan ülkenin başta yatırımı yapan ülke ve diğer ülkelere olan hammadde ve diğer mamul

ihracatında artışlar gözlemlenir. Devlet teşvikli doğrudan yabancı yatırımlarda, herhangi bir ülke ödemeler dengesi açıklarını azaltmak ya da başka bir amaçla yabancı yatırımlara çeşitli teşvikler sunmaktadır. Çoğu zaman söz konusu teşviklerin oluşturduğu cazip ortam, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının yönünü tayin eden unsurlar olmaktadır (Oktayer v.d., 2008: 52).

Finansal küreselleşmenin uluslararası sermaye akımları bakımından üç değişik boyutu vardır:

- 1) Uluslararası Portföy Yatırımları,
- 2) Doğrudan Yabancı Yatırım,
- 3) Dış Borçlar.

Uluslararası yatırımlar; yabancıların şirket hisselerine yaptığı ve şirket değerinin %10'un altında olduğu yatırımlardır. DYY'ler dış firmanın hedef ülkede bir firma olarak veya bir firmanın en az %10 hissesini aldığı yatırımlardır. DYY'ler yoluyla, yatırım ve üretim yapan şirketlere çokuluslu şirket (ÇUŞ) adı verilmektedir. Dış borçlar ise uluslararası alanda banka kredileri, borçlanma senetleri ve borçlanma araçlarını kapsamaktadır (MÜSİAD, 2014: 25).

Bu çalışmanın konusu doğrudan yabancı yatırımlarla sınırlı olduğundan sadece doğrudan yabancı yatırım türleri olan;

- ortak girişim ve tam mülkiyete dayalı şirket,
- şirketler arası birleşme ve satın almalar,
- stratejik ittifaklara değinmekte yarar olacaktır.

1.2.2.1. Ortak Girişim ve Tam Mülkiyete Dayalı Bağlı Şirket

Ortak girişim (Joint Venture) bir ya da daha çok yabancı yatırımcının bir ülkeye gelerek diğer bir ya da daha çok yerli yatırımcı ile ortak bir şirket kurmasıdır. Benzer şekilde geçici sayılmayacak bir süre için, iki veya daha çok ortağın belli bir iş için

ortak firma kurup, bu işletmede kendi şirketlerinden mali, teknik, ticari desteği sağlamak üzere yaptıkları anlaşma şeklinde de ifade edilebilmektedir (Aydın, 1997: 11).

Bir ortak girişimde aşağıdaki unsurların bulunması gerekmektedir (Kaplan, 1994: 5-6):

- Bağımsız bir organizasyona sahip ortaklık (ortaklık unsuru) olması,
- En az iki bağımsız ortağın işbirliği konusunda anlaşmalarının (ortaklar arası sözleşme unsuru) olması,
- Belli bir işi yapma ve kar etme hedefinin (müşterek işi gerçekleştirme ve kar elde etme amacı) olması,
- Müşterek yönetimin (müşterek yönetim unsuru) olmasıdır.

Tam mülkiyete dayalı bağlı şirket kurmak bir ya da daha çok yatırımcının stratejik olarak belirlediği ülkeye yatırımda bulunarak şirket kurmasını ifade etmektedir. Aralarındaki belirgin fark, mülkiyete dayalı yatırımda ev sahibi ülkedeki yatırımcının olup-olmama durumudur. Yabancı yatırımcının bu iki seçenekten hangisini seçeceği de ev sahibi ülkedeki piyasa, din, gelenek-görenek, iş bağlantıları, lisans, tüketim kalıpları, yabancı düşmanlığı, üretim teknolojisi, patent ve mülkiyet haklarına göre değişmektedir (Seyidoğlu, 2013: 629).

1.2.2.2. Şirketler Arası Birleşmeler ve Satın Almalar

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları çokuluslu şirketler tarafından gerçekleştirilmektedir. Yabancı ülkelerde tesis elde edilmesinin günümüzdeki en popüler yöntemi şirketler arası birleşme ve satın almalarıdır. Şirket birleşmeleri, iki şirketin (bir şirket yabancı sermayeli) eşit koşullarda birleşerek tek şirket olarak faaliyetlerini sürdürmesidir. Şirket birleşmelerinde temel amaç, bir şirketin başka bir şirketin hisse senetlerinin tamamı ya da çoğunluğunu satın alarak kendi bünyesine katmasıdır. Şirketler arası birleşmeler ve satın almalarda dikkat edilecek husus çok uluslu şirketlerin başka bir ulusta yeni bir şirket kurması sermaye stokunu arttırıcı etki

yaratırken, birleşmelerde ve satın alımlarda sermaye stokunda bir artış olmazken yatırım yapılan ülkenin teknolojik ve yönetsel bilgileri elde etme gibi etkilerden söz edilebilir (Seyidoğlu, 2013: 629).

Şirket Birleşmeleri, firma evlilikleri olarak da belirtilmektedir. Bağımsız firmaların tüzel kişilikleri sonlandırılarak, tüm yetenekleri ve varlıkları yeni firmada birleştirerek yeni bağımsız bir işletme oluşturmaları, şirket birleşmesi olarak tanımlanmaktadır (Seyidoğlu, 2013: 629).

Şirket birleşmeleri yatay, dikey ve çapraz şekillerde gerçekleştirilmektedir. Yatay birleşme, aynı malı üreten firmaların birleşmesidir. Dikey birleşme, aynı sektörde yer alan farklı üretim gösteren firmaların birleşmesidir. Çapraz birleşme farklı üretim yapan firmaların birleşmesidir (Akdemir, 2009: 209-210).

1.2.2.3. Stratejik İttifaklar

Stratejik ittifaklar, karşılıklı fayda sağlamak için iki ya da daha çok bağımsız firmanın işbirliği yapmak için bir araya gelmesi ile oluşan anlaşmadır. Küresel rekabetin artmasıyla maliyetlerin yükselmesi konuları, birbirini tamamlayacak durumdaki firmaları stratejik ittifak yapmaya zorunlu kılmaktadır (Şimşek, 2006: 76).

Ortak girişimlerde şirketlerin birleşip üçüncü bir şirket kurması söz konusu iken, stratejik birleşmelerde firmalar sadece stratejik bir birleşmeye giderler ancak kendi faaliyetlerini sürdürmeye devam ederler (Altınbaşak v.d., 2008: 346).

Bu yöntemin asıl amacı çok yüklü olan ARGE faaliyetlerini paylaşmak, piyasaya yapılan analizler sonrası doğru zamanda girebilmek, ortak pazarlama ve hizmet sunmanın imkânlarından yararlanabilmektir (Seyidoğlu, 2013: 628).

Stratejik işbirliği anlaşmaları aşağıdaki nedenlerden dolayı günümüzde yaygınlaşmaktadır (Güzgör, 2014: 6).

- Ekonomik mevzuatta esneklik,
- Teknoloji değişim hızının artması ve kısa ömürlü ürünlerin öne çıkması,
- Riskli projeler üstlenme ve yeni süreçleri geliştirmek için sermaye ihtiyaçları,
- Devletlerin desteği, yeni firma girişleri,
- Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa’da ve Japonya’da endüstriyel ve ekonomik seviye,
- İletişim imkânlarının, gelişmesi ve artması
- İş kollarında küresel rekabetin ortaya çıkması.

1.2.3. DYSY Etkileri, Fayda ve Zararları

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ülkeler açısından farklı sektörlerde ve değişik alanlarda çeşitli etkiler gösterebilmektedir. Bu noktada doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının etki alanlarını sıralarken farklı sınıflandırmalar yapılabilmektedir. Bu çalışmada DYSY’lerin ülkelerdeki etkisi ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel etkileri olarak değerlendirilmektedir.

1.2.3.1. DYSY’lerin Etkileri

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının etkileri ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel etkiler olarak incelenecektir.

1.2.3.1.1. DYSY’lerin Ekonomik Etkileri

Teknoloji, finansal sermaye, ve diğer becerilerin transferini kapsayan doğrudan yabancı sermaye yatırımları yatırımın yapıldığı devlet ve yatırımı yapan devlet açısından ekonomik sonuçlar yaratmaktadır.

DYSY; bir taraftan mevcut yatırım oranlarını artırarak, diğer taraftan ise ev sahibi ülkedeki beşeri sermaye ve kurumsal yapı ile etkileşim sonucu toplam faktör verimliliğindeki ve kaynak kullanımındaki verimliliği artırarak **ekonomik büyümeyi** etkilemektedir. Bu etki ise DYSY’ye bağlı olarak dış ticaret akımlarındaki yayılmalar, ev sahibi ülke sektörlerindeki diğer dışsallıklar ve ev sahibi ülkenin yapısal unsurları üzerindeki etkileri yoluyla meydana gelir (OECD, 2002: 9).

DYSY, ev sahibi ülkenin hem ihracatını hem de ithalatını artırması açısından **ödemeler dengesi** üzerinde çeşitli etkiler yaratmaktadır. Ev sahibi ülkeye gelen yabancı sermaye ilk etapta ödemeler bilançosunun sermaye kaleminde artışa neden olacak, ancak bu artış makine ve teçhizat gibi fabrika kurulum maliyetlerinin karşılanması için ülkenin ithalatındaki artışla dengelenecektir. Daha sonra yatırımların üretime başlamasıyla oluşan ihracat artışı ve ithal ikame edici etkiler, ödemeler bilançosu üzerinde pozitif etki meydana getirecektir. Ancak diğer taraftan ÇUŞ'un üretimde kullandığı ithal girdiler ve üretim faktörleri nedeniyle ödemeler dengesindeki olumlu etkinin bir kısmı ortadan kalkabilecektir. Ayrıca yurtdışına yapılan kâr transferleri ve lisans ödemeleri de ödemeler dengesinde olumsuz etki yaratmaktadır (Seyidoğlu, 2003: 729).

Yabancı bir yatırımcının yurtiçi piyasaya girmesinin **ücretler** üzerinde birkaç farklı açıdan etkisi olabilmektedir. Öncelikle, bu yabancı firmalar yerel firmaların teklif ettiğinden daha yüksek düzeyde maaş ödeyebilirler. Ancak bu durum genel olarak maaş düzeyinin yükseleceği anlamına gelmemektedir. Çoğunlukla, yüksek ücret düzeyleri, çalışanların daha ileri bilgi düzeyine sahip olduğu ya da ücretlerin zaten hâlihazırda daha yüksek düzeyde olduğu sektörlerde görülmektedir. Ancak yine de yabancı firma tarafından yapılan ücret ödemesi bazı durumlarda yerel firmaların yaptığı ücret düzeyini yükseltici etkiye sahip olabilir. Bu durum *ücret yayılması* olarak adlandırılır. Yabancı firmanın yüksek ücret düzeyi ödemesi ve bu düzeyin yerel üreticilerin kararlarına yansması ile genel ücret düzeyleri de topyekûn yükselebilir. Ücret yayılması, yabancı üreticinin ödediği yüksek ücretten ya da emeğe olan talebin yükselmesinden kaynaklanabilir (Lipsey, 2002: 18-19). Farklı bir ülkede yatırım yapan yabancı yatırımcı bu ülkedeki birçok firmadan daha büyüktür ve talep ettiği **işgücü** de yerel firmaların talep ettiğinden çok daha gelişmiş düzeyde olan çalışanlara yöneliktir. Kalifiye işgücü stokunun ev sahibi ülkede kısıtlı bulunması durumunda, ihtiyaç duyduğu çalışanları kendine çekmek isteyen yabancı firmalar, daha fazla ücret önerecektir. Bunun bir sonucu olarak, yüksek ücret düzeyindeki çalışanların verimliliği artabilecektir (Başarır, 2013: 45).

Sınai yatırımların çeşitlenmesi, yatırımların büyüklüğü ve yatırım üretimi, ihracat olanakları, kalite ve maliyetin öne çıkması, sanayi ve **teknolojinin** önemini arttırmıştır. Bu durum sanayinin gelişmesi ile gittikçe artmaktadır (Uras, 1979: 48).

ÇUŞ'lar ar-ge harcamalarının büyük bir bölümünü gerçekleştirmekte ve teknolojik yeniliklerde rekabetçi durumda bulunmaktadır. Diğer yandan ÇUŞ'lar, özellikle GOÜ'lerdeki yerli şirketlere göre daha verimli çalışmaktadırlar. Bunun nedeni, üretimin yerli firmalara oranla daha büyük olmasıdır. Ayrıca, sermaye yoğun teknolojiler kullanmaları başka bir nedendir. Bu bağlamda, **teknolojik yenilik** ve üstünlüklere sahip olmak, üretim süreçlerinde **verimliliği artırmak**, bir ülkenin **kalkınmasında** büyük öneme sahiptir (Arıkan, 2006: 43).

Yabancı firmaların büyük ölçekli olmaları, yüksek pazar yeteneklerinden dolayı, yerel firmalardan daha çok üretim olanağı vardır. Bu şirketler, piyasada büyük rekabete neden olabilir. Rekabet, fiyat düşmesi, reklam veya yeni bir ürünün piyasaya girmesi şeklinde olabilir. Yüksek kalite ve düşük fiyat, piyasanın etkin işlemlerini sağlamaktadır. Sonuç olarak, **üretim bölgesinin performansı** yükselmekte ve **refah** artmaktadır (Çetintaş, 2001: 9).

1.2.3.1.2. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Siyasi Etkileri

DYSY için çeşitli ayrıcalıklar tanıyan ülke politika ve girişimleri, anti-rekabetçi davranışların genişlemesine yol açmaktadır. Ulusal yatırım mevzuatında önemli nokta, yatırımlarla yerli yatırımlar arasında eşitlik ilkesidir. DYSY'lerde, yerli-yabancı ayrımı kaldırılmaktadır. Serbestleştirme politikasına geçilmektedir. Bu durum, ulusallığı hukuken ortadan kaldırmaktadır. Ulusal pazar, yerini açık dünya pazarına terk etmektedir (Çetintaş, 2001: 17).

Dünya çapında örgütlenmiş ve ülke politikalarını etkileyen yeni yatırımcılar, uluslararası ticaretin serbestleştirilmesinden çok, müdahaleci olabilmektedir. Ulusal pazarın tek dünya pazarına dönüşümü, ülke ekonomilerini bağımlı bir hale

getirmektedir. Ulusal pazarlar, tüm unsurlarıyla DYSY girmektedir. Bu özellik, serbestleşmeyi esas alan ortak kuralların belirlenmesine, ülke mekanizmaları ile hukukun yeknesaklaştırılmasına neden olmaktadır. Bu olgu, ülke özellik, gereksinim ve müdahale araçlarının terk edilmesine sebep olmaktadır (Dikmen ve Karahanoğulları, 2002: 105).

1.2.3.1.3. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Sosyal ve Kültürel Etkileri

DYSY'nin sosyal ve kültürel etkisi ise daha çok tüketici üzerindeki kültürel değişimle alakalıdır. Bu anlamda sosyal etkiler, ülkeler arasındaki ekonomi, kültür ve sosyal farklardan ortaya çıkmaktadır. DYSY'lerin yol açacağı etkiler, ekonomik ve siyasi alanda kendini göstermekle birlikte ülkelerin sosyal ve kültürel yönleri üzerinde de önem taşımaktadır. Bu kapsamda yatırımcıların tercihleri dikkate alındığında yol açacağı etkilerin, sosyo-kültürel yapıdaki uzlaşma ve ortaklık kültürü, tüketici kalıp ve alışkanlıkları, tasarruf alışkanlıkları bakımından da önem taşıdığı görülmektedir.

Ülkedeki politik nedenler DYSY ile ilgili ülkelerin sosyal değer ve kültür durumlarının bir ifadesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle ekonomik ve politik istikrar yanında, sosyal ve kültürel yapının iyi incelenmesi gereklidir. Kültürel yapıda problemlerin olması, yatırımcı için caydırıcı nitelikte olabilmektedir. Bu nedenle de yabancı sermayenin karşılıklı fayda elde ettiği düşüncesine bağlı olarak yabancı sermaye ülke çıkarlarına zarar vermeyecek yöntemler bulunarak ülkeye çekilmelidir.

1.2.3.2. DYSY'lerin Faydaları ve Zararları

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını almak için güçlü bir yarış süreci içindedir (Oksay, 1998: 18). Gelişmekte olan ülkeler için doğrudan yabancı sermaye yatırımından beklenen yararlardan biri, dış açıkların kapatılmasıdır (Yazıcı, 2012: 25). Yatırımların ev sahibi ülkenin GSMH'deki artış ve teknoloji transferi, dış pazarlara erişim, know-how, rekabet gibi konular, ekonomiyi olumlu şekilde etkiler (İSO, 2002: 13). Yapılan araştırmalar, bu yatırımların, teknolojiye uyum sağlama sürecini hızlandırdığını, maliyetleri düşürüp verimliliği

arttırdığını göstermektedir (Kaymak, 2005: 79). Sermaye ihraç eden devletlerin, siyasi ve ekonomik desteğini sağlamak, insan kaynaklarını geliştirmek, çevreyi korumak konusundaki faydaları yabancı yatırımların önemini arttıran hususlardır. Yabancı yatırım, bir ülkeye;

- Üretimi arttırmak,
- İstihdam yaratmak,
- Yeni teknoloji ve yönetim bilgisini getirmek,
- Döviz sağlamak,
- İhracatı artırmak,
- Rekabet ve dinamizm yaratmak,
- Ölçek ekonomisini yaratmak,
- Ülkeye vergi geliri sağlamak konularında yararlı olmaktadır (Seyidoğlu, 2009: 619).

Doğrudan yabancı yatırımların, sağlayacağı faydaların yanı sıra aynı zamanda sosyo-ekonomik olumsuzluklara da neden olmaktadır. Doğrudan yabancı yatırımların bir ülkeye getirebileceği zararlar aşağıdadır;

- Ekonomide yabancı denetimin artması,
- Döviz giderlerini artırıcı etkisinin olması,
- Yerli yatırımları azaltıcı etkisinin olması,
- Kur dalgalanmaları ve mali kriz oluşturma,
- Teknolojik bağımlılık,
- Ekonomik bütünlüğün bozulması ve işsizliği artışı,
- Şirket satın almaları biçiminde gelen yabancı sermaye,
- Transfer fiyatlandırması,

şeklinde belirtilmektedir (Seyidoğlu, 2009: 620-621).

ÇUŞ'ların değişik ülkelere yatırım nedenlerini açıklamaya çalışan hipotezler mevcuttur. Hymer (1976) geliştirdiği endüstriyel organizasyon hipotezinde, ÇUŞ'ların yerli firmalara göre bir takım dezavantaj ve avantajları bulunduğunu ifade etmiştir. Yabancı firmaların; ülkenin kültür, dil ve hukuksal yapısına yabancı olması bir

dezavantaj olmaktadır. Bu firmaların yatırım yaptıkları ülkenin piyasa koşul ve tüketici profiline, yerli şirketlere kıyasla yabancı olmaları diğer bir dezavantajdır.

ÇUŞ'ların yerli firmalara göre; belirli avantajları mevcuttur. Lall ve Streethen (1977)'a göre bu avantajlar aşağıdadır; ÇUŞ'lar:

- 1) Daha büyük sermayelere ulaşabilirler ve bunu ucuz yollardan gerçekleştirirler.
- 2) Yönetimde daha operasyonel ve etkindirler.
- 3) Teknolojik olarak gelişmişlerdir.
- 4) Reklam, promosyon ve dağıtım gibi pazarlama alanlarında daha iyidirler.
- 5) Hammaddelere kolay ve ucuz yoldan ulaşırlar.
- 6) Ölçek ekonomilerinden etkin şekilde faydalanırlar.
- 7) Pazarlık gücüne ve siyasi erişime daha fazla sahiptirler.

Bu avantajlar firmanın dezavantajlarını ortadan kaldırıyorsa, firma bu ülkede yatırım yapar üretim olanaklarını artırır (MÜSİAD, 2014: 26).

1.2.4. Türkiye’de ve Dünyada DYSY

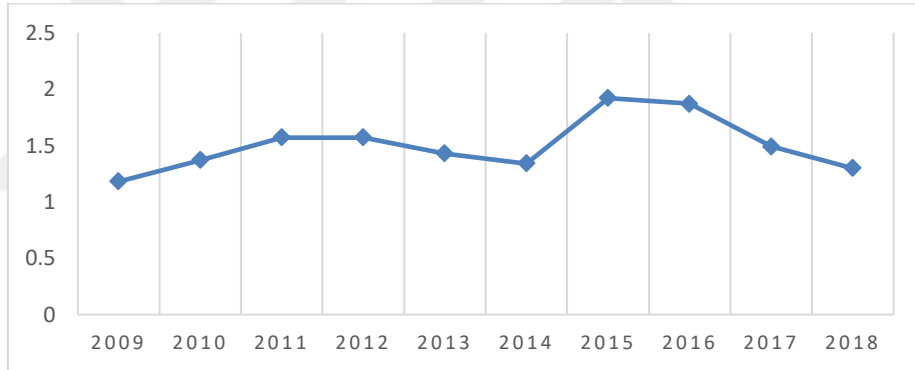
Finansal küreselleşmenin başlangıcını sanayi devrimi sonrası İngiltere, Almanya ve Fransa gibi ülkelerden, sömürge ülkelerine doğru akan sermayede görebiliriz. Finansal küreselleşmenin bu ilk dalgası, dünya savaşları ve Büyük Buhran ile son bulmuştur. Ancak finansal küreselleşme, son 30 - 40 yıldır hızlı bir yükselme eğilimindedir. Finansal küreselleşme, neo-liberal politikaların dünyada yayılmasıyla, 30 - 40 yıldır öne çıkan bir kavramdır. Doğrudan yabancı yatırımlar finansal küreselleşmeyle hayatımıza girmiştir (MÜSİAD, 2014: 23).

Özellikle teknoloji ve teknik imkanların gelişmesine paralellik göstererek gelişen, küreselleşme olgusuyla birlikte ortaya çıkan “sermayenin mobilitesi”, ülkelerin kalkınma ve gelişim düzeyini artırma çabaları, iç kaynakların yetersizliğinden dolayı uluslararası mobil sermayeyi kendilerine çekme girişimiyle

lkeler arası rekabeti ortaya çıkarmıştır. Bu kapsamda son yıllarda özelikle gelişmekte olan, potansiyeli olan ancak sermaye birikimini sağlayamayan, Türkiye gibi ülkeler cazip yatırım imkanları sunarak kendisine hareket alanı arayan sermayeyi kendilerine çekmeyi hedef edinmişlerdir. Bu noktada doğrudan yabancı yatırım kavramı da küreselleşme ile ön plana çıkan ekonomi kavramlarından biri haline gelmiştir.

Doğrudan yabancı yatırımlar ülkelerin ekonomik, siyasi ve sosyal konjonktürüne göre değişiklikler gösterebildiği gibi küresel ölçekte de farklı uluslar arası organizasyonlar ve uluslar arası sınıflandırmalar nezdinde ekonomik ve siyasi dengelere göre artış ve azalışlar gösterebilmektedir.

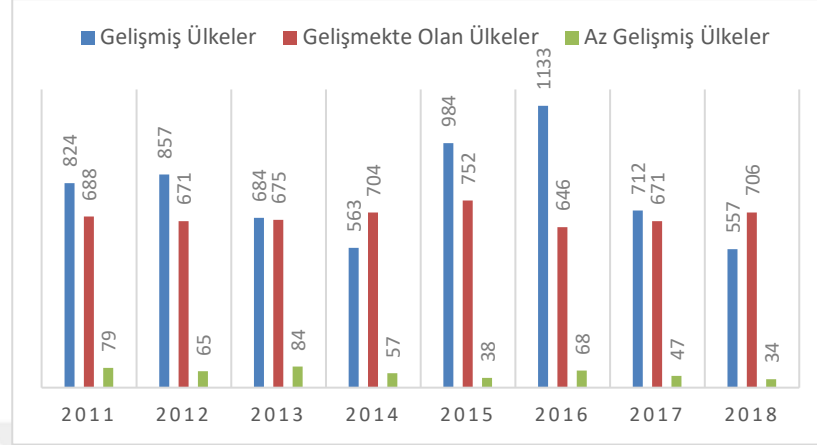
Grafik 3: Küresel Doğrudan Yabancı Yatırım Trendi(Trilyon Dolar)

Kaynak:https://www.yased.org.tr/ReportFiles/2019/YASED_UDY_Y%C4%B1lsonu_Raporu_2018.pdf (evrimii 01.07.2019)

Yukarıdaki grafik, son yıllarda küresel ölçekte doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının seyrini göstermektedir. Küresel Doğrudan Yabancı Yatırımlar 2015’de, %38 artmıştır. 2008-2009 ekonomik krizinden sonra en yüksek seviyeye çıkmıştır. 2017 yılında ise yaklaşık %23 düşüş göstermiştir. 2018 yılında Dünya genelinde yabancı yatırım tutarı yaklaşık %13 azalmış ve 1.3 trilyon dolar düzeyine inmiştir.

Grafik 4: Doğrudan Yabancı Yatırım Girişlerinin Ekonomik Sınıflandırmaya Göre Dağılımı

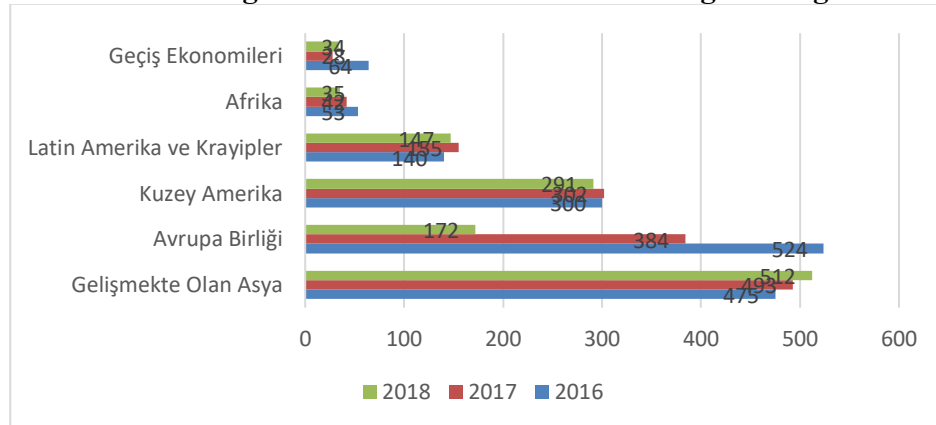

Kaynak: <https://www.yased.org.tr/ReportFiles/2018/unctad-dunya-yatirim-raporu-sunumu-2018-yased.pdf> (Çevrimiçi 01.07.2019)

Gelişmiş ülkelerin 2011 yılından itibaren izlediği azalan trendi 2015 yılında ciddi bir artış göstermiş, 2017 yılında %37 oranında keskin azalmayla 712 milyar \$'a düşmüştür. 2018 yılında gelişmekte olan ülkeler gelişmiş ülkeleri aşarak 706 milyar \$'a çıkarken, gelişmiş ülkeler 557 milyar \$ düzeyinde yabancı yatırım çekebilmiştir.

Geçiş ekonomilerine yönelen uluslararası doğrudan yatırım miktarı 2017 yılında 28 milyar dolar düzeyindeyken 2018 yılında 34 milyar dolara yükselmiştir.

Grafik 5: Doğrudan Yabancı Yatırımların Bölgesel Dağılımı

Kaynak: Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Örgütü (UNCTAD) 2018 ve 2019 Dünya Yatırım Raporlarından derlenmiştir.

Uluslararası doğrudan yabancı yatırım akış yönüne baktığımızda bölgeler arasında da farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Gelişmekte olan Asya yeniden en fazla uluslararası doğrudan yabancı yatırım çeken bölge olmuştur. Bu coğrafyada Çin, Hong Kong (Çin) ve Singapur en çok uluslararası yatırım çeken ülkelerdir.

Latin Amerika ve Karayiplere ve Afrika'ya doğrudan yabancı yatırımlar yaklaşık 3 senedir aynı düzeydedir. Geçiş ekonomilerinin çektikleri doğrudan yabancı yatırım miktarı ise azalan bir seyir izlemektedir.

Tablo 9: Küresel Ölçekte Doğrudan Yabancı Yatırım Hareketleri

		Gelişmiş Ülkeler			Gelişmekte Olan Asya			Latin A. Ve Karayipler	
		Ülke	Tutar(Milyar Dolar)		Ülke	Tutar (Milyar Dolar)		Ülke	Tutar (Milyar Dolar)
En Çok UDY Çeken Ülkeler(2018)	1	ABD	251	1	Çin	139	1	Brezilya	61
	2	Hollanda	69	2	Hong Kong	115	2	Meksika	31
	3	Bir.Krallık	64	3	Singapur	77	3	Arjantin	12
	4	Avustralya	60	4	Hindistan	42	4	Kolombiya	11
	5	İspanya	43	5	Endonezya	21	5	Şili	7
En Çok Yurtdışı Yatırım Yapan Ülkeler(2018)	1	Japonya	143	1	Çin	129	1	Meksika	6
	2	Fransa	102	2	Hong Kong	85	2	Kolombiya	5
	3	Almanya	77	3	Kore	38	3	Şili	3
	4	Hollanda	58	4	Singapur	37	4	Arjantin	1
	5	Kanada	50	5	S.Arabistan	21	5	Venezuela	1
En Çok UDY Çeken Ülkeler(2017)	1	ABD	275	1	Çin	136	1	Brezilya	63
	2	Hollanda	58	2	Hong Kong	104	2	Meksika	30
	3	Fransa	50	3	Singapur	62	3	Kolombiya	15
	4	Avustralya	46	4	Hindistan	40	4	Arjantin	12
	5	İsviçre	41	5	G. Kore	17	5	Peru	7
En Çok Yurtdışı Yatırım Yapan Ülkeler(2017)	1	ABD	342	1	Çin	125	1	Şili	5
	2	Japonya	160	2	Hong Kong	83	2	Kolombiya	4
	3	İngiltere	100	3	G.Kore	32	3	Venezuela	2
	4	Almanya	82	4	Singapur	25	4	Arjantin	1
	5	Kanada	77	5	Tayland	19	5	Peru	0,3

Kaynak: <https://www.yased.org.tr/tr/yayinlar-ve-raporlar/birlesmis-milletler-ticaret-ve-kalkinma-orgutu-unctad-dunya-yatirim-raporu-ve-yased-dunya-yatirim-raporu-turkiye-sunumu> (Çevrimiçi 01.07.2019)

Uluslararası doğrudan yatırımlar, aşağıdaki yönde hareket etmektedir;

- Gelişmiş Ekonomiler
- Gelişmekte olan Asya
- Latin Amerika ve Karayipler

Yatırım miktarı en fazla olan ülkelere bakıldığında bunların bir diğer önemli özelliğinin yatırım çekme düzeyinin de yüksek olan ülkeler olmasıdır. Devletler ekonomik olarak gelişmişlik ve doygunluk düzeyine geldiğinde farklı ülkelerde yatırım yapma arayışına girmektedir. Yabancı sermaye hareketliliği genelde ekonomik olarak aynı düzeydeki ülkeler ya da coğrafi olarak birbirlerine mesafesi az olan ülkeler arasında gerçekleşmektedir. 2015 döneminde Türkiye, Gelişmekte Olan Asya Bölgesinde en çok yatırım çekmiş 5. ülke olmuştur. Bu durum Türkiye'nin coğrafi konumunun önemine işaret etmektedir. Ancak, 2017 yılında Türkiye listedeki yerini Güney Kore'ye bırakmıştır. 2018'de de Türkiye bu listede ilk 5 sırada yer bulamamıştır.

Tablo 10: Küresel Trendler ve Mega Grupların Doğrudan Yabancı Yatırım Payları

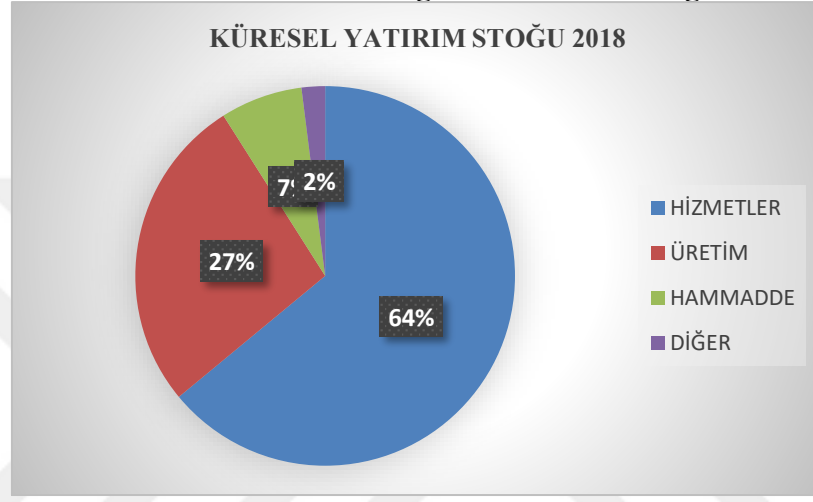
MEGA GRUP	2018 UDY AKIŞLARI (MİLYAR DOLAR)	UDY DÜNYADAKİ PAYI	DÜNYA GSYİH PAYI
G20	871	56%	78%
APEC	839	52%	60%
BRICS	261	10%	24%
Commonwealth	333	20%	14%
ACP	39	2%	2%

Kaynak: https://www.yased.org.tr/ReportFiles/2019/wir2019_en.pdf
(Çevrimiçi 01.07.2019)

Uluslararası organizasyonların genel amacı üye ülkelerin gelişmişlik düzeyini ve yatırım yapılabilirlik düzeyini artırmak olduğu söylenebilir. Bu kapsamda söz konusu organizasyonlar öncelikle üye ülkelerin kendi arasındaki yatırım ve işbirliği düzeyini artırmak daha sonra benzer organizasyonlarla uyum ve işbirliği düzeyini

artırmak olduğundan uluslararası yatırımlarda büyük pay sahibi genellikle bu organizasyonlar olmaktadır. Yukarıdaki tabloda da benzer bir sonuç görülmekte ve Gelişmiş 20 üye ülkeden oluşan G20 organizasyonu dünyadaki doğrudan yatırımların %60'ına yakınına temsil etmektedir.

Grafik 6 : Küresel Doğrudan Yatırım Stoğu

Kaynak: <https://www.yased.org.tr/ReportFiles/2018/unctad-dunya-yatirim-raporu-sunumu-2018-yased.pdf> (Çevrimiçi 01.07.2019)

Yaklaşık 2 Trilyon Dolar düzeyinde olan küresel doğrudan yabancı yatırım stokunun çok önemli bir kısmı hizmetler sektöründe bulunmaktadır. Onu sırasıyla üretim ve hammadde sektörü takip etmektedir.

Doğrudan yabancı yatırımların dünya genelindeki, ülkeler, bölgeler, sektörler arasındaki dağılımından sonra Türkiye’de doğrudan yabancı yatırım trendi ve Türkiye’nin küresel ölçekte doğrudan yabancı yatırımlardan elde ettiği paya bakmakta yarar olacaktır.

Türkiye’de 2018 dönemi de dahil toplam 54.585 uluslararası sermayeli firma ve şube kurulmuştur. 6.914 yerli şirkette, uluslararası sermaye iştiraki olmuştur. Toplam 61.499 adet uluslararası firma Türkiye’de faaliyet göstermektedir.

Tablo 11: Yıllar İtibarı İle Türkiye’de Faaliyet Gösteren Yabancı Sermayeli Firmalar

YIL	YENİ	İŞTİRAK	ŞUBE	TOPLAM
1954-2012	26.763	5.818	818	33.399
2013	3.467	202	93	3.762
2014	4.393	207	78	4.678
2015	5.260	225	85	5.570
2016	5.265	211	99	5.575
2017	5.860	217	60	6.137
2018/NİSAN	2.326	34	18	2.378
Genel Toplam	53.334	6.914	1.251	61.499

Kaynak: <https://ticaret.gov.tr/istatistikler/istatistiki-veri-kaynaklari>(Çevrimiçi 20.06.2018)

61.499 uluslararası firmanın, toptan ve perakende ticaret, gayrimenkul kiralama, imalat sanayi ve iş faaliyetleri alanında faaliyet göstermektedir. İmalat sektöründe, uluslararası şirketlerde kimya birinci sıradadır. Sonra ise tekstil, gıda, içecek ve tütün sektörü gelmektedir.

Tablo 12: Türkiye’de Faaliyet Gösteren Yabancı Sermayeli Firmaların Sektörel Dağılımı

SEKTÖRLER	OCAK-NİSAN		1954-2018 NİSAN
	2017	2018	TOPLAM
Tarım, Avcılık, Ormancılık ve Balıkçılık	21	40	871
Madencilik ve Taş ocakçılığı	5	11	767
İmalat Sanayii	105	190	7.210
Elektrik, Gaz ve Su	52	23	1.553
İnşaat	186	194	5.500
Toptan ve Perakende Ticaret	879	1.186	23.572
Oteller ve Lokantalar	50	69	2.474
Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama Hizm.	176	190	5.942
Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	7	3	433
Gayrimenkul Kiralama ve İş Faaliyetleri	324	361	9.980
Diğer Toplumsal, Sosyal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	125	111	3.197
TOPLAM	1.930	2.378	61.499

Kaynak: <https://ticaret.gov.tr/istatistikler/istatistiki-veri-kaynaklari>(Çevrimiçi 20.06.2018)

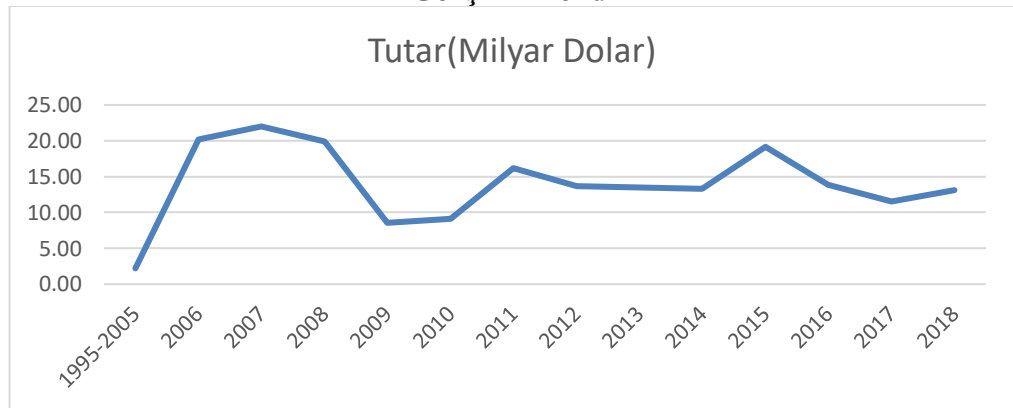
61.499 uluslararası firmanın illere göre dağılımında; İstanbul’da 37.336, Antalya’da 5.389, Ankara’da 3.155 ve İzmir’de 2.633 adet yabancı sermayeli şirket olduğu görülmektedir.

Tablo 13: Yabancı Sermayeli Şirketlerin İllere Göre Dağılımı

İL	ŞİRKET SAYISI
İSTANBUL	37.336
ANTALYA	5.389
ANKARA	3.155
İZMİR	2.633
MERSİN	2.247
GAZİANTEP	1.753
MUĞLA	1.673
HATAY	1.157
BURSA	699
AYDIN	680
DİĞER İLLER	4.777
TOPLAM	61.499

Kaynak: <https://ticaret.gov.tr/istatistikler/istatistiki-veri-kaynaklari>(Çevrimiçi 20.06.2018)

Grafik 7: Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırım Girişlerinin Yıllar İtibarı ile Gelişim Trendi

Kaynak: https://www.yased.org.tr/ReportFiles/2019/YASED_UDY_Y%C4%B1lsonu_Raporu_2018.pdf (Çevrimiçi 01.07.2019)

2001 yılında önemli bir bankacılık krizinden çıkan Türkiye yatırımcılar nezdinde güven açısından sarsıntılı bir döneme girmiş ve yatırım seviyesi dip noktalarda seyretmiştir. 2004-2008 yılları arasında yeni bir hükümetle kriz sonrası ulusal ve uluslararası seviyede yeni bir döneme başlayan Türkiye, yeni bir kalkınma ve uluslararası platformda kendine yer edinme dönemine girmiş ve bu olumlu gelişmelerin etkisiyle kısa vadede doğrudan yabancı yatırım trendini 2 Milyar Dolar düzeyinden 22 Milyar Dolar düzeyine çıkarabilmiştir. Bu dönemde gelişmeler hiç şüphe yok ki Türkiye'nin uluslararası arenada gösterdiği uyum sürecinin ülkenin mevcut yatırım potansiyelinin değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkmıştır.

2009 yılında yaşanan oransal düşüşü tüm dünyayı sarsan küresel krizden bağımsız değerlendirmek mümkün değildir. Genelde yurtiçi değişkenlerin gelişimine göre seyreden yabancı yatırım düzeyi 2009 krizinde tüm dünyayı etkilemiş ve tüm ülkelerde benzer düşüşler yaşanmıştır. 2009 krizinin ardından hızlı bir toparlanma gösteren Türkiye %40 olan küresel yatırım düzeyinin üstünde bir gelişme seyrederek 2 yıllık süre içinde %100 artış göstererek 16 Milyar Dolar düzeyini yakalamıştır. 2012-2014 yılları arasında ise Türkiye kendi seviyesini yakalamış ve aşırı iniş çıkışlar göstermeyen istikrarlı bir ülke görünümünde seyretmiştir. 2015 yılında yeni bir yükseliş seyri yakalayarak 17.5 milyar düzeyine çıkmış ancak 2016'da bu çıkış istikrarı sürdürülememiş, toplam çekilen yatırım tutarı 12.307 milyar seviyesine düşmüştür. 2017 yılını da ulusal ve uluslararası faktörlerin etkisiyle olumlu geçiremeyen Türkiye'de doğrudan yabancı sermaye yatırımları yaklaşık %10 düşüş yaşayarak 10.9 Milyar Dolar seviyesine inmiştir. 2018 yılında Dünya genelinde yabancı yatırım tutarının azalmasına rağmen Türkiye'de artış göstererek 13.1 milyar Dolar düzeyine yükselmiştir.

Tabi ki bu değerler tek başına bir şey ifade etmemektedir. Türkiye'nin uluslararası yatırım çekme konusunda uluslararası arenadaki yerini görebilmek için söz konusu rakamları tüm ülkeler bazında oransal olarak değerlendirmek lazımdır.

Tablo 14: 2017-2018 Yılı Türkiye'nin Doğrudan Yabancı Yatırım Girişlerinin Bölgeler ve Dünya Bazında Oranı

2017-2018 Yıllarında Türkiye'nin Doğrudan Yabancı Sermaye Girişlerindeki Payı		
Bölge	2017	2018
Batı Asya İçindeki Pay	40,00%	44,00%
Gelişmekte Olan Asya İçindeki Pay	2,00%	3,00%
Gelişmekte Olan Ekonomiler İçindeki Pay	2,00%	2,00%
Dünya İçindeki Pay	0,80%	1,00%

Kaynak:<https://www.yased.org.tr/tr/yayinlar-ve-raporlar/birlesmis-milletler-ticaret-ve-kalkinma-orgutu-unctad-dunya-yatirim-raporu-ve-yased-dunya-yatirim-raporu-turkiye-sunumu> (Çevrimiçi 01.07.2019)

Bu rakamlar ve uluslararası alandaki paylar ile küresel güçler arasında Türkiye'nin edindiği yeri ve ülkeler arasındaki sıralamasını ise aşağıdaki tabloda görebiliriz.

Tablo 15: Ülkelerin Doğrudan Yabancı Yatırım Sıralaması

Ülke	2017	2018	2017 Sıralama	2018 Sıralama
	(Milyar Dolar)	(Milyar Dolar)		
Amerika	277.258	251.814	1	1
Çin	134.063	139.043	2	2
Hong Kong	110.685	115.662	3	3
Singapur	75.723	77.646	5	4
Hollanda	58.189	69.659	7	5
Birleşik Krallık	101.238	64.487	4	6
Brezilya	67.583	61.223	6	7
Avustralya	42.294	60.438	8	8
İspanya	20.918	43.591	17	9
Hindistan	39.904	42.286	9	10
Kanada	24.832	39.625	15	11
Fransa	29.802	37.294	13	12
Meksika	32.091	31.604	12	13
Almanya	36.931	25.706	11	14
İtalya	21.969	24.276	16	15

Endonezya	20.579	21.980	18	16
İsrail	18.169	21.803	19	17
Vietnam	14.100	15.500	21	18
Kore	17.913	14.479	20	19
Rusya	25.954	13.332	14	20
Türkiye	11.478	12.944	25	21

Kaynak: <https://www.yased.org.tr/tr/yayinlar-ve-raporlar/birlesmis-milletler-ticaret-ve-kalkinma-orgutu-unctad-dunya-yatirim-raporu-ve-yased-dunya-yatirim-raporu-turkiye-sunumu> (Çevrimiçi 01.07.2019)

Yukarıdaki tabloya baktığımızda gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerin ilk 10'u paylaştıkları görülmektedir. Uluslararası yabancı sermaye hareketlerine bakıldığında yaklaşık %60'ını ilk on sırada bulunan devletler, yaklaşık %78'ini ise ilk ilk yirmi sırada yer alan devletlerin oluşturduğu görülmektedir. Türkiye dünya genelinde bir önceki seneye göre ilerleme göstererek en fazla yatırım yapılan 21. Devlet konumundadır. Diğer gruplara bakıldığında; GOÜ'ler arasında 10., Batı Asya ülkeleri arasında ise 1. Sırada yer almaktadır.

Yapılan yatırım kadar o ülkenin yurtdışında yaptığı yatırımlar da bu kapsamda değerlendirilmesi gereken bir konudur.

Tablo 16: 2017-2018 Yılında Yurt Dışına Yatırım Yapan Ülkelerin Sıralaması

Ülkeler	2017 (Milyar Dolar)	2018 (Milyar Dolar)	2017 Sıralama	2018 Sıralama
Japonya	160.449	143.161	2	1
Çin	158.290	129.830	3	2
Fransa	41.257	102.421	9	3
Hong Kong	86.704	85.162	6	4
Almanya	91.799	77.076	5	5
Hollanda	28.026	58.983	14	6
Kanada	79.824	50.455	7	7
Birleşik Krallık	117.544	49.880	4	8
Kore	34.069	38.917	13	9
Singapur	43.696	37.143	8	10
Rusya	34.153	36.445	12	11

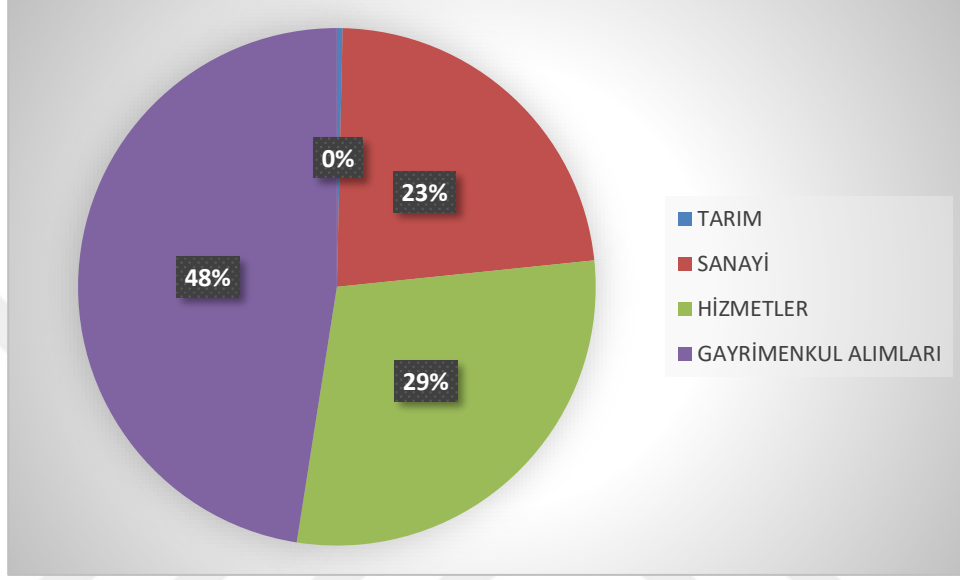
İspanya	39.964	31.620	10	12
İsviçre	-34.916	26.928	176	13
Suudi Arabistan	7.280	21.219	28	14
İtalya	25.673	20.576	15	15
İsveç	22.764	20.028	17	16
Tayvan	11.552	18.024	21	17
Tayland	17.064	17.714	18	18
B. Arap Emirlikleri	14.060	15.079	20	19
İrlanda	-39.091	13.272	177	20
Hindistan	11.141	11.037	22	21
Finlandiya	-	10.961	172	22
Endonezya	2.077	8.139	41	23
Belçika	24.201	6.910	16	24
Meksika	4.090	6.858	32	25
İsrail	6.153	6.008	30	26
Malezya	5.638	5.280	31	27
Çek Cumhuriyeti	7.560	5.277	26	28
Kolombiya	3.690	5.122	33	29
Güney Afrika	7.366	4.552	27	30
Kuveyt	9.013	3.751	24	31
Avustralya	3.320	3.635	34	32
Türkiye	2.633	3.608	36	33

Kaynak: <https://www.yased.org.tr/tr/yayinlar-ve-raporlar/birlesmis-milletler-ticaret-ve-kalkinma-orgutu-unctad-dunya-yatirim-raporu-ve-yased-dunya-yatirim-raporu-turkiye-sunumu> (Çevrimiçi 01.07.2019)

Gelişmekte olan ülkelerden 9 tanesi aynı zamanda en çok uluslararası doğrudan yabancı yatırım çıkışı yapan 20 ülke arasında yer almaktadır. Yıllar itibarı ile inişler çıkışlar göstermesine rağmen Amerika uluslararası doğrudan yabancı yatırım çıkışı olan ülkeler arasında zirvedeki yeri son yıllarda değişmemektedir. Asya ülkeleri Gelişmekte olan ülkeler arasında en çok sermaye çıkışı görülen ülkeler olmuştur. Bu değerleri ile Türkiye en çok yatırım yapan 20 ülke arasına giremediği gibi 17.sırada yer alan Tayvan'ın yaklaşık 1/4'i kadar yurtdışı yatırım gerçekleştirmiştir. Bu rakamlar; Türkiye'nin yurtdışı yatırım çekme potansiyeli açısından önemli bir ülke

olduğunu iddia edersek, yurtdışı yatırım yapan ülkeler arasında etkinliğinin o kadar zayıf olduğunu kabul etmemiz gerektiğini göstermektedir.

Grafik 8: Türkiye’ye Yapılan Doğrudan Yabancı Yatırımların Sektörel Dağılımı 2018

Kaynak: <https://www.yased.org.tr/tr/yayinlar-ve-raporlar/birlesmis-milletler-ticaret-ve-kalkinma-orgutu-unctad-dunya-yatirim-raporu-ve-yased-dunya-yatirim-raporu-turkiye-sunumu> (Çevrimiçi 01.07.2019)

Bu verilerin içeriğinin yani bu verileri oluşturan sektörlerin de bu veriler kadar önemli olduğu da bir gerçektir. Söz konusu yatırımların hangi alanlarda hangi sektörlerde yapıldığı, söz konusu yatırımların ülkede yeni istihdam alanı yaratıp yaratmadığı veya üretim imkanlarını ve altyapısının gelişimine katkı sağlayıp sağlamadığı da yatırımların etkinliği açısından değerlendirilmesi gereken hususlardır. Bu kapsamda ilk olarak Türkiye’ye yapılan yatırımların sektörel olarak dağılımına bakmakta yarar vardır.

Tablo 17 : Türkiye’de Sektörler Bazında Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımı

Milyon Dolar	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Tarım	47	61	31	38	29	44
Sanayi	5.390	4.258	5.784	3.067	2.022	2.865
<i>İmalat</i>	2.843	2.742	4.237	2.240	1.202	1.999
<i>Elektrik Doğalgaz,Buhar</i>	1.794	1.131	1.338	677	371	679
Hizmetler	5.086	4.313	6.278	4.420	5.350	3.625
<i>Toptan Perakende</i>	379	1.137	599	688	43.647	1.116
<i>Finans ve Sigortacılık</i>	3.415	1.470	3.516	1.766	1.464	1.041
<i>Ulaştırma ve Depolama</i>	364	594	1.524	635	1.333	490
<i>Konaklama ve Gıda ve İçecek Aktiviteleri</i>	59	24	11	250	82	238
Gayrimenkul Alımları Net	3.049	4.321	4.156	3.890	4.643	5.915
Toplam	13.572	12.953	16.249	11.415	12.044	12.449
Toplam Yabancı Yatırım	13.563	13.337	19.274	13.950	11.546	13.163

Kaynak : <https://www.yased.org.tr/tr/yayinlar-ve-raporlar/birlesmis-milletler-ticaret-ve-kalkinma-orgutu-unctad-dunya-yatirim-raporu-ve-yased-dunya-yatirim-raporu-turkiye-sunumu> (Çevrimiçi 01.07.2019)

Yukarıdaki tablo açıkça göstermektedir ki Türkiye’de yapılan yatırımların, diğerlerine göre daha etkili olanların istikrarlı bir performans sergilememekte, dönemsel değişkenlere bağlı olarak inişli çıkışlı bir trend izlemektedir. Bu da Türkiye açısından herhangi bir alanda yatırım yapılabilir bir ülke olmaktan çok dönemsel hareketler izlenerek yatırım yapılması gereken bir ülke imajı olduğunu göstermektedir. Tablodan da görüleceği üzere Türkiye’ye yapılan yatırımlar arasında en fazla paya sahip olan gayrimenkul sektörünün son 5 yıllık periyotta sürekli inişli çıkışlı bir trend izlediği görülmektedir. Gayrimenkul sektörünün de yeni bir üretim teknolojisi veya altyapısı gerektirmeyen nitelikli işgücünün olmadığı bir sektör olmasının yanında bu performansı ile yatırımcısına da güven vermeyen bir sektör olduğu söylenebilir. Gayrimenkul dışında üretim sektörünün de aynı düzeyde pay sahibi olduğu onu izleyen sektörlerin de %22’lik pay ile finans ve sigortacılık sektörü ile %10’luk payı ile ulaşım ve depolama sektörünün olduğu görülmektedir.

1.2.5. Yatırımı Etkileyen Endekslerde Türkiye'nin Yeri

Uluslararası yatırım analizleri kapsamında farklı kuruluşlar, örgütler farklı değerlendirme metotları kullanarak ülkeler arasında bir sıralama yapmakta ve bu verileri yıllık periyotlarda güncellemektedirler. Bu veriler yatırım için hedef ülke arayan yatırımcılar için kriterlerden biri veya birkaçı olabilmektedir. Bu veriler aracılığıyla devletler arasında karşılaştırma olanağı sağladığından ve yatırımcılara, diğer ülkeler ile ilgili bilgi ve veriler sunması nedeniyle önemlidir.

Kuruluşların sunduğu veriler incelendiğinde Türkiye;

- Dünya Bankası'nca hazırlanan İş Ortamı Raporuna göre, 2017 yılında 69. sırada yer almıştır,
- Dünya Ekonomik Forumu, Küresel Rekabet Gücü Endeksine göre Türkiye, 2017 yılında 58. ve 2018 yılında 61.sıraya gerilemiştir,
- Forbes Dergisinin, İş Yapmak İçin En İyi Ülkeler Endeksine göre Türkiye, 144 ülke arasında 2017 yılında 62. Sırada yer almıştır,
- UNCTAD dünya yatırım raporu UDY Giriş sıralamasında 2010 yılına göre 9 sıra yükselerek 2015 yılında 20.sırada (Uluslararası Doğrudan Yatırım Raporu, 2015: 67), 2016 yılında 23, 2017 yılında 26.sırada,
- AT Kearney UDY Güven Endeksinde inişli çıkışlı grafiğiyle 2015 yılında 22.sırada,(2016,2017 ve 2018 yıllarında Türkiye 25 ülkenin yer aldığı listeye girememiştir.)
- Uluslararası Şeffaflık Örgütü Yolsuzluk Algılama Endeksinde 2010 yılında 56. Sırada yer alırken ilerleyen 5 yılda sürekli gerileyerek 2015 yılında 66.sırada, 2017 yılında 81.sırada yer almıştır (YASED, 2017: 26). Bu sıralamalara ve bu sıralamaların önemine ilişkin değerlendirmelere tezin sonraki bölümlerinde detaylı olarak değinilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIM KARARLARININ BELİRLENMESİNDE ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER

2.1. EKONOMİK FAKTÖRLERİN DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARINA ETKİSİ

2.1.1. Pazar Büyüklüğü

DYY'nin önemli bir belirleyicisi yerel pazar büyüklüğüdür. Geniş ve büyük bir pazar, yabancı yatırım için her zaman çekici olmaktadır. Pazarın geniş olması, ölçek ekonomilerine imkân sağlar, üretimi etkinleştirir ve çeşitlendirme imkanı barındırır. Büyük pazar organizasyonel, teknolojik, pazarlama ve üretim uzmanlığına sahiptir. Bu pazarlarda, finansal olanaklara ve insan sermayesine daha çok erişim söz konusudur (Özcan ve Arı, 2010: 70). Yerel pazarın büyük olması o piyasadaki iç talebin yüksek olması ile de doğrudan ilgilidir. Yabancı yatırımcılar nezdinde hedef ülke piyasasının kendi içinde canlılığının olması daha cezbedici olmaktadır. Çünkü yatırımcı yatırımının karşılığını iç piyasadaki talep doğrultusunda alacaktır. Yabancı yatırımcının olası yatırımından elde edeceği kar, hedef ülkedeki pazarın etkinliği ile doğrudan ilgilidir.

Pazar büyüklüğü ülkenin gayri safi yurt içi hasılası ile ölçülür. Pazar büyüklüğü, ölçek ekonomisinden faydalanmayı büyük bir piyasanın gerekliliğini desteklemektedir. Pazar büyüklüğünün yer seçiminde etkili olması, “satış hacmi” kavramından kaynaklanır. Satış hacmine göre, bir malın ihracatla bir ülkeye giriş maliyeti aynı ürünün o ülkede üretilmesi halinde ortaya çıkacak maliyet ile kıyaslanır. Eğer ürünün hedef ülkede üretilmesi yatırımcı nezdinde daha ekonomik olabiliyorsa, doğrudan yabancı yatırım önem kazanmaktadır.

Literatürde, doğrudan yabancı yatırımların belirleyicileri hakkında yapılan çalışmalarda pazar büyüklüğü bir belirleyici unsur olarak ortaya konmuştur. Davidson (1980), 20 ülkede, doğrudan yabancı yatırımlar ile pazar büyüklüğü ilişkisini incelemiştir. Yabancı yatırım ile pazar büyüklüğünün, etkili bir ilişkisinin olduğunu tespit etmiştir. 1967–1994 yıllarındaki doğrudan yabancı yatırımların nedenlerinin araştırıldığı bir çalışmada, pazar büyüklüğünün çok önemli bir faktör olduğu ifade edilmiştir (Love ve Hidalgo, 2000: 1260).

Piyasa büyüklüğünün, doğrudan yabancı yatırımlar üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla günümüzde, muhtelif çalışmalar yapılmaktadır. Shmitz ile Bieri (1975), Bandera ile White (1968), Lunn (1980), Gren ve Cunningham (1975), Dunning (1980), Wedenborg (1979), Kravis ve Lipsey (1982), Root ile Ahmet (1979), Nigh (1985), Culem (1988), Schneider ile Frey (1985), Wheeler ve Mody (1992), Papanastassius ve Pearce (1990), Tsai (1994), Sader (1993), Shamsuddin (1994) gibi araştırmacılar tarafından yapılan çalışmalarda güçlü ve pozitif yönde bir ilişki olduğu belirtilmiştir (Gövdere, 2003: 6).

Yükselen piyasalar olarak da adlandırılan gelişmekte olan ülkeler üzerinde yapılan bir araştırmada Brezilya, Türkiye, Rusya, Çin, Meksika, Hindistan ve Endonezya ülkelerine 1990-2011 yıllarında gelen yabancı yatırımları etkileyen faktörler incelenmiştir. Bu araştırmada; piyasa büyüklüğü doğrudan yabancı yatırımlar için çekici bir unsur olduğu belirlenmiştir. Yatırımcılara göre piyasanın büyüklüğü önemli unsurlardandır. Yatırımcılar hedef olarak seçtikleri ülkelerin piyasalarının canlı olmasını bir avantaj olarak kullanmak istemektedir. Bu çalışmalarda katsayı pozitif ve anlamlı çıkmıştır. Ülkelerin, GSYİH'sinin yükselen seyir izlemesi, yabancı yatırımcılar nezdinde önem arz etmektedir (Arık v.d., 2014: 105).

2.1.2. Ekonomik Gelişmişlik Seviyesi

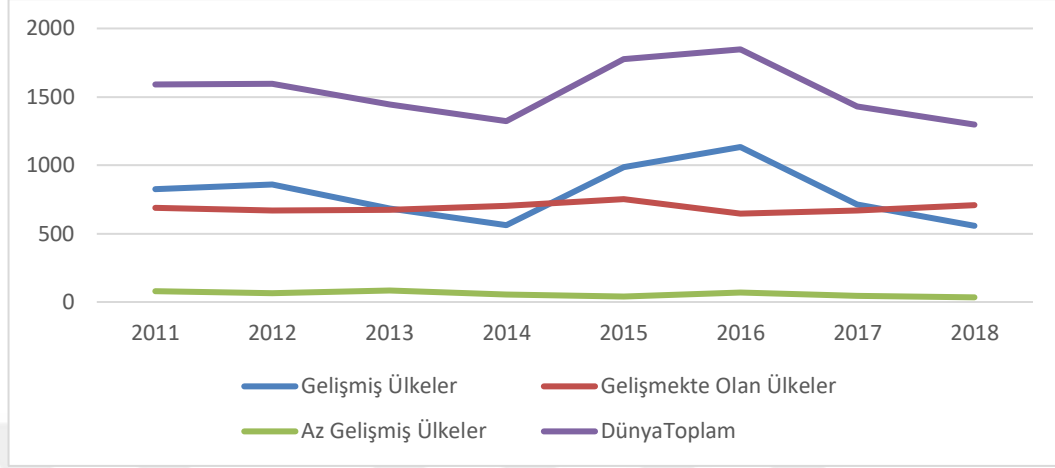
Ülkeler arasındaki ekonomik gelişmişlik seviyesindeki farklılıklar doğrudan yabancı sermaye hareketlerinin yönünü belirleyen bir diğer unsurdur. Uluslararası terminolojide ülkeler gelişmişlik seviyesine göre ayrılırken gelişmiş, gelişmekte olan devletler ve geçiş ekonomileri olarak sınıflandırılır.

Gelişmişlik düzeyi ölçütü olarak, kişi başına düşen milli gelir alınmalıdır. Kalkınma ve gelişme 1970 yılı öncesine kadar ulusal gelirdeki artışla eşit görülmekteydi ancak bu yıldan sonra gelişmeyi sosyal, insani, çevresel, kültürel ve mekansal boyutlarıyla tanımlayan yaklaşımlar öne çıkmıştır. Ekonomik yönden gelişmiş çoğu ülkede, sosyal problemlerin çözülememesi sonrasında, ekonomik gelişmişlik ve insani gelişme arasında ilişki önem kazanmıştır. Birleşmiş Milletler tarafından (UNDP) 1990 yılında “İnsani Gelişme Raporu” yayınlanmıştır. İnsani gelişme indeksi, ömür süresi, eğitim, okur-yazarlık düzeyi ve hayat kalitesi değerlendirmeleri ile hesaplanan değerdir. Ülkelerin gelişmişlik derecesi yaşam standartlarıyla, kişi başına düşen gelirle, devletin bireylere verdiği önemle belirlenir.

Geçiş ekonomisi terimi, piyasa ekonomisi sistemine geçmek için uğraşan, eski sosyalist ülkeleri belirlemede kullanılır.

Gelişmekte olan ülkelerin en temel özelliklerinden biri gelişme potansiyelinin olmasına rağmen sermaye yetersizliğidir. Sermayenin mobilitesi ile birlikte gelişmekte olan ülkelerin sermaye çekmek için sundukları cazip ekonomik ve vergisel avantajlarla birlikte sermayenin bu tür ekonomilere yönelmeye başladığı görülmüştür.

Grafik 9: Yıllar İtibarıyla Gelişmişlik Ölçütüne Göre Küresel Sermaye Girişleri (Milyar ABD Doları)

Kaynak: <https://www.yased.org.tr/ReportFiles/2018/unctad-dunya-yatirim-raporu-sunumu-2018-yased.pdf> (Çevrimiçi 01.07.2019)

Gelişmekte olan ülkelere sermayenin artmasında çok sayıda faktörün etkisi vardır. 2003 sonrasında gelişmekte olan ülkelere sermaye girişinin artmasında hem gelişmekte hem de gelişmiş ekonomilerdeki değişik faktörler etkili olmuştur. Sermayedeki bu artışlar kısmen gelişmiş ülke ekonomilerindeki gelişmelere dayanmaktadır. Dışsal etken olarak nitelendirilen bu gelişmeleri şu şekilde sıralayabiliriz (European Central Bank, 2005: 64);

- Gelişmekte olan ülkelere sermaye hareketlerindeki artışlar, daha çok kar peşinde koşan yatırımcıların, gelişmekte olan ülke tahvillerine olan ilgisinden kaynaklanmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde temel ekonomik göstergelerin iyileşmesi ve gelişmiş ülkelere göre tahvil ve hisse senedi getirilerinin artması bunda etkilidir.
- Gelişmekte olan ülkelere sermaye girişinde en temel unsur, ekonomik büyüme oranlarındaki artıştır. Amerika Birleşik Devletleri, Japonya ve Euro Bölgesi'nin oluşturduğu diğerlerine nispetle daha güçlü üç gelişmiş ekonomide, hızlı büyüme gerçekleşmesi ile beklentilerde iyileşmeler görülmüştür. Gelişmiş ekonomilerdeki hareketlilik, gelişmekte olan ülkelerdeki ihracat beklentilerini iyileştirmiş ve şirket karlarını arttırmıştır.

- Gelişmiş ekonomilerdeki düşük faiz oranları ve enflasyon diğer bir neden olmuştur. Gelişmiş ülkelere nispetle GOÜ'lerde faiz oranlarının daha yüksek olması yatırımcılar için etkileyici bir faktör olmuştur.
- Bir başka etmen, risklerden sakınmadaki azalma olmaktadır. Yatırımcı, gelişmiş ekonomilerdeki devlet tahvilinden, gelişmekte olan piyasalardaki düşük varlıklara yönelmiştir.
- Ayrıca likidite fazlası, yatırımcıları gelişmekte olan ülkelere yönelmiştir.

Ahmed ve Zlate, GOÜ'lere özel sermaye girişlerini etkileyen unsurları incelemiştir. Çalışmaya göre, en önemli belirleyicilerinin ülkeler arasındaki büyüme ve faiz oranı değişiklikleri ile küresel riskten sakınma unsurlarının etkinliği olarak saptanmıştır. Çalışmada, son finansal kriz öncesi ve sonrasında, net sermaye girişi davranışında, anlamlı değişmelerin olduğunu ve özellikle portföy hareketlerinin, faiz farklılıkları ve riskten sakınmaya karşı hassas olduğu belirtilmiştir (Cengiz ve Karacan, 2015: 333).

GOÜ'lere sermaye girişindeki artışta, bu ülkelerdeki ekonomik gelişmeler etkin olmuştur. Ekonomik gelişmeler 1990'lı yıllarda ele alındığında, gelişmekte olan ülkelerde ve Türkiye'de gerçekleştirilen finansal serbestleşme neticesinde faiz oranlarındaki artışın uluslararası sermaye hareketlerinin ana kaynağı olduğu ifade edilmektedir. 1990'ların sonlarında, gelişmekte olan ülkelerde yaşanan krizler sermaye hareketlerinde azalmaya neden olmuştur (Cengiz ve Karacan, 2015: 15).

2003 sonrasında, GOÜ'lerde, yeni krizlerin yaşanmaması ve ekonomik ve finansal istikrarın sağlanması sermayenin geri dönmesini sağlamıştır. Aynı süreçte gelişmekte olan ülkelerde uygulanan reform, temel ekonomik göstergelerde iyileşmelerle sonuçlanmıştır. Krizlerin olumlu bir sonucu bu ülkelerin, ekonomilerini düzene sokması ve uygulanan reform süreçleri, sermayenin geri dönmesinde etkili olmuştur. Gelişmekte olan ülkeler aşağıdaki konularda ilerlemeler kaydetmiştir (European Central Bank, 2005: 62);

1. Makroekonomik politikaların ve para politikasının şeffaflığı ve iletişimde,
2. Bankacılık sisteminin denetiminde, finansal istikrarda ve ekonomik sistemin liberalizasyonunda ve özelleştirilmesinde,
3. Yerel finansal piyasalarda, bilgiye ulaşımında niteliğinin arttırılmasında

Grafik 10: Ekonomik Gelişmişlik/Özgürlük Seviyesi ve Ülkelere Giden DYY Miktarı 2016

Kaynak: <https://howmuch.net/articles/foreign-direct-investment-map> (25.06.2017)

Haritada gösterilen renkler kırmızı (0-49.9) en düşük gelişmişlik seviyesini gösterirken, turuncu (50-59.9) az gelişmiş, sarı (60-69.9) ortalama düzeyi, açık yeşil (70-79.9) gelişmişlik seviyesi iyi olanları tanımlarken, koyu yeşil (80-100) renk gelişmişlik seviyesi en üst düzey olan ülkeler için kullanılmıştır. Buna göre en gelişmiş 5 ülke;

1. Hong Kong - 88.6 puan (100)
2. Singapur - 87.8 puan (100)
3. Yeni Zelanda - 81.6 puan (100)
4. İsviçre - 81.0 puan (100)
5. Avustralya - 80.3 puan (100)

olurken en çok yabancı sermaye çeken 5 ülke;

1. Çin- \$128.5 milyar
2. Hong Kong - \$103.3 milyar
3. Amerika - \$92.4 milyar
4. Birleşik Krallık - \$72.2 milyar
5. Singapur - \$67.6 milyar olmuştur.

Bu değerlere göre ekonominin gelişmişlik seviyesi ile doğrudan yabancı sermaye yatırımının doğru orantılı olduğu ve büyük düzeyde güncel durumun da bunu desteklediği görülmektedir.

2.1.3. Finans Piyasalarının Gelişmişlik Seviyesi

Finansal sistem, tasarruf sahiplerinin fonlarını yatırımcılara aktaran kurum ve süreçlerden oluşmaktadır. Bu özelliği ile ekonomide önemli işlevleri yerine getirmektedir. Modern ekonominin ihtiyacı olan mal ve hizmetlerin üretim ve tüketimine katkıda bulunmaktadır (Kar ve Tatlısöz, 2008:185). Finansal piyasaları, tüketim fazlası tasarruflarını tüketim açığı olanlara sundukları bir organizasyon şeklinde tanımlamak mümkündür (Soydemir, 1998: 4).

Finansal piyasalar fon fazlası olanlarla, açığı olanların karşılaşmasını gerçekleştirmek, bu birimler arasında fon akışını sağlamak amacı ile kurulmuş finansal kurumlardan oluşan ve bir finansal hakkı temsil eden araçların alım-satımının yapıldığı piyasalardır. Finansal piyasa, “Bir ülkede fon kullananlar ile fon arz edenler arasında fon akımlarını düzenleyen kurumlar ile fon araç ve gereçleri ile bunları düzenleyen yasal mevzuattan oluşan organik doku” olarak tanımlanmaktadır (Sönmez, 2015: 18).

1980’li yıllarda dünya ticaretinin dışa açık hale gelmesi ile ekonomik faaliyetler gün geçtikçe artmaya başlamıştır. Bu da faaliyette bulunan ekonomik birimlerde ciddi finansal taleplere neden olmuştur. Finansman ihtiyacını öz

kaynaklarından gideremeyen birimler dış finansmana ihtiyaç duymuştur. Bunun yanında ekonomide fon fazlalığı olan birimlerin de olması iki tarafı ortak bir amaç doğrultusunda karşı karşıya getirmiştir. Finansal sistem yatırım tasarruf denliğini sağlamaya aracılık ederek tam da bu noktada kendini göstermektedir. Finansal piyasanın yapısı borç ve alacaklıya aracılık eden araç ve kurumlardan oluşmaktadır (Sönmez, 2015: 20).

Piyasa ekonomisini benimseyen ülkeler, tasarruflarını yatırıma finansal sistem aracılığı ile dönüştürürler. Bu dönüşüm, sömürgecilikten küreselleşmeye kadar olan zamanda kapitalist ekonominin geçirdiği ekonomik dönüşümün ilk zamanları aracısız ve örgütlenmemiş şekilde yapılırken gelişen dünya ekonomisi ile birlikte aracı kurumlar ile yapılmaya başlanmıştır. Böylece finansal piyasaların varlığı ile fon alışverişi daha etkin bir konuma gelmiştir. Finansal sistemde yatırımlarda iki türlü finansman modeli kullanılır. Birincide bankacılık sistemi etkinken, diğerinde finansal piyasalar ön planda tutulmaktadır (Kar ve Tatlısöz, 2008: 186-187).

Finansal piyasalarda para talep ve arzı karşılaştırılarak bir denge sağlanmasına çalışılır. Bu nedenle söz konusu piyasalar, işletmelere dışarıdan sermaye sağlamanın ön koşuludurlar. Finansal piyasalarda, tam rekabet geçerli değildir. Her birinde farklı koşullar, faiz oranları, kredi ve katılma olanakları geçerlidir. Finans sektörü tasarrufları teşvik eder. Tasarruf araçları, bireylerin tasarruflarını güvenli kurumlarda saklamalarına imkân sağlar. Finans sektörü bu tasarrufları verimli alanlara yönlendirir. Finans sektörü, sermaye birikimini özendirmekte ve kaynakları verimli alanlara aktarılmaktadır. Finansal piyasalar ve bankacılık sektörü, tasarrufların mobilizasyonunu sağlamaktadır. Böylece, yatırım gerektiren daha kârlı olan teknolojilerin kullanımı sağlanmaktadır. Finansal piyasalar, yüksek gelirli tasarruf sahiplerini çekerek, sermaye verimliliğinde artış sağlamaktadır (Sönmez, 2015:29).

Finansal piyasalardaki bu farklılaşma yatırımcıları daha gelişmiş ve daha fazla kar getirisi olan piyasaya yönlendirecektir.

2.1.4. İşgücü Ücretleri Düzeyi

1970’li yıllarda doğrudan yabancı yatırımların gelişmekte olan ülkelere yönlendiren ana neden, ucuz emeğin varlığıdır. GOÜ’de nüfus artışı ucuz emek ve maliyet avantajı, yatırımcıları bu ülkelere yönlendirmiştir. Küresel ölçekte ticaret ve üretimi yöneten çok uluslu firmalar, pazar paylarını korumak için bu ülkeleri seçmektedirler. GOÜ’de emek bedelinin diğer ülkelere göre daha az maliyetli olması ticarete bu ülkelere üstünlük sağlamaktadır. Bu üstünlük ile doğrudan yabancı yatırımları emek-yoğun malların üretiminde etkilidir. Doğrudan yabancı yatırımları firmaların yerel avantajlarına dayanan üstünlükleri, üretim üzerinde yoğunlaşmaktadır. Ucuz işgücü yatırımlarda önemli bir belirleyici unsur olmaktadır (Açıkalın v.d., 2006: 274-275).

Teoride ucuz işgücünün yabancı yatırımlarda etkili olduğunu ifade eden görüşlere karşın, ucuz iş gücünün etkinliğini yok sayan teoriler de mevcuttur. Hakim olan görüş ise, işgücü maliyetlerinin ucuz olmasının yatırımcılar nezdinde etkili olduğu şeklindedir. Saunders (1982), Goldsbrough (1979), Scneider ve Frey (1985), Flamm (1984), Shamsuddin (1994), Culem (1988) ve Pistoeri (2000) daha yüksek ücretlerin DYSY’leri caydırdığını ifade etmiştir (Gövdere, 2003:32). Hatzius İngiltere ve Almanya’ya ait verilerle, işgücü maliyetleri ve DYSY’ler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Birim işgücü maliyetlerinin DYSY’ler üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğunu belirtmiştir (Hatzius, 2000: 130).

Düşük ücretlerin yatırımcıları etkilemede önemli bir unsur olmadığını iddia eden teoriler de mevcuttur. İlk düşünce, ücretlerin üretim maliyetleri içindeki payının azalması hususu üzerinde durmaktadır. Toplam üretim maliyetleri içinde düşük becerili işgücünün payı, yüzde 5 ila 10 seviyesindedir. Teknolojinin gelişmesi ile birlikte bu oranın azalacağını savunmaktadırlar. Buna göre ücretlerin düşük olması yatırımcılar için teknoloji ilerledikçe etkinliğini yitirecek bir husus olacaktır.

Diğer bir teoriye göre, ucuz işgücünün yatırımcı için etkili olması için işgücünün etkinliğinin de cazip olması gerekmektedir. Alan Blinder ve William

Baumol, “ucuz işgücü rekabetinden” korkulmaması gerektiğini ifade etmiştir. İşgücü sadece verimliliğinin düşük olduğu yerlerde ucuz olmaktadır (Narin, 2007: 55).

Ancak üretim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte emek-yoğun sektörler dahil olmak üzere üretim süreçlerinde emeğin niteliğine olan ihtiyacın azalmasıyla birlikte ucuz işgücünün yatırımlara etkisi pozitif anlamda etki etmeye devam etmektedir.

2.1.5. Döviz Kuru/Ulusal Paranın İstikrarı

Döviz kuru ve DYY arasındaki ilişkiyi 1970 yılında Aliber keşfetmiştir. Toplam DYY’larının coğrafi dağılım, farklı para alanları ve aksak döviz piyasası ile ifade edilebileceğini belirtmiştir (Gövdere, 2003:34).

DYY’ların belirleyicisi olan döviz kurları, “parasal alanlar teorisi” açısından düşünülmektedir. Bir ülkenin parası ne kadar zayıfsa, yabancı yatırımcının, o ülkede yatırım olasılığı o kadar zayıftır. Teori; güçsüz paraya sahip ülkede, gelir kur riskiyle birleşince, sermaye güçlü para cinsinden borçlanan zayıf paralı ülke firmalarının aleyhine bir oluşum doğurmaktadır. Kısa dönemde döviz kurlarındaki değişiklikler, riskten kaçınmayı artırmakta ve verimliliği etkileyerek, DYY üzerinde olumsuz etki yapmaktadır. Zayıf paraya sahip ülkede döviz kuru ile DYY akımları arasında ters yönlü ilişkinin olduğunu literatürde mevcuttur (Emsen v.d., 2005: 62).

Aliber’in teorisi, ABD’nin 1950 ve 1960’lardaki DYSY’leri açıklamasında son derece başarılı olmuş fakat, sonraki dönemlerde yetersiz kalmıştır. Sung ve Lapan (2000), riskten kaçınan firmalar yerine riske karşı kayıtsız kalan bir firma üzerine modellerini kurmuştur (Narin, 2007: 52). Buna göre kurdaki hareketlilik ve ulusal para birimleri arasındaki farklılıklar yatırımcılar için hem maliyet avantajı hem de üretim faaliyetlerine girmeksizin anlık değişimleri değerlendirerek yabancı sermaye için alternatif hareket alanları sunmaktadır.

Döviz kurlarındaki dalgalanmalar, doğrudan yatırımlarda beklenti etkisine ve riskin farklı oluşumuna sebep olmaktadır. Risk ayarlayanın etkisi, döviz kurunun

değer kazanması beklentisi ve yabancı sermayenin maliyetinin azalması olmaktadır. Bu husus yatırım akımlarını teşvik eder. Ev sahibi ülke para biriminin değer kazanması piyasa dengesizliğinin bir göstergesi durumundadır. Yerli para biriminin fazla değer kazanması, üretim maliyetlerinin yükselmesi demektir (Dursun ve Bozkurt, 2007: 4).

Döviz kurlarındaki belirsizlik bir maliyetin ortaya çıkmasına neden olur. Şirketler üretimi düzenlemek zorunda olurlar. Maliyet iki yolla oluşur: gelir ve üretim birim maliyeti. Gelir taraflı etki simetriktir. Döviz kuru artışı, şirket ihracatını negatif olarak etkilemektedir. Yabancı döviz kuru artışı yabancı şirket sayısını düşürmektedir. Üretim birim maliyet etkisi ise simetrik değildir. Döviz kuru artışı, şirket üretiminin birim maliyetini artırmaktadır (Albayrak, 2012: 15).

Kısa vadeli yatırımcılar için döviz kurundaki oynaklık daha çok tercih edilirken, uzun vadeli ve üretime yönelik yabancı yatırımcılar döviz kurundaki dalgalanmalar yerine öngörülebilir ve daha az değişken olan döviz kurunu tercih ederler.

2.1.6. Makro Ekonomik Verilerin Düzeyi

Makroekonomik istikrar; yurtiçi tasarrufların yatırıma, diğer yabancı tasarruflarında yurtiçinde yatırıma dönüşmesine neden olur. Makro ekonomik istikrar, düşük enflasyon, düşük işsizlik, yüksek ve istikrarlı ekonomik büyüme, düşük reel faiz oranları ve bütçe açıklarının düşük düzeyde olması anlamına gelir. Makroekonomik istikrar, ülke riskinde önemli bir faktördür. Makroekonomik istikrarın temel göstergeleri; enflasyon ve genel bütçe dengesidir. Düşük enflasyon ve ihtiyatlı maliye politikası, geleceğe yönelik daha iyi milli gelir beklentilerine neden olacak ve ülkenin büyüme beklentisini artıracaktır (Kar ve Tatlısöz, 2007: 190).

Uluslararası sermaye; yüksek enflasyon ve ulusal parası uluslararası alanda geçerli sayılmayan ülkeden, daha güvenli ve istikrarlı ülkelere doğru kayar. Sermayenin çekilmesi için makro-ekonomik politikaların, büyüme amacını taşıması gerekmektedir. Belirsizlik ortamı yatırım kararlarını olumsuz etkilemektedir.

Yatırımlar geciktirilerek maliyet, fiyat ve piyasayla ilgili diğer şartların beklenmesi tarzında bir yaklaşım ortaya çıkar.

- **Ödemeler Dengesi;** Ödemeler dengesinin açık vermesi, ithalatının ihracatı tarafından karşılanamadığını ya da sermayenin dışarıya çıktığını ve bunun sonunda ülkelerde döviz sıkıntısının çekildiğini ortaya koyar. Uluslararası sermayenin ödemeler dengesine etkileri hususunda değişik fikirler vardır Bu fikirlerden bazıları uluslararası sermayenin ödemeler dengesi açığını arttırıcı etki yaptığını savunur. Diğer kısım fikirler de tam tersini savunur. Uluslararası sermayenin ülkeye girdiği dönemde olumlu bir etki yaptığı söylenebilir. İşletmeler kar elde etmeye başladığında, karlar ülke dışına transfer edildiği durumda ödemelerdeki açığı arttıracaktır. Uluslararası sermayenin, ithalata dayalı olarak üretim yapmaları da ödemeler dengesine olumsuz etkileri yapacaktır. Genel olarak uluslararası sermaye, girdiği ülkenin ödemeler dengesinde yaptığı olumlu etkiler sebebiyle gelişmekte ve az gelişmiş ülkelerde talep görmektedir (Tezcanlı v.d., 1994: 24).
- **Enflasyon Oranı;** Fiyatlarda oluşan hızlı artış ve belirsizlikler, yatırımcıların riskli olarak gördükleri bir durumdur. Yüksek enflasyon aynı zamanda para biriminin diğer para birimleri karşısında değerini belirsizleştirmektedir. Bu belirsizlik, hammadde açısından dışa bağımlı olan GOÜ ve AGÜ'lerdeki yatırımlarda maliyet artışına neden olur. Bu ülkelerdeki uluslararası sermayeli şirketler kar transferlerini yaptıklarında kazançlarında önemli azalma olacaktır. Yatırım yaptıkları ülkedeki enflasyon kendi paralarının değer kazanmasına neden olur (Berksoy ve Saltoğlu, 1998: 54).

Ekonomik istikrarsızlığın bulunduğu ve enflasyon oranlarının yüksek olduğu ekonomiler, DYSY akımları üzerinde olumsuz etkilerde bulunmaktadır. Bu nedenle doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve enflasyon arasında ters yönlü bir ilişki olduğu söylenebilir. Bu da enflasyon oranlarının düşük olduğu ülkelerin doğrudan yabancı yatırımcılar için daha güvenilir olduğunu ve de enflasyon oranının yüksek veya istikrarsız olduğu ülkelerin

doğrudan yabancı yatırımcılar için riskli olarak görülebileceği anlamına gelmektedir.

- **Ekonomik Büyüme;** Bir ekonominin büyümesi için ülkede yatırım yapılması gereklidir. Yatırım için tasarruf edilmesi gereklidir. Tasarruflar yetersiz kalırsa borçlanma yoluna gidilir. Ülkeye yabancı sermayenin çekilmesi başka bir yoldur. Ekonomiler sermaye stoklarıyla orantılı olarak büyürler. Uluslararası yatırımcılar büyüme oranına da önem verirler. Ülkelerin büyüme hızlarındaki yavaşlama, uluslararası yatırımcıları büyüme hızı fazla olan, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomilerine yöneltmektedir. Ülkeler büyümeye sürdürdükleri süre boyunca sermaye o ülkede kalacaktır (Alkın, 2001: 1-2).

Ülkenin ekonomik büyüme hızı, yatırımcı için önemlidir. DYY yapan şirketin “ürettiğin yerde sat politikası” buna neden olabilir. Ülkenin büyüme hızındaki artış, o ülkede gelir ve talebin artmasına neden olur. Ekonomik büyümeyi olumlu etkileyen faktörler, DYY girişlerine etkiler. Örneğin, ülke riskinin azalması, beşeri sermayedeki artış ve altyapı yatırımları artışları büyümeyi artırır ve DYY girişlerinde artışa neden olur (Çeştepe v.d., 2013: 4).

- **Faiz Oranları;** Sermaye hareketleri faiz oranlarından çok etkilenir. Yabancı sermaye ülkelerdeki faiz farklılığından etkilenir. Faiz yükseldiği ölçüde sermaye girişi artar. Faizin düşmesi ile sermaye çıkışı hızlanır. Faiz oranı ile uluslararası piyasalardaki faiz oranları arasındaki farkı, sermaye girişi için çok önemli bir faktördür. Yurtiçi faiz oranları, ne kadar fazla ise, sermaye girişi o kadar fazla olur.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yurtdışında varlık tutmadaki kısıtlamalar kaldırılmıştır. Bu nedenle yatırımcılar yatırım yapma ve servet edinmede istekli olmaktadır. Etkin portföy yatırımlarında ilk şart, ulusal paranın konvertibl ve alım-satım işlemlerinde geçerli olma konusudur. Bir ülkede yüksek bir enflasyon olması, yabancı para birimleri karşısında ulusal

para değerinin uzun dönemli tahminini zorlaştırır. İstikrarsız evre koşullarının göstergesi, yüksek enflasyon ve yüksek faizdir. Kredi kuruluşları ve yatırımcılar riski ortadan kaldırmaya çalışmaktadır. Yüksek enflasyon ve dalgalanan faiz belirsizlikleri barındırır (Fettahoğlu, 1981: 6).

Sermaye hareketliliğinde, faiz oranları dünya faiz oranlarından farklı tutulamaz. Faiz, dünya faiz oranlarından az olduğunda bu ülkede borçlanma talebi artacaktır. Bunun sonunda ülkeden sermaye çıkışı olur (Yıldırım v.d., 2006: 232).

Dışa Açıklık; Bir ülkenin dışa açıklığı, dış ticaret hacmi/GSMH oranı ile llr. Yatırımlarının, ticarete yöneldiğinden hareketle, dışa açıklığı yüksek ülkelerin daha çok yatırım çekeceği kabul edilir. Scmitz ve Bieri (1972) açıklık ve DYSY’ler arasında zayıf bir pozitif bağlantı olduğunu saptamıştır. Culem (1988), Kravis ve Lipsey (1982), Pistorresi (2000) ve Edwards (1990) lke açıklık derecesinin, DYSY’ler de güçlü bir pozitif etkiye sahip olduğunu kanıtlamışlardır. Wheler ve Mody (1992), elektronik sanayinde zayıf bir negatif bağlantı, imalat sanayinde ise güçlü bir bağlantı olduğunu ifade etmişlerdir (Chakrabarti, 2001: 100).

2.1.7. Kredi Derecelendirme Kuruluşlarının Raporları

Küreselleşmenin artmasıyla, karar alıcılar, yatırım yapacakları yerdeki risk yapısını ve mevcut değeri doğru saptamak için bilgiye ihtiyaç duyarlar. Bundan dolayı bilgilerin açıklanması önemlidir (Aslan, 2004: 54). Bu bilgileri kamuoyuna sunan kredi derecelendirme kuruluşları (KDK) şirketler ve ülkeler açısından çok önemlidir. KDK’lar karar alıcılar için önemli bilgiyi sağlarlar (Henh ve Kam, 2008: 585). Derecelendirme kredi notu, ülkelerin yükümlülüklerini yerine getirebilme glerinin ve risklerin bir göstergesidir.

Günümüzde, sektörün en önemli üç firması; Standard & Poor’s, Moody’s ve Fitch’dir. Verilen not bir tavsiye değil, bir görüş durumudur. Verilen notların, yatırım

yapma kararlarını etkileme durumu yüksek olmaktadır (Karagöl ve Mihçioğur, 2012: 14).

Küreselleşmenin etkisiyle dış finansman ihtiyacı giderek artmaktadır. Yabancı sermaye, tasarrufları yetersiz ülkeler için çok önemlidir. Gelişmekte olan ülkelerde yabancı sermaye yetersizliği önemli engeldir. Yabancı yatırımın karar almasında önemli faktörlerden biri de kredi notlarıdır.

Bir ülkenin kredi notu; siyasi, ekonomik ve sosyal risklerin toplamından oluşur. Yabancı yatırımcılar, bir ekonomiye giriş için kredi notunu dikkate alır (Kargı, 2014: 358).

Tablo 18 : 1994-2019 Kredi Derecelendirme Kuruluşlarının Türkiye Not Çizelgesi

Şirket	Derece	Görünüm	Tarih
Moody's	B1	Negatif	Haziran 15 2019
Fitch	BB-	Negatif	Mayıs 03 2019
S&P	B+	Durağan	Şubat 16 2018
Moody's	Ba2	Durağan	Mart 08 2018
Fitch	BB	Negatif	Temmuz 13 2018
S&P	B+	Durağan	Ağustos 17 2018
S&P	BB	Negatif	Ocak 27 2017
Fitch	BB+	Durağan	Ocak 27 2017
S&P	BB	Durağan	Kasım 04 2016
Moody's	Ba1	Durağan	Eylül 23 2016
Fitch	BBB-	Negatif	Ağustos 19 2016
DBRS	BB	Negatif	Temmuz 21 2016
S&P	BB	Negatif	Temmuz 20 2016
Moody's	Baa3	Negatif İzlemede	Temmuz 18 2016
S&P	BB+	Durağan	Mayıs 06 2016
Moody's	Baa3	Negatif	Nisan 11 2014
S&P	BB+	Negatif	Şubat 07 2014
Fitch	BB+	Pozitif	Kasım 24 2010

Şirket	Derece	Görünüm	Tarih
S&P	BB-	Pozitif	Ocak 23 2006
S&P	B-	Durağan	Kasım 07 2002
Moody's	B1	Negatif	Temmuz 10 2002
S&P	B-	Negatif	Temmuz 09 2002
S&P	B-	Durağan	Haziran 26 2002
Fitch	B	Durağan	Şubat 05 2002
S&P	B-	Pozitif	Ocak 29 2002
Moody's	B1	Durağan	Ocak 15 2002
S&P	B-	Durağan	Kasım 30 2001
Fitch	B	Negatif	Ağustos 02 2001
S&P	B-	Negatif	Temmuz 11 2001
S&P	B-	Durağan	Nisan 27 2001
S&P	B-	Negatif İzlemede	Nisan 17 2001
Moody's	B1	Negatif	Nisan 06 2001
Fitch	B+	Negatif İzlemede	Nisan 02 2001
S&P	B	Negatif İzlemede	Şubat 23 2001
Fitch	BB-	Negatif İzlemede	Şubat 22 2001
Moody's	B1	Durağan	Şubat 21 2001

Moody's	Ba2	Pozitif	Ekim 05 2010
S&P	BB	Pozitif	Şubat 19 2010
Moody's	Ba2	Durağan	Ocak 08 2010
Fitch	BB+	Durağan	Aralık 03 2009
Fitch	BB-	Pozitif İzlemede	Ekim 27 2009
Moody's	Ba3	Pozitif	Eylül 18 2009
S&P	BB-	Durağan	Eylül 17 2009
S&P	BB-	Negatif	Kasım 13 2008
S&P	BB-	Durağan	Temmuz 31 2008
S&P	BB-	Negatif	Nisan 03 2008
Fitch	BB-	Durağan	Mayıs 09 2007
S&P	BB-	Durağan	Haziran 27 2006

S&P	B+	Negatif İzlemede	Şubat 21 2001
Moody's	B1	Durağan	Mart 13 1997
Moody's	Ba3	Negatif İzlemede	Ocak 09 1997
Fitch	B+	N/A	Aralık 20 1996
S&P	B	Durağan	Aralık 13 1996
Fitch	BB-	Negatif İzlemede	Temmuz 29 1996
S&P	B+	Negatif İzlemede	Temmuz 17 1996
Moody's	Ba3	Durağan	Haziran 02 1994
S&P	B+	Negatif İzlemede	Nisan 29 1994
S&P	BB	Negatif İzlemede	Mart 22 1994
S&P	BBB-	Negatif	Ocak 14 1994
Moody's	Ba1	Durağan	Ocak 13 1994

Kaynak: <http://bianet.org/bianet/siyaset/183205-moody-s-s-p-ve-fitch-in-25-yillik-turkiye-karnesi> (Çevrimiçi 11.12.2017) ve Kredi Derecelendirme kuruluşlarının güncel verilerinden derlenmiştir.

Bu kuruluşların not değerleri şu anlama gelmektedir Fitch ve S&P için, Standard & Poor's Kredi derecelendirme kurumu için BBB- ve yukarısı notlarda yatırım yapılabilir. BB+ ve aşağısı notlarda yatırım yapılamaz olarak kabul edilir. Moody's Kredi derecelendirme kurumu için, Baa3 ve yukarısında yatırım yapılabilir. Ba1 ve aşağısında yatırım yapılamaz kabul edilir.

Yukarıdaki tabloda görüleceği üzere uluslararası alanda geçerliliğini kabul ettirmiş olan kuruluşların Türkiye notlarının genellikle 1994, 2001, 2008 gibi yerel ve küresel ekonomik kriz dönemlerde negatif görünüm izlediği ve son dönemde de Türkiye'nin siyasi kargaşa yaşadığı 2016 döneminde üç kuruluşun birden Türkiye'nin notunu negatife çevirdiği görülmektedir.

Bu sıralamada zirvede yer alan ülkeler ise şunlardır;

- **Amerika** sıralamada zirvededir. Kredi ve ekonomik yatırımlara çerçevesinde S&P'ye göre AA+, Fitch'e göre AAA ve Moody's göre Aaa olarak belirtilmiştir.
- **Almanya** ekonomik ve bankacılık sektörlerinde başarılıdır ve ikinci sırada yer alır. S&P'ye göre AAA, Fitch'e göre AAA ve Moody's kurumuna göre Aaa olarak belirtilmektedir.
- **Avustralya** bankacılıkta önemli bir yere sahiptir. Avustralya, S&P'ye göre AAA, Fitch'e göre AAA ve Moody's kurumuna göre Aaa olarak belirtilmektedir.
- **Avusturya** bankacılıkta önemli yere sahiptir. S&P'ye göre AAA, Fitch'e göre AAA, Moody's göre Aaa olarak belirtilmektedir.
- **Danimarka** yatırıma açık kategorisindedir. S&P'ye göre AAA, Moody's göre Aaa, Fitch'e göre AAA olarak belirtilmektedir.
- **Finlandiya** bankacılık alanında önemlidir. Yatırım yapılmaya açıktır. S&P ve Fitch'e göre AAA, Moody's göre Aaa olarak belirtilmiştir.

Konuya ilişkin literatür çalışmalarında; Kang ve Stulz, ulusal ve uluslararası yatırımcılar arasında bilgi açısından, kredi notlarının önemli olduğunu ifade etmiştir. Japonya'da yabancı yatırımlar hakkındaki çalışmalar, kredi notlarının, yatırımcılar arasındaki bilgi sorununu azalttığını belirtmektedir (Kang ve Stulz, 1997: 4).

Kaminsky ve Schmukler, çalışmasında, kredi notunun sermaye girişi üzerinde bir etkiye sahip olduğunu göstermişlerdir.(Kaminsky ve Schmukler, 2002: 176) Gande ve Parsley çalışmasında, kredi notu düşen ülkelerden kaçan sermaye çıkışının olduğunu tespit etmişlerdir.

Ülke kredi notlarındaki değişimler yabancı yatırımlarda hareketlilik oluşturmaktadır. Örneğin, Archer vd. 1987-2003 yıllarında 50 ülke örnekleminde oluşan çalışmasında, kredi derecelendirme notlarının durumunu araştırmıştır. Buna göre; ülkeler yüksek risk olarak yatırımları çekmişlerdir. Kredi derecelendirme notu,

bu durumdan pozitif olarak etkilenmiştir. Kredi notunun artması yabancı yatırımların önünü açmıştır (Archer v.d., 2007: 361).

Kanlı ve Barlas çalışmalarında, kredi notu yükselen ülkelerin kredi kanalları ile yabancı sermayeyi artırdığını fakat, doğrudan yatırımlarda değişikliğe neden olmadığını ifade etmişlerdir (Kanlı ve Barlas, 2011: 1).

Walch ve Wörz, Avrupa ülkelerinde kredi notlarının sermaye girişi üzerine olan etkisini araştırmıştır. Buna göre; kredi notlarının, yatırımlar üzerinde olumlu bir etkisinin olduğunu belirtmişlerdir (Walch ve Wörz, 2012: 15).

Emir vd. tarafından Türkiye'ye gelen yatırımlar ile ülke riski arasındaki ilişki üzerine yapılan çalışmada, sermaye girişlerinin kredi notundan pozitif etkilendiği belirtilmiştir (Emir v.d., 2013: 86).

2.2. SİYASİ FAKTÖRLERİN VE HUKUKİ YAPININ DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARINA ETKİSİ

2.2.1. Siyasi/Politik İstikrar

Siyasi istikrar, yatırım yapılan ülkedeki yatırıma karar vermede etkili en önemli öğelerden biridir. Yatırımcıların politik istikrarsızlığı olan bir ülkeye yatırım yapması sermayeyi riske atmasına benzetilir. Bundan dolayı politik istikrarın olmadığı yere yatırım yapmayı yatırımcı istememektedir. Politik istikrarın var olduğu ve risklerin düşük olduğu ülke yatırımcı için çekicidir. Güven ortamı yatırımcılar için önemlidir. Yatırımcı uzun dönemde politik ve ekonomik istikrara önem verir (Sönmez, 2015: 8).

Yatırımcı tercihinde en önemli husus kârdır. Kârlılığın devamlılığı da çok önemli bir husustur. Kârın devamlılığı ekonomik ve siyasi istikrar ile sağlanır (Güçlü, 2013: 30). Siyasi istikrarsızlık, ülkelerin ekonomik performansını etkileyen bir problemdir.

Siyasi istikrarsızlığın çeşitli seviyeleri ve tanımlamaları vardır. Devrimler, savaşlar, darbeler ve suikastlar, hükümetlerin düşürülme ve değişimi bazı siyasi istikrarsızlık nedenleridir (Carmignani, 2003: 27).

Siyasi istikrar veya istikrarsızlık konusunda, uluslararası akademik çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalarda, belirsizliğin, üretim, yatırım ve istihdam gibi ekonomik karar alma mekanizmalarında da süreçlerin kesintiye uğrayabileceği belirtilmektedir. Hükümet değişikliği olasılığının var olması, göreve gelecek hükümetin yapacağı değişikliklere yönelik belirsizlik oluşur. Bunun sonucunda, yatırımcılar yurtdışında yatırım yapmaya başvurup ekonomiden çıkmaktadır (Alesina v.d., 1996: 190).

Yapılan araştırmalarda; yabancı sermaye girişi ile siyasi istikrarsızlık arasında, ters yönlü bir ilişkinin varlığı, istikrarsızlığın olduğu yerlerde yabancı sermaye girişinde azalmanın var olduğu belirtilmektedir. (Şen, 2003: 523-524) Uzun yıllar aynı hükümetin kalması, politikaların aynen devam edeceği anlamına gelmemektedir. Aynı şekilde hükümetlerin sıkça değişmesi, siyasi istikrarsızlık anlamına gelmemektedir. Bu nedenle yabancı yatırımın temel dayanaklarından biri devlet politikalarında devamlılık ve tutarlılık durumudur (İSO, 2002: 25).

Teoride de siyasi/politik istikrarın doğrudan yabancı yatırımcılar için önemli bir etken olduğuna yönelik açıklamalar mevcuttur. Lucas, politik riskin sermayeyi kısıtlayan önemli bir unsur olduğunu ifade etmektedir. Edwards politik değişken olarak siyasi istikrarsızlık ve siyasi kutuplaşmayı almıştır. Bu değişkenlerin yatırım girişinde ana etkenlerden biri olduğunu belirtmiştir. Rogof ve Reinhart, siyasi istikrarın sermayeyi etkileyen bir unsur olduğunu belirtmiştir. Uzun vadeli yatırımlarda politik istikrarın temel bir koşul olduğunu belirtmiştir (Aydemir ve Genç, 2015: 24). Politik ve ekonomik istikrarsızlık, temel makroekonomik parametrelerde değişimin yüksek olacağından dolayı yatırım girişini olumsuz etkileyeceğini ifade etmiştir.

Yabancı sermaye ülkenin gelecek konumlarına bağlı kalmaktadır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının artması, dünyadaki gelişmeler içinde, ülkenin aktif olacağı kanısı arasında doğru orantı vardır. Küresel ölçekte siyasi ve ekonomik açıdan ülkenin rolü ve konumu yabancı sermaye yatırımlarını etkiler (Zengin, 2003: 61).

Diğer taraftan, yatırım için politik riskin de olmaması gerekmektedir. Politik risk; istikrarsızlık, asayiş bozukluğu, ayaklanma, sık sık hükümet değişiklikleri gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır. Politik risk istikrarsız, az gelişmiş ülkeleri ve kamulaştırma tehdidini akla getirmektedir ve çoğunlukla GOÜ'lerdeki yatırımlarda ve özellikle petrol ve diğer kaynak çıkarılan sanayilerde görülmektedir (Ulaş, 2008: 82-83). Yatırım kararı vermek isteyen yabancı yatırımcılar, politik risk olan ülkelerde yatırım yapmaktan büyük ölçüde kaçınılmaktadırlar. Bu nedenle politik riski yönetmek için de çeşitli yöntemlere başvurulmaktadır. Bu anlamda ya riski yüksek olan ülkelere sabit yatırımlar en az düzeyde tutulmakta ya da teknoloji yoğun olan işletmeler, araştırma ve geliştirme faaliyetlerini ana ülkede yapma yoluna giderek bağlı şirketin millileştirilmesi riski azaltma yolunu seçmektedirler. Bu anlamda politik riskin mevcut olduğu ülkelere ortak girişim stratejisi ile pazara girilmesi halinde yerel ortaklar ile birlikte yatırım yapıldığından mülkiyet, kontrol ve denetim paylaşılabilmektedir (Koşar, 2012: 107).

2.2.2. Hukukun Üstünlüğü, Tarafsızlığı ve Güvenilirliği

Hukuk ilkesi, hukukta sık sık değişiklikler ile hukuk istikrarını yok eden kurallar konulmaması, kazanılmış haklara dokunmadan bireylerin hak ve özgürlüklerinin teminat altına almasını ifade etmektedir.

Yabancı yatırımcılar, yatırım yapacakları yerlerde alt yapının yeterli düzeyde olması, ekonomik ve siyasi belirliliğin olması ve hukuki istikrarın sağlanmış olması konusunda hassastırlar. Bu nedenle yatırım çekmek isteyen ülkeler, ulusal ve yabancı yatırımcılar arasındaki ayrımı kaldırmaktadır.

Yabancı yatırımcı yarışı, ülkeleri daha elverişli koşullar sunmaya yöneltmektedir. Böylelikle, hukuki olarak ayrıcalıklı yaklaşım yabancılar lehine olmaktadır. Ulusal mevzuat yabancı yatırımcıya ayrıcalıklar sunmakta ve bir hukuki koruma sağlamaktadır (Narin, 2007: 60).

Yatırımlarda, ortaya çıkan ihtilafların çözüm mekanizmalarının varlığı, hukukun tarafsızlığı ve ülkeler arasında imzalanmış olan karşılıklı yatırım anlaşmaları, DYSY'ler üzerinde destekleyici yönde etkiler oluşturabilmektedir. Ayrıca mevcut hukuki yapı, DYSY'ler lehine kolaylıklar sağlanması, rekabet ortamı ile bilgi akışının sağlanması açısından önem taşımaktadır (Koşar, 2012: 107).

Yabancı yatırımcı, kendisini güvende görmediği zaman yatırım yapmamaktadır. Hukuk ve adalet sistemindeki aksaklıklar ve gecikmeler yabancı yatırımcı için caydırıcı olmaktadır. Yabancı yatırımcı, ülkenin hukuki durumunu, yargının işleyişini ve sonuç alınma süreçlerini önemsemektedir. Bir ülkenin hukuki durumu elverişli değilse, yatırımcı o ülkeye girmez (Narin, 2007:60).

Yatırımcılar, hukuki yapının belirli bir seviyeye ulaşmış olmasını beklemektedirler. Elverişli vergi ve iş yasaları, asgari standartların olması, fikri-mülkiyet haklarının korunması ve eşit rekabetin olması önemli unsurlardır. (Kırlı, 2004: 42). Bu kapsamda adil ve etkili bir hukuk sisteminin gelişimi, yatırımların teşvikini sağlama aşamasında yatırım ikliminin en önemli unsurunu oluşturmaktadır (Koşar, 2012: 107).

2.2.3. Mülkiyet Haklarının Korunması ve Güvence Altına Alınması

Mülkiyet hakkı, sınırlı imkanların etkili bir şekilde kullanılması amacıyla yapılan gerekli düzenlemelerdir. Bu hak; kaynaklara bireyin ya da toplumun ulaşımını ifade etmektedir (Kama, 2010: 107). Mülkiyet hakkı, bireyler arasında sosyal bir anlaşmadır. Bireyler arasında bu haklar, eşyaya ait ilişkileri tanımlar (Oğuz, 2006: 74).

Mülkiyet hakkı, mal ve hizmetlerin sahipliği, kullanım ve devredilme hakkını düzenleyen sosyal normlardır (Uzun, 2009: 292).

Mülkiyet haklarının kabulü ve korunması, yabancı yatırımlarının önemli faktörlerindendir. Yabancı yatırımlarının korunması açısından kurumsal yapı gerekli olmakla birlikte, her zaman yeterli olmayabilir. Uyuşmazlıkların uluslararası hakem kurulunca karara bağlanması önemlidir (Zengin, 2003: 59).

Mülkiyet haklarının açık ve net bir şekilde düzenlenmesi, yabancı sermayenin ekonomiye kazandırılmasında önemlidir. Mülkiyet haklarına hassas olan ekonomiler yabancı sermayeye daha güvenli bir ortam hazırlar. Bu durum yabancı yatırımcının bu ülkelere yönelmesini sağlar. Ekonomik büyümede kaynak ihtiyacında olan ülkeler, mülkiyet hakları konusunda düzenlemeler yapılmasına önem vermelidir (Uzun, 2009: 298).

DYSY çekme kapasitesi, iktisadi büyümenin ve kalkınmanın sağlanarak teknolojik ilerlemenin gerçekleşmesi için fikri mülkiyet haklarının korunmasını da gerekli kılmaktadır. Bu kapsamda güçlü fikri mülkiyet hakları, ülkeye çekilecek DYSY'ler üzerinde artışa yol açmaktadır (Koşar, 2012: 96). Mülkiyet hakları korunmadığı ve güvenceye alınmadığında, bireyler ve firmalar yatırım yapmakta isteksiz davranabilirler (Canto, 1985: 53).

Smarzynska, fikri mülkiyet haklarının doğrudan yabancı yatırımların hem miktar hem de bileşimini etkileyeceğini ifade etmiş, buna yönelik yasal düzenlemelerin yeterli olmadığı yerlerde yabancı yatırımcıların özellikle teknoloji ile ilgili alanlarda yatırım yapma hususunda gönülsüz davranacaklarını belirtmiştir (Özşahin, 2016:254).

Ülkenin daha demokratik bir yapıya sahip olmasını daha iyi bir yargı sisteminin tesis edilmesi ve hukuka güven duyulmasını sağlayacak bir unsur olarak gören ve yabancı yatırımcılar için iyi bir yatırım ortamının tesisine yardımcı olacağına değinen Li ve Resnick (2003), 1982-1995 dönemi için 53 gelişmekte olan ülke üzerine kurduğu

model sonucunda mülkiyet haklarının korunduğu daha demokratik bir ekonomik yapının yabancı yatırımcılar üzerinde teşvik edici bir unsur olduğunu belirtir. 100 Amerikan firmasının verilerini kullanarak fikri mülkiyet haklarının ABD'ye gelen doğrudan yabancı yatırımların bileşimi ve hacmi üzerindeki etkisini inceleyen Lee ve Mansfield, değişkenler arası pozitif yönlü bir etkileşimin varlığına vurgu yapar (Özşahin, 2016: 253).

2.3. BÜROKRATİK FAKTÖRLERİNİN DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARINA ETKİSİ

2.3.1. Kurumsal Yapı ve Demokratikleşme

Ülkeler arası sermaye hareketlerinin en istikrarlı yapıya sahip şekli olan doğrudan yabancı yatırımlar aracılığıyla ev sahibi ülkede verimlilik artışlarını beraberinde getireceğine dair literatürde yaygın bir kabul vardır. Ev sahibi ülkede kurumsal kalitesi yüksek yapıların varlığı, özellikle yabancı yatırımcılar için belirsizliği azaltacağı ve bu doğrultuda getiri oranını yükselteceği için iyi bir yatırım ortamının tesis edilmesine yardımcı olacaktır (Benassy v.d., 2007: 764). Kurumların belirsizliği azaltmak suretiyle makroekonomik istikrara yapacağı katkının yanı sıra ekonomiyi dışsal şoklara karşı daha sağlam bir yapıya kavuşturması da elde edilecek bir diğer önemli kazanımdır (Uğur, 2011: 39).

Ekonomik gelişmişliği açıklamada kurumlara büyük rol atfeden ve kurumları “uzun dönemde ekonomik performansın altında yatan belirleyici unsur” olarak gören North’a göre “kurumlar, bir toplumda, insan etkileşimini düzenleyen ve şekillendirilen sınırlamalar topluluğudur. Kurumlar, insanların sosyal, siyasi veya ekonomik etkileşim inisiyatiflerini ortaya koyarlar” (Douglass, 1990: 3).

Kurumsal kalite ve ekonomik gelişmişlik ilişkisine dair teorik literatür incelendiğinde kurumsal kalite düzeyi yüksek ülkelerin yatırım çekme kapasitesine özel bir vurgu yapılmaktadır. Bu doğrultuda özellikle gelişmekte olan ülkelerde ihtiyaç duyulan sermayenin ülkeye girişi yanında yeni teknolojilerin, pazarlama tekniklerinin

ve yönetim bilgisinin de ev sahibi ülkeye taşınması, bilgi yayılması sürecini başlatacak ve yatırım yapılan ülkede verimliliğin ve rekabetçilik gücünün artırılmasına katkı sağlayacaktır. Ancak, doğrudan yabancı yatırımların sıralanan bu pozitif etkilerinin ortaya çıkabilmesi için hükümetlerin şeffaf, kapsamlı ve etkin kurumların bulunduğu ekonomik bir sistem hazırlaması ve ulusal politikaları bu doğrultuda hayata geçirmesi bir zorunluluktur (OECD, 2002: 3).

Ev sahibi ülkede kaliteli bir kurumsal yapının mevcudiyeti, verimlilik ve kar arayışında olan yabancı yatırımcının ülke tercihinde baktığı önemli bir kriterdir. Ayrıca ülke içinde yolsuzluk, rüşvet gibi uygulamaların yatırımlar üzerinde yaratacağı ek maliyetler, kurumsal kalitesi yüksek ülkeler için söz konusu olmayacaktır. Bununla birlikte düşük kurumsal kalitenin yaratacağı belirsizlik ortamı, yabancı yatırımcıların proje karar aşamasında dikkate alacağı temel faktörlerden bir diğeri olarak dikkat çekmektedir (Benassy, 2007: 764).

Kurumsal faktörlerin doğrudan yabancı yatırımlar üzerindeki etkisine dair yapılmış en eski çalışmalardan biri olan Wheler ve Mody, ABD'nin çok uluslu şirketlerinin 1980'li yıllardaki imalat sanayi yatırımlarını konu edinmiştir. Toplamda 13 risk faktörü kullanılarak temel bileşenler analizi yardımıyla oluşturulan kurumsal kalite değişkeni ile ABD'nin yabancı ülkelerdeki şubelerinin lokasyonu arasındaki ilişkinin araştırıldığı bu çalışma sonucunda yüksek kurumsal kalitenin yabancı yatırımlar üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Özşahin, 2016: 253).

Çok uluslu şirketler için devletin politik güvenilirliğini demokratik kurumların varlığı sağlamaktadır. Yabancı yatırımcı özel mülkiyet güvenirliliği yanında siyasi rejiminin güvenilirliği ile de ilgilenir. Vergi politikaları, döviz kuru ve sermaye kontrolü vb. faaliyetler yabancı yatırım kararını etkiler. Ülkeler, yabancı yatırımcıya zarar veren politikaları değiştirmek için çalışmaya başlamışlardır. İstikrarlı politik ortam yabancı yatırımcı kararını etkin şekilde etkiler. İstikrarlı siyasi ortam demokrasi ile sağlanır ve bu ülkelerde yatırım yapmak daha cazip hale gelir (Ay v.d., 2016: 75).

DYY ve demokrasi konulu çalışmaların büyük bir kısmında demokratik yapı ve DYY girişleri arasında ise pozitif bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Bazı çalışmalarda otoriter rejimlerde daha çok DYY girişi sağlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bir kısım çalışmada ise demokratik yapının DYY girişlerini etkilemediği belirtilmektedir (Ay v.d., 2016: 75).

Demokrasi ve DYY ilişkisi konulu çalışmalarda otoriter rejimlerde daha fazla bir DYY girişi sağlandığı bulgusuna ulaşılırken bir kısım çalışmada demokratik yapının DYY girişini etkilemediği belirtilmiştir. Busse, çalışmasında yatırımların daha çok demokratik ülkelere gerçekleştirildiği sonucuna varmıştır. Li ve Resnick, demokrasinin DYY üzerinde olumlu ve olumsuz etkilerinin olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Jensen çalışmasında, demokrasi ve DYY arasında nedensel bir ilişkiyi ifade etmiştir. Demokratik kurumların DYY'yi büyük oranda pozitif yönde etkilediğini ifade etmiştir. Jakobsen ve Soysa, Çin'in otoriter bir rejimdeyken daha güçlü fikri mülkiyet haklarına sahip olduğunu ve DYY girişlerini bu sayede artırdığını saptamıştır. Guerin ve Manzocchi, çalışmalarında demokrasinin DYY'leri pozitif yönde etkilediğini saptamıştır. Arslan ve Ökten, demokrasi ve DYY ilişkisini, Türkiye'de çalışmışlar ve değişkenler arasında uzun dönem ilişkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Asiedu ve Lien çalışmalarında demokrasi, DYY ve doğal kaynaklar arasında ilişkileri araştırmıştır. Demokraside artışın DYY'yi artırdığını ifade etmiştir. Demokrasinin DYY üzerindeki etkisinin ülkedeki doğal kaynaklara bağlı olduğunu göstermişlerdir (Ay v.d., 2016: 77-78).

2.3.2. Genel Eğitim Seviyesi

DYSY kararlarının alınmasında nüfus ve nüfusun niteliğine ilişkin faktörler büyük önem taşımaktadır. Yatırımcı ülkedeki bireylerin eğitim düzeyi ve girişimci özelliklerine önem verir.

Yabancı sermayeli yatırımlarda, ucuz işgücü önemli faktördür. Günümüzde çalışanların eğitim seviyesi yüksek, yabancı dil bilen, yeniliklere çabuk uyum sağlayan bireyler olarak yetişmesi önemli bir duruma gelmiştir. Bunun yanında yabancı

yatırımcı için yatırım yapacağı ülkede profesyonel yönetici ve teknolojik donanım ve uluslararası uyum sağlayabilecek niteliğe sahip personel ihtiyacının da karşılanabilecek olması büyük önem taşımaktadır. Çalışanların eğitim ve becerilerinin yüksek olması yatırım kararını kolaylaştırmaktadır. Eğitim düzeyi ile DYY arasında pozitif ilişki olması beklenmektedir.

Aslında eğitim seviyesi ve doğrudan yabancı yatırım arasında karşılıklı etkileşim söz konusudur. Eğitim düzeyi ve okuma-yazma oranı düşük ülkelerde, sermayenin ülkeye girişiyle toplumsal değişimin artacağı değerlendirilir. Uluslararası sermaye yatırımı yapılan ülkede halkın bu değişime huzur ortamı yaratacak şekilde eğitilmesi esastır. Gelişmekte olan ülkelere karşılaşılan bu durum, uluslararası yatırımcıları için bir risktir. Sosyal ve kültürel açıdan hazır olmayan bir ekonomi uluslararası sermaye için caydırıcıdır (Çetin, 2008: 41).

Özellikle gelişmekte olan ülkelere yönelen yabancı yatırımcılar eğitilmiş, kalifiye işgücünün yetersizliğini önemli bir engel olduğunu belirtmekte ve giderilmesine yönelik uygulamalara ihtiyaç duymaktadırlar (Erçakar ve Karagöl, 2011: 27) .

Teoride de eğitim düzeyinin DYY ile ilişkisine ilişkin çalışmalar bulunmaktadır. Agiomirgianakis'e göre yüksek eğitim düzeyi ve nitelikli işgücü, yatırımlar için çekicidir (Baialieva, 2015: 14).

Mello, DYY'nin bir ülkede büyümeyi olumlu etkilemesi için eğitim ve altyapının belirli bir seviyede olması gerektiğini ifade etmiştir (Mello, 1999: 145).

Borensztein ve Lee'ye (1998), DYY'nin etkisinin ülkedeki beşerî sermaye stokuna bağlı olduğunu belirtmişlerdir. İşgücü eğitimi yüksek düzeyde ise DYY'nin büyümeyi olumlu etkilemektedir (Baialieva, 2015: 22).

Uluslararası eğitim verilerinin değerlendirilmesine ilişkin OECD bünyesinde yıllık "Bir Bakışta Eğitim Raporları" adı altında veriler derlenerek aynı zamanda

lkelerarası kıyaslamaların da yapılması sağlanabilmektedir. Bu veriler ışığında ülkelerin eğitim-ğretim sistematiklerinin seneler itibarı ile kat ettikleri aşamaları izlemek ve yapılan düzenlemeleri ve ilerlemeleri değerlendirebilmek imkanı doğmaktadır. Kısaca rapor içeriğinde; Eğitim süreçlerinin ıktıları, Eğitime erişim, Eğitime ayrılan finansal kaynak ve öğrenme ortamları ve okullar alt başlıklarında değerlendirmeler sunulmaktadır.

Yine bu raporda eğitim kurumlarındaki durumun değerlendirilmesini sağlayacak istatistikler bulunmaktadır. Bu istatistiki veriler sayesinde eğitimciler ve yöneticilerin ve bunların aldıkları ücretlerin değerlendirilmesi, eğitim süresi, çalışma şartları, eğitim kalitesi ve öğrenciler nezdinde kişisel değerlendirmelere yönelik istatistiki veriler de sunulmaktadır.

Raporun genel değerlendirmelerine göre Türkiye, 38 OECD yesi içinde 35. sıradadır. OECD'nin eğitim endeksinde, Finlandiya listede ilk sıradadır. Bunu Estonya, Danimarka, Polonya ve Avustralya izlemektedir. Sondan dördüncü sırada Türkiye, Güney Afrika, Brezilya, Meksika yer almaktadır.

2.3.3. Yolsuzluk Seviyesi

Yolsuzluk, zel çıkarlar için kamu gücünün kötüye kullanılmasıdır. Yolsuzluk kamu çalışanlarının özel çıkarları için yetki ve sorumluluklarından saptıkları bir davranıştır. Bu husus; rüşvet, iltimas, kişisel faydalar için görevi kötüye kullanma vb. durumları (kamu mal ve hizmetlerini vb. yasal olmayan şekilde kullanma) kapsamaktadır. Yolsuzluk işletmeleri ve ekonomik kalkınmayı engeller. Yolsuzluk ekonomide bir düzensizliğe neden olur. Karar verme süreçlerini bozar ve rasyonellik ve ekonomik verimliliği olumsuz etkiler (Primorac ve Smoljic, 2011: 177).

Yolsuzluk, bütün ülkelerde görülmektedir. Demokrasilerde dahi, yolsuzluk vardır. Daha demokratik olan, hukukun üstünlüğüne bağlı olan gelişmiş ülkelerde,

yolsuzluk daha azdır. Otoriter rejimler ve diktatörlük ile yönetilen ülkelerde yolsuzluk daha fazladır (Öner, 2005: 44).

Yolsuzluk, DYY ve demokrasi üzerine yapılan çalışmalarda; yolsuzluk ve DYY arasında negatif ilişkinin olduğu görülmektedir. Yolsuzluğun DYY'yı pozitif etkilediğini ifade eden çalışmalar da vardır (Ay v.d., 2016: 76).

1990'larda ekonomistler yolsuzluğun, olumsuz etkisini belirtmeyi amaçlamışlar. Hines, yolsuzluğun büyümeyi negatif olarak etkilediğini, Rose-Ackerman, yolsuzluğun maliyetleri yükselttiğini, Della Porta ve Vanucci, yolsuzluğun DYY'yi olumsuz yönde etkilediğini, Busse-Hefeker yolsuzluğun DYY girişlerinde bir belirleyici olduğunu, Mathur ve Singh yolsuzluğun yatırım kararını etkilediğini ifade etmişlerdir. Yolsuzluk yatırım ilişkisinde etkileri açısından literatürde iki farklı etkiyi savunan görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlerden ilkinin destekleyenler, yolsuzluk algısının yatırımlar üzerinde olumlu etki yapacağını savunmaktadır. Diğer görüşü destekleyenler ise, yolsuzluk algısının yabancı yatırımcılar nezdinde olumsuz etki yarattığını savunmaktadır. Yolsuzluk, düzenli ekonomilerinde engelleyici olurken, piyasanın düzgün olmadığı ülkede geliştirici olmaktadır (Cuervo-Cazurra, 2008: 13).

Yolsuzluğun öngörülmesi neredeyse imkansız olsa da firmalara işlemlerinin daha hızlı ve kolay yollardan halledilmesi gibi vaatler sunularak ekstra maliyetler çıkmaktadır. Yolsuzluk ve rüşvete karşı caydırıcı hukuki müeyyidelerin varlığı ülkede kalıcı yatırım yapacak olan sermaye sahipleri için çekici bir faktördür (Caetano ve Calelro, 2009: 45).

2.3.4. İş Yapma – İş Kurma Kolaylığı

Bir ülkeye yatırım yapmak için, o ülkenin yatırım ortamının uygunluğu önemlidir. Yatırım ortamının uygunluğu, yatırımcıların karar vermesini ve o ülkeyi tercih etmelerini kolaylaştırmaktadır. Ülkelerin yatırım ortamının kalitesini belirlemeye çalışan rekabet ve yatırım ortamı ile yabancı yatırımlar arasında bir ilişki mevcuttur. Yabancı yatırımcı kuruluşlarca hazırlanan endeksleri dikkate alır ve yatırımlarının

yönünü belirler. Bir ülkedeki yatırım ortamının uygunluğunun değerlendirilmesi amacıyla İş Yapma/İş Kurma Kolaylığı Endeksi kullanılmakta olup bu endeks, bir ülkedeki işletmelerin yaşam döngüleri boyunca geçerli olan veya temel ölçüt ve göstergeleri kullanarak ülkelerin yatırım ortamının kalitesini belirlemeye çalışan bir endekstir. Başka bir ifadeyle, bu endeks dünya ülkelerini, iş yapmak/iş kurmak için uygun ekonomik ortama sahip olma ölçütlerine göre sıralamakta olup bu sıralama, her yıl farklı isimler alan raporlarla yayımlanmaktadır (Koç v.d., 2017: 18).

Bu endeks, yapılan anket çalışmalarıyla belirlenmekte olup, özel sektörün büyük bir kısmını oluşturan Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeleri (KOBİ) kapsayacak şekilde düzenlenmekte ve işletmeler için uygulanan çeşitli kriterlere veya ölçütlere odaklanmaktadır. Bu ölçütler yıllar içinde çeşitli değişimlere/eklemelere uğramış olup son haliyle 190 ülkeyi kapsamaktadır. 11 konuda iş yapma kolaylığını ölçülmektedir: 2019 yılına ait verileri içeren İş Yapma/İş Kurma Kolaylığı Raporu'nda dikkate alınan ölçütler;

- 1. İşe başlama işlemleri:** İşe Başlama Endeksi, bir işe başlamak için yapılması gereken işlem sayısı (protokollerin ve belgelerin sunumu, ticaret siciline kayıt için başvurmak, tutulması zorunlu kanuni defterlerin noterce tasdiki gibi), bu işlemlerin yapılabilmesi için gereken süre (gün olarak), bir işe başlama için gerekli maliyet (kişi başına gayri safi milli gelirin %'si olarak) ve iş kurma için gerekli minimum sermaye (kişi başına gayri safi milli gelirin %'si olarak) dikkate alınarak belirlenmektedir.

Tablo 19: Türkiye’de İşe Başlama Endeksi

Ölçüt	Türkiye	Avrupa	OECD Yüksek Gelir Grubu	En İyi Performans
İşlem Sayısı(Erkek)	7	5,2	4,9	1(Yeni Zelanda)
Süre(Erkek/Gün)	7	12,9	9,3	0,5(Yeni Zelanda)
Maliyet(Erkek%)	10,6	4,6	3,1	0,0(Slovenya)
İşlem Sayısı(Kadın)	7	5,2	4,9	1(Yeni Zelanda)
Süre (Kadın/Gün)	7	12,9	9,3	0,5(Yeni Zelanda)
Maliyet(Kadın%)	10,6	4,6	3,1	0,0(Slovenya)
Asgari Sermaye	0	2,3	8,6	0(117 Ülke)

Kaynak:<https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/t/turkey/TUR.pdf> (Çevrimiçi 01.07.2019)

2019 yılı İş Yapma/İş Kurma Kolaylığı Raporu’na göre, Türkiye’de iş kurmak için 7 işlemin yapılması gerektiği, bu süreçlerin 7 gün sürdüğü, iş kurma maliyetinin, kişi başına düşen gayri safi milli gelirin %10.6’sına tekabül ettiği görülmektedir. Ayrıca, Türkiye İşe Başlama Endeksi’nde 2019 yılı raporuna göre 86.86 endeks değeriyle 190 ülke arasında 78. Sıradadır. Bu endekse göre Avrupa ülkeleri ortalaması 90,02’dir. Bu endekse göre Türkiye’nin kendi sınıfındaki ülkelere Tunus 63.sırada, Bulgaristan 99.sırada, Romanya 111.sıradadır. Bu endekse göre performansı en iyi ülkeler Yeni Zelanda ve Slovenya’dır.

2. İnşaat izinlerinin alınması işlemleri:

Bir ülkede inşaat izinlerinin alınması ile ilgili yapılması gereken işlemlerin değerlendirilmesi amacıyla söz konusu ülkede bir ticaret deposu inşa etmek, kalite kontrol ve emniyet mekanizması kurmak için yapılması gereken adımlar, bu işlemlerin tamamlanması için harcanan zaman ve bu işlemlerin maliyetlerinin ölçümü için İnşaat İzinlerinin Alınması Endeksi veya İzin, Lisans ve Ruhsat İşlemleri olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 20: Türkiye’de İnşaat İzinlerinin Alınması Endeksi

Ölçüt	Türkiye	Avrupa	OECD Yüksek Gelir Grubu	En İyi Performans
İşlem Sayısı	18	16,0	12,7	-
Süre(Gün)	103	170,1	153,1	-
Maliyet	3,9	4,0	1,5	-
İnşaat Kalite Kontrol Endeksi	13	12,0	11,5	15,0(3 Ülke)

Kaynak:<https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/t/turkey/TUR.pdf> (Çevrimiçi 01.07.2019)

Tabloya göre Türkiye’de bir inşaat izni alınması için 18 işlem gerekirken AB ortalamasına göre bu sayı 16’dır. İzin süresi bakımından AB ortalaması 170,1 gün iken Türkiye’de izin almak için ortalama 103 günlük bir süre gerekmektedir. Maliyet değerleri AB ile kıyaslandığında ise Türkiye’de maliyetler neredeyse AB ile aynı düzeyde ancak OECD yüksek gelir grubu ülkelerinin 2,5 katı kadardır. Bu endekse göre Türkiye’nin puanı 73,19 olup tüm ülkeler arasında 59.sıradadır. Türkiye’nin bu endekse göre sınıfındaki diğer ülkelerden Bulgaristan 37., Hindistan 52., Tunus 77., Romanya 146. sıradadır. Avrupa’nın puan ortalaması ise 69,02’dir.

3. Elektrik bağlatma işlemleri: İş Yapma/İş Kurma Kolaylığı Endeksi ile ilgili değerlendirme yapılan bir ülkeye ait bir işletmeye elektrik bağlantısı kurması (şebekeye bağlanmak) için yapması gereken işler, bu işlerin yapılması için harcanan zaman ve maliyetlerin ölçümü Elektrik Bağlatma Endeksi veya Elektrik Bağlantısına Erişim İşlemleri olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 21: Türkiye’de Elektrik Bağlatma Endeksi

Ölçüt	Türkiye	Avrupa	OECD Yüksek Gelir Grubu	En İyi Performans
İşlem Sayısı	4	5,3	4,5	3(25 Ülke)
Süre(Gün)	55	110,3	77,2	18(3 Ülke)
Maliyet	389,5	325,1	64,2	0,0(3 Ülke)
Arzın Güvenilirliği Ve Şeffaflığı Endeksi	5	5,5	7,5	8,0(27 Ülke)

Kaynak:<https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/t/turkey/TUR.pdf> (Çevrimiçi 01.07.2019)

Tablo değerlendirildiğinde, elektrik bağlatmak için gereken işlem sayısı ve bu işlerin yapılması için gereken süre açısından Türkiye’nin Avrupa ülkeleri ortalamasından daha iyi durumda olduğu ancak elektrik bağlatma maliyetlerinin Avrupa ülkeleri ortalamasına göre daha kötü durumda olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında maliyetler değerlendirildiğinde daha vahim bir tablo karşımıza çıkmaktadır. OECD yüksek gelir grubu ülkelerinin maliyetleri 64,2 olduğu endekste Türkiye’de maliyetlerin OECD ortalamasının 5 katından bile fazla olduğu görülmektedir. Bu endekse göre Türkiye’nin puanı 81,23 olup ülkeler sıralamasında 60. sıradadır. Kendi sınıfındaki diğer ülkelerden Hindistan 24., Tunus 51., Bulgaristan 147., Romanya 154. Sıradadır. Avrupa ortalamasının puanı 71,66’dır.

4. Mülkiyetin tapu siciline tescili prosedürü: Bir şirketin, başka bir şirketin mülkiyetini alması ve bu mülkiyeti kendisine geçirmesi (emlakın transfer edilmesi) için gereken tüm işler, bu işlemlerin tamamlanması için harcanan zaman ve maliyetlerin ölçümü ve tapu idaresi sisteminin kalitesi Tapu Siciline Kayıt Endeksi olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 22: Türkiye’de Tapu Siciline Kayıt Endeksi

Ölçüt	Türkiye	Avrupa	OECD Yüksek Gelir Grubu	En İyi Performans
İşlem Sayısı	6	5,3	4,7	1(4 Ülke)
Süre(Gün)	5	20,3	20,1	1(Yeni Zelanda)
Maliyet(Mülk Değerinin %)	4	2,6	4,2	0,0(SuudiArabistan)
Arazi İdare Endeksi(0-30)	23	19,6	23	-

Kaynak:<https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/t/turkey/TUR.pdf> (Çevrimiçi 01.07.2019)

2019 yılı raporu esas alındığında, tapu siciline kayıt endeksi değerlerinin Avrupa ülkeleri ortalaması ve Türkiye açısından sıralama, işlem sayısı, maliyet ve arazi idare sistemi kalitesi endeksi açısından birbirine yakın olduğunu, harcanan zaman açısından ise Türkiye’de Avrupa ülkeleri ortalamasına göre sürecin daha hızlı işlediğini söyleyebiliriz. Bu endekse göre Türkiye’nin puanı 76,58 olup ülkeler sıralamasında 39. sıradadır. Kendi sınıfındaki diğer ülkelerden Romanya 44., Bulgaristan 67., Tunus 87., Hindistan 166. sıradadır. Avrupa ülkelerinin puan ortalaması 75,57’dir.

5. Kredi alma işlemleri: Borç alan ve verenlerin kredi bilgisi paylaşımları ve yasal hakları, taşınabilir teminatı ve kredi enformasyon sisteminin kalitesi, Kredi Alma Endeksi kapsamında değerlendirilmekte olup, Kredi Tedariki veya Kredi Alma İşlemleri olarak da bilinmektedir. Bu endeks; Yasal Hakların Gücü Endeksi, Kredi Bilgi Derinlik Endeksi, Kredi Bilgi Bürosu Kapsamı, Kredi Kayıt Bürosu Kapsamı gibi endeks ve göstergeler değerlendirilerek belirlenmektedir. Bir ülkede Kredi Bürosu veya Kredi Kaydı bulunmuyorsa, bu ülkede Kredi Bürosu Kapsamı veya Kredi Kaydı Kapsamı değerleri 0 (sıfır) olacaktır. Kredi Alma Endeksi, 0 ile 20 aralığında değer almakta olup, bu endeksin yüksek değerler alması söz konusu ülkede kredi alan ve verenlerle ilgili güçlü yasal düzenlemeler ve kredi kullananlarla ilgili gelişmiş bir veri tabanı olduğunu göstermektedir.

Tablo 23: Türkiye’de Kredi Alma Endeksi

Ölçüt	Türkiye	Avrupa	OECD Yüksek Gelir Grubu	En İyi Performans
Yasal Hakların Gücü (0-12)	7	7,2	6,1	12(5 Ülke)
Kredi Bilgi Derinlik Endeksi	8	6,6	6,7	8(42 Ülke)
Kredi Kaydı Kapsamı(Yetişkinlerin %)	77,7	25,3	21,8	100(4 Ülke)
Kredi Bürosu Kapsamı(Yetişkinlerin %)	0	43,4	65,3	100 (25 Ülke)

Kaynak:<https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/t/turkey/TUR.pdf> (Çevrimiçi 01.07.2019)

Kredi alma endeksi verilerine göre, Türkiye’nin puanı 75,00 olup 32.sırada yer almaktadır. Yasal hakların gücü ve kredi bilgi derinlik sistemi puanlamaları Avrupa ortalaması ve OECD yüksek gelir grubu ülkeleri ile birbirine yakın olsa da kredi kaydı kapsamı verileri Avrupa ülkeleri ortalamasının ve OECD yüksek gelir grubu ülkelerinin ortalamasının neredeyse 3 katı kadardır. Bu endekse göre Türkiye sınıfındaki ülkelerden Hindistan ve Romanya 22., Bulgaristan 60., Tunus 99.sıradadır. Avrupa ülkeleri ortalama puanı ise 68,70’tir.

6. Azınlık haklarının korunması prosedürü: Bir kuruluşta kurumsal yönetim veya kuruluşa ait bir malvarlığının, yöneticiler tarafından kötüye kullanılmasına karşı, azınlık (küçük hissedar) haklarının korunma gücü, Azınlık Pay Sahibi Yatırımcıların Korunması Endeksi kapsamında değerlendirmekte olup, Küçük Yatırımcıyı Koruma Endeksi olarak da bilinmektedir. Bu endeks, Çıkar Çatışması Düzenlemelerinin Derecesi/Seviyesi Endeksi ve Hissedarların Yönetim Derecesi/Ölçüsü Endeksi olmak üzere iki alt endeksten meydana gelmektedir.

Tablo 24: Türkiye’de Azınlık Pay Sahibi Yatırımcıların Korunması Endeksi

Ölçüt	Türkiye	Avrupa	OECD Yüksek Gelir Grubu	En İyi Performans
Açıklama Endeksinin Kapsamı (0-10)	9	7,3	6,5	10 (13 Ülke)
Yönetici Sorumluluk Endeksinin Kapsamı (0-10)	5	4,9	5,3	10(Kamboçya)
Hissedarların Uygunluk Endeksi (0-10)	6	6,8	7,3	10(Cibuti)
Hissedar Hakları Endeksinin Kapsamı(0-10)	8	7,1	6,4	10(Kazakistan)
Mülkiyet ve Kontrol Endeksinin Kapsamı(0-10)	7	5,6	5,4	-
Kurumsal Şeffaflık Endeksinin Kapsamı(0-10)	8	7,5	7,6	10(6 Ülke)

Kaynak:<https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/t/turkey/TUR.pdf> (Çevrimiçi 01.07.2019)

Tablodaki veriler değerlendirildiğinde, Türkiye’nin söz konusu endeks ve bu endeksin alt göstergelerinde AB ortalamasının üzerinde bir performans sergilediği görülmektedir. Bu endekse göre Türkiye’nin puanı 71,67 olup 26.sıradadır. Kendi sınıfındaki ülkelere Hindistan 7., Bulgaristan 33., Romanya 64., Tunus 83.sıradadır. Avrupa ülkelerinin ortalama puanı 65,29’dur.

7. Vergi ödeme prosedürü: Orta büyüklükteki şirketin belirli bir sürede ödemesi gereken vergiler ve ödenen vergilerin şirket için getirdiği idari külfetler ile bir firmanın vergi mevzuatına uyumu için harcanması gereken zaman ve vergi Vergilerin Ödenmesi Endeksi ile değerlendirilmekte olup, Vergi Ödeme İşlemleri olarak da bilinmektedir.

Tablo 25: Türkiye’de Vergilerin Ödenmesi Endeksi

Ölçüt	Türkiye	Avrupa	OECD Yüksek Gelir Grubu	En İyi Performans
Vergi Sayısı(Yıllık)	10	16,6	11,2	3(Hong Kong)
Zaman (Saat/Yıl)	170	214,8	159,4	49(Singapur)
Toplam Vergi ve Katkı Oranı	40,9	32,3	39,8	26,1(32 Ülke)
Vergilerin Ödenme Endeksi	50	64,4	84,41	-

Kaynak:<https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/t/turkey/TUR.pdf> (Çevrimiçi 01.07.2019)

Vergilerin ödenme endeksinin alt kırımları değerlendirildiğinde Türkiye verilerinin Avrupa ülkelerinin ortalama verilerinden daha iyi olduğu görülmektedir. Türkiye’nin verilerinin OECD yüksek gelir grubu ülkelerinin ortalama verileriyle birbirine yakın değerler içerdiği görülmektedir. Türkiye’nin sınıfındaki ülkelere göre Romanya bu endekse göre 49., Bulgaristan 92., Hindistan 121., Tunus 133.sıradır. Avrupa ülkelerinin ortalama puanı 75,80’dir.

8. Sınır ötesi ticaret prosedürü: Ticaret, üretim sürecinden tüketimine kadar olan zamanda, başka nesneler ile değiştirilmesi, satışı ve alışı anlamında kullanılmakta olup, bir ülke veya ülkeler topluluğunun (AB gibi) sınırlarında gerçekleştirilen ticaret İç Ticaret, ülkelerin birbirleri ile yaptıkları ticaret ise Dış Ticaret veya Sınır Ötesi Ticaret olarak isimlendirilmektedir.

Tablo 26:Türkiye’de Sınır Ötesi Ticaret Endeksi

Ölçüt	Türkiye	Avrupa	OECD Yüksek Gelir Grubu	En İyi Performans
İhracat Süresi(Sınır Uyumu Saat)	16	22,1	12,5	1(19 Ülke)
İhracat Bedeli (Sınır Uyumu Dolar)	358	157,5	139,1	0(19 Ülke)
İhracat Süresi (Belge Uyumu Saat)	4	24,3	2,4	1(26 Ülke)
İhracat Bedeli (Belge Uyumu Dolar)	55	97,9	35,2	0 (20 Ülke)
İthalat Süresi(Sınır Uyumu Saat)	11	21,1	8,5	0 (25 Ülke)
İthalat Bedeli(Sınır Uyumu Dolar)	46	162,3	100,2	0 (28 Ülke)
İthalat Süresi(Belge Uyumu Saat)	3	24,7	3,4	1 (30 Ülke)
İthalat Süresi(Belge Uyumu Dolar)	80	93,9	24,9	0 (30 Ülke)

Kaynak:<https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/t/turkey/TUR.pdf> (Çevrimiçi 01.07.2019)

Türkiye’de Sınır Ötesi Ticaret Endeksi’nde değerlendirmeye alınan parametreler için belirlenen değerlerin birçoğunun Avrupa ülkeleri ortalamasının altında ancak, OECD yüksek gelir grubu ülke ortalamalarının üstünde olduğu görülmektedir. ortalaması için belirtilen değerlere göre çok daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu endekse göre Türkiye’nin puanı 90,27 sıralamadaki yeri ise 42.’liktir. Türkiye’nin kendi sınıfındaki ülkelere, Bulgaristan 21., Hindistan 80., Tunus 101.sıradayken Romanya bu endekse göre 1.sıradadır.

9. Sözleşmeye uyulmasını sağlama prosedürü: Ticari bir ihtilafın/uyuşmazlığın yerel birinci derece mahkemeler aracılığıyla çözümü için gereken zaman ve katlanması gereken maliyet, Sözleşmelerin Uygulanması/Yürütülmesi Endeksi kapsamında değerlendirilmekte olup, Sözleşmelerin Bağlayıcılığı İşlemleri veya Sözleşme Yapma olarak da bilinmektedir. Sözleşmelerin bağlayıcılığı olarak da bilinen bu endeks ile yerel mahkeme adli sistemin bir ticaret davasını çözmede ne kadar etkin olduğu değerlendirilmektedir. Bu endeks, bir ticari sözleşmenin gereğinin yapılması veya uygulanabilmesi yolunda yürütülen işlemlerin tamamlanması için

gereken süre (gün olarak), sözleşme bedelinin veya anlaşmazlık konusu olan bedelin %'si olarak bu işlemlerin yürütülebilmesi için gerekli maliyet (mahkeme masrafları, avukatlık ücretleri ve uygulama/mahkeme sonucunda icra vb. masrafları) ve Yasal Süreç Kalitesi Endeksi'nden meydana gelmektedir.

Tablo 27: Türkiye’de Sözleşmelerin Uygulanması/Yürütülmesi Endeksi

Ölçüt	Türkiye	Avrupa ve Asya	OECD Yüksek Gelir Grubu	En İyi Performans
Süre(Gün)	609	496,3	582,4	-
Maliyet (Sözleşme Bedelinin %)	24,9	26,3	21,2	-
Yasal Süreç Kalitesi Endeksi (0-18)	15	10,3	11,5	-

Kaynak:<https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/t/turkey/TUR.pdf> (Çevrimiçi 01.07.2019)

Sözleşmelerin yürütülmesi için Türkiye’de 609 gün, Avrupa ülkelerinde ortalama 496,3 gün, OECD yüksek gelir grubu ülkelerinde ortalama 582,4 gün harcanmaktadır. Yasal Süreç Kalitesi Endeksi esas alındığında ise Türkiye’nin 15 endeks puanıyla Avrupa ülkeleri ortalamasından ve OECD yüksek gelir grubu ülkeleri ortalamasından daha iyi durumda olduğu görülmektedir. Türkiye’nin bu endekse göre puanı 71,78’dir. Sıralamadaki yeri ise 19.sıradır. Sınıfındaki ülkelere, Romanya 17., Bulgaristan 42., Tunus 80., Hindistan 163.sıradadır. Avrupa ülkelerinin ortalama puanı 65,65’dir.

10. İflası sonuçlandırma prosedürü: Tacir ya da tacir statüsündeki bir borçlunun artık borcunu ödeyememesi hali iflas olarak tanımlanmaktadır. Ticari bir iflastan tahsil edilebilen alacak, tahsilat zamanı ve katlanması gereken maliyet, iflası sonuçlandırmak için gerekli yasal mevzuatın gücü ve yargısal süreç kalitesi İflasın Çözümü Endeksi kapsamında değerlendirilmekte olup, İşin Tasfiyesi İşlemleri veya İcra Takipleri olarak da bilinmektedir.

Tablo 28: Türkiye’de İflasın Çözümü Endeksi

Ölçüt	Türkiye	Avrupa ve Asya	OECD Yüksek Gelir Grubu	En İyi Performans
Geri Kazanma Oranı (Dolar Başına Cent)	14,7	38,6	70,5	-
Süre (Yıl)	5	2,3	1,7	0,4(İrlanda)
Maliyet(Borçlunun Varlıklarının %)	14,5	13,2	9,3	1,0 (Norveç)
İflas Çerçeve Gücü Endeksi	10,5	11,1	11,9	-

Söz konusu endeks ve alt göstergeleri dikkate alındığında, Türkiye’nin Avrupa ülkeleri ve OECD yüksek gelir grubu ülke ortalamalarına göre tüm kriterlerde daha etkisiz olduğu görülmektedir. Bu endekse göre Türkiye 40,71 puanla 109. sırada yer almaktadır. Kendi sınıfındaki ülkelere Romanya 52., Bulgaristan 56., Tunus 67., Hindistan 108.sırada yer almaktadır. Avrupa ülkelerinin ortalama puanı 55,58’dir.

11. İstihdam mevzuatının esnekliği ve iş kalitesi: 2016 İş Yapma/İş Kurma Kolaylığı Raporu işgücü piyasasıyla ilgili ek göstergeleri de kapsamaktadır. Bu göstergeler, ülke sıralanması şeklinde olmayıp ülke istihdam esnekliği ve iş kalitesi unsurlarını içermektedir. İstihdam mevzuatının esnekliği kapsamında bir kuruluştaki personelin sözleşme yükümlülükleri, kıdem tazminatı ve iş güvencesi gibi konular ele alınmaktadır. İşten çıkarma ve iş kalitesi başlıkları altında ülkelerin göstergeleri belirtilmektedir.

İşgücü piyasasına yönelik İş Kalitesini temsil eden göstergelerden bazıları aşağıdaki gibidir;

- Bir ülkede eşit işe eşit ücret verilmesi ile ilgili kanunların bulunup bulunmadığı,
- İşe alma/kiralamada cinsiyet ayrımı ile ilgili zorlayıcı kuralların olup olmadığı,
- Doğum nedeniyle işten belirli bir süre ayrılma durumunda çalışana ücretli veya ücretsiz izin kullandırılması ile ilgili zorlayıcı kuralların olup olmadığı,
- Doğum nedeniyle verilen ücretli iznin minimum süresi,
- Bir çalışanın 1 yılda ücretli hastalık izni hakkının (5 gün gibi) olup olmadığı,

- İş başında eğitim/staj kapsamındaki çalışana ücret ödenip ödenmediği (işçiye maliyet yüklemeyen iş başında eğitimin varlığı),
- Bir yıl belirli bir işte çalışmış bir personelin işten çıkarılması durumunda işsizlik kontrolü ile ilgili bir mekanizmanın olup olmadığı,
- Bir çalışanın bir sendika/birlik kurabilmesi veya üye olabilmesi (sendikal özgürlük),
- Bir çalışanın haklarının ihlali durumunda başvurabileceği idari veya yargısal bir destek mekanizmasının olup olmadığı,
- İş denetim sisteminin olup olmaması.

İş Yapma/İş Kurma Kolaylığı Endeksi değeri 0 ile 100 arasında değerler alabilmekte olup, endeks değerinin yüksek değerler alması o ülkenin iş yapma kolaylığı açısından iyi durumda olduğu, düşük değerler alması ise o ülkenin iş yapma kolaylığı açısından kötü durumda olduğu anlamına gelmektedir. 2019 yılı İş Yapma/İş Kurma Kolaylığı Raporuna göre; İş Yapma/ İş Kurma Kolaylığı Endeks değeri en yüksek olan ülkenin Yeni Zelanda (1. sırada) olduğu, yani dünyanın en kolay iş yapılan ülkesinin Yeni Zelanda olduğu belirlenmiştir. 2019 yılı raporunda, iş yapma/kurma kolaylığı açısından 190 ülke arasında son sırada bulunan ülkenin 20.04 endeks değeriyle Somali olduğu; diğer bir deyişle, dünyada iş yapmanın en zor olduğu ülkenin Somali olduğu belirlenmiştir.

Ülkelerin genel sıralaması ve alt kriterlere göre endeks sıralamaları ise aşağıdaki tabloda yer aldığı gibidir. 2018 yılında 60.sırada yer alan Türkiye 2019 verilerine göre 43.sıraya yükselerek en hızlı yükseliş gösteren ülkelerden biri olmuştur.

Tablo 29: Seçilmiş Ülkelerde İş Yapma/İş Kurma Endeksi ve Sıralaması

Sıra	Ülke	Genel Sıralama	İşe Başlama	İnşaat İzinleri	elektrik Bağlama	Mülk./Tapu Sicili	Kredi alma	Azınlık Hakları	Vergi Ödeme	Sınır Ötesi Ticaret	Sözleşmeye Uyum	İflas
1	Yeni Zelanda	1	1	6	45	1	1	2	10	60	21	31
2	Singapur	2	3	8	16	21	32	7	8	45	1	27
3	Danimarka	3	42	4	21	11	44	38	9	1	14	6
4	Hong Kong	4	5	1	3	53	32	11	1	27	30	44
5	Kore	5	11	10	2	40	60	23	24	33	2	11
6	Gürcistan	6	2	27	39	4	12	2	16	43	8	60
7	Norveç	7	22	22	19	13	85	15	30	22	3	5
8	ABD	8	53	26	54	38	3	50	37	36	16	3
9	Birleşik Kr.	9	19	17	7	42	32	15	23	30	32	14
10	Makedonya	10	47	13	57	46	12	7	31	29	37	30
11	B.Arap Em	11	25	5	1	7	44	15	2	98	9	75
12	İsveç	12	18	25	9	10	85	33	27	18	38	17
13	Tayvan	13	20	2	8	19	99	15	29	58	11	23
14	Litvanya	14	31	7	26	3	44	38	18	19	7	85
15	Malezya	15	122	3	4	29	32	2	72	48	33	41
16	Estonya	16	15	14	46	6	44	83	14	17	13	47
17	Finlandiya	17	43	34	25	28	60	72	11	34	46	2
18	Avustralya	18	7	9	52	50	8	64	26	103	5	20
19	Litvanya	19	24	56	53	25	12	51	13	26	20	54
20	Maritus	20	21	15	34	35	60	15	6	69	27	35
21	İzlanda	21	59	71	13	15	73	30	33	53	31	12
22	Kanada	22	3	63	121	34	12	11	19	50	96	13
23	İrlanda	23	10	28	43	64	44	15	4	52	102	18
24	Almanya	24	114	24	5	78	44	72	43	40	26	4
25	Azerbaycan	25	9	61	74	17	22	2	28	84	40	45
26	Avusturya	26	118	42	28	32	85	33	40	1	10	21
27	Tayland	27	39	67	6	66	44	15	59	59	35	24
28	Kazakistan	28	36	35	76	18	60	1	56	102	4	37
29	Ruanda	29	51	106	68	2	3	14	35	88	78	58
30	İspanya	30	86	78	48	58	73	30	34	1	23	19
31	Rusya	31	32	48	12	12	22	57	53	99	18	55
32	Fransa	32	30	19	14	96	99	38	55	1	12	28
33	Polonya	33	121	40	58	41	32	57	69	1	53	25
34	Portekiz	34	57	60	32	36	112	64	39	1	35	16
35	Çek Cum.	35	115	156	10	33	44	72	45	1	99	15
36	Hollanda	36	22	84	56	31	112	72	21	1	74	7
37	Belarus	37	29	46	20	5	85	51	99	25	29	72
38	İsviçre	38	77	69	11	16	73	110	20	39	55	46
39	Japonya	39	93	44	22	48	85	64	97	56	52	1
43	Türkiye	43	78	59	60	39	32	26	80	42	19	109

Kaynakça: <https://www.doingbusiness.org/en/rankings> (Çevrimiçi 01.07.2019)

2.4. SOSYAL FAKTÖRLERİNİN DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARINA ETKİSİ

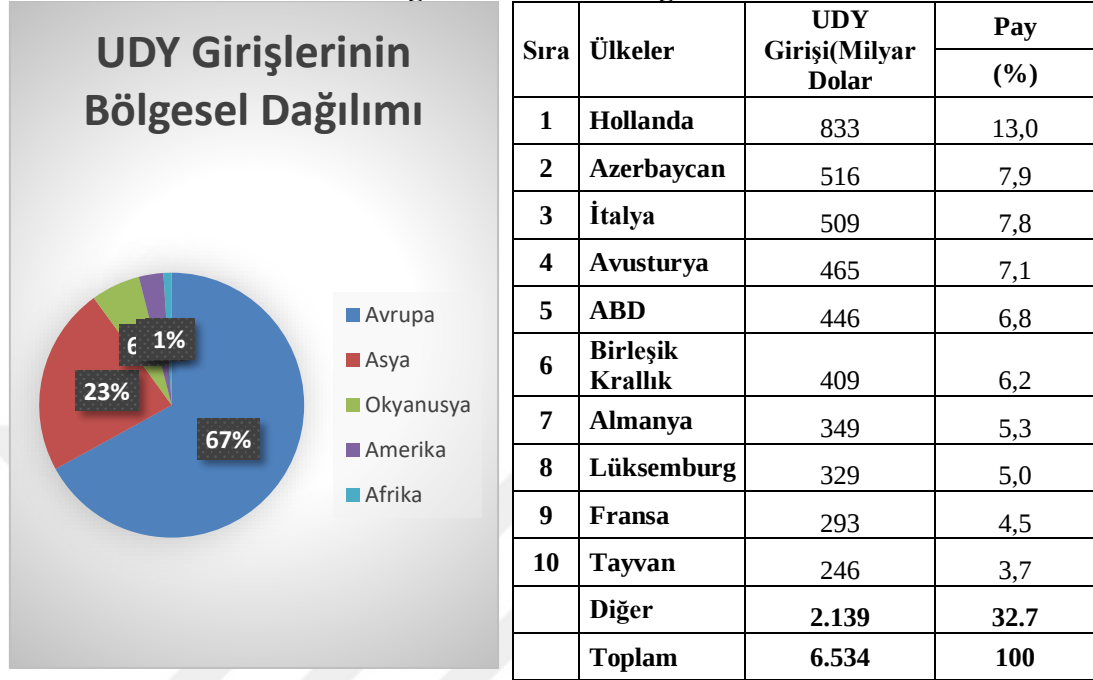
2.4.1. Coğrafi Yakınlık ve Ulaşım Kolaylığı

Coğrafi yakınlık, yabancı yatırımcı için çok önemlidir. Taşıma maliyetleri ile yatırım arasında ters yönlü bir ilişki vardır. Uzaklık arttıkça, taşıma maliyetleri artar ve yatırımlar azalır. İşletmelerin daha geniş pazarlara ulaşabilmesi için küreselleşmesi ve bunun sonunda hizmetler, üretim ve diğer faaliyetlerin hedef pazarda ya da onun yakınında olması, önemli bir etkidir (Özyıldız, 1998: 12).

Yabancı yatırımcılar için dış pazarlara açılmak, yerel şirketlere kıyasla, daha ciddi kültürel, dil ve yerel piyasaya ait uygulama özelliklerinden kaynaklanabilecek farklılıklara yol açabilmektedir. Bu tür sorunlarla karşılaşmamak, ihracat yoluyla elde edilemeyecek bazı imkanlara sahip olmak için de DYSY'lerin tercih sebebi olduğu görülmektedir. Bu anlamda ülkelerin DYSY için uyguladıkları politika ve stratejiler, kültürel ve coğrafi konumlarına bağlı olmakla birlikte; dil ve coğrafi benzerlik gösteren ülkelerde yatırım yapma yönüne de gidebilmektedirler (Arıkan, 2006:113). Coğrafi yakınlık, yatırım için olumlu bir etkidir (Altomonte, 2009: 80).

Benzer şekilde Türkiye'nin çektiği doğrudan yabancı yatırımların da bölgesel dağılımını incelediğimizde, coğrafi yakınlığın ve belki de ulaşım kolaylığının yabancı yatırımlar için etkili olan faktörlerden biri olduğu iddia edilebilir. 2018 itibarıyla Türkiye'ye en fazla UDY sağlayan ülkeler; Hollanda, Azerbaycan ve İtalya'dır. Aynı dönemde UDY girişleri bölgesel açıdan; Avrupa ülkelerinin girişlerin % 67'nün kaynağı olduğu görülürken, Asya ülkelerinin %23, Okyanusya'nın %6, Amerika'nın %3 ve Afrika'nın %1 payları bulunmaktadır.

Grafik 11: 2018 Yılında Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişlerinin Ülke ve Bölgeler İtibari ile Dağılımı

Kaynak: YASED Uluslararası Doğrudan Yatırımlar 2018 Yılı Sonu Değerlendirme Raporu

2.4.2. Doğal Kaynakların Varlığı ve Alt Yapı

Şirketler yatırımlarında üretim maliyetlerinin düşük olduğu yerleri tercih ederler. İş gücünün kalitesi ve miktarı, ulaşım ve telekomünikasyon altyapısı, yerel tedarikçiler, doğal kaynakların varlığı konuları yabancı sermayeyi etkilemektedir (Klaus, 1998: 65).

Ülkenin altyapısının iyi olması, DYSY'yi olumlu yönde etkileyeceği savunulmaktadır. Gelişmiş bir altyapının ulaştırma, haberleşme ve enerji ihtiyacını, maliyet avantajı sağlayacak biçimde kolaylaştıracığı kabul edilmektedir. Bu anlamda, ulaşım ağının varlığı, telekomünikasyon, kanalizasyon, enerji ve su kaynaklarının yeterliliği, doğal kaynaklar, sanayi ve serbest bölgeler yatırımcılar için önemlidir (Koşar, 2012: 105).

Türkiye'ye gelen DYY'lerin belirleyicilerinin 1980-1998 dönemi VAR modeli kullanılarak tahmin eden Erdal ve Tatoğlu çalışmasında, DYY'ler ile altyapı arasında

doğrusal bir ilişki tespit etmiştir. Batmaz ve Tunca, 1992-2003 dönemi çalışmasında altyapı ile DYY'ler arasında pozitif bir ilişkinin olduğunu saptamıştır. Yol ve Teng, DYY'lerin Malezya ekonomisi için yurtiçi faktörleri, Hata Düzeltme Modeli ile tahminini yapmış ve DYY'lerin altyapıdan pozitif etkilendiğini belirtmiştir. Jafarnejad vd., İran ekonomisinde, DYY'ler ile makroekonomik değişkenler arasında ilişkiyi araştırmıştır. Altyapıdaki gelişmelerin, DYY'lerin ülke ekonomisine gelmesinde önemli değişkenlerden biri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Vijayakumar ve Sridharan Panel Veri Analizi kullanarak, BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika) ülkelerinde, bu belirleyicilerden birinin altyapı olduğunu belirtmiştir. Azam ve Lukman, Hindistan, Endonezya ve Pakistan'da; dış borç, piyasa büyüklüğü, yurt içi yatırımlar, ticari açıklık ve fiziksel altyapının, DYY'lerin belirleyicileri olarak saptamıştır. Mohammadvandnahidi vd. İran ekonomisinde 1975-2007 döneminde, Sınır Testi (ARDL) yaklaşımı ile altyapının DYY'leri önemli bir etkisi olduğunu açıklamıştır (Aydemir ve Genç, 2015: 25).

Onyeiwu ve Shrestha 29 Afrika ülkesinin de, uluslararası rezervler ve doğal kaynaklara ulaşılabilirliğin, DYY'lerin temel nedenleri olarak ifade etmiştir (Özcan ve Arı, 2010: 75).

2.4.3. Tarihsel Yakınlık ve Bağlılık

Yabancı yatırımların ülkeye çekilmesinde objektif faktörler önemlidir. Küreselleşme neticesinde bu faktörler yanında kültürel yakınlık, siyasi yaklaşım gibi kriterler de önemli olmaktadır. Doğu Avrupa ülkeleri, liberalleşmede ülkemizden geride olduğu halde, yabancılardan büyük destek görmektedir. Güney ve Doğu'ya yönelik yatırımlar, Avrupa ve Arap ülkelerinde kaygı ile karşılanmaktadır. Uluslararası yatırımcılar bazen rasyonel yatırımlara ilgisiz kalmakta ya da çıkarları yönünde hareket etmektedir (Narin, 2007: 62).

2.4.4. Uluslararası Uyum ve İşbirliği

Uluslararası yatırımcılar için, ülkeler arasındaki siyasi/iktisadi ilişkiler ve politikalar önemlidir. Yatırım alan ve veren ülkeler arasındaki ilişkiler, yabancı firmaların kararlarında etkilidir (Güven, 2008: 94).

Artan ticaret ve gelir seviyesi ile bölgesel ekonomik bütünleşmeye dahil olan ülkeler, yabancı yatırımlar açısından çekici olacaktır. Yatırımlardaki artışlar, bölgesel anlaşma, ticaret derecesine bağlı kalmaktadır. Korunmasız, etkin pazarlara sahip olan ülkeler, gelen yatırım yanında iç yatırımlarda da artış yaşayacaktır (Uzun, 2010: 37).

Yabancı yatırımcılar, dünya ticaret sistemine katılma ölçüsünü de önemsemektedir. Çok Taraflı Yatırım Anlaşması (MAI), DYSY önündeki engellerin kaldırılması, süreklilik, yatırım garantisi ve yatırımların geleceğinin sağlanması için yapılmaktadır. DYSY’lerde artış sağlamak ve engelleri aşmak için bölgesel ekonomik entegrasyonlar oluşturulmaktadır. NAFTA, MERCOSUR gibi entegrasyonlar, DYSY’leri çekmekte etkilidir (Erdem, 1998: 86).

Bunlar dışında faaliyet gösteren uluslararası ve bölgesel kuruluşları şu şekilde sıralayabiliriz;

OECD(Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü): OECD Teşkilatı, GOÜ’lere DYSY’leri teşvik eden önemli bir organizasyondur. Teşkilatta, uluslararası yatırımlar ve ülkeler arasındaki işbirliğini geliştirmek için, 1975 yılında Uluslararası Yatırım ve Çokuluslu Şirketler Komitesi (CIME) kurulmuştur. Komiteye bağlı üçü; Rehberlik Çalışma Grubu, Uluslararası Yatırım Politikaları Çalışma Grubu ve Sermaye Hareketleri ve Görünmeyen İşlemler Komitesi, DYSY’lerle ilgili olarak faaliyet yapmaktadır.

DTÖ(Dünya Ticaret Örgütü): 1996’dan beri faaliyet göstermektedir. Ticaret ve Yatırım Çalışma Grubu toplantılarına katılmaktadır. DTÖ bünyesinde, yatırım anlaşmalarını takip etmektedir.

UNCTAD(Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı): GOÜ'lerin dünya ekonomisiyle bütünleşmesini sağlayarak, kalkınmaları amacıyla 1964'te oluşturulmuştur. Temel hedefi sürdürülebilir kalkınma için yerel politikalar ile uluslararası faaliyetlerin uyumunun sağlanmasıdır.

UNIDO (Birleşmiş Milletler Sanayi Kalkınma Teşkilatı): 1966'da kurulmuştur. GOÜ'de sürdürülebilir kalkınmayı sağlayarak, yoksulluğun azaltılmasını hedeflemiştir.

ITC (Uluslararası Ticaret Merkezi): UNCTAD ve DTÖ'nün girişimci odaklı boyutunun bir teşkilatıdır. ITC gelişmekte olan ekonomiler ile iş sektörlerini, ihracat ve ithalat gelişiminde desteklemeyi amaçlar. Ürün ve piyasa gelişimi, ticari bilgi, ticareti geliştirme, insan kaynakları gelişimi, yönetici tedariki, ticaretin sağlanması için programlar oluşturulması konularında çalışmaktadır.

MIGA (Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı): Dünya Bankası Grubu'nun bir teşkilatıdır. DYSY'lerin, GOÜ'lere yönelmesini sağlayarak büyümenin sağlanmasını, yoksulluğun azaltılmasını ve yaşam kalitesinin artmasını desteklemektir. Bu kapsamda iletişim, sigorta, tavsiye ve bilgi paylaşımı ile GOÜ'lere DYSY konusunda destek verilmektedir.

WAIPA (Dünya Yatırım Geliştirme Ajansları Birliği): 1995 yılında kurulmuştur. Kuruluşun 152 ülkeden 206 üye acentası mevcuttur. WAIPA yatırım acentalarına (IPAs-Investment Promotion Agencies) karşılıklı çalışma ve yatırım pazarlamasında takas imkanı sağlamaktadır. Temel hedefi yatırım yapacak olanlara destek sağlamaktır.

AB, KEİ (Karadeniz Ekonomik İşbirliği), ECO (İktisadi İşbirliği Teşkilatı), EFTA (Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi) gibi kuruluşlar, işbirliğinin ve yatırım artırılmasını hedeflemektedir.

2.5. VERGİSEL FAKTÖRLERİNİN DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARINA ETKİSİ

Vergi oranları, vergi yapısı, vergi sistemi, vergi idaresinin yapısı ve vergi bürokrasisi her ülkede farklıdır ve bu farklılıklar yabancı sermaye yatırımı kararını etkileyen önemli faktörlerdir. Önceki bölümlerde saydığımız faktörler tüm ülkeler için sabit varsayılırsa yabancı yatırımcı yatırım yaparken vergi ile ilgili faktörleri dikkate alarak yatırım yapacağı ülkeyi belirleyebilecektir.

2.5.1. Vergi Yapısı ve Vergi Oranları

DYSY'nin ülkelere girişi açısından mali teşvikler olarak bilinen ve bir şirketin vergisini azaltmak için indirimli Kurumlar Vergisi oranı şeklinde vergi imtiyazı, vergi tatilleri, hızlı amortisman, vergi iadesi vb. uygulamalar büyük önem taşımaktadır. Söz konusu uygulamalar, DYSY girişlerini arttırıcı, olumlu etkiler doğurmaktadır. Bu nedenle vergi oranlarındaki artışlar, özellikle KV oranı yüksekliği; vergiden kaçınmanın artmasına, sermaye çıkışına ve DYSY girişlerinin azalmasına sebep olur (Koşar, 2012: 127).

Ağır vergiden kurtulmak için yatırımcı, karını arttırmaya çalışır. Yabancı yatırım, verginin uygun olduğu yerlere yönelir. Yabancı sermaye için çekici olan ülkeler, eşit vergi politikası uyguladığında tercih edilir. Yabancı yatırımcılarla ikili vergi anlaşmaları önemli bir role sahiptir (Buckley ve Casson, 1992: 65).

Sermaye hareketlerinden alınan vergiler DYY'lerden alınan vergiler, sermaye hareketlerinin belirleyicileri olarak ön plandadır. Yüksek vergiler, DYY'leri olumsuz olarak etkiler (Blonigen, 2005: 9). Düşük vergi oranları, sermaye akımlarının ana belirleyicileri arasındadır (Çinko, 2009: 27).

Yatırımlarının çekilmesi için uygulanan politikalar arasında, şirketlerin yurt dışı kazançlarının vergilendirilmesine yönelik çalışmalar gelmektedir. Ödenecek

kurumlar vergisi, net gelir ve nakit hareketleri konusu önemlidir. Ülkeler, yabancı sermayeyi çekme politikası için düşük vergi uygular (Seyidoğlu, 2009: 630).

Doğrudan yabancı sermaye üzerinde en belirgin uygulama vergi teşvikleridir. Yapılan çalışmalarda, yabancı yatırım ile vergi arasında bir ilişkinin olduğunu ve yüksek verginin, yatırımları olumsuz olarak etkilediğini göstermektedir (Hazman, 2010: 268). Bu hususta, farklı görüşler mevcuttur. Bu kapsamdaki çalışmaların çelişkili olduğu ifade edilmektedir. Vergi sistemi, politikası ve özel vergilerin çok uluslu firma politikalarını fazla etkilemediği, yer seçimi kararının, yatırımları etkilediği belirtilmektedir (Aktan ve Vural, 2004: 1).

Doğrudan yatırımları çekmek amacıyla ülkeler, giriştikleri vergi rekabeti sonucu ya bu yatırımlara yönelik olarak indirilmiş vergi oranı, vergi kredileri, vergi tatilleri ve hızlandırılmış amortisman vb. vergisel teşvikler uygulamakta, yasal vergileri düşük tutmaktadırlar (Akkaya, 2011: 60). Genel olarak doğrudan yatırımları çekmek isteyen ülkelerin vergi politikaları bu yatırımların vergiye karşı duyarlılığından etkilenmektedir (Hines, 2008: 2). Doğrudan yabancı yatırımlarla vergi oranları arasındaki ilişkiyi analiz eden çalışmaların sonucunda vergi oranlarındaki %1'lik bir artışın doğrudan yatırımları ortalama olarak %3.7 oranında azalttığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca birçok çalışmada bu oranın kısmen endüstri ve ülkeye göre ya da zaman periyoduna bağlı olarak %0 ve %5 arasında değiştiği sonucuna varılmıştır (OECD, 2008: 2). Örneğin, De Mooij ve Ederveen, DYY ile vergiler arasında ilişkiye yönelik yaptıkları çalışmada - 3.3 oranında ortalama vergi esnekliği tespit etmişlerdir (Ruud, 2003: 690). Wijeweera ve Clark, ABD üzerine yaptıkları çalışmada bu oranın - 2.4 olduğunu bulmuşlardır (Wijeweera ve Clark, 2006: 135). Bunun yanı sıra bazı çalışmalarda -0.6 oranında bir vergi esnekliği tespit edilmiştir (Hines, 1999: 309).

2.5.2. Vergi Teşvikleri

DYSY'lere yönelik teşvik olarak kullanılabilecek araçlar dünya genelinde benzerlikler gösterir. Bu kapsamda ülkelerin kendi özellikleri teşvik program ve

araçları farklılık göstermektedir. Öncelikle kavram olarak teşvik; bir kuruluşu belirli bir davranışa yönlendirmek maksadıyla ülkelerce sağlanan ekonomik avantajlardır (UNCTAD, 2003: 88). Söz konusu avantajlar yatırımın getirisini yükseltmek, maliyetleri ve risklerini azaltmaya yönelik tedbirlerdir. Bu kapsamda teşvik amaçlı kullanılabilecek kaynaklar doğrudan nakdi teşvikler, vergi muafiyeti, istisnalar ve indirim uygulamalarından oluşmaktadır. Nakdi teşviklerde (kredi ve hibe) teşvik maksadına dönük fonlar söz konusu olurken, vergisel teşvikler sonraki yıllarda toplanacak vergilerin bağışlanması şeklinde gerçekleşmektedir. Bu nedenle özellikle GOÜ'ler, DYSY'leri çekmek amacıyla daha çok vergisel teşviklerden yararlanmaktadırlar.

Özendirici vergi ayrıcalıkları ülke refahını artırmak amacıyla, esasen yatırımları, gelişmekte olan ülkelerde de özellikle üretken yabancı sermaye yatırımlarını artırmayı hedefler. Temelde yatırımları artırmayı amaçlayan vergi teşvikleri bilinçli olarak kaynakların tahsisi üzerinde etki yaratmayı hedefler (Akkaya, 2003: 62).

Yatırımcılar yatırım yapmadan önce birçok faktörü göz önüne alıp kararlarını verirler. Bu nedenle yatırım kararlarında vergi dışı faktörler önem taşıyorsa ve sırf bu nedenle yatırıma girilmemesi kararı veriliyorsa, yani vergi dışı faktörler yatırımlara caydırıcı etki yaratıyorsa vergi teşviklerinin verilmesi yatırımları artırmayacaktır. Örneğin büyük bütçe açıkları mevcut vergi oranlarının sürdürülebileceği konusunda belirsizlik yaratıyorsa, yatırımlar olumsuz etkilenecektir. Yine emek maliyetlerini uluslararası rekabetçi düzeyinin üzerine çıkaran etkenler ile iletişim ve taşımacılık altyapısının yetersiz olması iş yapmanın maliyetlerini artırıyorsa, vergi teşvik politikası yatırımları artıramayabilecektir (Akkaya, 2003: 60).

Yatırımcı yer seçiminde iki aşamalı karar süreci uygular. İlk aşama, ülke öncelikli kriterler açısından, değerlendirilmektedir. Bir kısım devletler, bu safhada elenir. İkinci aşamada, ülkelerin teşvikleri değerlendirilerek, bir eleme yapılır. Ülke piyasası ürünleri için küçükse, hammadde yetersizse ve işgücü temininde zorsa teşvik tedbirleri ile yatırım çekmek güçtür. Firmalar, iki devlet arasındaki vergi dışı

özellikler/maliyetler konusunda bir değerlendirme yapacaktır. Aradaki fark az ise bu kez teşvikler konusu değerlendirilecektir. Yabancı yatırımcı yer tercihinde; alternatifler, idari düzenlemeler, tahmin edilebilirlik, ayrımcılık ve katı yönetmeliklerin varlığı değerlendirmeye alınmaktadır. Yeterli üretim kaynakları ve makroekonomik istikrar konuları önemli olan faktörlerdir. Vergi teşvikleri, bu faktörlerin ikamesi değil tamamlayıcısı durumundadır (OECD, 2003: 7-8).

Devletlerce uygulanan teşvik politikaları yatırımlar için cazip bir unsurdur. Gelişmiş ve gelişmekte olan devletler tarafından, bir yatırım teşvik ajansının kurulması yatırımcı için yararlı olacaktır. Yatırım teşvik ajansı etkinliğine yönelik bir çalışma Morisset tarafından yapılmıştır. Sonuçlarda, yabancı sermaye hareketleri ile teşvikler arasında pozitif bir ilişkinin olduğu belirtilmektedir (Kar ve Tatlısöz, 2008: 192).

2.5.3. Vergi Bürokrasisi

Bir ülkenin yatırımlar için çekici duruma gelmesinde, vergi yönetimi önemli bir unsurdur. Yabancı yatırımlarında, sadece vergi değil, kurumların davranışı, düzenlemelerin basit ve uygulanabilir olması, vergi iadelerinin ödenmesi, vergi adalet ve eşitliğinin olması, bürokrasinin basit olması önemli unsurlardır (Çapraz ve Demircioğlu, 2013: 37-38).

İdari işlemler, yatırımlarının ülkeye çekilmesinde çok önemli faktördür. Bu işlemlerin çok zaman alması ve faaliyetleri engelleyip, yavaşlatması yatırımcı için caydırıcı faktördür.

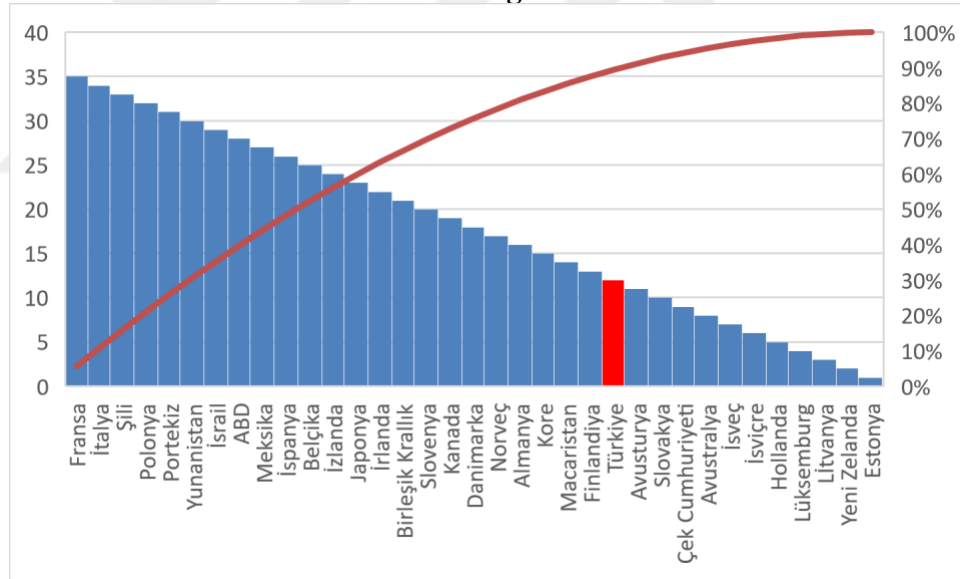
Bürokrasinin yatırımları üzerindeki olumsuz etkileri olduğu literatürde mevcuttur. Yasal ve idari işlemler bezdirici olduğunda yatırımcıyı caydırmaktadır. Sermayenin girişini kolaylaştıracak, teşvik edecek bir bürokrasinin olması önemli bir konudur (Çinko, 2009: 128).

Bürokratik engeller, idari prosedürler ve işlemler yabancı yatırımları olumsuz etkileyebilmektedir. Bu tür işlemler için etkin ve hızlı işleyen süreçlerin geliştirilmesi,

yabancı yatırımların ülkeye gelişinde önemli bir avantaj oluşturmaktadır. Sonuç olarak yabancı yatırımcılar, yatırımlarını makul bir süre içinde gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda bürokratik işlemler, kısa sürede sonuçlandırılmalı, bu süreçte yapılacak işlemler açık, basit ve anlaşılabilir olmalıdır (Coşkun, 2015: 39).

Tüm vergisel indirim teşvik ve düzenlemeler uluslararası alanda vergi rekabeti kapsamında yapılmakta ve yabancı yatırımcı için çekici ülke olabilmek için uğraşmaktadır. Bu kapsamda yapılan düzenlemeler ülkeleri vergi rekabeti konusunda avantajlı konuma getirebilecektir ve birçok vergi unsurunun birlikte değerlendirildiği uluslararası vergi rekabeti endeksindeki yerindeki konumunun güçlenmesini sağlayabilecektir.

Grafik 12: Uluslararası Vergi Rekabeti Endeksi 2018

Kaynak: <https://taxfoundation.org/publications/international-tax-competitiveness-index/> (Çevrimiçi 01.07.2019)

Uluslararası vergi rekabeti endeksinde Türkiye 2016'da 35 ülke arasında 10'uncu konumundadır. Türkiye, 2017 ve 2018'de 12. sıradadır. Bu tablo Türkiye'nin Uluslararası vergi rekabeti kapsamında istikrarlı bir konumda ve vergisel olarak yabancı yatırımcı için tercih edilebilir bir pozisyonda olduğu şeklinde yorumlanabilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YATIRIM ORTAMINA İLİŞKİN ANKET ÇALIŞMASI/ALAN ARAŞTIRMASI

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE KAPSAMI

3.1.1. Amaç

Sermayenin mobilitesinin artması neticesinde uluslararası yatırımcılar maksimum karlılık güdüsüyle hareket ederek uluslararası pazar arayışına girmişlerdir. Bu arayış neticesinde, pazar sahipleri de kendi piyasalarını yatırımcıları cezbetmek amacıyla yatırım yapılabilir seviyelere çekme gayreti içine girmişlerdir. Ancak, hem yatırım yapan hem de yatırım yapılan ülkeler için ana kriter yatırım yaparak salt karını maksimize etmek, yatırım yapılan ülkeler için ise diğer değişkenler sabit tutularak yatırımcıyı ülkesine getirmek olmadığı için ülkeler arasında farklı uygulamalar ve yatırımcılar için farklı tercihler ve seçenekler doğmaktadır.

Yatırım çekme çabası içine giren ülkeler günümüzde genellikle “Gelişmekte Olan Ülkeler” olarak sınıflandırılmış ülkelerdir. Bu ülkeler de genellikle makroekonomik verilerin belirsizliği, dış piyasaların etkisine açık, hassas ve kırılgan bir yapı içermektedir. Yerli sermayelerinin yetersiz olması sebebiyle gelişimini sürdürmek ve yabancı sermaye çekebilmek için ülke standartlarını yatırım yapılabilir düzeylere getirmek zorundadırlar.

Yabancı yatırımcılar için ise hedef ülkelerde sermayelerini işletmek neticesinde elde edilecek karın önemli olduğu kadar o ülkenin siyasal yapısı, hukuki güvenceler, ekonomik istikrar, bürokratik faktörler ve vergisel avantajlar gibi çok sayıda kriteri değerlendirerek temkinli hareket etme güdüsü vardır.

Tüm bu değişkenler hesaba katılarak oluşan uluslararası sermaye pazarında her yatırımcı farklı değişkenleri ön planda tutarak hareket etmektedir. Her yatırım

bekleyen ülke de kendi piyasasına yönelik alternatif tüm yatırımcıları cezbetmek için sürekli yenilikler ve avantajlar sunma gayretindedir.

Bu kapsamda Türkiye “Gelişmekte Olan” ülkeler sınıfında yer almakta, yetersiz yerli sermaye sebebiyle yabancı yatırımcılara ihtiyaç duymaktadır. Bu sebeple yabancı yatırımcılar için mevcut coğrafi konumunun avantajını kullanarak güven veren makroekonomik istikrar, siyasi istikrar, hukuki gelişmişlik ve güven, bürokratik kolaylıklar, gelişmiş ve donanımlı iş gücü ve vergisel avantaj ve kolaylıklar sunarak cazibe merkezi haline gelebilir. Ancak şu unutulmamalıdır ki yabancı yatırımcılar sadece ekonomik ve vergisel ya da sadece siyasi istikrar veya sadece bürokratik kolaylıkları değerlendirerek bir tercihte bulunmayacaktır. Tüm bu kriterleri birlikte değerlendirerek, tüm kriterler bazında en karlı, güvenilir ve iş yapma kolaylığı olan pazarı tercih edecektir.

Sonuç olarak yatırımcı için tüm değişkenler bazında koşulları en avantajlı olan ülke en yatırım yapılabilir ülke olarak değerlendirilecek ve yatırımlar o ülkeye yönelecektir.

Bu kapsamda, yatırımcıların bu kriterleri değerlendirirken, hangi kritere ne derecede önem atfettiği ve hangilerinin öncü kriter olduğunun değerlendirilmesi gerekecektir.

3.1.2. Kapsam ve Örneklem

Türkiye’de faaliyet gösteren yabancı sermayeli şirketlerin büyük bir kısmı İstanbul ilinde faaliyet göstermektedir. Bu sebeple İstanbul ilinde faaliyet gösteren yabancı sermayeli şirketler nezdinde bir alan araştırması yapılması uygun görülmüştür. Çalışmanın önceki bölümlerinde detaylı olarak belirtildiği gibi ülkemizde yaklaşık 61.499 civarında yabancı sermayeli şirket bulunmaktadır. Bu şirketlerden 37.336 tanesi İstanbul ilinde faaliyet göstermektedir. Hedef olarak belirlenen sektörler ve şirketlerin sermaye yapıları araştırılarak şirket sahipleri veya yöneticileri ile irtibat kurulmaya çalışılmıştır. Ankete ilişkin verilerin akademik çalışma için kullanılacağı

ve üçüncü kişilerle paylaşılmayacağına ilişkin güvence verilmiş olsa da şirket temsilcileri ankete katılma ve görüş bildirme konusunda çekingen davranmıştır. Şirket temsilcileri telefon ile görüşmelerde ve mail yoluyla gönderilen anketlere dönüş sağlamamışlardır. Bu yüzden katılımcılarla yüz yüze görüşme metodu seçilmiş ve anket kapsamı İstanbul ili ile sınırlı tutulmuştur. İstanbul ilinde faaliyet gösteren 37.336 tane şirket içerisinde 948 şirketle temas kurulmuştur. Bu temaslar sırasında öncelik şirket büyüklüklerine verilmiştir. Bu çalışma kapsamında 207 şirket ile temas sonrası anket tamamlanabilmiştir. Katılımcılarla anket çalışması 25.01.2018-18.05.2018 tarihleri arasında yapılmıştır.

Bilimsel araştırmada doğru bilgiye sahip olmak ve doğru kararlar ortaya koymak önemlidir. Bu sebepten doğru bilgiye ulaşmak ve bilgileri genelleştirmek gereklidir (Arıkan, 2004: 129). Bir araştırma sonuçları ne kadar çok genelleştiriliyorsa değeri de o şekilde artmaktadır. Bir araştırmada genellenebilir bilgiler elde etmek önemlidir (Karasar, 2005: 109-110).

Sosyal bilimlerde, genellikle çalışılacak olan konunun evreni büyüktür. Evrendeki verileri detaylarıyla araştırmak, hem vakit, hem de ekonomik şartlar bakımından zordur. Az miktarda ve gerekli bilgi olması durumunda veri fazlalığıyla vakit kaybetmek gereksizdir (Gökçe, 1998: 76).

Örneklem ise evreni temsil kabiliyeti olan ufak bir kümedir. Araştırmalar genelde örneklem verileri ile gerçekleştirilir. Sonuçlar ise ilgili evrene genellenir (Karasar, 2005: 110). Örneklem seçilirken, örneklem temsil kabiliyeti olmasına ve yeterli sayıya ulaşılmasına özen gösterilir (Gökçe, 1998: 78).

Örneklem büyüklüğünü saptamak için kullanılan bazı formüller şunlardır;

N : Evren birim sayısı, n : Örneklem büyüklüğü

P : Evrendeki X 'in gözlenme oranı, Q ($1-P$): X 'in gözlenmeme oranı

Z_{α} : $\alpha = 0.05, 0.01, 0.001$ için 1.96, 2.58 ve 3.28 değerleri

d = Örneklem hatası

σ = Evren standart sapması

$t_{\alpha, sd}$ = sd serbestlik dereceli t dağılımı kritik değerleridir ($sd=n-1$). $t_{\alpha, sd}$ kritik değerleri $sd= n-1 \rightarrow 5000$ olduğunda Z_{α} değerlerine eşit alınabilir.

1. Evren varyansı biliniyorsa ve sadece 1.tür hata dikkate alınarak örneklem büyüklüğü;

$$n = \frac{N \cdot \sigma^2 \cdot Z_{\alpha}^2}{(N-1) \cdot d^2}$$

2. Evren standart sapması (σ) bilinmiyorsa Z_{α} yerine t dağılımının kritik değerleri olan $t_{\alpha, sd}$ değerleri alınarak örneklem büyüklüğü;

$$n = \frac{N \cdot s^2 \cdot t_{\alpha, sd}^2}{(N-1) \cdot d^2}$$

Eğer evren varyansı bilinmiyorsa σ yerine s , Z_{α} ve Z_{β} değerleri yerine $t_{\alpha/sd}$ değerleri kullanılır.

3. Araştırmada incelenecek değişken nitel değişken olduğunda normal yaklaşımla yukarıdaki formüller aşağıdaki gibi yazılır.

$$n = \frac{N \cdot P \cdot Q \cdot Z_{\alpha}^2}{(N-1) \cdot d^2} \quad n = \frac{N \cdot P \cdot Q \cdot t_{\alpha, sd}^2}{(N-1) \cdot d^2}$$

4. Evren birim sayısı 10000'in üzerinde olduğu durumlarda yukarıdaki formüller aşağıdaki gibi uygulanır.

$$n = \frac{\sigma^2 \cdot Z_{\alpha}^2}{d^2} \quad n = \frac{P \cdot Q \cdot Z_{\alpha}^2}{d^2}$$

Örneklem büyüklükleri Tablo 1’de verilmiştir. Bu çizelge sadece araştırmacılara bir yol göstermek amacıyla hazırlanmıştır (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004, 49-50).

$\alpha= 0.05$ İçin Örneklem Büyüklükleri

Evren Büyük- lüğü	+ - 0.03 örnekleme hatası (d)			+ -0.05 örnekleme hatası (d)			+ -0.10 örnekleme hatası (d)		
	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q= 0.2	p=0.3 q=0.7	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q= 0.2	p=0.3 q=0.7	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q= 0.2	p=0.3 q=0.7
100	92	87	90	80	71	77	49	38	45
500	341	289	321	217	165	196	81	55	70
750	441	358	409	254	185	226	85	57	73
1000	516	406	473	278	198	244	88	58	75
2500	748	537	660	333	224	286	93	60	78
5000	880	601	760	357	234	303	94	61	79
10000	964	639	823	370	240	313	95	61	80
25000	1023	665	865	378	244	319	96	61	80
50000	1045	674	881	381	245	321	96	61	81
100000	1056	678	888	383	245	322	96	61	81
1000000	1066	682	896	384	246	323	96	61	81
100 milyon	1067	683	896	384	245	323	96	61	81

Araştırma yapılırken;

Türkiye’de faaliyet gösteren yabancı sermayeli şirketlerin, hangi ülke merkezli oldukları dikkate alınmıştır. Türkiye’de faaliyet gösteren yabancı şirketlerden hangi ülkenin oranı fazla ise katılımcılara da o oranda ulaşılması hedeflenmiştir. Örneğin Türkiye’deki yabancı sermayeli şirketler içerisinde en fazla çoğunluğa sahip olan Almanya merkezli şirketlerdir. Bu nedenle Almanya merkezli olan şirketlerin katılım oranları daha yüksek tutulmuştur.

Yukarıdaki veriler ışığında evren büyüklüğü ve örneklem yeterlilik araştırması yapılırken İstanbul genelinde 37.336 adet yabancı sermayeli şirket olduğu verisi baz alınmıştır. Buna göre;

Araştırmalar İçin Güven Seviyesi ve Kabul Edilebilir Hataya Göre Önceden Örneklem Büyüklüğü Hesaplama Tablosu					Yapılmış Olan Araştırmaların Örneklem Sayısından Kaynaklanan Hatasını Hesaplama Tablosu				
Kabul Edilebilir Hata +/- = 10%					Örneklem Büyüklüğü= 207				
Evren Büyüklüğü = 37.336					Evren Büyüklüğü = 37.336				
					Yüzdesi = 50%				
Güven Seviyesi	90%	95%	98%	99%	Güven Seviyesi	90%	95%	98%	99%
Önerilen Örneklem Büyüklüğü	68	96	135	166	Hata	5,70%	6,79%	8,06%	8,93%

%10 hata payı için %99 güven seviyesinde ulaşılması gereken denek sayısı 166 olarak hesaplanmış, bizim çalışmamızda 207 katılımcıya ulaşarak ulaşılması gereken hedef kitleye ulaşılmıştır. %90 güven aralığında %5,70 hata payı içermekle birlikte İstanbul ilindeki yabancı sermayeli şirketleri temsil edebilecek düzeydedir.

3.1.3. Araştırmanın Yöntemi, İlkeler ve Analiz

3.1.4. Yöntem, Varsayımlar ve Hipotez

Yabancı sermaye yatırımcıları üzerinde uygulanan bu araştırmada; geniş bir evreni temsil etmesi, araştırmalarda hem açıklayıcı hem de tanımlayıcı olması ve örneklem üzerinde aynı anda çok fazla sayıdaki değişkeni analiz edilebilmesi bakımından, sosyal gözlem yöntemi uygulanmıştır.

Araştırma yöntemi olarak İstanbul'da faaliyet gösteren yabancı sermayeli şirket yetkilileri ve yöneticilerinin katılımı ile gerçekleştirilen 207 adet anket, SPSS programı aracılığı ile analiz edilerek sayısal verilere dönüştürülmüş ve yorumlanmıştır.

Varsayımlar:

- Yabancı sermaye yatırımcıları hedef ülkeyi seçerken birden çok kriter değerlendirmesi yapar,

- Bu kriterler ekonomik, siyasi, hukuki, bürokratik, sosyal ve vergisel faktörler olarak sınırlanabilir.

Hipotez:

- Türkiye Uluslararası Vergi rekabeti yönünden cazip olmasına rağmen Uluslararası Doğrudan yabancı sermaye yatırımcıları için cazip bir ülke değildir. Bu sebeple Vergisel Faktörler Uluslararası Yabancı Sermaye Yatırımcıları için en öncelikli kriter değildir.

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken
UDYSY için hedef ülkelerin sağlaması gereken kriterler vardır.	Pazar Büyüklüğü
	Ekonomik Gelişmişlik Seviyesi
	Finans Piyasalarının Gelişmişlik Seviyesi
	İşgücü Ücretleri Düzeyi
	Döviz Kuru/Ulusal Paranın İstikrarı
	Makroekonomik Verilerin Düzeyi
	Uluslararası Değerlendirme Kuruluşlarının Raporları
	Siyasi/Politik İstikrar
	Hukukun Üstünlüğü, Tarafsızlığı Ve Güvenilirliği
	Mülkiyet Haklarının Güvence Altına Alınması
	Kurumsal Yapı Ve Demokratikleşme Düzeyi
	Genel Eğitim Seviyesi
	Yolsuzluk Düzeyi
	İş Yapma Ve İş Kurma Kolaylığı
	Coğrafi Yakınlık Ve Ulaşım Kolaylığı
	Doğal Kaynaklara Yakınlık
	Alt Yapının Gelişmişlik Düzeyi
	Tarihsel Yakınlık Ve Bağlılık
	Uluslararası Uyum Ve İşbirliği Derecesi
	Vergi Yapısı Ve Vergi Oranları
	Vergi Teşvikleri
	Vergi Bürokrasisi

3.1.5. İlkeler

Araştırma ilkeleri doğru belirlendiğinde, araştırılacak iddiaların doğruluğu ve yanlışlığı daha sağlıklı bir şekilde test edilmektedir. Araştırma ilkeleri aşağıdadır:

- Araştırmadaki metod ve teknik, araştırma modelini ortaya koyacak değerdedir.
- Katılımcıların, sorulara doğru cevap verdikleri öngörülmektedir.
- Araştırmada başvuru kaynakları güvenilirlerdir.

3.2. ANALİZ

3.2.1. Güvenilirlik Analizi

Güvenilirlik analizinde kabul gören Cronbach Alfa katsayısı kullanılmaktadır.

Olay Süreç Özeti

	N	%
Valid	50	100
Cases Exclueda	0	0
Total	50	100

a. Güvenilirlik analizi yapıldıktan sonra anketten soru çıkarıldığında güvenilirliğin ne derece değiştiğini belirlemek için son sütundaki (öğeler silindiğinde) değerlerine bakılmaktadır. Bu şekilde soruları analizden çıkartarak güvenilirliğin artabileceği en iyi seviyeye getirebiliriz.

Güvenilirlik İstatistiği

Cronbach's Alpha	Öğelerin Sayısı
0,811	22

Cronbach Alfa katsayısının güven aralıkları 0.00 ile 0.40 arası güvenilmez, 0.40 ile 0.60 arası vasat, 0.60 ile 0.80 arası orta, 0.80 ile 0.90 arası güvenilir ve 0.90

ile 1.00 arası mükemmel güvenilir olarak kabul edilmektedir. Cronbach Alpha değeri 22 ifade üzerinde ,811 sonucu vermiştir. Ölçeğin ve saha çalışmasının tutarlı olduğu gözlemlenmektedir.

3.2.2. Verilerin İstatistiksel Analizi

Araştırmanın genel amacı doğrultusunda işletme yetkililerinin ankette yer alan sorulara vermiş olduğu cevapların dağılımını belirlemek için yüzde-frekans analizi kullanılmıştır. İşletmelerin yatırım yapma durumu ile faaliyet gösterdikleri sektörler, esas faaliyetlerini gerçekleştirdikleri ülkeler, öz sermaye tutarları-yatırım hedefleri, yatırım ortamının geleceğine yönelik beklentileri ve yatırımlarını vergi cennetlerine taşımayı düşünme durumları arasındaki ilişkiler ise ki-kare analizi kullanılarak incelenmiştir. Ki-kare analizi gerçekleştirilmeden önce çapraz tablolarda oluşan gözeneklerdeki veri miktarı dikkate alınmıştır. Bu doğrultuda, az adette veri bulunduran bazı gruplar, alt ya da bir üst grup ile birleştirilmiştir.

İşletmelerin yatırım kararlarını etkileyen faktörlere verdikleri önemin yatırım yapma durumları üzerindeki etkisini belirlemek için lojistik regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Veriler SPSS 24.0 kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sonuçları %95 güven düzeyinde incelenmiştir.

3.3. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

3.3.1. Katılımcıların/Şirketlerin Demografik Yapısı

Araştırma verilerine göre katılımcıların belirttiği demografik unsurların analizi şu şekildedir;

Tablo 30: İşletmelerin Faaliyet Gösterdikleri Sektörlere Göre Dağılımı

		Frekans (n)	Yüzde (%)
Hangi sektörde faaliyet gösteriyorsunuz?	İmalat	92	44,4
	Finans ve Sigorta Faaliyetleri	9	4,3
	Ticaret	33	15,9
	Ulaştırma ve Depolama Hizmetleri	10	4,8
	Enerji	12	5,8
	İnşaat ve Gayrimenkul	18	8,7
	Diğer	33	15,9
	Toplam	207	100,0

Kaynak: Yazar tarafından SPSS değerlendirmeleri sonucunda hazırlanmıştır.

Tablo 30 incelendiğinde, araştırmaya katılan işletmelerin büyük bir oranının imalat (%44,4) ve ticaret (%15,9) sektörlerinde faaliyet gösterdikleri anlaşılmaktadır.

Tablo 31: İşletmelerin Esas Faaliyetlerini Gerçekleştirdikleri Ülkelerin Bölgelere Göre Dağılımı

		Frekans (n)	Yüzde (%)
Esas faaliyetinizin bulunduğu ülke (ana merkez) aşağıdakilerden hangisinin sınırına girmektedir?	AB Ülkeleri	92	44,4
	Diğer Avrupa Ülkeleri	19	9,2
	Afrika Ülkeleri	1	0,5
	Kuzey Amerika	4	1,9
	Orta ve Güney Amerika, Karayipler	2	1,0
	Yakın ve Ortadoğu Ülkeleri	14	6,8
	Diğer Asya Ülkeleri	18	8,7
	Diğer	57	27,5
	Toplam	207	100,0

Kaynak: Yazar tarafından SPSS değerlendirmeleri sonucunda hazırlanmıştır.

Tablo 31 incelendiğinde, araştırmaya katılan işletmelerin büyük bir oranının esas faaliyetlerini gerçekleştirdikleri ülkelerin; AB ülkeleri (%44,4), diğer Avrupa

ülkeleri (%9,2), diğer Asya ülkeleri (%8,7) ve yakın Ortadoğu ülkeleri (%6,8) olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 32: İşletmelerin Türkiye’de Faaliyet Gösterme Sürelerinin Dağılımı

		Frekans (n)	Yüzde (%)
Ne kadar süredir Türkiye’de faaliyette buluyorsunuz?	0-1 Yıl	2	1,0
	1-5 Yıl	22	10,6
	5 Yıl ve Üstü	183	88,4
Toplam		207	100,0

Kaynak: Yazar tarafından SPSS değerlendirmeleri sonucunda hazırlanmıştır.

Tablo 32 incelendiğinde, Türkiye’de 0-1 yıl süre ile faaliyet gösteren işletmelerin oranının %1, 1-5 yıl süre ile faaliyet gösteren işletmelerin oranının %10,6 ve 5 yıl ve daha fazla süre ile faaliyet gösteren işletmelerin oranının ise %88,4 olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 33: İşletmelerin Belirledikleri Öz Sermaye Tutarlarının veya Hedefledikleri Miktarların Dağılımı

		Frekans (n)	Yüzde (%)
Bilançonuzdaki öz sermaye tutarınız veya yatırım hedefiniz aşağıdakilerden hangi aralığa denk gelmektedir?	1 Milyon Dolar ve üstü	83	40,1
	300 Bin dolar-1 Milyon Dolar Arası	24	11,6
	300 Bin Dolar ve Altı	13	6,3
	Belirtmek istemedi	87	42,0
Toplam		207	100,0

Kaynak: Yazar tarafından SPSS değerlendirmeleri sonucunda hazırlanmıştır.

Tablo 33 incelendiğinde, araştırmaya katılan işletmelerin %42’sinin öz sermaye tutarlarını veya hedefledikleri miktarı belirtmediği anlaşılmaktadır. Kalan işletmeler arasında öz sermaye tutarları veya hedeflenen miktar; 1 Milyon Dolar ve üstü olanların oranı %40,1, 300 Bin dolar-1 Milyon Dolar Arası olanların oranı %11,6, ve 300 Bin Dolar ve Altı olanların oranı ise %6,3’tür.

3.3.2. Araştırma Sonuçlarının Karşılaştırmalı Analizi

Araştırma verilerine göre katılımcıların verdiği cevapların analizleri ve çapraz analizler şu şekildedir;

Tablo 34: İşletmelerin Türkiye’de Yakın Zamanda Yatırım Yapma Durumlarının İncelenmesi

		Frekans (n)	Yüzde (%)
Türkiye’nin içinde bulunduğu mevcut koşullar dikkate alındığında yakın zamanda yeni yatırım yapmayı uygun buluyor musunuz?	Evet	92	44,4
	Hayır	63	30,4
	Belirsiz	52	25,1
	Toplam	207	100,0

Kaynak: Yazar tarafından SPSS değerlendirmeleri sonucunda hazırlanmıştır.

Tablo 34’de işletmelerin; %44,4’ü yatırım yapacağını, %30,4’ü yatırım yapmayacağını ve %25,1’i ise yatırım yapma durumunun belirsiz olduğunu belirtmiştir.

Tablo 35: İşletmelerin Türkiye’deki Yatırım Ortamının Geleceğine İlişkin Beklentilerinin İncelenmesi

		Frekans (n)	Yüzde (%)
Türkiye’deki yatırım ortamının geleceğine yönelik beklentileriniz aşağıdaki seçeneklerden hangisi ile örtüşmektedir?	Yatırım ortamı daha iyi olacak	80	38,6
	Yatırım ortamı ile ilgili belirgin bir değişiklik olmayacak	79	38,2
	Yatırım ortamı kötüleşecek	48	23,2
Toplam		207	100,0

Kaynak: Yazar tarafından SPSS değerlendirmeleri sonucunda hazırlanmıştır.

Tablo 35’de işletmelerin; %38,6’sı yatırım ortamının daha iyi olacağını, %38,2’si yatırım ortamı ile ilgili belirgin bir değişiklik olmayacağını ve %23,2’si ise yatırım ortamının kötüleşeceğini belirtmiştir.

Tablo 36: İşletmelerin Yatırımı Etkileyen Faktörlere Verdikleri Önem Sırasının İncelenmesi

Faktörler		1 (En Önemli)	2	3	4	5 (En Önemsiz)
Ekonomik Faktörler	n	152	22	22	6	5
	%	73,4	10,6	10,6	2,9	2,4
Siyasi Faktörler	n	41	84	50	23	9
	%	19,8	40,6	24,2	11,1	4,3
Bürokratik Faktörler	n	5	48	69	67	18
	%	2,4	23,2	33,3	32,4	8,7
Sosyal Faktörler	n	2	13	27	58	107
	%	1,0	6,3	13,0	28,0	51,7
Vergisel Faktörler	n	7	39	40	53	68
	%	3,4	18,8	19,3	25,6	32,9

Kaynak: Yazar tarafından SPSS değerlendirmeleri sonucunda hazırlanmıştır.

Tablo 36 incelendiğinde, işletmelerin büyük bir oranının ekonomik (%73,4) ve siyasi (%19,8) faktörleri yatırımı etkileyen en önemli faktörler olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Sosyal (%51,7) ve vergisel (%32,9) faktörler ise işletmeler tarafından en önemsiz faktörler olarak görülmektedir.

Bu durum katılımcıların ekonomik, siyasi ve bürokratik faktörleri birincil ana faktörler olarak gördükleri, sosyal ve vergisel faktörleri ikincil, tamamlayıcı ya da ikame faktörler olarak gördüğünü göstermektedir.

Tablo 37: İşletmelerin “sadece vergi oranlarının düşük olması nedeniyle sermaye birikiminizi veya yatırımlarınızı “vergi cenneti” niteliğindeki ülkelere taşımayı düşünür müsünüz?” Sorusuna Vermiş Oldukları Cevapların Dağılımının İncelenmesi

		Frekans (n)	Yüzde (%)
Sadece vergi oranlarının düşük olması nedeniyle sermaye birikiminizi veya yatırımlarınızı “vergi cenneti” niteliğindeki ülkelere taşımayı düşünür müsünüz?	Evet	21	10,1
	Hayır	136	65,7
	Belirsiz	50	24,2
	Toplam	207	100,0

Kaynak: Yazar tarafından SPSS değerlendirmeleri sonucunda hazırlanmıştır.

Tablo 37 incelendiğinde, “sadece vergi oranlarının düşük olması nedeniyle sermaye birikiminizi veya yatırımlarınızı “vergi cenneti” niteliğindeki ülkelere taşımayı düşünür müsünüz?” sorusuna işletmelerin %10,1’i evet, %65,7’si hayır ve %24,2’si belirsiz şeklinde cevap vermiştir.

Tablo 38: İşletmelerin Yatırım Kararlarını Etkileyen Temel Faktörlerin Önem Derecelerine Göre Dağılımının İncelenmesi

Faktörler		Hiç Önemli Değil	Önemli Değil	Orta Düzeyde Önemli	Önemli	Çok Önemli
Pazar Büyüklüğü	n	1	1	4	93	108
	%	0,5	0,5	1,9	44,9	52,2
Ekonomik Gelişmişlik Seviyesi	n	2	7	82	116	-
	%	1,0	3,4	39,6	56,0	-
Finans Piyasalarının Gelişmişlik Seviyesi	n	1	1	13	106	86
	%	0,5	0,5	6,3	51,2	41,5
İşgücü Ücretleri Düzeyi	n	1	1	23	92	90
	%	0,5	0,5	11,1	44,4	43,5
Döviz Kuru/Ulusal Paranın İstikrarı	n	2	20	89	96	-
	%	1,0	9,7	43,0	46,4	-
Makroekonomik Verilerin Düzeyi	n	2	1	27	103	74
	%	1,0	0,5	13,0	49,8	35,7
Uluslararası Değerlendirme Kuruluşlarının Raporları	n	5	4	31	105	62
	%	2,4	1,9	15,0	50,7	30,0

Siyasi/Politik İstikrar	n	2	1	16	67	121
	%	1,0	0,5	7,7	32,4	58,5
Hukukun Üstünlüğü, Tarafsızlığı Ve Güvenilirliği	n	1	1	19	96	90
	%	0,5	0,5	9,2	46,4	43,5
Mülkiyet Haklarının Güvence Altına Alınması	n	1	3	23	103	77
	%	0,5	1,4	11,1	49,8	37,2
Kurumsal Yapı Ve Demokratikleşme Düzeyi	n	5	35	104	63	-
	%	2,4	16,9	50,2	30,4	-
Genel Eğitim Seviyesi	n	1	4	25	117	60
	%	0,5	1,9	12,1	56,5	29,0
Yolsuzluk Düzeyi	n	7	12	21	96	71
	%	3,4	5,8	10,1	46,4	34,3
İş Yapma Ve İş Kurma Kolaylığı	n	2	20	93	92	-
	%	1,0	9,7	44,9	44,4	-
Coğrafi Yakınlık Ve Ulaşım Kolaylığı	n	4	9	26	90	78
	%	1,9	4,3	12,6	43,5	37,7
Doğal Kaynaklara Yakınlık	n	5	11	37	90	64
	%	2,4	5,3	17,9	43,5	30,9
Alt Yapının Gelişmişlik Düzeyi	n	1	9	23	99	75
	%	0,5	4,3	11,1	47,8	36,2
Tarihsel Yakınlık Ve Bağlılık	n	5	15	56	78	53
	%	2,4	7,2	27,1	37,7	25,6
Uluslararası Uyum Ve İş birliği Derecesi	n	2	7	30	113	55
	%	1,0	3,4	14,5	54,6	26,6
Vergi Yapısı Ve Vergi Oranları	n	1	11	91	104	-
	%	0,5	5,3	44,0	50,2	-
Vergi Teşvikleri	n	1	1	7	72	126
	%	0,5	0,5	3,4	34,8	60,9
Vergi Bürokrasisi	n	2	5	74	126	-
	%	1,0	2,4	35,7	60,9	-

Kaynak: Yazar tarafından SPSS değerlendirmeleri sonucunda hazırlanmıştır.

Tablo 38 incelendiğinde, araştırmaya katılan işletmelerin büyük bir oranının; pazar büyüklüğü, ekonomik gelişmişlik seviyesi, piyasalarının gelişmişlik seviyesi, işgücü ücretleri düzeyi, döviz kuru/ulusal paranın istikrarı, makroekonomik verilerin düzeyi, uluslararası değerlendirme kuruluşlarının raporları, siyasi/politik istikrar,

hukukun üstünlüğü, tarafsızlığı ve güvenilirliği, mülkiyet haklarının güvence altına alınması, genel eğitim seviyesi, yolsuzluk düzeyi, coğrafi yakınlık ve ulaşım kolaylığı, doğal kaynaklara yakınlık, alt yapının gelişmişlik düzeyi, tarihsel yakınlık ve bağlılık, uluslararası uyum ve iş birliği derecesi, vergi yapısı ve vergi oranları ve vergi bürokrasisi faktörlerinin her birini *önemli* gördüğü anlaşılmaktadır.

Araştırmaya katılan işletmelerin büyük bir oranı; siyasi/politik istikrar ve vergi teşvikleri faktörlerini *çok önemli*, kurumsal yapı ve demokratikleşme düzeyi ve iş yapma ve iş kurma kolaylığı faktörlerini ise *orta düzeyde önemli* görmektedir.

Tablo 39: İşletmelerin Türkiye’de Karşılaştıkları Sorunların Önem Derecelerine Göre Dağılımının İncelenmesi

Sorunlar		1 (En önemli)	2	3	4	5	6	7	8	9 (En önemsiz)
Hukuk ve Yargı Sistemi İlişkin Sorunlar	n	46	17	26	21	33	16	20	13	15
	%	22,2	8,2	12,6	10,1	15,9	7,7	9,7	6,3	7,2
Vergi Sistemi ve Vergi Oranları	n	34	50	29	45	29	11	4	3	2
	%	16,4	24,2	14,0	21,7	14,0	5,3	1,9	1,4	1,0
Finansman Erişimi	n	58	21	29	19	28	23	14	7	8
	%	28,0	10,1	14,0	9,2	13,5	11,1	6,8	3,4	3,9
Nitelikli İşgücü Erişimi	n	10	22	33	39	24	35	16	17	11
	%	4,8	10,6	15,9	18,8	11,6	16,9	7,7	8,2	5,3
Coğrafi Uzaklık ve Ulaşım Sorunları	n	5	20	19	14	17	24	43	37	28
	%	2,4	9,7	9,2	6,8	8,2	11,6	20,8	17,9	13,5
Bürokratik Sorunlar	n	27	26	30	27	23	32	21	11	10
	%	13,0	12,6	14,5	13,0	11,1	15,5	10,1	5,3	4,8
Altyapı Yetersizliği	n	2	6	15	12	23	26	42	52	29
	%	1,0	2,9	7,2	5,8	11,1	12,6	20,3	25,1	14,0
Yolsuzluk ve Rüşvet	n	3	3	6	10	14	20	28	55	68
	%	1,4	1,4	2,9	4,8	6,8	9,7	13,5	26,6	32,9
Siyasi ve Ekonomik Belirsizlik	n	21	41	20	21	20	19	18	11	36
	%	10,1	19,8	9,7	10,1	9,7	9,2	8,7	5,3	17,4

Kaynak: Yazar tarafından SPSS değerlendirmeleri sonucunda hazırlanmıştır.

Tablo 39 incelendiğinde, işletmelerin büyük bir oranının; hukuk ve yargı sistemi ilişkin sorunlar, vergi sistemi ve vergi oranları, finansman erişimi ve bürokrasi ile ilgili sorunları en önemli sorunlar olarak belirttikleri anlaşılmaktadır. Coğrafi uzaklık ve ulaşım sorunları, altyapı yetersizliği ve yolsuzluk ve rüşvet ile ilgili sorunlar ise işletmeler tarafından en az önemli sorunlar olarak görülmektedir.

Tablo 40: İşletmelerin Kararlarını Etkileyen Türkiye’deki Vergisel Sorunların Önem Derecelerine Göre Dağılımının İncelenmesi

Öncelikler		1 (En Öncelikli)	2	3	4	5	6 (En Az Öncelikli)
Vergi Oranlarının Yüksekliği	n	113	26	29	18	13	8
	%	54,6	12,6	14,0	8,7	6,3	3,9
Vergi İdaresinin İşleyişi İle İlgili Sorunlar	n	24	51	54	37	23	18
	%	11,6	24,6	26,1	17,9	11,1	8,7
Vergi Mevzuatının Anlaşılır ve Uygulanabilirliği	n	27	40	43	38	36	23
	%	13,0	19,3	20,8	18,4	17,4	11,1
Yatırımcılara Yönelik Maddi Destek ve Teşvik Yetersizliği	n	24	68	27	37	31	20
	%	11,6	32,9	13,0	17,9	15,0	9,7
Vergi Cezaları ve Yaptırımların Düzeyi	n	3	6	26	50	65	57
	%	1,4	2,9	12,6	24,2	31,4	27,5
Vergi Rekabeti Kapsamında Uygulanan Politikaların Yetersizliği	n	15	15	31	27	39	80
	%	7,2	7,2	15,0	13,0	18,8	38,6

Kaynak: Yazar tarafından SPSS değerlendirmeleri sonucunda hazırlanmıştır.

Tablo 40 incelendiğinde, araştırmaya katılan işletmelerin büyük bir oranının; vergi oranlarının yüksekliği, vergi idaresinin işleyişi ile ilgili sorunlar, yatırımcılara yönelik maddi destek ve teşvik yetersizliği gibi sorunları en öncelikli sorunlar olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Vergi cezaları ve yaptırımların düzeyi ve vergi rekabeti kapsamında uygulanan politikaların yetersizliği gibi sorunlar ise işletmeler tarafından en az öncelikli sorunlar olarak görülmektedir.

Tablo 41: İşletmelerin “Mevcut durumuna ilaveten Vergi Rekabeti kapsamında, vergi oranlarının düşürülmesi ve vergisel avantaj ve teşviklerin artırılması halinde Türkiye’ye yeni yatırım yapmak veya yatırımlarınızı artırmayı düşünür müsünüz?” Sorusuna Vermiş Olduğu Cevapların Dağılımının İncelenmesi

		Frekans (n)	Yüzde (%)
Mevcut durumuna ilaveten Vergi Rekabeti kapsamında, vergi oranlarının düşürülmesi ve vergisel avantaj ve teşviklerin artırılması halinde Türkiye’ye yeni yatırım yapmak veya yatırımlarınızı artırmayı düşünür müsünüz?	Evet	146	70,5
	Hayır	26	12,6
	Belirsiz	35	16,9
Toplam		207	100,0

Kaynak: Yazar tarafından SPSS değerlendirmeleri sonucunda hazırlanmıştır.

Tablo 41 incelendiğinde, “mevcut durumuna ilaveten Vergi Rekabeti kapsamında, vergi oranlarının düşürülmesi ve vergisel avantaj ve teşviklerin artırılması halinde Türkiye’ye yeni yatırım yapmak veya yatırımlarınızı artırmayı düşünür müsünüz?” sorusuna işletmelerin; %70,5’i evet, %12,6’sı hayır ve %16,9’u ise belirsiz şeklinde cevap verdiği görülmektedir.

Tablo 42: İşletmelerin “Önümüzdeki dönemde, daha önce Türkiye de yapmaya karar verdiğiniz ancak ekonomik, hukuki, sosyal veya vergisel nedenlerle Türkiye dışında başka bir ülkeye taşımayı düşündüğünüz yatırım kararı var mı? Sorusuna Vermiş Olduğu Cevapların Dağılımının İncelenmesi

		Frekans (n)	Yüzde (%)
Önümüzdeki dönemde, daha önce Türkiye de yapmaya karar verdiğiniz ancak ekonomik, hukuki, sosyal veya vergisel nedenlerle Türkiye dışında başka bir ülkeye taşımayı düşündüğünüz yatırım kararı var mı?	Evet	34	16,4
	Hayır	132	63,8
	Belirsiz	41	19,8
Toplam		207	100,0

Kaynak: Yazar tarafından SPSS değerlendirmeleri sonucunda hazırlanmıştır.

Tablo 42 incelendiğinde, “önümüzdeki dönemde, daha önce Türkiye de yapmaya karar verdiğiniz ancak ekonomik, hukuki, sosyal veya vergisel nedenlerle Türkiye dışında başka bir ülkeye taşımayı düşündüğünüz yatırım kararı var mı?”

sorusuna işletmelerin; %16,4'ü evet, %63,8'i hayır ve %19,8'i ise belirsiz şeklinde cevap verdiği görülmüştür.

Tablo 43: İşletmelerin Yatırım İçin Önemli Gördükleri Teşviklerin Önem Derecelerine Göre Dağılımının İncelenmesi

Teşvikler		1 (En Önemli)	2	3	4	5	6	7	8 (En Önemsiz)
Gümrük Muafiyetleri	n	42	23	20	26	38	23	18	17
	%	20,3	11,1	9,7	12,6	18,4	11,1	8,7	8,2
Kredi Kolaylığı	n	60	24	38	23	19	17	14	12
	%	29,0	11,6	18,4	11,1	9,2	8,2	6,8	5,8
Arazi Tahsis	n	13	14	21	28	24	20	34	53
	%	6,3	6,8	10,1	13,5	11,6	9,7	16,4	25,6
Yatırım İndirimi	n	36	52	23	29	24	15	19	9
	%	17,4	25,1	11,1	14,0	11,6	7,2	9,2	4,3
Kurumlar Vergisi Oranı İndirimi	n	36	39	34	39	27	11	10	11
	%	17,4	18,8	16,4	18,8	13,0	5,3	4,8	5,3
Ücretler Üzerindeki Vergi Yüküne İlişkin İndirim	n	4	30	33	29	31	51	20	9
	%	1,9	14,5	15,9	14,0	15,0	24,6	9,7	4,3
Temettü Ve Karların Ana Şirkete Transferinde Düşük Stopaj Uygulaması	n	7	12	25	25	33	43	44	18
	%	3,4	5,8	12,1	12,1	15,9	20,8	21,3	8,7
Ar-Ge, Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Ve Serbest Bölgelere İlişkin İndirim Ve İstisnalar	n	8	12	12	14	10	26	47	78
	%	3,9	5,8	5,8	6,8	4,8	12,6	22,7	37,7

Kaynak: Yazar tarafından SPSS değerlendirmeleri sonucunda hazırlanmıştır.

Tablo 43 incelendiğinde, araştırmaya katılan işletmelerin büyük bir oranının; gümrük muafiyetleri, kredi kolaylığı, yatırım indirimi ve kurumlar vergisi oranı indirimi gibi teşvikleri daha çok önemli gördükleri anlaşılmaktadır. Arazi Tahsis, Temettü ve Karların Ana Şirkete Transferinde Düşük Stopaj Uygulaması ve Ar-Ge, Teknoloji Geliştirme Bölgeleri ve Serbest Bölgelere İlişkin İndirim ve İstisnalar gibi teşvikler ise işletmeler tarafından daha az önemli görülmektedir.

Tablo 44: İşletmelerin Yatırımlarını Etkileyen Vergi ve Diğer Yükümlülüklerin Önem Derecelerine Göre Dağılımının İncelenmesi

Vergi ve Yükümlülükler		1 (en çok etkili)	2	3	4	5	6	7 (en az etkili)
Kar Payı Vergileri(Temettü)	n	25	17	27	40	58	18	22
	%	12,1	8,2	13,0	19,3	28,0	8,7	10,6
Ücret Stopajı	n	15	37	45	37	37	29	7
	%	7,2	17,9	21,7	17,9	17,9	14,0	3,4
Kurumlar Vergisi	n	92	45	29	16	14	7	4
	%	44,4	21,7	14,0	7,7	6,8	3,4	1,9
Katma Değer Vergisi	n	48	52	39	36	17	9	6
	%	23,2	25,1	18,8	17,4	8,2	4,3	2,9
Özel Tüketim Vergisi	n	4	36	29	27	36	36	39
	%	1,9	17,4	14,0	13,0	17,4	17,4	18,8
Dış Ticaretten Alınan Vergiler	n	17	11	22	29	23	72	33
	%	8,2	5,3	10,6	14,0	11,1	34,8	15,9
Sosyal Güvenlik Kesintileri	n	7	9	15	21	23	35	97
	%	3,4	4,3	7,2	10,1	11,1	16,9	46,9

Kaynak: Yazar tarafından SPSS değerlendirmeleri sonucunda hazırlanmıştır.

Tablo 44 incelendiğinde, araştırmaya katılan işletmelerin büyük bir oranının; Kurumlar Vergisi ve Katma Değer Vergisinin yatırımları etkileyen en önemli değişkenler olduğunu belirttiği anlaşılmaktadır. Özel Tüketim Vergisi, Dış Ticaretten Alınan Vergiler ve Sosyal Güvenlik Kesintilerinin ise işletmeler tarafından yatırımları etkileyen en az önemli değişkenler olarak görüldüğü belirlenmiştir.

Tablo 45: İşletmelerin Yatırım Yapma Durumları ile Faaliyet Gösterdikleri Sektörler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

		Sektör				Toplam	χ^2	p
		İmalat	Ticaret	Diğer				
Türkiye’de yakın zamanda yeni yatırım yapmayı uygun buluyor musunuz?	Evet	n	36	14	42	92	2,63	0,27
		%	39,1%	15,2%	45,7%	100,0%		
	Hayır & Belirsiz	n	56	19	40	115		
		%	48,7%	16,5%	34,8%	100,0%		
Toplam	n	92	33	82	207			
	%	44,4%	15,9%	39,6%	100,0%			

Kaynak: Yazar tarafından SPSS değerlendirmeleri sonucunda hazırlanmıştır.

Tablo 45 incelendiğinde, Türkiye’de yatırım yapacağını belirten işletmelerin %39,1’inin imalat sektöründe, %15,2’sinin ticaret sektöründe ve %45,7’sinin ise diğer sektörlerde bulunduğu anlaşılmaktadır. Türkiye’de yatırım yapmayacağını ve yatırım yapma durumunun belirsiz olduğunu ifade eden işletmelerin %48,7’si imalat sektörün, %16,5’i ticaret sektöründe ve %34,8’i ise diğer sektörlerde bulunduğu görülmektedir. Yatırım yapma durumu ile faaliyet gösterilen sektör arasında anlamlı bir ilişki yoktur ($\chi^2= 2,63$; $p>0,05$).

Tablo 46: İşletmelerin Yatırım Yapma Durumları ile Esas Faaliyetlerini Gerçekleştirdikleri Ülkeler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

			Ülke/Bölge					Toplam	χ^2	p
			AB ülkeleri	Diğer Avrupa ülkeleri	Yakın ve Ortadoğu ülkeleri	Diğer Asya Ülkeleri	Diğer			
Türkiye’de yakın zamanda yeni yatırım yapmayı uygun buluyor musunuz?	Evet	Gözlenen değer	40	5	3	13	31	92	11,61	0,02
		Beklenen değer	40,9	8,4	6,2	8,0	28,4	92,0		
		%	43,5%	5,4%	3,3%	14,1%	33,7%	100,0%		
	Hayır & Belirsiz	Gözlenen değer	52	14	11	5	33	115		
		Beklenen değer	51,1	10,6	7,8	10,0	35,6	115,0		
		%	45,2%	12,2%	9,6%	4,3%	28,7%	100,0%		
	Toplam	Gözlenen değer	92	19	14	18	64	207		
		Beklenen değer	92,0	19,0	14,0	18,0	64,0	207,0		
		%	44,4%	9,2%	6,8%	8,7%	30,9%	100,0%		

Kaynak: Yazar tarafından SPSS değerlendirmeleri sonucunda hazırlanmıştır.

Tablo 46 incelendiğinde, Türkiye’de yatırım yapacağını belirten işletmelerin; %43,5’i AB ülkeleri, %5,4’ü diğer Avrupa ülkeleri, %3,3’ü yakın ve Ortadoğu ülkeleri, %14,1’i diğer Asya ülkeleri ve %33,7’si diğer ülkeler ile esas faaliyetlerini gerçekleştirdiğini belirtmiştir.

Türkiye’de yatırım yapmayacağını ve yatırım yapma durumunun belirsiz olduğunu ifade eden işletmelerin; %45,2’si AB ülkeleri, %12,2’si diğer Avrupa ülkeleri, %9,6’sı yakın ve Ortadoğu ülkeleri, %4,3’ü diğer Asya ülkeleri ve %28,7’si diğer ülkeler ile esas faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Yatırım yapma durumu ile esas faaliyetlerini gerçekleştirdikleri ülkeler arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır

($\chi^2= 11,61$; $p<0,05$). Esas faaliyetlerini Diğer Avrupa ülkeleri, Yakın ve Ortadoğu Ülkeleri ile gerçekleştiren işletmelerin Türkiye’de yakın zamanda yatırım yapma eğilimlerinin daha düşük olduğu, esas faaliyetlerini Diğer Asya Ülkeleri ile gerçekleştiren işletmelerin ise Türkiye’de yakın zamanda yatırım yapma eğilimlerinin daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

Tablo 47: İşletmelerin Yatırım Yapma Durumları ile Öz Sermaye Tutarları- Yatırım Hedefleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

		Bilançonuzdaki öz sermaye tutarınız veya yatırım hedefiniz aşağıdakilerden hangi aralığa denk gelmektedir?				Toplam	χ^2	p
		1 Milyon Dolar ve üstü	300 Bin dolar- 1 Milyon Dolar Arası	300 Bin Dolar ve Altı				
Türkiye’de yakın zamanda yeni yatırım yapmayı uygun buluyor musunuz?	Evet	n	31	10	5	46	0,15	0,93
		%	67,4%	21,7%	10,9%	100,0%		
	Hayır & Belirsiz	n	52	14	8	74		
		%	70,3%	18,9%	10,8%	100,0%		
	Toplam	n	83	24	13	120		
		%	69,2%	20,0%	10,8%	100,0%		

Kaynak: Yazar tarafından SPSS değerlendirmeleri sonucunda hazırlanmıştır.

Tablo 47 incelendiğinde, Türkiye’de yatırım yapacağını belirten işletmelerin; %67,4’ü 1 milyon dolar ve üzeri, %21,7’si 300 bin dolar- 1 milyon dolar arasında ve %10,9’u ise 300 bin dolar ve daha az öz sermaye tutarı veya yatırım hedefinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Türkiye’de yatırım yapmayacağını ve yatırım yapma durumunun belirsiz olduğunu ifade eden işletmelerin; %70,3’ü 1 milyon dolar ve üzeri, %18,9’u 300 bin dolar- 1 milyon dolar arasında ve %10,8’i ise 300 bin dolar ve daha az öz sermaye tutarı veya yatırım hedefinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Yatırım yapma durumu ile öz sermaye tutarları-yatırım hedefleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($\chi^2= 0,15$; $p>0,05$).

Tablo 48: İşletmelerin Yatırım Yapma Durumları ile Yatırım Ortamının Geleceğine Yönelik Beklentileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

		Yatırım ortamı ile ilgili belirgin bir değişiklik olmayacak				Toplam	χ^2	p
		Yatırım ortamı daha iyi olacak	Yatırım ortamı kötüleşecek					
Türkiye’de yakın zamanda yeni yatırım yapmayı uygun buluyor musunuz?	Evet	Gözlenen değer	68	15	9	92	86,85	0,00
		Beklenen değer	35,6	35,1	21,3	92,0		
		%	73,9%	16,3%	9,8%	100,0%		
	Hayır & Belirsiz	Gözlenen değer	12	64	39	115		
		Beklenen değer	44,4	43,9	26,7	115,0		
		%	10,4%	55,7%	33,9%	100,0%		
	Toplam	Gözlenen değer	80	79	48	207		
		Beklenen değer	80,0	79,0	48,0	207,0		
		%	38,6%	38,2%	23,2%	100,0%		

Kaynak: Yazar tarafından SPSS değerlendirmeleri sonucunda hazırlanmıştır.

Tablo 48 incelendiğinde, Türkiye’de yatırım yapacağını belirten işletmelerin; %73,9’u yatırım ortamının daha iyi olacağını, %16,3’ü yatırım ortamı ile ilgili belirgin bir değişiklik olmayacağını ve %9,8’i ise yatırım ortamının kötüleşeceğini belirtmiştir. Türkiye’de yatırım yapmayacağını ve yatırım yapma durumunun belirsiz olduğunu ifade eden işletmelerin; %10,4’ü yatırım ortamının daha iyi olacağını, %55,7’si yatırım ortamı ile ilgili belirgin bir değişiklik olmayacağını ve %33,9’u ise yatırım ortamının kötüleşeceğini belirtmiştir. İşletmelerin yatırım yapma durumları ile yatırım ortamının geleceğine yönelik beklentileri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($\chi^2= 86,85$; $p<0,05$). Türkiye’de yatırım ortamının geleceğine ilişkin olumlu

beklentilere sahip olan işletmelerin yatırım yapma eğilimlerinin anlamlı olarak daha yüksek olduğu anlaşılmıştır.

Tablo 49: İşletmelerin Yatırım Yapma Durumları ile Yatırımlarını Vergi Cennetlerine Taşımayı Düşünme Durumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

		Sadece vergi oranlarının düşük olması nedeniyle sermaye birikiminizi veya yatırımlarınızı “vergi cenneti” niteliğindeki ülkelere taşımayı düşünür müsünüz?			Toplam	χ^2	p
			Evet	Hayır & Belirsiz			
Türkiye’de yakın zamanda yeni yatırım yapmayı uygun buluyor musunuz?	Evet	n	13	79	92	2,89	0,09
		%	14,1%	85,9%	100,0%		
	Hayır & Belirsiz	n	8	107	115		
		%	7,0%	93,0%	100,0%		
Toplam		n	21	186	207		
		%	10,1%	89,9%	100,0%		

Kaynak: Yazar tarafından SPSS değerlendirmeleri sonucunda hazırlanmıştır.

Tablo 49 incelendiğinde, Türkiye’de yatırım yapacağını belirten işletmelerin; %14,1’i yatırımlarını vergi cennetlerine taşımayı düşündüğünü, %85,9’u ise yatırımlarını vergi cennetlerine taşımayı düşünmediğini veya taşıma durumunun belirsiz olduğunu belirtmiştir. Türkiye’de yatırım yapmayacağını ve yatırım yapma durumunun belirsiz olduğunu ifade eden işletmelerin; %7’si yatırımlarını vergi cennetlerine taşımayı düşündüğünü, %93’ü ise yatırımlarını vergi cennetlerine taşımayı düşünmediğini veya taşıma durumunun belirsiz olduğunu belirtmiştir. İşletmelerin yatırım yapma durumları ile yatırımlarını vergi cennetlerine taşımayı düşünme durumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($\chi^2= 2,89$; $p>0,05$). Hem yatırım yapacağını belirten, hem de yatırım yapmayacağını belirten işletmelerin büyük bir oranı, yatırımlarını vergi cennetlerine taşımayı düşünmemektedir.

Tablo 50: Yatırım kararlarını etkileyen faktörlere verilen önemin yatırım yapma durumu üzerindeki etkisini belirlemek için gerçekleştirilen lojistik regresyon analizi sonuçları

	B	S.E.	Wald	Sd	p	Exp (β)
Pazar Büyüklüğü	-0,57	0,34	2,85	1	0,09	0,57
Ekonomik Gelişmişlik Seviyesi	0,26	0,30	0,75	1	0,39	1,29
Finans Piyasalarının Gelişmişlik Seviyesi	0,33	0,28	1,38	1	0,24	1,38
İşgücü Ücretleri Düzeyi	0,52	0,25	4,39	1	0,04	1,68
Döviz Kuru/Ulusal Paranın İstikrarı	0,32	0,27	1,37	1	0,24	1,37
Makroekonomik Verilerin Düzeyi	-0,32	0,26	1,48	1	0,22	0,73
Uluslararası Değerlendirme Kuruluşlarının Raporları	0,34	0,24	2,03	1	0,15	1,41
Siyasi/Politik İstikrar	-0,30	0,27	1,24	1	0,26	0,74
Hukukun Üstünlüğü, Tarafsızlığı Ve Güvenilirliği	-0,02	0,27	0,01	1	0,94	0,98
Mülkiyet Haklarının Güvence Altına Alınması	0,22	0,27	0,70	1	0,40	1,25
Kurumsal Yapı Ve Demokratikleşme Düzeyi	0,34	0,26	1,67	1	0,20	1,40
Genel Eğitim Seviyesi	-0,36	0,27	1,76	1	0,19	0,70
Yolsuzluk Düzeyi	-0,07	0,25	0,07	1	0,79	0,93
İş Yapma Ve İş Kurma Kolaylığı	0,65	0,29	5,19	1	0,02	1,92
Coğrafi Yakınlık Ve Ulaşım Kolaylığı	-0,22	0,25	0,74	1	0,39	0,80
Doğal Kaynaklara Yakınlık	-0,36	0,25	2,06	1	0,15	0,70
Alt Yapının Gelişmişlik Düzeyi	-0,29	0,26	1,30	1	0,25	0,75
Tarihsel Yakınlık Ve Bağlılık	0,62	0,25	6,34	1	0,01	1,86
Uluslararası Uyum Ve İş birliği Derecesi	-0,43	0,26	2,69	1	0,10	0,65
Vergi Yapısı Ve Vergi Oranları	0,45	0,29	2,43	1	0,12	1,56
Vergi Teşvikleri	-0,17	0,32	0,27	1	0,60	0,85
Vergi Bürokrasisi	-0,09	0,31	0,07	1	0,79	0,92
Sabit	-3,54	2,46	2,07	1	0,15	0,03

$\chi^2_{(22)} = 37,30; p = 0,02; \text{Nagelkerke } R^2 = 0,22$

Kaynak: Yazar tarafından SPSS değerlendirmeleri sonucunda hazırlanmıştır.

Tablo 50 incelendiğinde, yatırım kararlarını etkileyen faktörlerden sadece; işgücü ücretleri düzeyi ($\beta=0,52; p<0,05$), iş yapma ve iş kurma kolaylığı ($\beta=0,65; p<0,05$), tarihsel yakınlık ve bağlılık ($\beta=0,62; p<0,05$) faktörlerinin yatırım yapma durumunun anlamlı değişkenler olduğu anlaşılmaktadır. Regresyon analizine dahil edilen değişkenler yatırım yapma durumunun %22'sini açıklayabilmektedir.

Elde edilen sonuçlara göre, “işgücü ücretleri düzeyine verilen önem” değişkenindeki bir (1) birimlik artış, yatırım yapma durumunu 1,68 kat artırdığı; “iş yapma ve iş kurma kolaylığına verilen önem” değişkenindeki bir (1) birimlik artış, yatırım yapma durumunu 1,92 kat artırdığı ve “tarihsel yakınlık ve bağlılığa verilen önem” değişkenindeki bir (1) birimlik artış, yatırım yapma durumunu 1,86 kat artırdığı belirlenmiştir.

Özetle, katılımcıların büyük çoğunluğu başka bir ülkeye yatırım yaparken saydığımız faktörlerin neredeyse tümünün önemli faktörler olduğunu belirtmişler. Kriterlerin katılımcılara göre önem derecesi yaklaşık %65-%95 aralığında değişmektedir. Katılımcılar faktörlerin önem sıralamasını en önemlisi ekonomik faktörler olmak üzere sırasıyla, siyasi faktörler ve bürokratik faktörler olarak belirtmiştir. Katılımcılara göre önem sırasının sonunda vergisel ve sosyal faktörler bulunmaktadır.

Çalışmanın önceki bölümlerinde belirtildiği gibi, vergisel ve sosyal faktörler nispeten daha önemsiz ve tamamlayıcı ya da ikame faktörler olmaktadır. Yatırımcıların öncelikli kriterleri ekonomik tablolara ve istatistiklere ilişkin olup, öngörülebilir ekonomik düzen, sürdürülebilir büyüme ve güvenli ekonomik, siyasi ve hukuki bir yapının varlığı gerekmektedir.

Yabancı yatırımcının bu yapıya sahip hedef ülkeleri belirledikten sonra bunlar arasında ikincil değerlendirmeyi coğrafi yakınlık, tarihsel bağlar ve vergisel avantajlar ve teşvikler sunan ülkeleri ön plana çıkarabilecektir. Tüm bu nedenlerle vergisel avantaj ve teşvikler yatırımcılar için önemli kriterlerden biri olmasına rağmen, diğer kriterlerle birlikte değerlendirildiğinde ikincil ya da ikame kriter olarak kalmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GENEL DEĞERLENDİRMELER VE SONUÇ

Çalışmanın önceki bölümlerinde vergi rekabeti ve yabancı yatırımların teorik boyutları incelenmiştir. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına etki eden faktörler alt başlıklar halinde değerlendirilmiş ve vergi rekabetinin doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ana etkileyicisi olmadığına yönelik hipoteze yönelik alan araştırması sonuçları paylaşılmıştır.

Bu bölümde, tezin önceki bölümlerindeki teorik ve alan araştırmasına yönelik pratik temeller ışığında genel değerlendirmeler yapılacaktır.

Türkiye; hem coğrafi konumu ile gerçek anlamda bir geçiş ülkesi olması, hem siyasi olarak demokratikleşme yönündeki çabalarına rağmen bir türlü net geçişi sağlayamayışı, üretim ve teknoloji alanında dışa bağımlılığı her geçen gün artması, eğitim ve kalifiye personel temini yönünden nispeten yeterli ancak yetenekli kadroları oluşturamayan özellikleriyle ve “sıcak para” olduğu zaman istenilen dönüşümü yakalayacak düzeye gelebilecek ancak aksi halde kısır döngüye takılıp kalacak bir ülke olması yönüyle yabancı sermaye analizi yönünden ideal bir ülkedir.

Tezin önceki bölümlerinde de değinildiği üzere doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına etki eden hususlar %100 olumlu veya olumsuz olduğu şeklinde yorumlanamayacağı gibi ülkeden ülkeye, dönemden döneme farklılık gösterebilecektir. Örneğin yolsuzluk algısının bir takım yatırımcılar tarafından yatırım ortamı açısından olumlu değerlendirebileceği gibi bir takım yatırımcılar tarafından da olumsuz olarak değerlendirilebilecektir. Teoride de bu tür farklı değerlendirmeler ile karşılaşılmaktadır. Bu duruma diğer bir örnek de, Amerika’da düşük faiz oranlarına rağmen yabancı yatırımcı çekebilme potansiyeli, faiz oranlarının yüksek olduğu Türkiye’ye göre daha fazla olabilmesidir. Ancak bu durum etkenler arasında bir sıralama yapılmasına engel değildir.

4.1. EKONOMİK ETKENLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

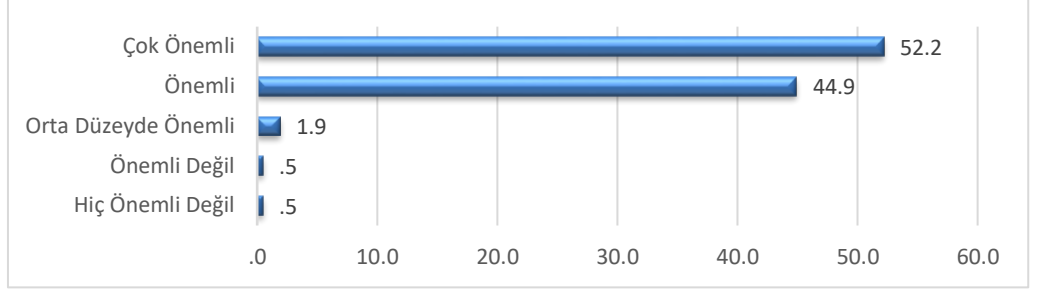
Ekonomik etkenler yabancı sermaye yatırımını birinci derecede etkileyen faktördür. Doğal olarak bir yatırımcı faaliyeti neticesinde kar elde etme amacı gütmektedir. Kara etki edecek temel hususlar da ekonomik faaliyetler ve göstergeler ile değerlendirilecektir.

Pazar Büyüklüğü bu faktörlerin en önemlilerindendir. Yatırım yapılacak piyasanın pazar büyüklüğü, çeşitliliği ve piyasada oluşacak potansiyel talep yatırımcı için karar belirleyici unsurlardan olacaktır. Türkiye özelinde bir değerlendirme yapacak olursak, coğrafi konumu ve çevre ülkelere yakınlığı ve geçiş ülkesi olma gibi özelliklerinin yanı sıra kalabalık bir nüfusa sahip olması ve gelişmekte olan ülkeler statüsünde olmasının yanı sıra üretim ve teknoloji alanında sermaye yetersizliğinden kaynaklı dışa bağımlı bir ülke olması nedeniyle de yabancı yatırımcılar nezdinde cazip bir yatırım ülkesi olarak değerlendirilebilir.

Bu gibi sebeplerle özellikle üretim ve teknoloji tabanlı sektörlerde Türkiye gibi ülkeler yatırımların değerlendirilmesi için hedef ülkelerdendir. Türkiye gibi ülkelerin de bu gibi yatırımları çekebilmek için arazi bina gibi üretim alanlarının temininde bürokratik kolaylıklar ve teşvikler sunması, sektörel bazda ihtiyaç duyulacak kalifiye eleman yetiştirmesi ve vergisel teşvik ve avantajlar sunması gibi ekstra desteklerle yatırımcıları cezbetmeye çalışması gerekmektedir.

Yapılan alan araştırması da bu yorumu doğrular nitelikte sonuçlar vermiştir. Katılımcılara ekonomi konu başlıkları çerçevesinde yatırım kararlarınızı etkileyen faktörleri önem derecesine göre belirtmelerini istedik.

Grafik 13: Yatırım Kararlarını Belirleyen Faktörlerin Önem Derecesi

Sonuç olarak katılımcıların yaklaşık %97.1'i Pazar büyüklüğünün yatırım kararlarının belirlenmesi aşamasında önemli ya da çok önemli olduğunu belirtmiştir.

Pazar büyüklüğü verilerinin yatırım kriterlerinden olup olmadığının değerlendirmesini yapabilmek için uluslararası bir kıyaslama yapabilmek gerekir. Bunun için her yıl yayınlanan “Küresel Rekabet Endeksi” verileri kullanılabilir. Endex, 2004 yılından bu yana dünya ülkelerini Küresel Rekabet Endeksi'ne göre sıralamaktadır. Raporun, güncel teorik ve deneysel araştırmalara dayandığı ifade edilmektedir. Rapor, 110'dan fazla varyasyon içermekte ve bu varyasyonların üçte ikisi yetkili merciler tarafından yapılan anketler ve üçte biri de Birleşmiş Milletler gibi halka açık kaynaklardan elde edilmektedir. Varyasyonlar on iki sütuna ayrılmıştır ve her bir sütunda, rekabetçiliğin önemli bir belirleyicisi olarak kabul edilen bir faktör belirtilmiştir. Raporun bir kısmı yetkili mercilerce hazırlanan anket sonuçlarına dayanır ve anketleri hazırlayanlar ülkedeki iş piyasasının öncüleridir.

Tablo 51: Türkiye'nin Küresel Rekabet Endeksine Göre Pazar Büyüklüğü Sıralaması

GÖSTERGELER	2012	2013	2014	2015	2016	2017
PIYASA BÜYÜKLÜĞÜ	17	15	16	16	17	17
İç Pazar Büyüklüğü Endeksi	15	15	16	16	14	16
Dış Pazar Büyüklüğü Endeksi	28	28	27	2	26	26
GSYİH (SGP Milyar \$)	16	16	16	16	17	17
GSYİH Yüzdesi Olarak İhracat	125	123	123	118	109	97

Kaynak: Dünya Ekonomi Forumu Küresel Rekabet Endeksi Raporu 2018

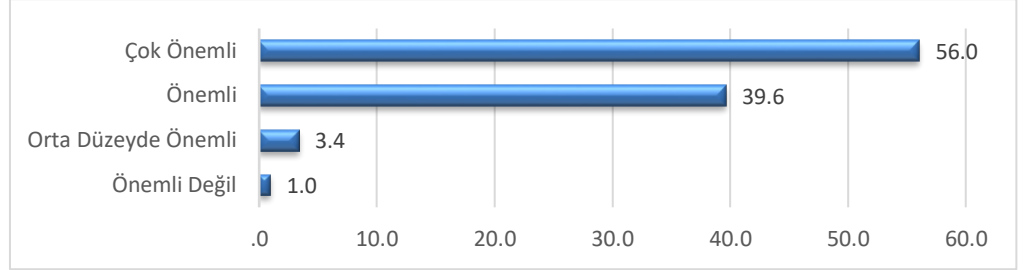
Türkiye'nin Etkinliği Artırıcılar ana başlığı altında en avantajlı olduğu "Piyasa Büyüklüğü" alt endeksinde 5,4 puan ile 17. sırada yer aldığını görmekteyiz. "İç Pazar Büyüklüğü Endeksi" göstergesinde 2 sıra gerileyerek 138 ülke arasında 16. sırada yer alan Türkiye, Güney Kore, Suudi Arabistan, Kanada ve İspanya ile aynı puana (5,3) sahiptir. Türkiye, "Dış Pazar Büyüklüğü Endeksi" göstergesinde 5,7 puan ile 26. sırada yer almıştır. Türkiye satın alma gücü paritesine göre belirlenen GSYİH göstergesinde 17. sıradaki yerini korumuştur. Bu göstergede Çin 1. sırada olup; onu ABD ve Hindistan izlemiştir. "GSYİH Yüzdesi Olarak İhracat" göstergesinde ilk üçte sırasıyla, Hong Kong, Lüksemburg ve Singapur yer almıştır. 2017'de söz konusu göstergede Türkiye 12 sıra ilerleme kaydederek 97. sırada yer almıştır.

Veriler Türkiye'nin Pazar büyüklüğü avantajının olduğunu göstermektedir. Ancak bu büyüklüğün avantajını doğrudan yabancı yatırım çekme konusunda yeterince kullanamadığı görülmektedir. Pazar büyüklüğü verilerinde ilk sırada yer alan diğer ülkelerin doğrudan yabancı yatırım verilerinde de zirvede olması Pazar büyüklüğü doğrudan yabancı yatırım arasında doğru orantılı bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Bir diğer ekonomik unsur, ülkelerin **ekonomik gelişmişlik** seviyesine göre farklılıklar göstermesidir. Önceki bölümlerde belirtildiği gibi ülkelerin gelişmişlik seviyesi gelişmiş-gelişmekte olan-az gelişmiş ülkeler olarak ayrılmıştır. Gelişmişlik derecesini belirleyen farklı unsurlar vardır. Diğer kriterler sabit varsayıldığında uluslararası doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının büyük bir kısmı gelişmiş ülkelere yönelmektedir. Bunun da farklı sebepleri bulunmaktadır. Ekonomik gelişmişlik; sermaye yeterliliği, hukuki güvenilirlik, sosyal gelişmişlik, teknolojik gelişmişlik gibi yatırımcıları etkileyen ve yatırım kararlarına yön veren kriterlerin de gelişmesini birlikte getirmektedir. Bu durum da yatırım kararlarında güven ve istikrar gibi faktörlere öncelik veren yatırımcıların tercihlerini gelişmiş ülkelere yana kullanmalarına neden olmaktadır.

Yapılan alan araştırmasında katılımcıların büyük çoğunluğu gelişmişlik seviyesinin yatırım kararlarını etkileyen çok önemli faktörlerden biri olduğunu belirtmiştir.

Grafik 14: Hedef Ülkenin Gelişmişlik Seviyesinin Yatırım Kararlarına Etkisi

Katılımcıların yaklaşık %95'i ekonomik gelişmişlik seviyesinin yatırım tercihlerinde önemli ya da çok önemli olduğunu belirtmiştir.

Ekonomik özgürlük, bireylerin gönüllü değişim yapma seviyesini ifade etmektedir. Bireyler, sermaye, mal veya emeklerini bir otoritenin iznine gerek olmaksızın değiş-tokuş edebilirler. Bu değiş-tokuş ne kadar müdahalesiz ise o derece özgürdür. Bu özgürlük daha çok üretim, yatırım, tüketim ve ekonomik büyümeyi getirir. Ekonomik özgürlük olan devletlerde bireyler ülke tarafından korunmaktadır. Ancak bireyler kısıtlanmamaktadır. Bireylerin üretim, yatırım ve tüketimlerini etkileyen unsurlar ekonomik özgürlüğü kısıtlayan etmenlerdir. Yüksek vergi, çok fazla bürokrasi, dış ticareti yavaşlatan hususlar, sermaye ve emeğin değişim zorluğu vb. konular ekonomik özgürlüğü kısıtlamaktadır.

Ekonomik özgürlük seviyesi ile ülkelerin gelişmişlik seviyeleri arasında ve doğrudan yabancı yatırım çekebilme gücü arasında doğru orantılı bir ilişki söz konusudur.

Tablo 52: Ülkelerin Ekonomik Özgürlük Endeksi Sıralaması 2018

ÜLKE	SIRA	PUAN	ÜLKE	SIRA	PUAN	ÜLKE	SIRA	PUAN
Hong Kong	1	8,97	Nikaragua	54	7,27	Svaziland	108	6,46
Singapur	2	8,84	Polonya	54	7,27	Yunanistan	108	6,46
Yeni Zelanda	3	8,49	Fransa	57	7,25	Barbados	111	6,43
İsviçre	4	8,39	Seyşeller	58	7,23	Vietnam	112	6,42
İrlanda	5	8,07	İzlanda	59	7,22	Namibya	113	6,40
ABD	6	8,03	Macaristan	59	7,22	Lesotho	114	6,38
Gürcistan	7	8,02	Kenya	61	7,20	Fas	115	6,37
Mauritius	8	8,01	Dominik	62	7,18	Surinam	116	6,36
Birleşik Krallık	9	8,00	Jamaika	62	7,18	Yemen	117	6,34
Avustralya	10	7,98	Kamboçya	64	7,17	Nijerya	118	6,32
Kanada	10	7,98	Endonezya	65	7,16	Guyana	119	6,31
Tayvan	12	7,89	Uruguay	65	7,16	Bangladeş	120	6,30
Estonya	13	7,86	El Salvador	67	7,15	Tunus	121	6,29
Litvanya	13	7,86	Makedonya	68	7,13	Papua Yeni Gine	122	6,25
Şili	15	7,80	Kazakistan	69	7,11	Belarus	123	6,23
Danimarka	16	7,77	Honduras	70	7,06	Bolivya	123	6,23
Malta	17	7,73	Slovenya	71	7,05	Senegal	125	6,22
G.Kıbrıs	18	7,71	Karadağ	72	7,04	Madagaskar	126	6,19
Hollanda	18	7,71	Butan	73	7,02	Ekvator	127	6,06
Almanya	20	7,69	Lübnan	74	6,99	Zimbabve	127	6,06
Romanya	20	7,69	Hırvatistan	75	6,96	Burkina Faso	129	6,05
Finlandiya	22	7,65	Paraguay	76	6,95	İran	130	6,03
Guatemala	23	7,64	Brunei	77	6,93	Nijer	131	6,01
Letonya	23	7,64	Kırgızistan	77	6,93	Fildişi Sahili	132	6,00
Lüksemburg	25	7,60	Malezya	79	6,92	Pakistan	132	6,00
Norveç	25	7,60	Tanzanya	79	6,92	Benin	134	5,98
Avusturya	27	7,58	Laos	81	6,91	Ukrayna	134	5,98
Panama	27	7,58	Meksika	82	6,90	Moritanya	136	5,96
Ermenistan	29	7,57	Belize	83	6,86	Gine	137	5,93
Bahreyn	30	7,56	Sırbistan	84	6,85	Burundi	138	5,92
Çekya	30	7,56	Tayland	84	6,85	Malavi	139	5,86
İspanya	30	7,56	Türkiye	86	6,84	Gabon	140	5,84
Kosta Rika	33	7,55	Rusya	87	6,83	Kamerun	141	5,82
Arnavutluk	34	7,54	Fiji	88	6,79	Togo	141	5,82
Güney Kore	35	7,53	Umman	89	6,76	Mali	143	5,80
Portekiz	36	7,51	Kuveyt	90	6,75	Brezilya	144	5,75
B.A.Emirlikleri	37	7,50	Trinidad	91	6,73	Sierra Leone	144	5,75
İsrail	38	7,49	Tacikistan	92	6,72	Etyopya	146	5,73
Katar	38	7,49	Yeşil Burun	93	6,68	Mısır	147	5,72
Ruanda	40	7,48	Güney Afrika	94	6,65	Kongo D.C.	148	5,67
Japonya	41	7,47	Moldova	95	6,64	Mozambik	149	5,50
Ürdün	42	7,46	Hindistan	96	6,63	Çad	150	5,44
İsveç	43	7,44	Zambiya	97	6,61	Myanmar	151	5,42
Botsvana	44	7,43	Bosna-Hersek	98	6,60	Irak	152	5,40
Peru	44	7,43	Gana	98	6,60	Sudan	153	5,36

Bulgaristan	46	7,41	Liberya	100	6,56	Gine Bissau	154	5,25
Uganda	46	7,41	Doğu Timor	101	6,55	Angola	155	5,17
Moğolistan	48	7,40	Nepal	102	6,53	Orta Afrika	156	5,11
Bahamalar	49	7,34	Suudi Arabistan	103	6,52	Kongo	157	5,02
Filipinler	49	7,34	Haiti	104	6,51	Suriye	157	5,02
Gambiya	49	7,34	Kolombiya	105	6,50	Cezayir	159	4,99
Belçika	52	7,32	Azerbaycan	106	6,49	Arjantin	160	4,84
Slovakya	53	7,30	Sri Lanka	106	6,49	Libya	161	4,74
İtalya	54	7,27	Çin	108	6,46	Venezuela	162	2,88

Kaynak:<https://www.fraserinstitute.org/economicfreedom/dataset?geozone=world&year=2016&page=dataset&min-year=2&max-year=0&filter=0> (Çevrimiçi 01.07.2019)

Bu tablo ile en çok yabancı yatırım girişi olan ülkeler kıyaslandığında ilk sırada yer alan ülkelerin doğrudan yabancı sermaye giriş sıralamasında da ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir.

Türkiye, gelişmişlik derecelerine göre yapılan ayrımında gelişmekte olan ülkeler sınıfında yer almaktadır. Ekonomik, sosyal ve kültürel değerler açısından değerlendirildiğinde yakın gelecekte bir üst sınıfa geçmesi de mümkün görünmemektedir. Bu nedenle Türkiye'nin yatırım kararlarını gelişmişlik seviyesine öncelik veren yatırımcılar dışındakilere yönelik cezbedici yenilikler, teşvikler ve avantajlar sunması gerekmektedir.

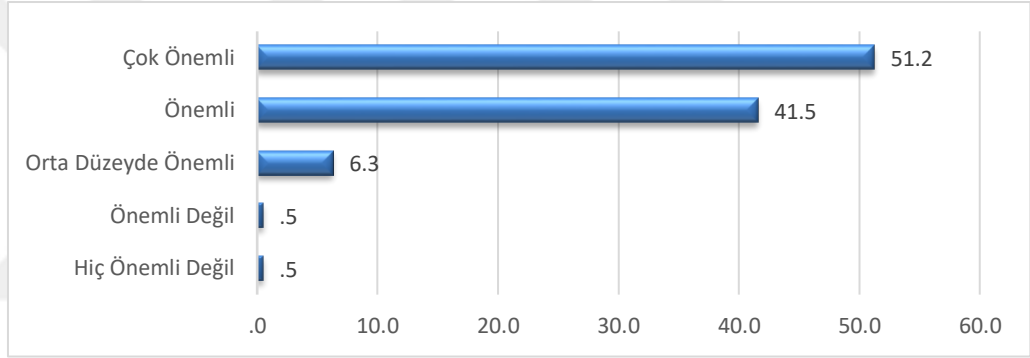
Türkiye'ye gelen yabancı sermayenin sektörler bazında değerlendirildiğinde üretim, hizmet ve gayrimenkul yatırımlarının ağırlıklı olarak tercih edildiğini önceki bölümlerde işlemiştik. Bu sektörler genel olarak yatırımcıların ucuz maliyet, lojistik ağı, yüksek karlılık beklentisiyle yatırım tercihlerini belirleyen yatırımcıların hakim olduğu alanlardır. Türkiye nüfus potansiyeli ve niteliği ve konumu gereği uluslararası yatırımcılar için üretim ağının kurulabileceği, hizmet sektöründe nitelikli kadrolar yetiştirerek, kaliteli ve düşük maliyetli işgücü imkanı sunarak bu sektörlerde hedef yatırım ülkesi arayan yatırımcıları cezbedebilir.

Finansal piyasaların gelişmişliği yatırım kararlarında etkili olan bir diğer ekonomik faktördür. Finansal piyasaların gelişmişliği doğrudan ülkelerin sermaye

yapısı ve tasarruf eğilimi ile ilgilidir. Genellikle gelişmiş ülkelerde daha güvenli ve istikrarlı yapı arz etmektedir. Finansal piyasaların gelişmişliği, güçlü sermaye yapısı ile mümkün olup neticesinde kolay ve düşük maliyetli finansman erişimi ve uzun vadeli öngörülebilirlik getirmektedir.

Yaptığımız alan araştırmasında katılımcıların yaklaşık %92'si finansal piyasaların gelişmişlik seviyesinin yatırım kararlarını belirlemede önemli ya da çok önemli olarak nitelendirmiştir.

Grafik 15: Finansal Piyasaların Gelişmişlik Seviyesinin Yatırım Kararlarına Etkileri

Türkiye finansal piyasalar açısından karnesi çok iyi olmayan ülkelerdendir. 1990'lı yıllardan itibaren çok sık olmasa da belirli periyodlar ile özellikle 1994 ve 2001 gibi kriz dönemlerinde çetin sınavlar geçiren piyasalar hemen hemen hepsinde başarısız olmuş ve güvensiz bir ortam görüntüsü vermiştir. Sermaye yapısı bakımından da güçlü bir yapısı olmayan Türkiye yatırımcılara cazip olanaklar sunduğu sürece “sıcak para” girişi sağlayabilmiş ve bu dönemlerde ekonomik göstergelerde olumlu sonuçlar alabilmeyi başarmıştır. Bu bağlamda, Türkiye'nin finansal piyasaları güçlü olduğu için yabancı yatırımcıyı çekebilen ülkelerden olduğunu söyleyemeyiz ancak, diğer belirleyici faktörler sayesinde yabancı yatırımcıyı çekebildiği dönemlerde Türkiye'nin hem ekonomik hem de finansal verilerinin olumlu sinyaller verebildiğini söyleyebiliriz.

Tablo 53: Türkiye’nin Küresel Rekabet Endeksine Göre Finansal Piyasa Gelişimi

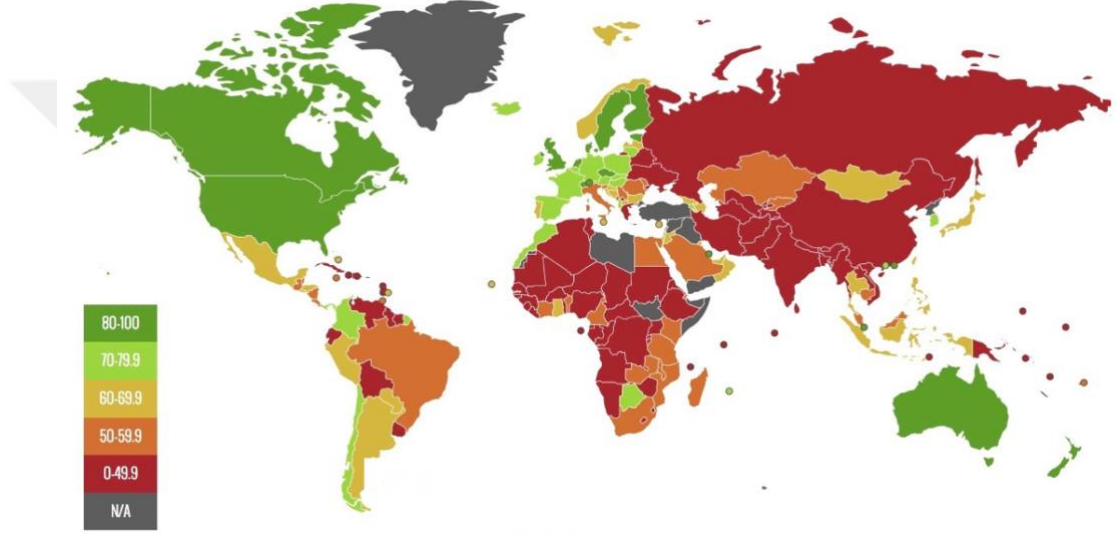
GÖSTERGELER	2012	2013	2014	2015	2016	2017
FİNANSAL PİYASA GELİŞİMİ	55	44	51	58	64	82
Finansal Hizmetlerin Mevcudiyeti	43	29	28	35	34	60
Finansal Hizmetlerin Karşılabilirliği	40	27	28	37	36	97
Yerel Hisse Senedi Piyasası Aracılığı İle Finansman	42	32	36	45	60	54
Fonlara Erişimin Kolaylığı	73	62	52	64	65	60
Risk Sermayesinin Mevcudiyeti	82	73	83	90	93	78
Bankaların Mali Yapısının Sağlamlığı	33	22	20	38	51	55
Menkul Kıymetler Borsası Düzenlemeleri	32	25	34	48	65	80
Yasal Haklar Endeksi	89	99	101	96	93	97

Kaynak: Dünya Ekonomi Forumu Küresel Rekabet Endeksi Raporu 2018

Türkiye 3,8 puan ile finansal piyasa gelişimi alt endeksinde geçen seneye göre 18 sıra gerileyerek 82. sırada yer almıştır. En yüksek gerileme 61 sıra ile “Finansal Hizmetlerin Karşılabilirliği” göstergesinde olmuştur. Bu göstergede 3,4 puan alan Türkiye 97. sıraya gerilemiştir. Yine söz konusu göstergede ilk üç sırada gelen ülkeler sırasıyla İsviçre, Singapur ve ABD olmuştur. Buna ilaveten Türkiye, “Finansal Hizmetlerin Mevcudiyeti” göstergesinde 26 sıra, “Menkul Kıymetler Borsası Düzenlemeleri” göstergesinde 15 sıra gerileme kaydetmiştir. “Finansal Hizmetlerin Mevcudiyeti” göstergesinde ilk üç sırada gelen ülkeler sırasıyla Hong Kong, Güney Afrika, İsviçre olurken; “Menkul Kıymetler Borsası Düzenlemeleri” göstergesinde ilk üç sırada gelen ülkeler Singapur, Finlandiya ve Güney Afrika olmuştur. En iyi ilerleme “Risk Sermayesinin Mevcudiyeti” göstergesinde yaşanmış olup; Türkiye bu göstergede 15 sıra yükselerek 78. sırada yer almıştır. Türkiye, söz konusu göstergede Güney Kore, Litvanya, Bolivya, Nepal ve Polonya ile aynı puanı (2,7) almıştır. Yine söz konusu göstergede en iyi olan ülkeler ise sırasıyla Katar, İsrail ve Singapur olmuştur. Ardından en iyi ilerlemenin kaydedildiği gösterge aynı zamanda finansal piyasa gelişimi alt endeksinde Türkiye’nin nispeten ön sıralarda yer aldığı “Yerel Hisse Senedi Piyasası Aracılığı İle Finansman” göstergesi olmuştur. Söz konusu göstergede Türkiye 3,8 puan ile geçen rapor dönemine göre 6 sıra ilerleyerek 54. sırada yer almıştır. Türkiye’nin finansal piyasa gelişimi alt endeksinde ön sıralarda yer aldığı

diğer bir gösterge “Bankaların Mali Yapısının Sağlamlığı” göstergesi olmuştur. Geçen seneye göre anılan göstergede 4 sıra gerileyen Türkiye 55. sırada yer almıştır. Bu göstergede ilk üç sırada gelen ülkeler sırasıyla Finlandiya, Güney Afrika ve Kanada olmuştur. “Fonlara Erişimin Kolaylığı” göstergesinde Türkiye 5 sıra yükselerek 60. sırada yer almıştır. Söz konusu göstergede en başarılı olan ilk üç ülke Yeni Zelanda, Katar ve Singapur olmuştur.

Grafik 16: Finansal Piyasaların Gelişmişlik/Özgürlük Seviyesi 2018

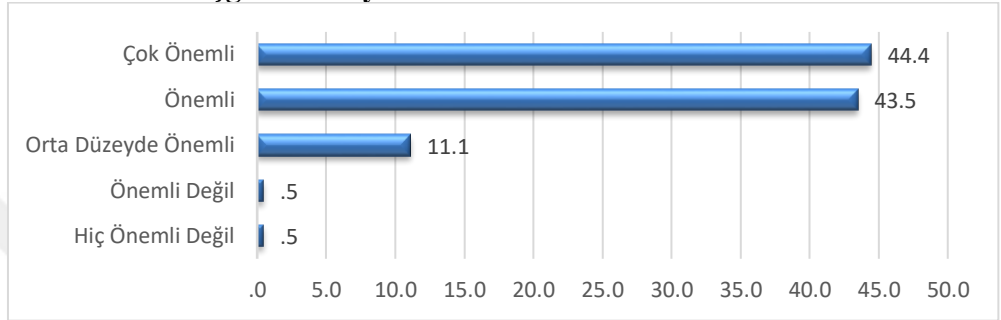
Kaynak: <https://www.heritage.org/index/heatmap> (Çevrimiçi 01.07.2019)

Bu sıralamalar da pazar büyüklüğü kadar olmasa da, finansal piyasaların gelişmişliğinin doğrudan yabancı yatırım ile pozitif yönlü ilişki içinde olduğunu göstermektedir.

İşgücü maliyetlerinin düzeyi de yatırımcılar için bir diğer önemli kriterdir. Özellikle üretim ve hizmet sektöründe faaliyet gösteren yatırımcılar için iş gücü maliyetleri, sabit maliyet olması nedeniyle ana maliyet unsurlarındandır. Son yıllarda her ne kadar üretim teknolojilerinin gelişmiş olması nedeniyle emek unsuruna olan ihtiyaç azalış gösterse de özellikle üretim sektöründe ve özellikle niteliksiz iş gücüne olan ihtiyaç bazı sektörler için teknolojiyle ikame edilemeyecek düzeydedir. Bu nedenledir ki uluslararası alanda marka değeri yüksek olan bir çok ürünün üretim

işletmeleri işgücü maliyetlerinin ucuz olduğu ülkelere yönelmektedir. Genel olarak belirttiğimiz hususu burada da tekrar belirtmekte fayda var, o da şudur ki; tek başına işgücü maliyetlerinin ucuz olması da yabancı yatırımcı için yeterli kriter değildir, yabancı yatırımcıya cazibe merkezi olunabilmesi için bunun diğer teşvik unsurları ile destekleniyor olması gerekmektedir.

Grafik 17: İşgücü Maliyetlerinin Yatırım Kararlarına Etkisi

Yaptığımız alan araştırmasında katılımcıların yaklaşık %88'i işgücü maliyetlerini yatırımcıların kararlarını belirleyen önemli veya çok önemli unsurlardan biri olduğunu belirtmiştir.

Tablo 54: Türkiye'nin Küresel Rekabet Endeksine Göre İşgücü Gelişmişlik Sıralaması

GÖSTERGELER	2012	2013	2014	2015	2016	2017
İŞGÜCÜ PİYASASI ETKİNLİĞİ	133	124	130	131	127	126
İşçi-İşveren İlişkisinde İşbirliği	123	104	85	96	112	119
İşe Alma ve İşten Çıkarma Uygulamaları	54	35	32	49	52	62
İşten Çıkarma Maliyetleri (Haftalık Ödeme)	63	44	59	67	78	93
Vergilendirmenin Çalışma Teşviklerine Etkisi	124	125	128	128	124	122
Ücret ve Verimlilik	-	-	108	98	85	67
Profesyonel Yönetimlere Duyulan Güven	80	62	66	63	70	81
Ülkenin İstidatları Elinde Tutma Kapasitesi	-	-	78	86	84	89
Ülkenin İstidatları Çekme Kapasitesi	-	-	89	100	105	107
Kadınların İşgücüne Katılımı (Erkeklerle Oranı)	133	131	89	130	128	125

Kaynak: Dünya Ekonomi Forumu Küresel Rekabet Endeksi Raporu 2018

Türkiye 3,4 puan ile işgücü piyasası etkinliği alt endeksinde 1 sıra ilerleyerek 126. sıraya yerleşmiştir. Bu alt endekste Türkiye'nin olumsuz bir tablo çizmesinin en önemli nedenlerinden biri kadınların işgücü katılımının düşük düzeyde kalmasıdır. “Kadınların İşgücüne Katılımı” göstergesinde Türkiye geçen seneye göre 3 sıra yükselerek 125. sırada yer almıştır. Bunun dışında Rapor uyarınca işten çıkarma maliyetlerinin yüksek olması, işçi ve işverenler arasında işbirliğinin zayıf olması ve ülkenin istidatları çekmedeki zayıf kapasitesi ülke puanını olumsuz etkileyen sorunlar arasındadır.

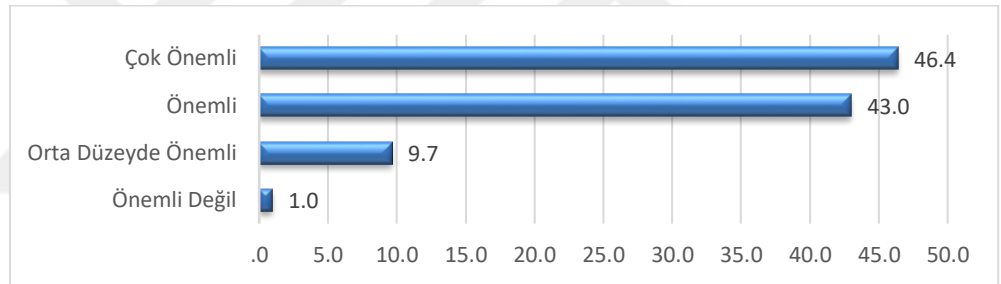
Bu endekse göre en başarılı üç ülke ise diğer bir çok gelişmişlik kriterinde olduğu gibi İsviçre, Singapur ve Hong Kong olması doğrudan yabancı yatırım ile işgücü piyasası arasında doğru orantı olduğunu göstermektedir.

Türkiye işgücü maliyetleri açısından, nüfusun kalabalık, işsizlik oranının yüksek ve ulusal para biriminin uluslararası alanda geçerliliği olan para birimlerine nispeten değersiz olması gibi nedenlerle düşük maliyetli ülkeler kategorisinde değerlendirilebilir. Ancak, üretim üssünü bu gibi nedenlerle farklı ülkelerde kurmak isteyen yatırımcılar genellikle uluslararası marka değeri olan A+ şirketlerdir. Bu şirketler hedef ülkeyi belirlerken uzun vadede sorun yaşamayacakları, hukuki güvenilirlik, mülkiyet haklarının güvence altında olduğu, nispeten demokratik ve siyasi istikrarın da olduğu, lojistik ağının uygun olduğu, uluslararası uyum ve işbirliğine entegre ülkeleri tercih etmektedirler. Türkiye'nin dönemsel olarak bu kriterlerin büyük kısmını, bazen hepsini sağladığı dönemler olmuştur. 2002-2008 dönemi bu analiz için uygun bir dönemdir. Bu dönemde Türkiye'ye giriş yapan yabancı sermaye miktarında düzenli artışlar göze çarpmaktadır. Bu dönem bir nevi Türkiye'nin parlama dönemi ve uluslararası alanda bilinirliği ve öneminin arttığı dönemdir. Yukarıdaki unsurların neredeyse tamamını sağladığından uluslararası yatırımcıların yoğun ilgi gösterdiği bir dönem olarak tarihte yerini almıştır. Aslında Türkiye'nin yabancı yatırımcıyı cezbedebilmesi için yapması gereken o dönemde ulaştığı seviyeyi yakalamaktır.

Döviz kuru/Ulusal paranın istikrarı da yatırımcıların hamlelerini yaparken dikkat ettiği hususlardandır. Para birimlerindeki istikrar ve dalgalanma farklı türdeki yatırımcılara farklı alternatif karlılıklar sunabilmektedir. Uzun dönem yatırımcıları için istikrarlı para birimi hem güven unsuru hem de maliyetler açısından öngörülebilirlik için önemli iken, ulusal para birimindeki iniş ve çıkışlar kısa vadeli, anlık işlem yapan yatırımcılar için daha çok tercih edilmektedir.

Yapılan alan araştırmasında katılımcıların yaklaşık %90'ı döviz kuru/ulusal para biriminin istikrarı hususunun yatırım kararlarının belirlenmesinde önemli ya da çok önemli olduğunu belirtmiştir.

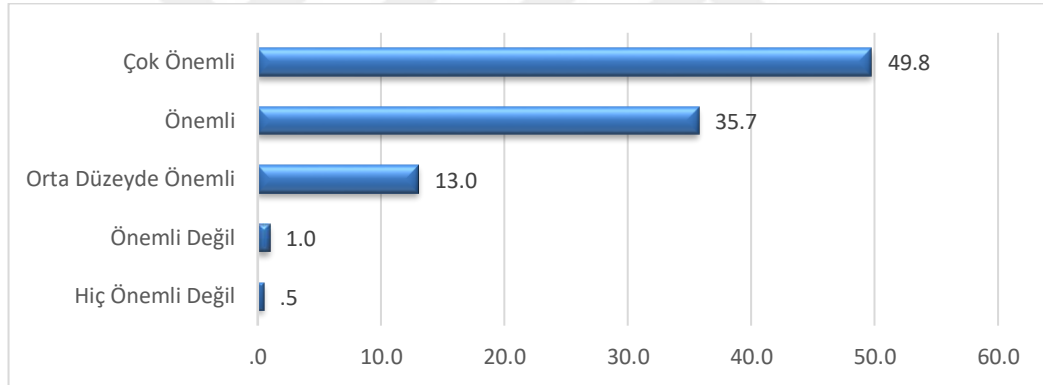
Grafik 18: Döviz Kuru/Ulusal Para Biriminin İstikrarının Yatırım Kararlarına Etkisi

Türkiye döviz kuru istikrarı yönünden 2008'e kadar çok başarılı, 2008-2013 arasında da başarılı bir grafik çizmiştir. İlk dönemde Dolar-TL paritesi 1,15-1,50 bandında seyrederken ikinci dönemde istikrarsızlık nispeten başlamış 2013 yılına gelindiğinde kur 1,90, 2014'de 2,18, 2015'de 2,72, 2016'da 3,02, 2017'de 3,65 seviyelerini görmüştür. En büyük sürprizi 2018 yılında yapan TL-Dolar paritesi 2018 Ağustos'ta 7,24 seviyesine gelmiştir. Bu istikrarsızlık süreci tamamen ekonomik değişkenlerle açıklanamayacak olup siyasi ve hukuki bir çok değişkenin etkisinde gelişmiştir. Bu durum daha önce de bahsettiğimiz gibi uzun vadeli yatırımcıların için ani maliyet artışları ve gelecek dönemler için karamsarlığa neden olurken, anlık, kısa vadeli hareketler yapan yatırımcılar için doğru hamleler yaparak yüksek karlar edebilme imkanı doğurmuştur.

Makroekonomik göstergeler de yatırımcılar için hedef ülke açısından değerlendirilecek önemli faktörlerden biridir. Makroekonomik göstergeler ülkenin ekonomik düzeyinin o dönem itibarı ile fotoğrafını sunmaktadır. Bir ülkenin genel ekonomik durumu ile ilgili bilgi sahibi olabilmek için makroekonomik verilerin genel analizini yapmak yeterli olabilecektir. Ancak tabi ki bu verilerin güvenilir kuruluşlar tarafından açıklanması gerekmektedir. Çalışmanın önceki bölümlerinde de belirttiğimiz gibi genel olarak büyüme oranları, enflasyon düzeyi, faiz oranı, cari açık ve dışa açıklık düzeyi gibi veriler yatırımcıların kararlarını belirleyen makroekonomik veriler olarak sayılabilir. Yapılan alan araştırmasında katılımcıların yaklaşık %86'sı makroekonomik verilerin yatırım tercihlerinde önemli ya da çok önemli olarak tanımlamıştır.

Grafik 19: Makroekonomik Verilerin Yatırım Kararlarına Etkisi

Makroekonomik verilerden yatırım kararlarını belirleyen en önemli faktör faiz oranlarıdır. Faiz oranları yabancı sermayenin hareket yönünü doğrudan etkileyen faktörlerdendir. Hatta genel durumun aksine tüm diğer kriterlerden farklı olarak faiz oranlarının yüksek olması diğer tüm kriterlerden bağımsız olarak yabancı sermayenin yönünü belirleyebilecektir. Sermayenin amacı maksimum kar elde etmektir. Sermaye üzerinden en basit yöntemle kar elde edilebilecek usul faiz üzerinden kar elde etmektir. Uluslararası sermayenin mobilitesinin en temel sebeplerinden biri de gelişen teknolojik imkanlar ile birlikte farklı piyasalarda farklı olanaklar, getiriler sunulması nedeniyle sermaye yönünü getiririn en yüksek olduğu yöne çevirmektedir.

Tablo 55: Türkiye'nin Küresel Rekabet Endeksine Göre Makroekonomik Veriler

GÖSTERGELER	2012	2013	2014	2015	2016	2017
MAKROEKONOMİK ÇEVRE	69	55	96	58	68	54
Bütçe Dengesi (%GSYH)	52	32	117	43	40	23
Toplam Ulusal Tasarruflar (%GSYH)	110	115	79	117	107	94
Enflasyon (Yıllık % Değişim)	122	93	99	122	128	121
Devlet Borcu (%GSYH)	80	70	72	53	45	27

Kaynak: Dünya Ekonomi Forumu Küresel Rekabet Endeksi Raporu 2018

Makroekonomik Çevre alt endeksinde 2015 yılında 38 sıra kazanarak 58'inciliğe yükselen Türkiye geçen sene 10 sıra kaybettikten sonra bu sene 14 sıra kazanarak 4,9 puan ile 54'üncülüğe yükselmiştir. Rapora göre Türkiye'nin bu alt endeksteeki göstergelerde en çok ilerlediği alanlar; 18 sıra ile “Devlet Borcu”, 17 sıra ile “Bütçe Dengesi”, 13 sıra ile “Toplam Ulusal Tasarruflar” ve 7 sıra ile “Enflasyon” olmuştur. Bu endekse göre en başarılı ülkeler Norveç, Katar ve Güney Kore'dir.

Türkiye özelinde, faiz oranları değerlendirdiğimizde inişli çıkışlı bir seyir izlediği görülmektedir. Ancak bu değerlendirmenin bir tek Türkiye özelinde yapılması çok sağlıklı veriler vermeyecek olup, uluslararası alanda faiz oranlarının genel düzeyi önem arz etmektedir. Uluslararası alanda faiz oranları incelendiğinde 2018 döneminde Arjantin ve Surinam'dan sonra yaklaşık %24 ile yıllık faiz oranı en yüksek 3. Ülke sırasında yer almaktadır. Bu tabi ki en yüksek yabancı sermayeyi çeken ilk 3 ülke sıralamasında bu ülkelerin olacağı anlamına gelmeyecektir. Ancak sermaye üzerinden faiz getirisi elde etmek isteyen yatırımcıların yüksek getiri elde etmek amacıyla sermayelerini bu ülkelere yönlendirmeyi tercih edecektir.

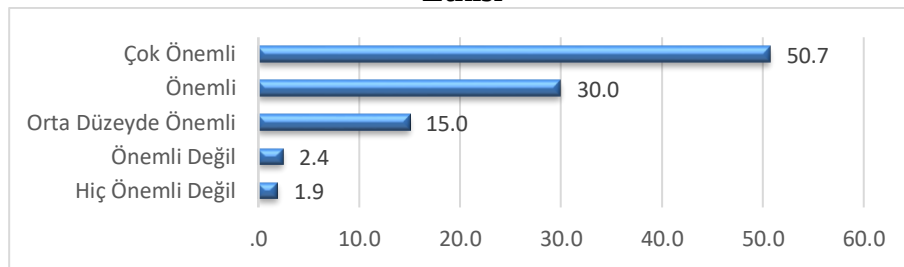
Makroekonomik veriler içinde yatırım kararlarına etki edebilecek bir diğer önemli unsur ülkelerin büyüme oranlarıdır. Büyüme oranları doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile karşılıklı etkileşim içinde olan bir yapıdadır. Yabancı sermaye yatırımları ülkelerin büyüme oranını artırabileceği gibi, büyüme oranlarındaki artışlar da yabancı sermaye yatırımlarını cezbedebilecektir. Büyüme oranları gelişmiş

ülkelerde genellikle düşük oranlı ve istikrarlı seyir izlerken Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde istikrarsız ve yüksek oranlarda gerçekleşmektedir. Bu yapısıyla Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler büyüme verileri ile yabancı sermaye yatırımcıları için tercih edilen ülke konumundadır.

Uluslararası değerlendirme kuruluşları yabancı yatırımcıların hedef ülke değerlendirmelerinde en çok dikkate aldığı ve güncel dönemlerde yoğun bir şekilde takip ettiği kriterlerdendir. Uluslararası arenada bu sektörde faaliyet gösteren, genel kabul görmüş ve güven kazanmış belli başlı kuruluşlar bulunmaktadır. Krediyi geri ödeme alışkanlığı, faiz, verilen kredi sınırı kullanılma oranı, tüketim alışkanlıkları durumu ve mevcut borç durumunu göz önünde bulundurarak ülkelere kendi sistemleri üzerinden notlar vererek değerlendirmelerde bulunurlar. Yatırım yapacak olanlar da bu notlamayı kriterleri arasında bulundurarak yatırım planlarını belirlerler.

Yapılan alan araştırmasında katılımcıların yaklaşık %80'i değerlendirme kuruluşlarının notlarının yatırımcıların karar verme sürecinde önemli ya da çok önemli olduğunu belirtmiştir.

Grafik 20: Değerlendirme Kuruluşlarının Notlarının Yatırım Kararlarına Etkisi

Çalışmanın önceki bölümlerinde uluslararası değerlendirme kuruluşlarının kriterlerine göre en iyi not alan ülkelerin neredeyse tamamının gelişmiş ülkeler olduğu ve bu ülkelerin uluslararası doğrudan yabancı yatırım girişlerinin de yüksek seviyelerde olduğu görülmüştür. Bu nedenle uluslararası değerlendirme kuruluşları ile sermaye girişleri arasında doğru orantılı bir bağlantının varlığı söylenebilir.

Türkiye ve diğer ülkeler için özellikle ulusal ve uluslararası krizler döneminde negatif notlar verildiği ve verilen negatif notların “yatırım yapılamaz” önerisi içerdiği söylenebilir. Özellikle 2001 krizinden sonra hem ekonomik toparlanma hem de siyasi istikrarın başladığı dönemden itibaren 2008 krizine kadar olumlu değerlendirmeler alan Türkiye 2008 krizinden de ciddi düzeyde etkilenmeden çıkınca 2013 dönemine kadar olumlu değerlendirmeler almaya devam etmiştir. 2013 yılında Türkiye’nin iç siyasetinde yaşadığı ve 2018 itibarı ile henüz sonuçlandırılmayan iç siyasi gerilimler neticesinde yaşanan ekonomik dalgalanmalar Türkiye’deki güven ortamını zedelemiş ve bu durum değerlendirme kuruluşlarının notlarına da yansımıştır. Özellikle 2016 yılında daha önce 2001 yılında olduğu gibi 3 derecelendirme kuruluşu da Türkiye’nin notunu Negatif olarak belirlemiştir.

Tablo 56: Türkiye’nin Küresel Rekabet Endeksine Göre Kredi Değerlendirmesi Sıralaması

GÖSTERGELER	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Ülke Kredi Değerlendirmesi	57	58	72	60	55	68

Kaynak: Dünya Ekonomi Forumu Küresel Rekabet Endeksi Raporu 2018

Bu kritere göre en başarılı ülkeler İsviçre, Norveç, Almanya’dır. Bu sıralama da yine doğrudan yabancı yatırım ile ülkelerin kredi değerlendirmelerinin arasında pozitif bir ilişki mevcuttur.

Hiçbir kriter bir ülkeye gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımın miktarını tek başına belirleyebilecek derecede etkili olacak derecede önemli değildir. Ancak, 2007 yılından sonra 2008 yılında Türkiye’ye gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımı tutarındaki azalış ve 2015 yılından sonra 2016 yılında görülen benzer azalış tek başına bu faktörün etkisi ile açıklanamayacak olsa bile önemli bir göstergedir.

4.2. SİYASİ VE HUKUKİ YAPIYA İLİŞKİN ETKENLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bir ülkede ekonomiden siyasete, sosyal yaşamdan kültür ve eğitim seviyesindeki değişikliğe kadar bütün gelişim sürecine yön verme kabiliyeti siyasi erktedir. Ülkedeki siyasi yönetimin, yönetim şeklini belirlenmesinden uygulanacak politikaların seçilmesine kadar bütün süreçte etkisi olduğu kaçınılmazdır. Özellikle gelişmekte olan ve nispeten demokratikleşmenin daha az olduğu ülkelerde siyasal yönetimlerin politikaların uygulanması ve belirlenmesinde, karar alma süreçlerinde daha fazla söz sahibi olduğu ve daha fazla ideolojik kararların hakim olduğu söylenebilir.

Siyasi etkenler kapsamında önceki bölümlerde de belirttiğimiz üzere siyasi istikrar, hukukun üstünlüğü, tarafsızlığı ve güvenilirliği ve mülkiyet haklarının güvence altında olması gibi kriterler sayılabilir. Bu kriterlerin üçü de birbirinden önemli, yatırımcılar için olmazsa olmaz denebilecek nitelikteki kriterlerdir. İstikrarın olmadığı yerde öngörülebilirlik olmaz, hukukun olmadığı yerde kaos vardır, mülkiyet hakkının olmadığı yerde güven olmayacaktır.

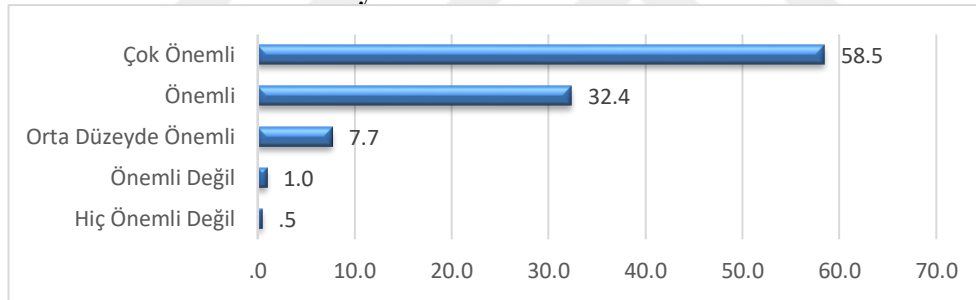
Siyasi istikrar, özellikle gelişmekte olan ülkelerde aranan özelliklerdendir. Kurumsal ve bürokratik gelişmişlik olmayan ülkelerde siyasi istikrar yatırımcılar için bir güven unsuru olacaktır. Gelişmiş ülkelerde bürokrasi ve kurum kültürleri olduğu için siyasi istikrar ülkenin yönetiminde ve karar mekanizmasında nispeten daha az etkiye sahiptir.

Ancak siyasi istikrar göreceli bir kavram olup yönetim biriminin uyguladığı politikalar ve bunun ülke içi ve uluslararası alanda karşılığı yönetim biçimine göre değişiklik gösterebilecektir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde ve Ortadoğu kültüründe, egemenliğin belli bir kesim veya aile gibi yapıların elinde olduğu bölgelerde, uzun süren istikrarlı yönetim biçimleri istikrarsızlığın ana kaynağı olabilmektedir. Bu durumda istikrarı politik istikrar ve bürokratik istikrar olarak ayırmak gerekecektir ve tercih edilen de bürokratik istikrar olacaktır.

Bununla beraber, yönetime egemen olan yapılar bazen de yabancı sermaye yatırımlarının çekilmesinde önemli rol oynayabilmektedir. Şöyle ki, benzer nitelikteki ve aynı siyasi ve ideolojik görüşe sahip topluluklar birbirlerini kollama adına yatırımlarını birbirleri arasında yönetmeyi tercih edebilecektir. Ancak bunun da gelen yabancı yatırımın siyasi iktidarların ömrüyle sınırlı olmak gibi bir tehlikeyle karşı karşıya olma riski vardır. Bu da yatırımların vadesinin belirsiz ve öngörülemez olmasına neden olabilecektir.

Yapılan alan araştırmasında katılımcılara konu ile ilgili görüşleri sorulduğunda katılımcıların yaklaşık %91'i siyasi istikrarın yatırım kararlarının belirlenmesinde önemli ya da çok önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Grafik 21: Siyasi İstikrarın Yatırım Kararlarına Etkisi

Türkiye’de yatırımların seyri bu kapsamda değerlendirildiğinde, yaklaşık 16 yıldır aynı otoritenin yönetiminde olan yani siyasi istikrarın var kabul edildiği bir iktidarla yönetildiği görülmektedir. Ancak bu yönetim sürecini yönetim şeklini göz önünde bulundurarak 2002-2013 ve sonraki dönem olarak ikiye ayırabiliriz. İlk dönemde daha fazla yenilikçi, hukukun üstünlüğüne önem veren, uluslararası alanda daha yapıcı ve daha işbirlikçi, içerde demokratikleşme ve kurumsallaşmaya daha fazla önem veren, yapısal reformlara ve şeffaflığa açık bir yapı ile yönetilen bir Türkiye’den söz edebiliriz. Diğer kriterlerinde olumlu sinyaller vermesiyle uluslararası alanda ilgi gören yatırımcıların dikkatini çeken ve geleceğe yönelik beklentilerin olumlu olduğu bir Türkiye, uzun vadeli yatırımcılar için daha fazla tercih edilen ve uluslararası yabancı sermayeden daha fazla pay alınan bir dönemdi.

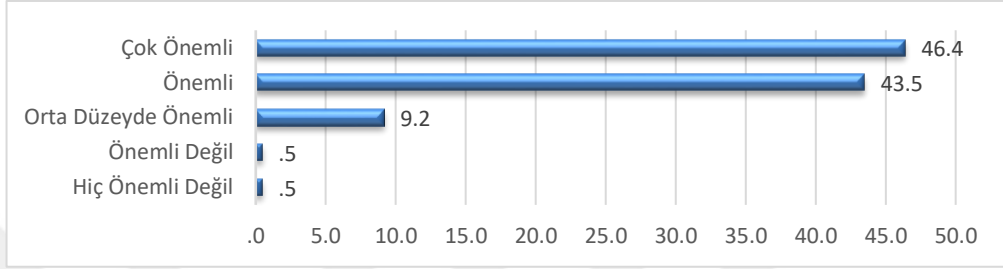
Ancak, küçük çaplı toplumsal tepkilerle başlayan, siyasi iktidarla toplumun bir kesiminin karşı karşıya gelmesi ile etkisini artıran toplumsal kutuplaşma, arap baharı ile başlayan sürecin de etkisiyle, iktidara yakın kişilerin ve yetkililerin de içinde bulunduğu yolsuzluk operasyonları ile şiddetini artıran ülke içindeki siyasi kargaşa uluslararası yatırımcıların Türkiye’ye bakış açısının değişmesine, güvenin azalmasına ve geleceğe yönelik olumlu havanın dağılmasına neden olmuştur. Bu dönemde Türkiye’nin uluslararası sermayeden aldığı miktarda görülen düşüşün nedenlerinden biri siyasal yönetimde yaşanan bu değişiklik olduğu söylenebilir. Bu noktada yabancı sermayeden diğer ülkelere nispeten daha fazla pay alan ülkelerin hükümet istikrarından çok bürokratik ve kurumsal istikrar ve gelişmişlik olan ülkeler olduğunu söyleyebiliriz.

Hukukun üstünlüğü, tarafsızlığı ve güvenilirliği ülkede faaliyet gösterecek ve sermayesini değerlendirecek yabancı yatırımcılar için temel güvence unsurudur. Çünkü yabancı yatırımcıyı hem ulusal hem de uluslararası mevzuat açısından haklarını güvence altında tutacak olan hukuk mekanizmasıdır.

Bir ülkede yatırım yapacak olan sermaye sahipleri hem yatırım mevzuatına hem de ulusal mevzuata ve uygulama sistemine hem de uluslararası mevzuatın ülke içindeki işleyişine dikkat edecektir. Bu noktada yatırımcılara, yatırım mevzuatına ilişkin pozitif ayrımcılıklar tanınarak ekstra olanaklar sunulabilir. Ulusal mevzuat noktasında, hukuk mekanizmasının işleyişi, yargı mekanizmasının bağımsız ve tarafsız olması, özellikle siyasi mekanizmanın yargı erkine müdahalede bulunmaması, yasal mevzuatı düzenleyen birimlerin denetime tabi olması ve hesap verebilir olması, yargı erkinin yetkili birimlerinin atamalarında liyakat unsurunun esas alınması gibi hususların var olması, uluslararası mevzuat açısından ise uluslararası alanda geçerli olan ve yatırımcılar için nispeten daha fazla güvence içeren ve uluslararası kuruluşlar nezdinde de bağlayıcılığı olan ve ulusal mevzuatın üstünde olması gereken mevzuatın ülke nezdinde geçerliliği ve bağlayıcılığının olması gerekir.

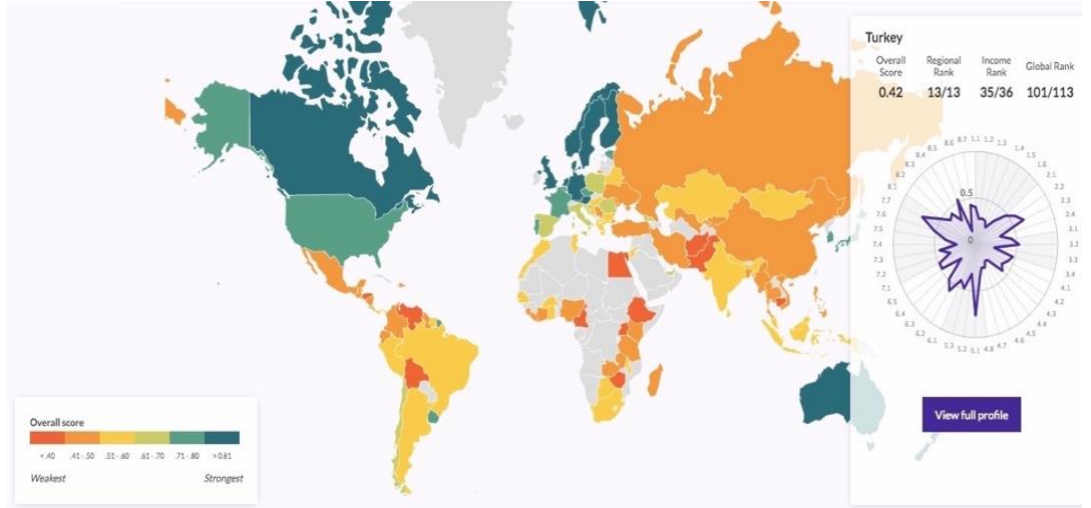
Yapılan alan araştırmasında katılımcıların yaklaşık %90 ı hukukun üstünlüğü, tarafsızlığı ve güvenilirliği hususunun yatırım kararlarının belirlenmesin önemli yada çok önemli olarak değerlendirmişlerdir.

Grafik 22: Hukukun Üstünlüğü, Tarafsızlığı ve Güvenilirliğinin Yatırım Kararlarına Etkisi

Çalışmanın önceki bölümlerinde bahsettiğimiz gibi ülkeler nezdinde hukuki güvenilirlik mekanizmasının notlandığı ve değerlendirildiği hukuki gelişmişlik endeksi sıralaması yapılmaktadır. Bu değerlendirmeler yapılırken temel haklar, kamu düzen ve güvenliği, hukuk mahkemeleri, hükümet şeffaflığı, ülkede yolsuzluğun bulunmaması ve cezai adalet gibi alt başlıklar altında değerlendirmeler yapılmaktadır.

Grafik 23: Uluslararası Hukuk Güvenilirlik Endeksi

Kaynak: <http://data.worldjusticeproject.org/#> (Çevrimiçi 01.07.2019)

Türkiye açısından konu değerlendirildiğinde özellikle son yıllarda hukuk karnesinin en zayıf notlarından biri olduğu söylenebilir. 2017 Hukukun Üstünlüğü Endeksinde (Rule of Law), Türkiye iki sıra gerileyerek 101'inci olmuştur. 2018 yılında ise 126 ülke arasında 109.sırada yer almıştır. Devletlerin bulunduğu coğrafyaya göre sıralandığı endekste Türkiye, Doğu Avrupa ve Orta Asya grubunda sonuncu sıradadır. Orta üst gelir grubundaki ülkelerde ise sadece Venezuela'nın önündedir. Türkiye endekste 2014'te 59, 2015'te 80, 2016'da 99'ncu olmuştur.

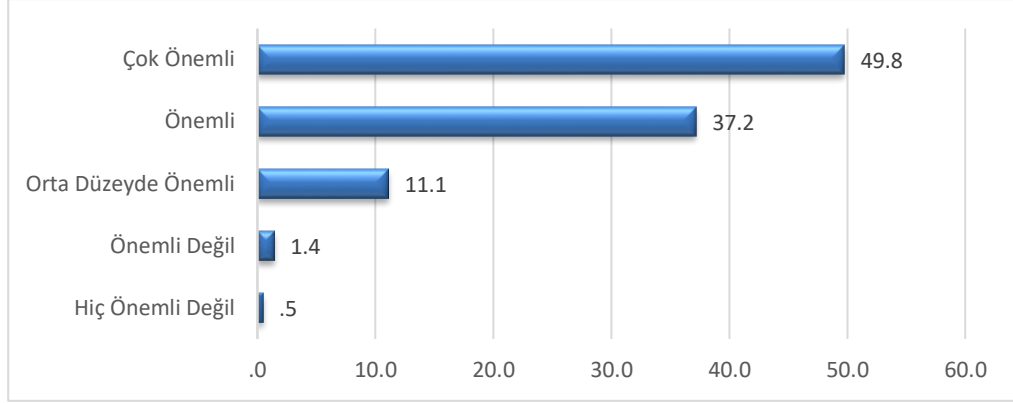
Hukuk karnesi en başarılı olan ülkeler ise Danimarka, İsviçre, Finlandiya ve Hollanda gibi önceki bölümlerde bahsettiğimiz uluslararası sermayeden iyi derecede yatırım çeken ülkeler olması şaşırtıcı olmamaktadır.

Mülkiyet haklarının güvence altında olması da hukuki güvence gibi yatırımcıların maddi ve fikri mülkiyetlerinin güvence altında tutacak bir mekanizmadır. Bu durum yatırımcıların maddi değerlerinin ve yönetim faaliyetlerinin hukuki gerekçe olmaksızın el konulması, yönetimin değiştirilebilmesi, fikri mülkiyetlerinin ve marka değerleri üretim teknolojileri gibi unsurların taklit edilemezliğinin yasal güvence altına alınması gibi hususları içermektedir.

Gelişmiş ve uluslararası entegrasyonu tamamlamış olan ülkeler ile hukukun üstünlüğünün sağlandığı ülkelerde genellikle bu noktada da gelişmişliğin olduğunu söyleyebiliriz. Ancak gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde, hukukun üstünlüğünün tam manada sağlanamadığı, ülkenin yönetimine uzun süreli belli grupların hakim olduğu, siyasi mekanizmanın yargı erkini kontrol altına alabildiği ülkelerde yabancı yatırımcı sermayesini güvence altında hissetmemektedir.

Alan araştırmasına katılanların yaklaşık %87'si mülkiyet haklarının güvence altında olmasının yatırım kararlarının belirlenmesinde önemli ya da çok önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Grafik 24: Mülkiyet Haklarının Güvence Altında Olmasının Yatırım Kararlarına Etkisi

Mülkiyet haklarının korunmasına yönelik uluslararası alanda kabul görmüş “International Property Index(Uluslararası Mülkiyet Hakları Endeksi)” verileri yayınlanmaktadır. Bu rapora göre aşağıdaki tabloda tüm ülkelerin mülkiyet haklarının korunma endeksi puanlaması ve sıralaması bulunmaktadır.

Tablo 57: Mülkiyet Haklarının Değerlendirilmesi Endeksi 2018

Ülke	Küresel Sıralama	Ülke	Küresel Sıralama	Ülke	Küresel Sıralama
Finlandiya	1	Uruguay	43	Uganda	85
Yeni Zelanda	2	S.Arabistan	44	Swaziland	86
İsviçre	3	Bahreyn	45	Dominik	87
Norveç	4	Macaristan	46	Kazakistan	88
Singapur	5	Polonya	47	El Salvador	89
İsveç	6	Slovenya	48	Brunei	90
Avustralya	7	Bostvana	49	İran	91
Hollanda	8	İtalya	50	Zambiya	92
Lüksemburg	9	Jamaika	51	Honduras	93
Kanada	10	Çin	52	Mali	94
Japonya	11	Panama	53	Ermenistan	95
Danimarka	12	Romanya	54	Ekvador	96
Birleşik Krallık	13	Brezilya	55	Malavi	97
ABD	14	Letonya	56	Karadağ	98
Avusturya	15	Trinidad Tob.	57	Sierra Leon	99
Almanya	16	Fas	58	Liberya	100
Hong Kong	17	Hindistan	59	Sırbistan	101
Belçika	18	Gana	60	Arnavutluk	102

İrlanda	19	Kolombiya	61	Paraguay	103
İzlanda	20	Kuveyt	62	Benin	104
Birleşik.A.E.	21	Bulgaristan	63	Mozambik	105
Tayvan	22	Endonezya	64	Etiyopya	106
Fransa	23	Tayland	65	Bosna	107
Estonya	24	Türkiye	66	Lübnan	108
Katar	25	Yunanistan	67	Kamerun	109
İsrail	26	SriLanka	68	Ukrayna	110
Çek Cum.	27	Peru	69	Nikaragua	111
Portekiz	28	Filipinler	70	Moritanya	112
Şili	29	Tanzanya	71	Cezayir	113
Malta	30	Meksika	72	Madagaskar	114
Kostarika	31	Hırvatistan	73	Moldova	115
Ruanda	32	Gürcistan	74	Nijerya	116
İspanya	33	Tunus	75	Zimbabve	117
Malezya	34	Vietnam	76	Burundi	118
Kore	35	Mısır	77	Çad	119
Litvanya	36	Azerbaycan	78	Kongo	120
G.Afrika	37	Arjantin	79	Pakistan	121
Umman	38	Senegal	80	Bangladeş	122
Slovakya	39	Guatemala	81	Venezuela	123
Maritus	40	Kenya	82	Yemen	124
Kıbrıs	41	Nepal	83	Haiti	125
Ürdün	42	Rusya	84		

Kaynak: https://s3.amazonaws.com/ipri2018/IPRI2018_FullReport2.pdf (Çevrimiçi 01.07.2019)

Ülkeler kendi aralarında %20 'lik dilimlere göre en başarılıdan en başarısız doğru sıralanmaktadır. Bu sıralamaya göre ilk %20'lik dilimde yer alan ülkeler genelde gelişmiş ülkeler sınıfında yer alan ülkelerdir. İkinci dilimde yer alan %20 nispeten daha az gelişmiş olan ülkelerdir. 3.%20'lik dilim ve sonrası genellikle gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerdir.

Tablo 58: Mülkiyet Hakları Sıralamasının Sınıflandırılması 2018

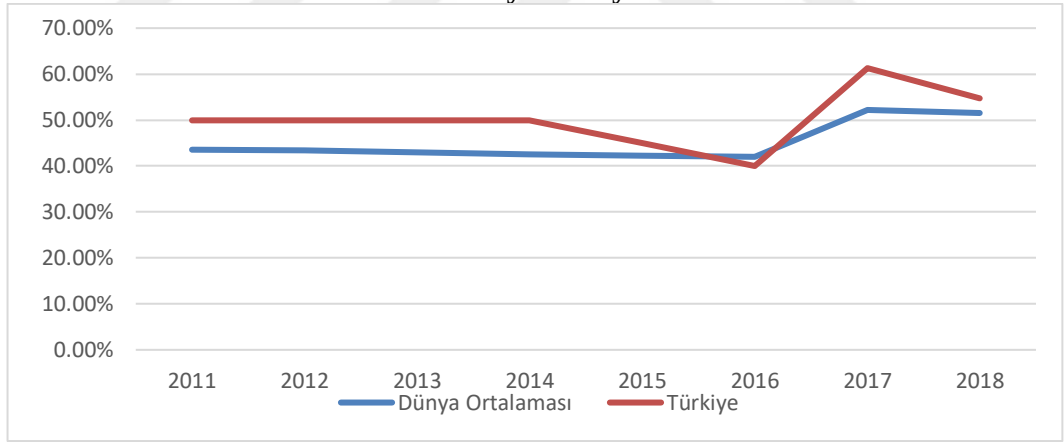
1.%20	2. %20	3.%20	4.%20	5.%20
Finlandiya	Belçika	Slovakya	Bulgaristan	İran
Yeni Zelanda	İrlanda	Maritus	Endonezya	Zambiya
İsviçre	İzlanda	Kıbrıs	Tayland	Honduras
Norveç	Birleşik.A.E.	Ürdün	Türkiye	Mali
Singapur	Tayvan	Uruguay	Yunanistan	Ermenistan
İsveç	Fransa	S.Arabistan	SriLanka	Ekvador
Avustralya	Estonya	Bahreyn	Peru	Malavi
Hollanda	Katar	Macaristan	Filipinler	Karadağ
Lüksemburg	İsrail	Polonya	Tanzanya	Sierra Leon
Kanada	Çek Cum.	Slovenya	Meksika	Liberya
Japonya	Portekiz	Bostvana	Hırvatistan	Sırbistan
Danimarka	Şili	İtalya	Gürcistan	Arnavutluk
Birleşik Kralık	Malta	Jamaika	Tunus	Paraguay
ABD	Kostarika	Çin	Vietnam	Benin
Avusturya	Ruanda	Panama	Mısır	Mozambik
Almanya	İspanya	Romanya	Azerbaycan	Etiyopya
Hong Kong	Malezya	Brezilya	Arjantin	Bosna
	Kore	Letonya	Senegal	Lübnan
	Litvanya	Trinidad Tob.	Guatemala	Kamerun
	G.Afrika	Fas	Kenya	Ukrayna
	Umman	Hindistan	Nepal	Nikaragua
		Gana	Rusya	Moritanya
		Kolombiya	Uganda	Cezayir
		Kuveyt	Swaziland	Madagaskar
			Dominik	Moldova
			Kazakistan	Nijerya
			El Salvador	Zimbabve
			Brunei	Burundi
				Çad
				Kongo
				Pakistan
				Bangladeş
				Venezuela
				Yemen
				Haiti

Kaynak: https://s3.amazonaws.com/ipri2018/IPRI2018_FullReport2.pdf (Çevrimiçi 01.07.2019)

İlk %20'lik dilimde yer alan ülkeler ile doğrudan yabancı sermaye girişi en yüksek olan ülkeler kıyaslandığında mülkiyet hakkının güvence altında olması ile ülkelerin çektiği yabancı sermaye girişi arasında doğrudan bağlantı kurulabileceği görülmektedir.

Konu kapsamında Türkiye'nin durumu değerlendirildiğinde Türkiye'nin mülkiyet haklarının güvence altına alınmasına ilişkin karnesinin pek iyi olmadığı söylenebilir. Türkiye'nin Dünya ortalaması ile hemen hemen aynı seviyede olduğu, ancak dünya ortalaması mülkiyet haklarının yeterli derecede korunan seviyede olmadığı için Türkiye'nin Dünya ortalamasının biraz üzerinde olması mülkiyet haklarının güvence altında olduğu anlamına gelmemektedir.

Grafik 25: Mülkiyet Haklarının Güvence Altında Olmasının Değerlendirilmesi Türkiye /Dünya

Kaynak: <https://www.heritage.org/index/visualize> (Çevrimiçi 101.07.2019)

Türkiye'nin mülkiyet hakları endeks notu 2011 yılında sonra 2016 yılına kadar aynı düzeyde devam etmiş 2016 yılında dip seviyeyi gördükten sonra inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. Bu grafiğe göre Türkiye'de mülkiyet haklarının güvence altında olduğu söylenemez. Bu durumda yatırım ortamını olumsuz yönde etkilemektedir. Yukarıdaki analizden de anlaşılacağı üzere mülkiyet haklarının güvence altına alınması ile yabancı yatırımlar arasında doğrudan bir ilişki mevcuttur.

4.3. BÜROKRATİK ETKENLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

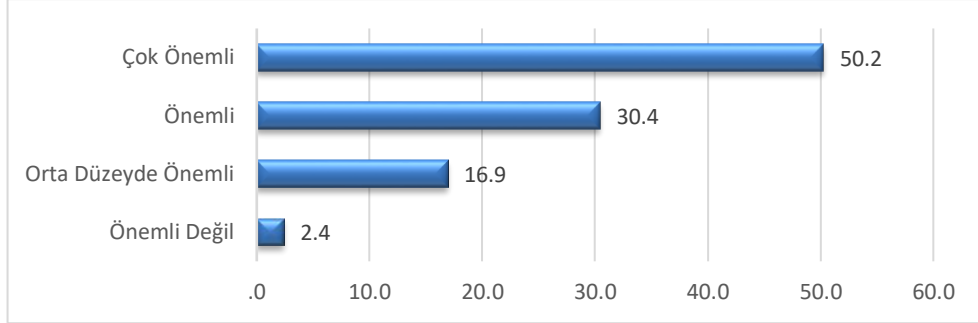
Bürokrasi bir ülkenin yönetilme şeklinde ve ülkedeki tüm faaliyetlerin yürütülme şeklinde en fazla etkisi olan hususlardandır. Bürokratik gelişmişlik ve bürokratik kolaylıklar ile bir ülke her açıdan cazibe merkezi haline gelebilecekken, bürokratik kargaşa ve kurumsallıktan uzak bir bürokratik yapı ile bir ülke bütün avantajlarını yitirebilmektedir.

Yabancı yatırımcılar açısından bakıldığında, yatırımcılar yeni bir ülkeye yatırım amacıyla girmek ve o ülkede faaliyet göstermek için o ülkede işleyiş ve kurumların yapısı hakkında bilgi sahibi olmak isteyeceklerdir. Bu noktada kurumsallık ve profesyonel yapı yabancı yatırımcı için mutlaka öncelikli tercih sebebi olacaktır. Sonuçta, yatırım yapacak kişi veya kurumlar burada kurulu bir yapıya ortak olacak veya sıfırdan bir işletme kuracak ya da aracı kurumlar vasıtasıyla işlemlerini gerçekleştirecektir. Yani hedef ülkede kurulu olan bürokratik düzenle karşı karşıya olacaktır. Bu nedenle karşılaşılabilecek kurumsal yapı ve muhatap olunan kitlenin genel eğitim seviyesi, bürokratik yolsuzluk düzeyleri ve en önemlisi de iş yapma ve iş kurma kolaylığı önemli kriterler olabilmektedir.

Kurumsal yapı ve demokratikleşme düzeyi bir ülkenin gelişmişlik düzeyi hakkında da fikir veren aynı zamanda gelişmişlik düzeyi ile de doğru orantılı olan bir kriterdir. Demokratik düzenin olduğu ve kurumsal yapının oluşmuş olduğu hedef ülke, yabancı yatırımcılar için maceradan uzak daha güvenilir ve öngörülebilir bir yatırım ortamı sunacaktır.

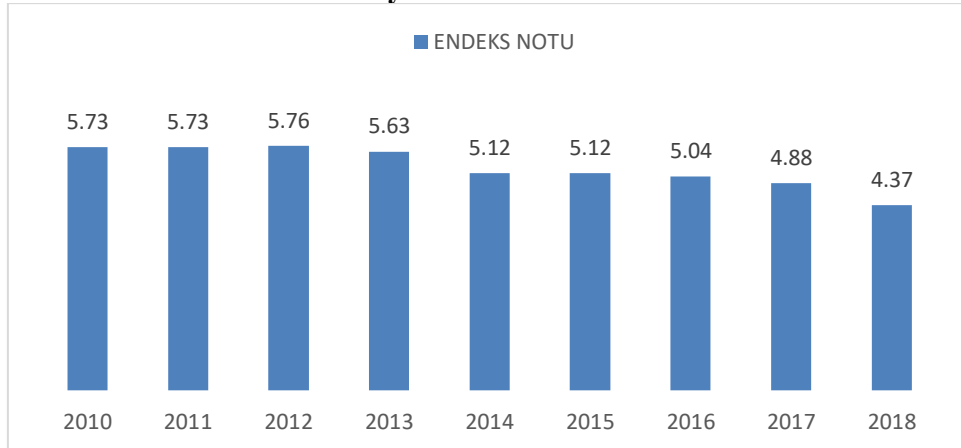
Yapılan alan araştırmasında da katılımcıların yaklaşık %80'i kurumsal yapı ve demokratikleşme düzeyinin önemli ya da çok önemli bir kriter olduğunu belirtmiştir.

Grafik 26: Kurumsal Yapı ve Demokratikleşme Düzeyinin Yatırım Kararlarına Etkisi

Demokratiklik düzeyinin belirlenmesinde Economist Intelligence Unit(Ekonomist İstihbarat Birimi)'in sunduğu yıllık istatistiki rapor kabul görmektedir. Bu rapora göre ülkelere belirli başlıklar altında notlar verilir ülkelerin not ortalaması 0-10 arasında olur ve 10 Tam demokrasi, 0 Otokratik rejimlere işaret eder. Ara düzeydeki ülkeler, İşleyen Demokrasi ile Yönetilen Ülkeler, Kusurlu Demokrasi ile yönetilen Ülkeler ve Karma Rejim ile Yönetilen ülkeler olarak sıralanmaktadır. Bu raporlara göre 2017 yılında dünya genelindeki tüm ülkelerin %5'inden azı tam demokrasi ile yönetilmektedir. Tam demokrasi düzeyinde yönetilen ülkeler çalışmanın önceki bölümlerinde de gelişmiş olarak tanımladığımız ve uluslararası yatırımlardan diğer ülkelere göre daha çok pay alan İzlanda, Norveç ve İsveç yer almaktadır. Listenin son sırasından ise Çad, Suriye ve Kuzey Kore yer almaktadır.

Grafik 27: Türkiye'nin Demokrasi Endeksi Notu

Kaynak: <https://www.economist.com/graphic-detail/2019/01/08/the-retreat-of-global-democracy-stopped-in-2018>(Çevrimiçi 01.07.2019)

5 farklı kategoriden oluşan puanlamaya göre Türkiye'nin kategoride puanları aşağıdadır:

- * Hükümetin işleyişi: 6.07
- * Seçim süreci ve çoğulculuk: 5.83
- * Siyasi kültür: 5.63
- * Siyasi katılım: 5.00
- * Kişisel özgürlükler: 2.65

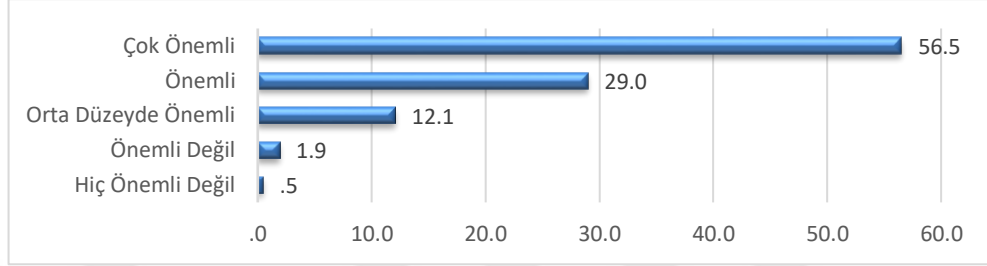
The Economist Intelligence Unit, 2018 Demokrasi Endeksi'ne göre Türkiye, 2017'da 4,88 olan puanı, 4.37'ye gerilemiştir. Demokrasi Endeksi kişisel özgürlükler, seçim süreci ve çoğulculuk, siyasi katılım, hükümetin işleyişi ve siyasi kültür kategorileri, 165 ülke ve iki bölgede incelemeyi kapsamaktadır. Puanlandırmalara göre ülkeler, dört isimle sınıflandırılmaktadır: Tam demokrasi, kusurlu demokrasi, karma rejim, otoriter rejim. Listesinin başında Norveç, son sırada Kuzey Kore vardır. Türkiye, 110'uncu sıradadır. Bu durum Türkiye'nin demokrasi karnesinin uluslararası alanda yeterince iyi algılanmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Demokrasi notu en yüksek olan ülkelerin de yabancı yatırımcılar için en çok tercih edilen ülkeler olması da gerçek anlamda yatırımcıların kriterlerinden birinin de ülkelerin demokratik ve kurumsal gelişmişlik seviyesi olduğuna işaret etmektedir.

Hedef ülkenin genel eğitim seviyesinin de yatırımcıların kararlarının belirlenmesinde önemli kriterlerden birisi olduğunu söylemek gerekir. Eğitim seviyesi aslında hem doğrudan hem de dolaylı olarak ülkeye gelecek yatırımlar üzerinde etkili olacaktır. Şöyle ki, eğitim seviyesi ülkelerin gelişmişlik seviyesini, siyasetin ve demokrasinin gelişmesini, bürokrasinin kalitesinin artmasını ve kurumların profesyonelleşmesini doğrudan etkileyerek yabancı yatırımları etkilerken, eğitim düzeyi gelişmiş ülkelerde yabancı yatırımcılar için nitelikli ve uluslararası sisteme kolay entegre olabilen eleman ihtiyacını kolaylaştırarak doğrudan yabancı sermaye yatırımcılarını etkileyebilmektedir.

Yapılan alan araştırmasına göre katılımcıların yaklaşık %85'inin hedef ülkedeki genel eğitim seviyesinin yatırım planlarını etkilemede önemli ya da çok önemli kriterlerden biri olduğunu belirtmişlerdir.

Grafik 28: Eğitim Seviyesinin Yatırım Kararlarına Etkisi

Çalışmanın önceki bölümlerinde belirttiğimiz gibi eğitim başarı ölçütlerinde çok farklı unsurlar yer almaktadır. Okuma yazma oranından, cinsiyetler arası ve farklı yaş seviyelerinde eğitime devam etme oranı, ilkökul, lise ve üniversite seviyesinde olanlar arasında iş gücüne katılma oranı, eğitime ulaşma kolaylığı, eğitime yapılan kamu harcamaları gibi birbirinden farklı kriterler vardır. Bu kriterlerin gelişmişliğinin ülkenin gelişmişliğine etki edeceği ve yabancı yatırımcılar için cezbedici özellikler oluşturacağı gerçektir. Ayrıca gelişmiş ülkelerde toplumların bu kriterleri sağlamasının daha kolay olacağı da ayrı bir gerçektir.

Tablo 59: Türkiye'nin Küresel Rekabet Endeksine Göre Eğitim Sıralaması

GÖSTERGELER	2012	2013	2014	2015	2016	2017
YÜKSEK EĞİTİM VE ÖĞRETİM	74	74	65	50	55	50
Orta Öğretime Kayıt (Toplam %)	85	93	89	84	83	45
Yükseköğretime Kayıt (Toplam %)	60	56	46	28	27	17
Eğitim Sisteminin Kalitesi	94	82	91	89	92	104
Matematik ve Fen Bilimleri Eğitiminin Kalitesi	103	100	101	98	103	107
Yönetim Bilimleri Okullarının Kalitesi	110	97	101	100	106	112
Okullarda İnternete Erişim	64	68	63	58	62	79
İhtisaslaşmış Eğitim Hizmetleri İmkânı	32	25	34	48	65	95
Personel Eğitiminin Kapsamı	86	65	65	91	102	101

Kaynak: Dünya Ekonomi Forumu Küresel Rekabet Endeksi Raporu 2018

Türkiye 4,7 puan ile yüksek eğitim ve öğretim alt endeksinde geçen seneye göre 5 sıra ilerleyerek 50'nci sırada yer almıştır. Söz konusu alt endekste geri sıralarda yer alınmasında “Yönetim Bilimleri Okullarının Kalitesi” (112'nci sırada), “Matematik ve Fen Bilimleri Eğitiminin Kalitesi” (107'nci sırada), “Eğitim Sisteminin Kalitesi” (104'üncü sırada) ile “Personel Eğitiminin Kapsamı” (101'inci sırada) göstergeleri etkili olmuştur. Diğer taraftan, 17'nci sırada yer alınan “Yükseköğretime Kayıt” göstergesi sürekli ilerleme kaydedilen ve bu alt endekste en iyi performansa sahip olunan göstergedir. Bu göstergede 1'inci sırada Yunanistan gelirken, bunu Güney Kore ve İspanya izlemiştir. Türkiye söz konusu göstergede Hollanda, Norveç, Almanya, İsveç ve İsviçre'nin önünde yer almıştır. Benzer biçimde “Orta Öğretime Kayıt” da sürekli ilerleme kaydedilen göstergelerden biri olmuş ve ülkemiz bu sene 38 sıra birden yükselerek 45'inci sırada yer almıştır. Bu göstergede 1'inci sırada Belçika gelirken, bunu Finlandiya ve Avustralya izlemiştir. Türkiye söz konusu göstergede İsviçre, Avusturya, Güney Kore, ABD ve Çin'in önünde yer almıştır. Türkiye'nin arka sıralarda bulunduğu “Yönetim Bilimleri Okullarının Kalitesi” göstergesinde ilk sırada İsviçre gelirken, bunu İngiltere ve Belçika takip etmiştir. Türkiye ise bu alanda Bulgaristan, Nepal, Burundi, Namibya ve Ermenistan ile aynı puana (3,6) sahip olup 112'nci sırada yer almaktadır.

Yine Türkiye'nin arka sıralarda yer aldığı “Matematik ve Fen Bilimleri Eğitiminin Kalitesi” göstergesinde ilk sırada Singapur gelmişken bunu Finlandiya ve Belçika izlemiştir. Türkiye söz konusu göstergede bu sene 4 sıra gerileyerek 3,3 puan almıştır. “Eğitim Sisteminin Kalitesi” göstergesinde ilk sırada İsviçre bulunurken, bunu Singapur ve Finlandiya takip etmiştir. Türkiye söz konusu göstergede bu sene 12 sıra gerileyerek Honduras, Malavi, Mali, Moldova, Sırbistan ve Hırvatistan ile aynı puanı (3,2) almıştır. Türkiye'nin 101'inci sırada yer aldığı “Personel Eğitiminin Kapsamı” göstergesinde ilk üç sırada, sırasıyla İsviçre, Norveç ve Singapur yer almıştır. Türkiye'nin 95'inci sırada yer aldığı “İhtisaslaşmış Eğitim Hizmetleri İmkânı” göstergesinde ilk üç sırada, sırasıyla İsviçre, Belçika ve Hollanda yer almıştır. Türkiye'nin 79'uncu sırada yer aldığı “Okullarda İnternete Erişim” göstergesinde ilk üç sırada, sırasıyla Singapur, İzlanda ve İsveç yer almıştır.

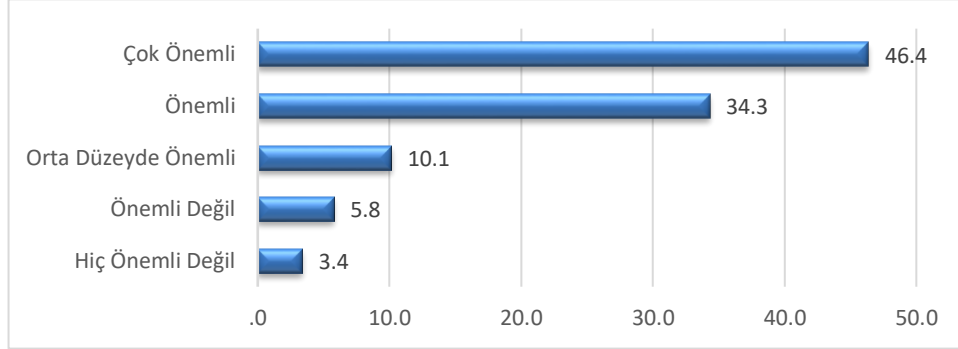
Eğitim gelişmişlik endeksleri sonuçlarına baktığımız zaman diğer kriterlerde olduğu gibi Belçika, Finlandiya, Hollanda, Güney Kore ve İsviçre gibi ülkeler ve Singapur yer almaktadır. Bu durum da gelişmiş eğitim sistemi ve nitelikli eleman istihdamı konusunda alternatif sunabilecek ülkelerin yabancı yatırımcılar için aranan kriterlerden biri olduğunu göstermektedir. Bu ülkelerin hemen hepsinin ortak özellikleri gelişmiş ülkeler olmaları ve yatırımı etkileyen diğer kriterlerde de üst sırada yer alan ülkeler olmasıdır. Bu nedenle aslında eğitim seviyesinin gelişmişlik seviyesi ile, gelişmişlik seviyesinin doğrudan yabancı yatırımla ilgisi olduğu için eğitim ile yabancı yatırım arasında doğrudan ilişki olduğu söylenebilir.

Ülkelerin yolsuzluk notları da yabancı yatırımcılar için kriterler arasındadır. Ancak yolsuzluk kriteri yatırımlara etkisi açısından teorideki en tartışmalı konulardan biridir. Teoride bu konudaki görüşler, yolsuzluk algısı olan ülkeler yatırımcılar için işlerinin daha kolay halledileceğı düşüncesiyle daha cazip olabileceğı görüşünü savunanlar ve yolsuzluğun gelişmemişlik göstergesi olduğu ve yolsuzluğun güven ve şeffaflık noktasında problem oluşturacak unsurlardan olduğu gerekçesiyle yabancı yatırımcıların bu tür risklerden uzak duracağı ve tercih etmeme nedeni olduğunu savunan görüşler olmak üzere ikiye bölünmüştür.

Bu durumda, yatırımcıların niteliğine göre tercih sebepleri farklılık gösterebilecektir. Bürokratik iş ve işlemlerini hızlı ve kolay yöntemlerle halletmek isteyen ancak şeffaflık ve güven kriterini ikinci planda tutan yatırımcılar için yolsuzluk algısı olan ülkeler tercih sebebi olabileceken, hukuk, eşitlik, adalet, şeffaflık ve güven gibi kriterlere önem veren yatırımcılar yolsuzluk algısı düşük olan ülkeleri tercih edeceklerdir.

Yapılan alan araştırmasında katılımcıların yaklaşık %80'i yolsuzluk algısının yatırım kararlarının belirlenmesinde önemli yada çok önemli olduğunu belirtmiştir.

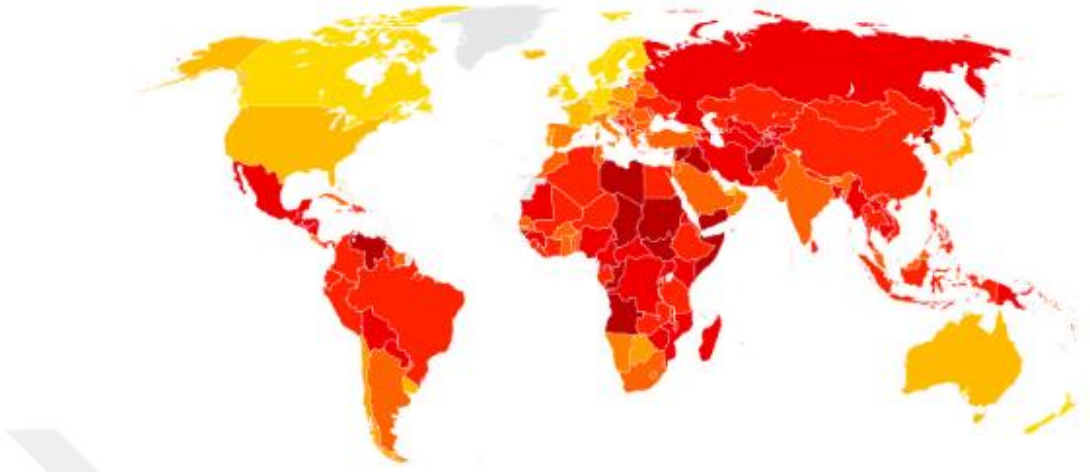
Grafik 29: Yolsuzluk Algısının Yatırım Kararlarına Etkisi

Bizce de yolsuzluk algısı yüksek olan ülkeler her ne kadar bürokratik iş ve işlemlerin halledilmesi konusunda zaman kazanılmasını sağlayacak olsa da tercih sebebi olmamalıdır. Ülkeler kurumsal yapılarını geliştirerek çalışmanın ilerleyen bölümlerinde de değineceğimiz gibi iş yapma kurma kolaylığını geliştirerek işlemleri hızlandırmayı ve kolaylaştırma yolunu tercih etmelidir. Önceki bölümler de belirttiğimiz gibi kurumsallaşma ve bürokratik yapının geliştirilmesi yabancı yatırımcılar için önemli kriterlerdendir. Yabancı yatırımcının seçtiği hedef ülkenin gelişmişliği kadar gelecek olan yatırımcıların da kaliteli olması ve geldikleri ülkelere gelişme adına değerler katacak olması önemli bir unsurdur. Bu nedenle kurumlarda yozlaşma seviyesini artıracak olan yabancı yatırımcı uzun dönemde ülkelere mali katkıların yanında manevi değerler yönünden zarar verebilecektir.

Ülkelerin yolsuzluk değerlendirmesinde, her ülkeye, en az 3 kurumun yaptığı araştırmaların bulgularına göre 2017 Yolsuzluk Algı Endeksi hazırlanmıştır. Bu endeks sivil toplum örgütlerinin, uzmanların ve iş dünyasının yolsuzluğa dair algılarını yansıtmaktadır. 0 puan en yüksek yolsuzluk algısını ve 100 puan ise en düşük yolsuzluk algısını ifade etmektedir.

Grafik 30: 2018 Yolsuzluk Algı Endeksi Haritası

Kaynak: <https://www.transparency.org/cpi2018> (Çevrimiçi 01.07.2019)

En az yolsuzluk olan ülkeler; Yeni Zelanda , Danimarka ve İsveç'tir. En çok yolsuzluk olan ülkeler; Suriye, Güney Sudan ve Somali'dir. 2012-2018 yılları arasında en çok puan kaybeden ülkeler; Saint Lucia, Bahreyn, Suriye, Türkiye ve Macaristan oldu.

Türkiye'nin yolsuzluk sıralamasındaki yeri, 2013 yılından beri hızlı bir biçimde gerilemektedir. 2017 yılında bir puanlık düşüşle 40 puan alan Türkiye, 6 basamak gerileyerek 81'inci sıraya gerilemiştir. 2018 yılında 41 puanla 78.sırada yer almıştır. Türkiye, Avrupa Birliği ülkeleri ile kıyaslandığında en son sırada yer alan Bulgaristan'dan daha kötü sırada yer almıştır. G20 ülkeleri arasında ise Türkiye Hindistan ile birlikte 12'inci sıradadır. 35 OECD üyesi devlet arasında ise Türkiye sondan ikinci sıradadır.

Son yıllarda Türkiye'de azalan yabancı sermaye girişinin sebeplerinden birini de yolsuzluk algısı listesindeki konumu ile açıklayabilecek olmanın yanı sıra mevcut sermaye girişlerinin kalitesini de bu bağlamda değerlendirmekte de fayda olacaktır.

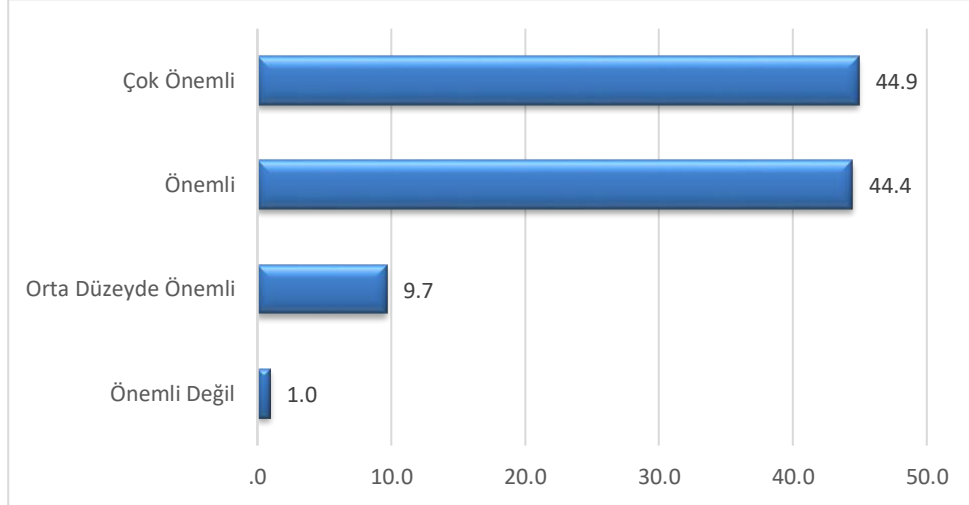
Yolsuzluk algısı tablosunda zirvedeki 3 ülkeden ikisinin diğer tüm kriterlerde gelişmişliğin zirvesinde yer alan Yeni Zelanda ve Finlandiya'nın yer alması da

gelişmişlik kriterinin tüm alanlarda birbirini tetiklediğinin göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Başka bir ülkede yatırım yapacak sermaye sahiplerinin hedef ülke için değerlendirmeler yaparken en çok dikkate alınan hususlardan biri İş yapma /İş kurma Endeksi verileridir. Bu endekse göre bir ülkede faaliyete girişilmesinin tüm aşamalarına ilişkin uluslararası değerlendirmeler yapılır ve karşılaşılabilecek süreçle ilişkin istatistiki veriler sunulur. Bu verilerin detaylı olarak incelenmesi çalışmanın önceki bölümlerinde yapılmıştır. Bu kriterlerden yabancı yatırımcılar için en değerli olanları; işe başlama süreleri, krediler, hissedarların korunması, dış ticaret, vergi ödeme, sözleşmenin icrası ve firma tasfiyesine ilişkin olanlardır. Yabancı yatırımcılar muhtemelen ilk kez işlem yapacağı ve detaylı bilgiye sahip olmadığı süreçlere ilişkin hedef ülkede ne tür işlem yoğunluğu ile karşılaşacağını ve işlemlerini muhtemelen ne kadar sürede tamamlayabileceğine ilişkin veriler elde edebilecektir.

Yapılan alan araştırmasında katılımcıların yaklaşık %90 İş kurma/İş Yapma Endeksi verilerinin yatırım kararlarının belirlenmesinde önemli ya da çok önemli kriterlerden biri olduğunu belirtmiştir.

Grafik 31: İş Kurma/İş Yapma Kolaylığının Yatırım Kararlarına Etkisi

İş Ortamı Raporunda veri; idari yükümlülükler, yerel kanun ve düzenlemelerin detaylı olarak değerlendirilmesi ile oluşturulmaktadır. Veri 190 ülkeyi kapsar. Uzmanların anket cevapları, yazışmalar, konferans aramaları ve ziyaretler ile veri toplanmaktadır. Rapordaki bilgiler 4 kaynağa dayanır; kanunlar ve düzenlemeler, İş Ortamı Rapor anketi katılımcıları, hükümetler ve Dünya Bankası personeli.

Türkiye açısından kriterlerin değerlendirmesinde 190 ülke kapsamında yapılan sıralamada 2015 ve 2016 yıllarında 55'inci sırada yer alan Türkiye 2017 yılında 69'uncu sıraya gerilemiştir. 2018 ve 2019 yılında ilerleme kaydetmiş ve 2019'da 43.sıraya yükselmiştir

2019 Raporu'nda Türkiye işe başlama konusunda gelişme kaydetmiş ve 43.sıraya ilerlemiştir. İşe başlama ile ilgili en başarılı 5 ülke Yeni Zelanda, Singapur, Danimarka, Hong Kong ve Kore'dir. Bu ülkelerden Singapur, Hong Kong ve Kore en çok yabancı yatırım çeken ülkelerdendir. Ancak bu veriler doğrudan yabancı sermaye yatırımı ile iş yapma/iş kurma kolaylığı arasından doğrudan bir ilişki olduğunu göstermez. Önceki bölümlerde de belirttiğimiz gibi hiçbir faktör tek başına ülkeye yabancı yatırımcı çekmek için yeterli bir kriter olmadığı gibi hiçbir faktör de ülkeden yabancı yatırımın çıkması veya yabancı yatırımcının ülkeye girişini vazgeçirmek için yeterli olmayacaktır. Yabancı yatırımcılar kriterlerin hepsini bütün olarak değerlendirecektir. Örneğin yabancı yatırımcılar için İş Yapma/İş Kurma Endeksi önemli bir veri olmasına rağmen aşağıdaki tablo UDY ile İş Yapma/İş Kurma kolaylığı endeksi arasında doğrudan bir ilişki olmadığını göstermektedir.

Tablo 60: UDY – İş Yapma/İş Kurma Kolaylığı Kıyaslaması

ÜLKELER	UDY GİRİŞİ 2018	İŞ YAPMA KOLAYLIĞI 2018
ABD	1	8
Çin	2	46
Hong Kong	3	4
Singapur	4	2
Hollanda	5	36
Birleşik Krallık	6	9
Brezilya	7	109
Avustralya	8	18
İspanya	9	30
Hindistan	10	77
Kanada	11	22
Fransa	12	32
Meksika	13	54
Almanya	14	24
İtalya	15	51
Endonezya	16	73
İsrail	17	49
Vietnam	18	69
Kore	19	5
Rusya	20	31
Türkiye	21	43

Kaynak: <https://www.yased.org.tr/ReportFiles/2018/unctad-dunya-yatirim-raporu-sunumu-2018-yased.pdf> (Çevrimiçi 01.07.2019)

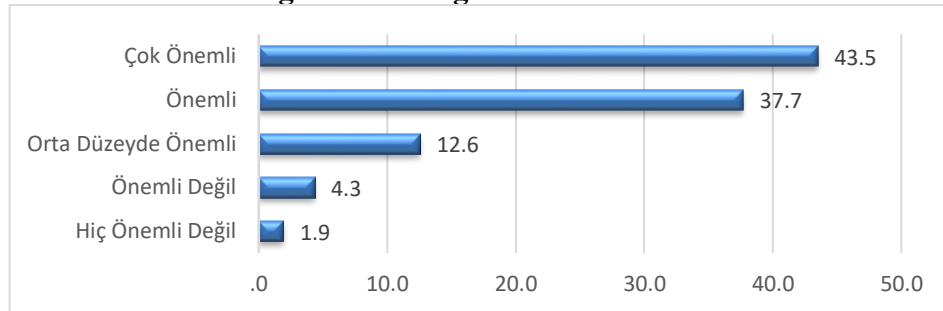
4.4. SOSYAL ETKENLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Hedef ülke için yatırım planlaması yaparken coğrafi yakınlık ve tarihsel bağlar ikincil ve kısmen duygusal kriter olarak nitelendirilebilir. Ulaşım ve altyapının gelişmişliğinin sektörel tercihlere göre öncelik sırası değişebilir ancak ülkelerin uluslararası uyum ve işbirliği tüm yatırımcıların önem vereceği kriterlerdendir.

Coğrafi yakınlık ve tarihsel bağlar gibi kriterler diğer kriterlerin eşdeğer nitelikte olduğu aşamada ekstra bir kriter olarak değerlendirilebilir. Özellikle günümüz şartlarında gelişen teknolojik imkanlar ile hedef ülke ile ana ülke dünyanın iki ucunda yer alabilmektedir. Ancak daha önce de belirttiğimiz gibi teknik, sektörel veya ekonomik gerekçelerle coğrafi yakınlık yatırımcılar için tercih nedeni olabilecektir.

Yaptığımız alan araştırmasında katılımcıların yaklaşık %80'i coğrafi yakınlık önemli ya da çok önemli kriter olarak değerlendirmiştir.

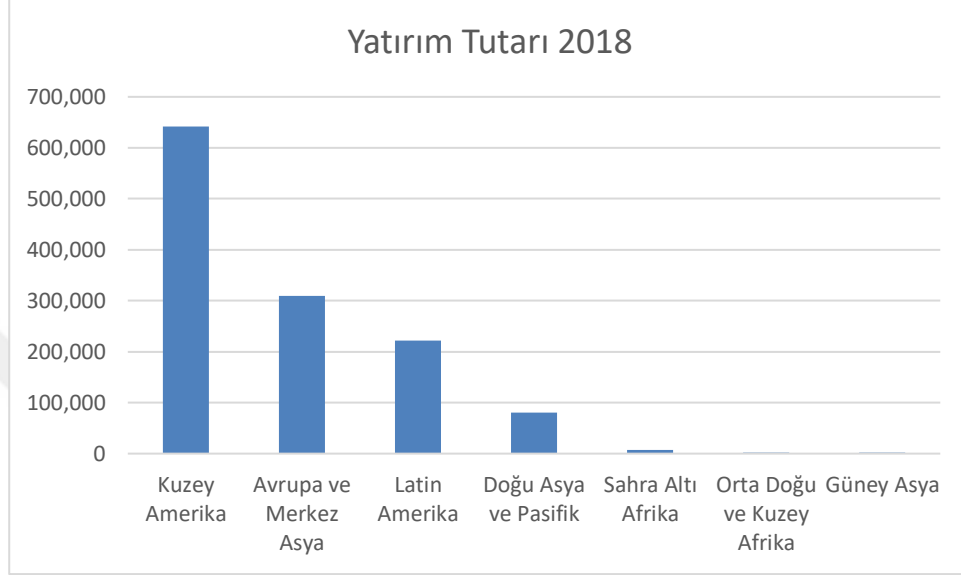
Grafik 32: Coğrafi Yakınlığın Yatırım Kararlarına Etkisi

Örneğin, 2018 itibarıyla Türkiye'ye en fazla UDY sağlayan ülkeler; Hollanda, Azerbaycan ve İtalya'dır. Aynı dönemde UDY girişleri bölgesel açıdan; Avrupa ülkelerinin girişlerin % 67'nün kaynağı olduğu görülürken, Asya ülkelerinin %23, Okyanusya'nın %6, Amerika'nın %3 ve Afrika'nın %1 payları bulunmaktadır. Bu veriler değerlendirildiğinde Coğrafi yakınlık kriteri önemli bir veriymiş gibi değerlendirilebilir ancak Türkiye'nin stratejik konumu ve diğer kriterler

değerlendirildiğinde coğrafi yakınlığın ilk etkenlerden olmadığı görülebilecektir. Teoride bu duruma en güzel örnek Kanada ABD ilişkisi gösterilebilir.

Grafik 33: Kanada'ya UDY Girişleri 2018

Kaynak: <https://cidpnsi.ca/canadian-foreign-direct-investment-abroad-2/> (Çevrimiçi 01.07.2019)

Yukarıdaki grafikte görüleceği üzere, Kanada'ya 2017 yılında yapılan doğrudan yabancı yatırımların yaklaşık %80 i ABD kaynaklıdır. Bu durum coğrafi yakınlık kriterini açıklayan en iyi örnek olabilir.

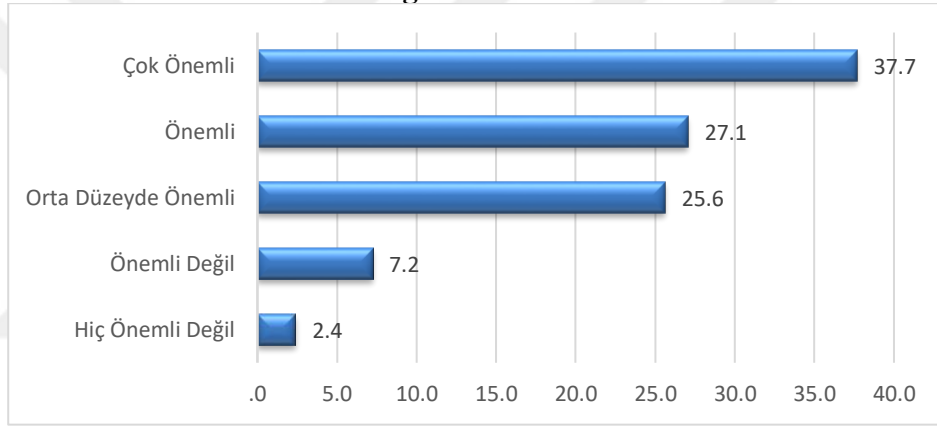
Bir diğer ikincil kriter ülkeler arası tarihsel bağlardır. Ülkeler tarihsel bağlar, kültürel değerler ve siyasi ideolojik birliktelikler gibi sebeplerle yatırımlarını belirli ülkelere kanallı edebilmektedirler. Bu tür yatırımlar özellikle kamusal yatırım türlerinde olmaktadır. Özellikle Osmanlı kökeninden gelen Balkan ve Orta Asya ülkelerinde ve Ortadoğu ülkelerinde bu türden yatırımlar görülmektedir.

Örneğin, Ortak bir tarihsel ve kültürel geçmişe sahip olduğumuz Bulgaristan, firmalarımızın yatırım yaptığı Avrupa ülkeleri arasında üst sıralarda yer almaktadır. Türkiye'nin Avrupa ile yaptığı karayolu büyük kısmını Bulgaristan üzerinden gerçekleşmesi, Avrupa Birliği üyesi olması gibi gelişmeler sonucu şirketlerimiz için Bulgaristan yatırım yapmaya cazip duruma gelmiştir.

Bir diğerk örnek, Türkiye'ye gelen uluslararası yatırımların 2018 yılı dağılımına bakıldığında yaklaşık %7,9'lük kısmı kendisini "kardeş ülke" olarak tanımlayan Azerbaycan'dan gelmesi, iki ülkenin tarihsel kökenden gelen birlikteliği ve iyi ilişkiler içinde olan hükümetlerin birlikteliği ile açıklanabilir.

Yapılan alan araştırmasında katılımcıların yaklaşık %65'i tarihsel bağların yatırım kararlarında önemli veya çok önemli olduğunu belirtmiştir.

Grafik 34: Tarihsel Bağların Yatırım Kararlarına Etkisi

Bu oran Tarihsel bağıllık kriterinin tüm kriterler arasında en az etkili kriter olduğunu göstermektedir.

Coğrafi kriterlerden bir diğeri de doğal kaynakların varlığı ve alt yapının gelişmişlik derecesidir. Doğal kaynak kriterinin önem derecesi sektörel bazda değişiklik gösterecektir. Bu gibi yatırımlara örnek daha çok Ortadoğu bölgesinde petrol ve doğal gaz, Afrika bölgesinde değerli taşlar ve madenlere yönelik yatırımlar verilebilir.

Alt yapı gelişmişliği de sektörel olduğu kadar tüm sektörler için de önem derecesi yüksek kriterlerdendir. Yabancı yatırımcı hedef ülkede gerekli olan, ihtiyaç duyulacak olan tüm kriterlerin var olmasını beklemektedir. Bu kriterlerden alt yapı

kriteri özellikle gelişmiş ülkelerde bulunmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde de yabancı sermaye girişi ile doğru orantılı olarak gelişim göstermektedir.

Bu veriyi analiz edebilmek için alt yapı analizlerinin de yapıldığı küresel yenilikçilik endeksi ile kıyaslama yapılabilir. Bu gösterge temel olarak üç göstergeden oluşuyor. Bunlar inovasyon verimlilik oranı, inovasyon girdi endeksleri ile inovasyon çıktı endeksleri. Alt endeksler kendi içerisinde farklı performans göstergeleri kapsamında hesaplanarak ülkelerin sıralaması ortaya çıkarılmaktadır. Girdi alt endeksleri Kurumlar, İnsan Kaynakları ve Araştırma, Pazar ve İş Gelişmişliği, Altyapı ile Çıktı endeksleri, Bilgi ve Teknoloji ile Yaratıcı Çıktılardan oluşmaktadır. Alt endeksler de kendi içerisinde farklı performans alt endekslerine ayrılarak hesaplamalar yapılmaktadır.

Tablo 61: Küresel İnovasyon Endeksi Altyapı Verileri

Küresel İnovasyon Endeksi	Puan	Sırası
Genel	37.40	50
1.İnovasyon Verimlilik Oranı	25	25
2.İnovasyon Girdi Alt Endeksi	42.64	62
<i>Kurumlar</i>	51.01	96
<i>İnsan Kaynağı ve Araştırma</i>	35.76	49
<i>Altyapı</i>	49.33	52
<i>Pazar Gelişmişliği</i>	48.44	55
<i>İş Gelişmişliği</i>	28.67	72

Kaynak : Küresel İnovasyon Endeksi 2018
<https://www.globalinnovationindex.org/gii-2018-report> (Çevrimiçi 01.07.2019)

Yukarıdaki tabloda Türkiye'nin 2018 endeks notları ve sıralamadaki yeri gösterilmektedir. Genel Sıralamada 50'nci sırada yer alan Türkiye Altyapı gelişmişlik sıralamasında 52'nci sıradadır. Aşağıdaki tabloda ilk 2016-2018 yılları arasında inovasyon endeksi sıralamasında en başarılı ülkeler yer almaktadır.

Tablo 62: Küresel İnovasyon Endeksi Sıralaması

Sırası/Yılı	2016	2017	2018
1	İsviçre	İsviçre	İsviçre
2	İsveç	İsveç	Hollanda
3	İngiltere	Hollanda	İsveç
4	ABD	ABD	İngiltere
5	Finlandiya	İngiltere	Singapur
6	Singapur	Danimarka	ABD
7	İrlanda	Singapur	Finlandiya
8	Danimarka	Finlandiya	Danimarka
9	Hollanda	Almanya	Almanya
10	Almanya	İrlanda	İrlanda

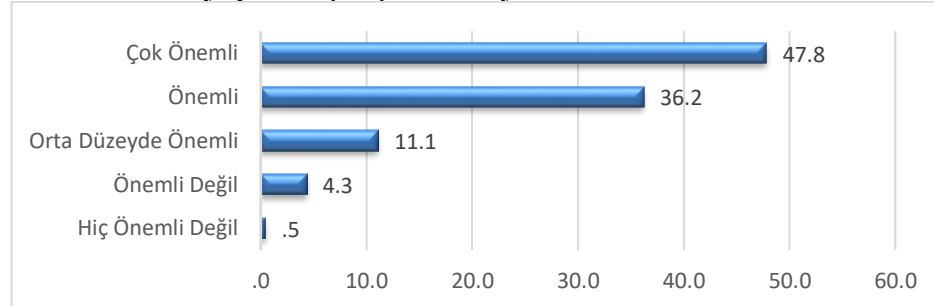
Kaynak : Küresel İnovasyon Endeksi 2018

<https://www.globalinnovationindex.org/gii-2018-report> (Çevrimiçi 01.07.2019)

Yukarıdaki tablodan görüleceği üzere, gelişmiş ülkelerde insan kaynağı, Pazar gücü ve altyapı gelişmişliğinin ileri düzeyde olduğu görülmektedir. Doğal olarak tabloya bakıldığında bu ülkelerin uluslararası yatırım girişi ile doğrudan ilişki içinde olduğu söylenebilir.

Yapılan alan araştırmasında da katılımcıların %84'ü altyapı gelişmişlik düzeyinin yatırım kararlarının belirlenmesinde önemli ya da çok önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Grafik 35: Altyapı Gelişmişlik Düzeyinin Yatırım Kararlarına Etkisi

Bu kapsamda değerlendireceğimiz son kriter ise ülkelerin uluslararası uyum ve işbirliği düzeyidir. Bu kapsama ülkelerin diğer ülkelerle siyasi ve kültürel ilişkilerini, uluslararası ilişki düzeylerini, dışa açıklık derecelerini ve uluslararası örgütlere üyelik ve uluslararası organizasyonlara katılım düzeyleri değerlendirmeye alınabilir. Bu tür yapılar, ulusal düzeyde örgütlenen dernek ve diğer örgütlenme yapılarına benzetilebilir. Tüm üyeler birbirlerinin çıkarları için hareket ettikleri zaman tüm üyeler bundan fayda sağlayacaktır ve bütün üyeler organizasyonun büyümesi ve güçlenmesi için çaba gösterecek ve önceliği üyeler arasındaki ticari ilişkilerin gelişmesine verecektir.

Bu gibi yapılarla günümüzde sıklıkla karşılaşılmaktadır. En meşhurları Dünya Ticaret Örgütü, G20, APEC, NAFTA, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği olan bu tür örgütler ticari ilişkileri kendi içinde geliştirmeye ve üyelerin gelişmişlik düzeyini artırmaya öncelik vermektedir.

Tablo 63: Mega Grupların UDY'den Aldıkları Paylar

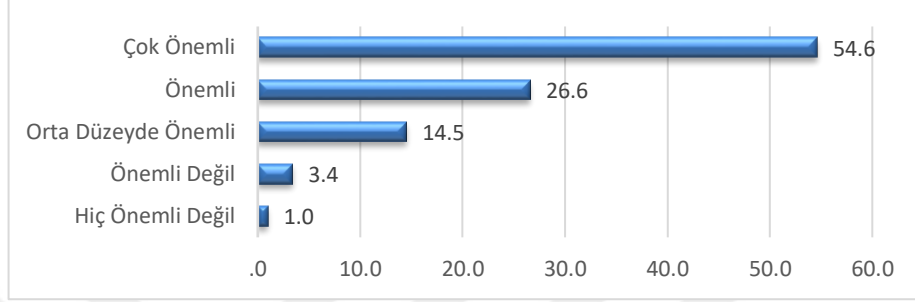
MEGA GRUP	2018 UDY AKIŞLARI (MİLYAR DOLAR)	UDY DÜNYADAKİ PAYI	DÜNYA GSYİH PAYI
G20	871	67%	78%
APEC	839	65%	60%
NAFTA	323	28%	28%
BRICS	261	20%	24%
Commonwealth	333	26%	14%
ACP	39	3%	2%

Kaynak: https://www.yased.org.tr/ReportFiles/2019/wir2019_en.pdf
(Çevrimiçi 01.07.2019)

2018 yılında, G20 ve APEC global UDY akışlarına yön veren ülkelerdendir. Sadece bu organizasyonlara üye ülkelerin Uluslararası yatırımların yaklaşık %67'sini kapsadığı, bu tür yapılara mensup ülkelerin yabancı yatırımcılar için öncelikli tercih olduğu söylenebilir.

Yapılan alan araştırmasında katılımcıların yaklaşık %81'i uluslararası uyum ve işbirliğinin yatırımcıların kararlarını belirlemede önemli yada çok önemli kriterlerden olduğunu belirtmişlerdir.

Grafik 36: Uluslararası Uyum ve İşbirliğinin Yatırım Kararlarına Etkisi

4.5. VERGİSEL ETKENLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Vergi tüm ticari faaliyetlere etki eden ender unsurlardandır. Vergi ile ilgili tüm gider ve maliyetler şirketlerin karına doğrudan etki eder. Ayrıca vergisel sorumluluklar ve yükümlülükler de şirketlerin itibari değerine etki eden unsurlardır. Bu sebeple en basit bir ticari faaliyete bile girilirken vergi ile ilgili maliyetler, sorumluluklar ve yükümlülükler ilk değerlendirilen hususlardandır.

Ülkeler arasındaki vergi oranları, vergi yapısı ve vergi bürokrasisi ile ilgili farklılıklar yatırımcılar için iş yoğunluğu ve maliyetler ile ilgili farklılıklar oluşturmaktadır. Bu nedenle vergi ile ilgili unsurlar yatırımcılar için maliyet-karlılık analizini doğrudan etki edecektir.

Bu kapsamda gelişen küreselleşme olgusu, sermayenin mobilitesi ve bilgiye erişimin kolaylaşması ile birlikte ortaya gelen vergi rekabeti ile gelişmekte olan ülkeler yabancı yatırımcıları çekmek maksadıyla vergisel avantajlar sunma yarışına girmişlerdir.

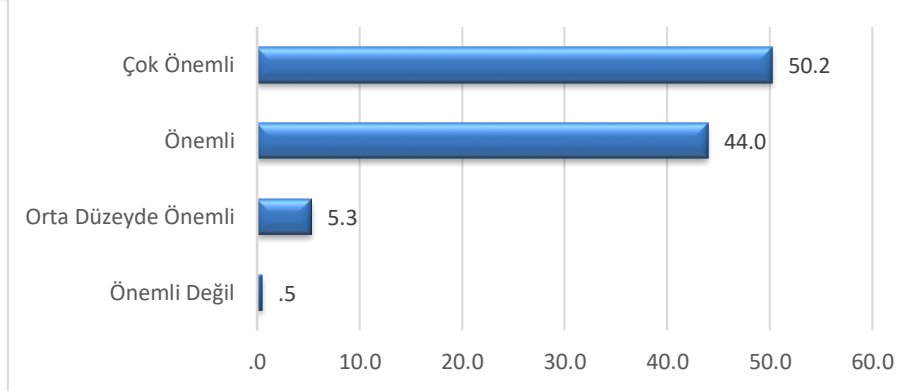
Bu gelişmeler özellikle sermaye üzerinden elde edilen gelirlerin vergi oranlarının düşürülmesi, vergi bürokrasinin azaltılması, vergi yönetimine ilişkin yeniden

yapılandırmalar ve vergisel işlemler için harcanan zaman ve işlem sayılarının azaltılmasına yönelik reform hareketleri içermektedir.

Ancak çalışmanın önceki bölümlerinde diğer kriterler için belirttiğimiz gibi, tek başına vergisel konularda sunulacak vergisel avantaj ve teşvikler yabancı yatırımcıların kararlarının belirlenmesinde yeterli olmayacaktır. Bunun da en güzel örneği “vergi cenneti” olarak anılan vergi oranlarının sıfır olduğu ülkelere yabancı sermaye giriş sıralamasında üst sıralarda kendilerine yer bulamaması ile açıklanabilir.

Vergi ile ilgili önemli kriterlerden biri vergi oranları ile ilgili değişime ilişkindir. Genel görüş vergi oranlarının düşürülmesi yabancı yatırımcı için olumlu olduğudur. Yapılan alana araştırmasında katılımcıların yaklaşık %95’i hedef ülkenin vergi yapısı ve vergi oranlarına ilişkin kriterlerin önemli ya da çok önemli olduğu yönünde görüş beyan etmiştir.

Grafik 37: Vergi Yapısı ve Vergi Oranlarının Yatırım Kararlarına Etkisi

Ancak, tek başına vergi yapısı ve düşük vergi oranları yabancı yatırımcı için yeterli düzeyde cazibe sunmayacaktır.

Tablo 64: OECD Ülkelerinde Kurumlar Vergisi Oranlar

Sıra	Ülke	Oran	Sıra	Ülke	Oran
1	Macaristan	9,00%	19	Avusturya	25,00%
2	İrlanda	12,50%	20	Hollanda	25,00%
3	Birleşik Krallık	19,00%	21	Şili	25,00%
4	Çek Cum.	19,00%	22	Amerika	25,84%
5	Polonya	19,00%	23	Lüksemburg	26,01%
6	Slovenya	19,00%	24	Kanada	26,80%
7	Finlandiya	20,00%	25	Kore	27,50%
8	Estonya	20,00%	26	İtalya	27,81%
9	İzlanda	20,00%	27	Yeni Zelanda	28,00%
10	Slovakya	21,00%	28	Yunanistan	29,00%
11	İsviçre	21,15%	29	Belçika	29,58%
12	Danimarka	22,00%	30	Japonya	29,74%
13	İsveç	22,00%	31	Almanya	29,89%
14	Türkiye	22,00%	32	Avustralya	30,00%
15	Norveç	23,00%	33	Meksika	30,00%
16	İsrail	23,00%	34	Portekiz	31,50%
17	Ortalama	24,05%	35	Fransa	34,43%
18	İspanya	25,00%			

Kaynak: http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=TABLE_II1 (15.01.2019)

Sadece son sırada yer alan ABD ve Fransa'nın 2018(ABD 1'inci, Fransa 12'nci sıradadır) doğrudan yabancı yatırım girişleri bile vergi oranlarının yabancı yatırım girişlerini doğrudan etkileyemeyeceğinin en önemli kanıtıdır.

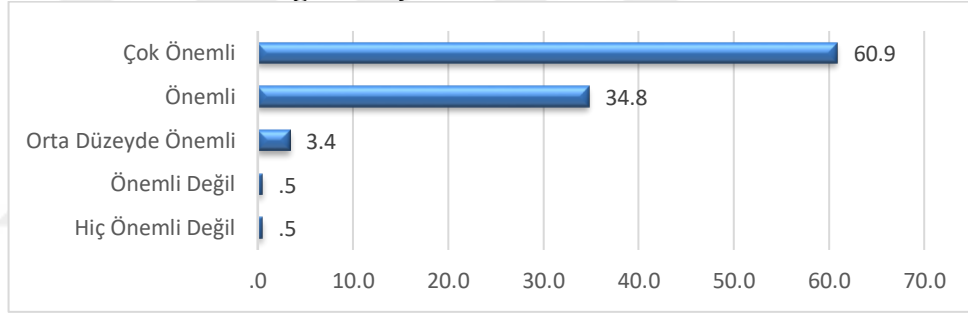
Ancak, diğer kriterleri ile gelişmiş ülke statüsünde olan ve yatırımcılara vergisel olarak ekstra avantajlar sunan vergi oranları OECD ortalaması düzeyinde olan Finlandiya, İsveç ya da Danimarka gibi ülkeler bu ekstra hamleleri ile yabancı yatırımcının tercihlerini değiştirebileceği görüşündeyiz.

Yatırımcıların kararlarına etki edebilecek bir diğer unsur vergi teşvikleridir. Vergi teşviklerinin kapsamı vergi oranlarına göre daha geniş

olabilmektedir. Bu noktada özellikle yabancı yatırımcılar için sunulabilecek, vergi muafiyet ve istisnaları, gümrük muafiyetleri, KDV ve ÖTV gibi dolaylı vergiler için ekstra avantajlar, çalıştırılan personeller için ödenecek gelir stopaj vergileri ve sigorta primi ödemelerine ilişkin özel düzenlemeler ve de özellikle elde edilen karların ana ülkeye aktarılmasına yönelik vergi muafiyetleri gibi unsurlar yatırımcıların tercihlerini etkileyebilecek önemli maliyet unsurlarıdır.

Yapılan alan araştırmasında katılımcıların yaklaşık %96'sı vergisel teşviklerin yatırım kararlarının belirlenmesinde önemli ya da çok önemli unsurlardan biri olduğunu belirtmişlerdir.

Grafik 38: Vergisel Teşviklerin Yatırım Kararlarına Etkisi

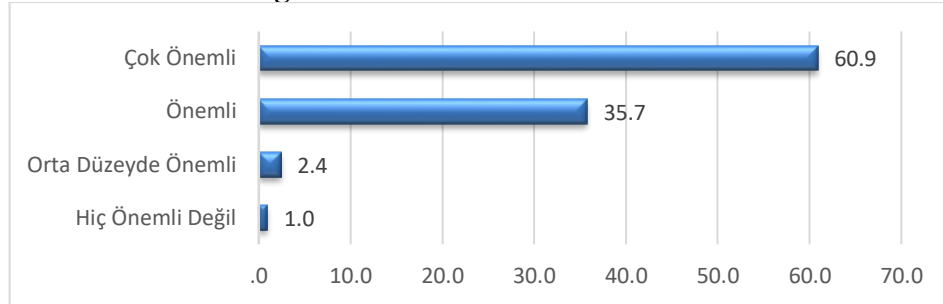
Bu oran yapılan araştırmada önem düzeyi en yüksek olarak belirtilen kriterlerden birinin vergisel teşvikler olduğunu göstermektedir. Ancak yukarıda bahsettiğimiz teşvikler uygulanması halinde hedef ülkenin yabancı yatırım çekmek için çok yüksek tutarda kamu gelirinden vazgeçmesine neden olacak ve ülke yerleşikleri ile farklı uygulama olmasından dolayı hükümetlere ağır eleştirilere neden olabilecektir. Aynı teşviklerin ülke yerleşiklerine verilmesi durumunda ülke yönetimlerinin en büyük gelir kaynağı olan vergi gelirlerinin ciddi miktarlarda azalmasına neden olacaktır. Bu yüzden olsa gerek, bu kapsamda vergisel avantaj sunan ülkelere pek rastlanmamaktadır.

Bir diğer önemli kriter hedef ülkede karşılaşılan vergi bürokrasisidir. Daha önceki bölümlerde de bahsettiğimiz gibi vergisel yükümlülükler için harcanan zaman, idarenin mükelleflere bakış açısı, idari uyumsuzlukların

çözüm süreci, yükümlülüklerin yerine getirilmesi için kullanılan teknoloji ve sunulan kolaylıklar gibi unsurlar vergi bürokrasisi ile ilgili karşılaşılan sorunlardır. Bu gibi sorunlar çalışmanın önceki bölümlerinde de bahsettiğimiz hedef ülkede iş kurma/iş yapma kolaylığının hesaplanması için de kullanılan kriterlerdendir. Yabancı yatırımcılar tercih edecekleri ülkede sorunlu ve fazla bürokratik süreç gerektiren durumlarla karşılaşmak istemeyeceklerdir. Aslında bu durum biraz da hedef ülkenin mevcut durumu ile de ilgilidir. Şöyle ki, ana ülke için hedef ülke bir avantaj, yeni bir pazar imkanı ve yatırımları kazanca dönüştürme şansı sunuyorsa bu tip bürokratik engeller görmezden gelinebilir. Ancak, ana ülke yapacağı yatırım hedef ülke için ana ülkenin sağladığı avantajdan fazlasını sağlıyorsa doğal olarak ana ülke bu takım bürokratik engellerle karşılaşmamak ve işlemlerini daha hızlı halledebilmek için kolaylıklar sunulmasını bekleyecektir.

Yapılan alan araştırmasında katılımcıların yaklaşık %97'si vergi bürokrasisi ile ilgili sürecin yapacakları yatırımları belirlemede önemli veya çok önemli kriterlerden biri olduğunu belirtmişlerdir.

Grafik 39: Vergi Bürokrasisinin Yatırım Kararlarına Etkisi

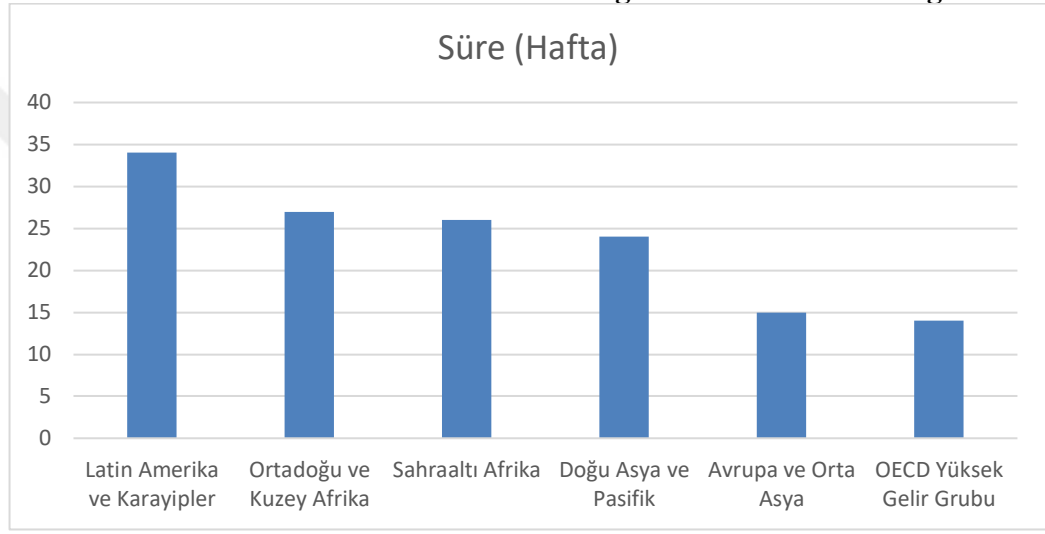
Bu grafiğe göre katılımcılar için önem düzeyi en yüksek kriterin karşılaşılabilecek vergi bürokrasisi ile ilgili sorunlar olduğunu göstermektedir.

Vergi bürokrasisi ile ilgili kriter alınabilecek uluslararası istatistiklerden biri de Doing Business(İş Yapma/Kurma) raporunda yer alan vergi ile ilgili bölümdür. Bu rapora göre, Vergi ödeme göstergesi, bir firmanın,

bir yılda ödeyeceği vergi ve zorunlu katkıları, aynı vergi denetimleri, vergi iadesi ve itirazını kapsayan süreçleri de değerlendirmektedir.

Vergi iadesi olan 93 ekonomiden 68'inde, KDV iadesinin belirli bir sürede yapılmasını zorunlu kılan şekildedir. Ancak, uygulamada 29 ekonomi bu sürelerle uymaktadır.

Grafik 40: KDV İade Sürelerinin Bölgeler Arasında Farklılığı

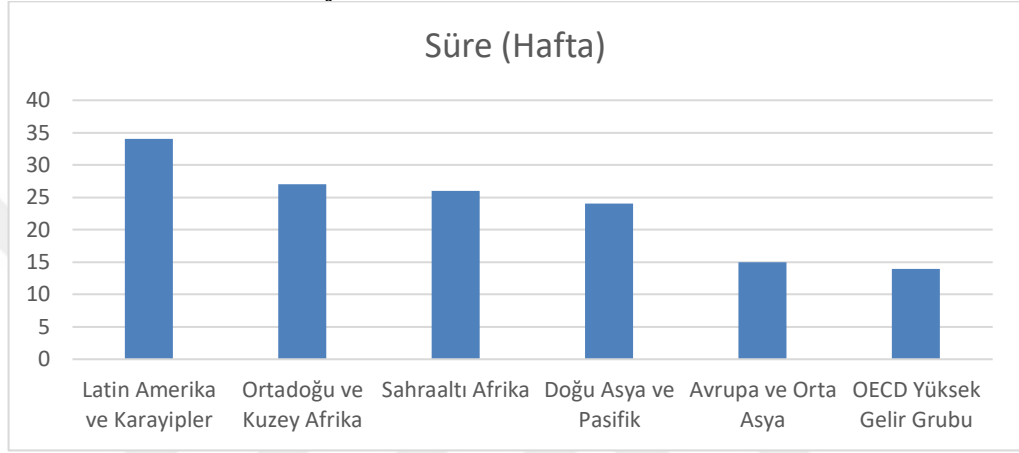
Kaynak:http://risk.ticaret.gov.tr/data/52c2b9c5487c8e312c01317f/DB2017_Ocak%202017.pdf (Çevrimiçi 01.07.2019)

Avusturya'da KDV iadesinde süre 1 hafta almaktadır. KDV iadesi elektronik olarak yapılmaktadır. Estonya'da KDV iadesi ortalama 1,7 hafta olmaktadır Yüksek gelir grubunun dışında kalan ekonomilere bu süreç daha güçtür. Latin Amerika ve Karayipler'de KDV iadesi ortalama 35 haftadır. Orta Doğu ve Afrika'da süreç ortalama 29 haftada gerçekleşmektedir.

Düzeltilme beyannamelerine ilişkin kriterlerde ise, kurumlar vergisinde mükellefin hatalı beyan sonrası düzeltilme beyannamesi vermeleri ve farkın derhal ödemesi mümkündür. Bu, mükellefin ortalama 6 saatini almaktadır. 74 ülkede hatalı beyanı bildirim sonrası hata vergi denetimi yapılmaktadır. Devletlerin 38'inde, hata beyannamesi kapsamlı incelemeye sebep olur. Gelir vergisi beyannamesinde yapılan hatanın düzeltilmesi, OECD, Avrupa ve Orta

Asya bölgesindeki ülkelerde basit ve kolaydır. 25 OECD ülkesinde beyan hatası kendiliğinden bir denetim sürecine sebep olmaz. Latin Amerika ve Karayiple’der eksik beyan, vergi denetimi ve karar bekleme sürecine neden olur.

Grafik 41: Eksik Beyanname Verme Durumunda Düzeltme Süreleri

Kaynak:http://risk.ticaret.gov.tr/data/52c2b9c5487c8e312c01317f/DB2017_Ocak%202017.pdf (Çevrimiçi 01.07.2019)

Portekiz ve Estonya’da hata beyanı halinde mükellefin düzeltme beyanı vermesi ve eksik ödemeyi yapması yeterlidir. Düzeltme beyannamesi ve elektronik olarak bunun idareye sunulması bir saat almaktadır. Ödeme elektronik olarak yapılmaktadır. Yeni Zelanda’da gönüllü ifşa formu doldurmak (3 saat) ve eksik ödemeyi yapmak yeterlidir.

Türkiye 2016 ve 2017 Doing Business raporuna göre vergi ödeme kriterinde 139 ülke arasında 88’inci sırada yer almıştır. Bu durum doing business kriterlerine göre belirlenen veriler ışığında Türkiye’de diğer ülkeler ile kıyaslandığında yoğun bir vergi bürokrasisi olduğu anlamına gelmektedir.

Tablo 65: DB Vergi Ödeme Endeksi-UDY Girişleri Karşılaştırması

Doing Business /Vergi Ödeme		UDY Girişi		DB(Vergi)
Ülke	Sıralama	Ülke	Sıralama	Sıralama
Hong Kong	1	ABD	1	38
Katar	2	Çin	2	141
Birleşik Arap Emirlikleri	3	Hong Kong	3	1
İrlanda	4	Singapur	4	7
Bahreyn	5	Hollanda	5	20
Kuveyt	6	Birleşik Krallık	6	24
Singapur	7	Brezilya	7	204
Danimarka	8	Avustralya	8	26
Yeni Zelanda	9	İspanya	9	36
Maritus	10	Hindistan	10	130

Kaynak: Doing Business 2018 ve YASED 2018 Raporlarından derlenmiştir.

Doing Business verilerine göre vergi ödeme kolaylığı endeksi ile uluslararası doğrudan yabancı sermaye girişi alan 10 ülke kıyaslandığında sadece Singapur ve Hong Kong'un iki listede de ilk 10 içinde yer aldığı görülmektedir. UDY sıralamasında ilk 10 da yer alan ülkelerin Doing Business Vergi Ödeme kriteri sıralamasında yerlerine bakıldığında doğru orantı kurulamamaktadır.

Bu veriler değerlendirildiğinde, vergi bürokrasisinin de uluslararası doğrudan yatırım üzerinde doğrudan etkili olmadığı, diğer kriterlerin olumlu olması halinde bu kriterin de değerlendirilecek kriterlerden biri olduğu anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Çalışmamızın önceki bölümlerinden anlaşılacağı üzere özellikle tasarruf eğilimi düşük olması dolayısıyla sermaye birikimi yetersiz ancak potansiyeli olan ve gelişme eğiliminde olan ülkeler ile kar amacı güden ve kendilerine uluslararası alanda yatırım yaparak bu amacını gerçekleştirmek isteyen yatırımcıları bir araya getiren piyasa doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını önemli bir kavram haline getirmiştir.

Yabancı sermaye yatırımlarının önemli bir kavram haline gelmesi ile birlikte, yabancı yatırımcının önemi özellikle sermaye yetersizliği yaşayan ülkeler açısından daha fazla hissedilir hale gelmiştir.

Ancak yabancı yatırımcı için öncelikli amaç kar olmasına karşın, hedef ülke belirlenirken sadece karlılık kriteri yeterli olmamaktadır. Karlılık kriteri dışında çalışmanın önceki bölümlerinde detaylı olarak işlediğimiz ekonomik, siyasi, bürokratik, coğrafi ve vergisel kriterler ana başlığında çok sayıda farklı kriterler sermayenin yönünü belirlemektedir.

Yatırımın yönünü belirleyecek olan kriterlerin hiç biri tek başına yatırımın yönünü belirleyebilecek nitelikte kriterler değildir. Hiçbir yatırımcı sadece karlılık güdüsüyle, coğrafi yakınlık, tarihsel bağlar, hukuki gelişmişlik veya vergisel avantajlar fazla diye bir ülkeye yatırım yapmayacaktır.

Uluslararası alanda hareket eden yaklaşık 2 Trilyon Dolar düzeyinde olan yabancı yatırım miktarının büyük bir kısmı gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında bölüşülmektedir. Gelişmiş ülkelerin yabancı yatırım çekmesinde en önemli etken, bizim de kriter olarak belirlediğimiz bir çok hususta başarılı düzeyde olmalarıdır. Örneğin, gelişmiş ülkelerde ekonomik ve siyasi istikrar mevcuttur, hukuki yapı ve mülkiyet haklarının güvence altına alınması, finansman temini, nitelikli eleman temini ve alt yapı gelişmişliği gibi hususların neredeyse tamamı kolaylıkla sağlanabilmektedir. Bu nedenle öncelikli hedefi karlılık maksimizasyonu yerine güven

ve istikrar arayan yabancı yatırımcılar için, gelişmiş ülkeler asıl hedef ülkeler olmaktadır.

Gelişmekte olan ülkeleri cazip kılan ise biraz risk barındırmakla beraber, ekonomik büyüme düzeyinin yüksekliği, piyasa genişliği, ucuz işgücü temini, muhtemel doğal kaynaklara yakınlık ve vergisel teşvik ve avantajların daha fazla olması dolayısıyla yabancı sermaye için hedef ülke olma özellikleridir.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler özlerinde barındırdıkları farklı özellikler dolayısıyla hedef yabancı yatırımcı portföyü de birbirinden farklı özellikler barındırabilmektedir. Gelişmiş ülkeleri tercih eden yatırımcılar daha uzun vadeli yatırımları hedefleyen yatırımcılardan oluşmaktayken, gelişmekte olan ülkeleri tercih eden yatırımcılar kısa vadede yüksek karlar etmek isteyen ve bu yatırımlar dolayısıyla farklı avantaj ve teşvikler hedefleyen yatırımcılar olabilmektedir.

Bu nedenle her bir yabancı yatırımcı için hedef ülkelerin sunacağı özellik ve avantajlar farklı değerler gösterecektir. Kimi yatırımcılar için ekonomik gelişmişlik en önemli kriter olacakken, kimisi için siyasi istikrar, kimisi için de vergisel avantajlar en önemli kriter olabilecektir.

Çalışmanın önceki bölümünde bahsi geçen kriterlerin her biri yabancı yatırımcı için önemli olan kriterlerdendir. Ancak bu kriterler için genel bir değerlendirme ve sıralama yapmak gerekirse, en önemli kriterin ekonomik kriterler olduğunu söyleyebiliriz. Ekonomik kriterleri ile cazibe unsuru sunamayan hiçbir ülke yabancı yatırımcıya karlılık öngörüsü sunamayacak ve dolayısıyla talep görmeyecektir. Ekonomik kriterlerden sonra hem ekonomiyi hem de diğer kriterlerin gelişim sürecini etkileyen siyasi kriterler yabancı yatırımcı için önem derecesi yüksek olan kriterdir. Siyasi istikrar, hukuki değerler ve mülkiyet güvencesi yabancı yatırımcı için güven ve öngörülebilirlik için olmazsa olmazlardandır. Bu nedenle uzun vadeli planlar yapan yabancı yatırımcılar için siyasi kriterler, ekonomik kriterlerden sonra en önemli kriterler olmaktadır. Bu iki kriterin gelişimiyle doğru orantılı olan, bir nevi gelişmişlik

unsurunun en önemli süreçlerinden biri olan bürokratik kriterler de yatırımcıların kararlarının belirlenmesinde önem derecesi yüksek kriterlerdendir.

Vergisel faktörler ise özü itibarı ile karlılığa etkisi dolayısıyla yatırımcılar nezdinde önemli kriterlerden biri olarak görülse de yatırım tercihlerinin belirlenmesi aşamasında sadece vergisel avantajlar sunan ülkelerin yatırımcıları çok da cezbedtiği söylenemez. Vergi, ülkelerin en önemli gelir kalemi olması nedeniyle ülkelerin bu kapsamda vergi gelirlerinden vazgeçerek sunacakları avantajlar yatırımcıları etkilemek için yeterli olmadığı görülmektedir. Bu nedenledir ki diğer faktörler konusunda avantajlı olan ülkeler vergi oranları yüksek bile olsa yabancı yatırımcılar için cazip olurken, ekonomik, siyasi ve bürokratik kriterler noktasında etin olmayıp vergisel avantaj ve teşvikler sunan ülkeler yabancı yatırımcılar nezdinde pek talep görmemektedir.

Coğrafi kriterler ise yabancı yatırımların yönünü belirleyecek en az önemli kriterlerdendir. Bu kriter genellikle sektörel ve ülkeler arası ikili ilişkilerin ön plana çıktığı yatırım türleri için etkili olan kriterlerdendir. Ya da tüm kriterlerin aynı olduğu ülkeler arasında tercihi etkileyebilecek unsur olarak ön plana çıkabilecek kriterlerdendir.

Türkiye açısından bu göstergeler ile bir analiz yapacak olursak, Türkiye gelişmekte olan ülkeler sınıfında, potansiyel pazar genişliği, iş gücü ve coğrafi avantajı olan vergi rekabetini aktif olarak uygulayan ama ekonomik ve siyasi istikrarı sağlayamayan kurumsal ve bürokratik gelişimini tamamlayamamış, finansal piyasaların gelişmişliği yetersiz, hukuki güvenilirliği olmayan bir ülkedir. Bu özellikleri ile yabancı sermaye için potansiyel ancak yetersiz bir hedef ülkedir.

Uluslararası rekabet endeksi (2018) raporuna göre de Türkiye’de iş/yatırım yapma da karşılaşılabilecek problemlerin en önemlileri; finansa erişim, bürokratik engeller, siyasi istikrarsızlık, vergi oranları ve düzenlemeleri, hükümet istikrarsızlığı ve yolsuzluk olarak sıralanmıştır.

Uluslararası rekabet endeksi verisinden de anlaşılacağı üzere, güncel dönemde de Türkiye'nin en büyük problemi ekonomik, siyasi ve bürokratik unsurlar bağlamında yatırımcıları çeken kriterleri sağlayamamasıdır. 2002-2008 döneminde bu verilerin olumlu olduğu, ekonomik ve siyasi istikrar adına güçlü bir döneme girildiği ve yatırımcılar için öngörülebilir planlamalar yapılabilecek bir dönem olmuştur ve bu dönem Türkiye'nin uluslararası sermayeden aldığı pay istikrarlı bir şekilde yükselmiştir. Bu durum da daha önce de belirttiğimiz gibi Türkiye geliştirmekte olan ülkeler arasında potansiyeli yüksek ama ekonomik ve siyasi sebeplerle yetersiz kalan bir ülke olarak kalmasına sebep olmuştur.

Vergisel avantajlar noktasında da Türkiye vergi rekabetini etkin olarak kullanan ve vergisel avantaj ve teşvikler sunan bir ülkedir. Ancak, bu özelliği yabancı yatırımcıyı etkilemeye yeterli olmamaktadır. Vergisel avantaj ve teşviklerin yani kısaca vergi rekabetinin yabancı yatırımcılar için yeterli olmadığının en güzel örneği Türkiye'nin çalışmanın önceki bölümlerinde yer verdiğimiz doğrudan yabancı yatırım girişlerinin kıyaslanması ile ortaya çıkmaktadır. Bu noktada en güncel veri ülkelerin vergi rekabeti endeksi 2018 sıralaması ve Doğrudan yabancı sermaye 2018 yılı verilerinin kıyaslanması ile doğru analiz yapılabilecektir.

Bu verilere göre Türkiye vergi rekabeti endeksinde en rekabetçi ülkeler arasında 12'nci sırada yer almaktadır. Buna karşın doğrudan yabancı sermaye girişi sıralamasında 26'ncı sırada yer alıp dünya genelinde mevcut yabancı sermayenin %0,76'sını ülkeye çekebilmektedir.

Aynı şekilde ABD vergi rekabeti sıralamasında 24'üncü sırada bulunmasına rağmen doğrudan yabancı sermaye girişinde ilk sırada yer almakta ve küresel yabancı sermayenin yaklaşık %10'unu çekmeyi başarmaktadır. Hatta vergi rekabeti endeksinde son sırada yer alan Fransa 50 Milyar Dolar yabancı sermaye çekerek Türkiye'nin yaklaşık 25 katı kadar sermaye girişi sağlamaktadır.

Tüm bu veriler ve önceki bölümlerde yapılan değerlendirmeler dikkate alındığında vergisel kriterlerin yabancı yatırımcılar için diğer faktörler gibi önemli olduğu ancak yatırım kararlarını etkileyecek nitelikte olmadığı görülmektedir.

Aslında çalışmada bahsi geçen tüm kriterler için aynı değerlendirme yapılabilir. Şöyle ki; hiçbir kriter yatırım kararlarını tek başına etkileyebilecek güçte değildir. Yabancı yatırımcı sadece ekonomik kriterleri ya da siyasi kriterleri değerlendirerek yatırım kararı vermemektedir. Ancak bu kriterler arasında öncelik sıralaması yapılabilir. Bu sıralamayı da önceki bölümlerdeki değerlendirmeler ve tablolarda ülkelerin değişik konu başlıklarına göre sıralamalarına baktığımızda ekonomik gelişmişlik, siyasi ve hukuki güven düzeylerinin gelişmiş olduğu ülkelerin yatırım çeken ülkeler sıralamasında üst sıralarda yer aldığından hareketle ekonomik ve siyasi kriterlerin daha öncelikli olduğu, bunu bürokratik faktörlerin takip ettiği söylenebilir. Vergisel faktörler için de her bir kriter gibi tek başına yüksek önem derecesine sahip olsa da yatırım kararlarının belirlenmesinde ekonomik, siyasi ve bürokratik kriterler kadar önemli olduğunu söylemek zordur. Yapılan alan araştırmasında ve çalışmalarda yatırımcıların öncelikli kriteri; gelişmişlik, ekonomik ve siyasi istikrar ile güven unsurları olduğu görülmüştür. Bu sebeple çalışmanın önceki bölümlerinde de görüleceği üzere yabancı yatırımlardan en fazla pay alan ülkelerin vergilendirme ile ilgili sunduğu avantajlardan çok ekonomik, siyasi ve hukuki güvenilirlik notlarının daha yüksek olduğu görülmüştür.

Türkiye'nin bu çalışma kapsamında yapılan araştırmalar neticesinde her alanda dönemsel olarak değişken ve inişli çıkışlı, istikrarsız bir yapı sergilediği görülmüştür. Çalışma kapsamında değerlendirilen kriterlere göre pozitif veriler verdiği dönemde ülkeye gelen yabancı yatırımların miktarının arttığı görülmüştür. Aksi dönemlerde ise yatırım miktarının azaldığı veya gelen yatırım türlerinin değiştiği görülmüştür. Vergisel anlamda yapılan düzenlemelerin ve verilen teşviklerin arttığı dönemlerde ise bu kapsamda bir artışa neden olduğuna ilişkin net bir değerlendirme yapmak mümkün değildir. Ancak, vergi rekabeti endeksinde üst sıralarda yer alması ancak doğrudan yabancı sermaye çeken ülkeler sıralamasında inişli çıkışlı seyri ve son zamanlarda

sıralamadaki yerinin gerilemesi de vergisel avantaj ve teşviklerin yabancı sermaye yatırımları ile doğrudan bir ilişki kurulamayacağını göstermektedir.

Tüm bunlar ile birlikte son olarak da Türkiye'nin hem coğrafi, hem demografik potansiyelinin olması hem de yatırım ve gelişime duyarlılığı olan bir ülke olması, sermaye birikimi yetersizliği dolayısıyla yabancı yatırımcıya ihtiyacın farkındalığının yüksek olması nedeniyle, yatırımcılar nezdinde zayıf olunan ekonomik, siyasal ve hukuki istikrar yönünün geliştirilmesi ve uluslararası uyum ve entegrasyon sorununun geliştirilmesi ile birlikte mevcut uluslararası sermayeden çok daha fazla pay alma ve daha fazla yatırımcı için hedefülke olma yolunda önemli bir mesafe katedeceği hususu de vurgulanması gereken bir gerçektir.

Bununla birlikte kaynak ülkeleri etkileyerek uluslararası rekabet gücünü artıracak ekonomik hamleler de yapılmalıdır. İlk olarak mevcut ekonomik, demografik ve coğrafi potansiyel kullanılarak üretim ekonomisi modeline geçilmelidir, mevcut Pazar gücü daha aktif kullanılmalı ve dışa bağımlılık azaltılarak kendi kendine yetebilen bir ekonomik güç olunmalıdır. Uluslararası alanda kendini ispatlamış modeller emsal alınarak işgücünün niteliği artırılmalı ve kaliteli, kendisini geliştirmiş kişilerin ülke dışına gitmesinin önüne geçerek yurt içinde kalıp ekonomiye katkı sunmaları sağlanmalıdır.

Teknolojik alanda bilginin evrenselliği ilkesinden faydalanarak gelişmiş ülkelerden esinlenerek bu alanda mevcut olan en üst düzey imkanların imalat, sanayi ve bilgi teknolojileri alanında kullanımı sağlanmalıdır. Hem bu alanda hem de fiziki anlamda altyapının geliştirilmesi için çalışmalar yapılmalıdır.

Yabancı sermayenin büyük nispette yöneldiği uluslararası örgüt ve organizasyonlarla ilişkiler sıkılaştırılmalı ve reklam ve tanıtım faaliyetlerine daha fazla önem verilmelidir. Yine bu alanda yatırımcılara yönelik sosyal organizasyonlar düzenlenmeli, yurtiçi ve yurtdışı çalıştaylar düzenlenerek yatırımcılar nezdinde Türkiye algısının olumlu yöne çekilmesi sağlanmalı ve istatistiki veriler ve raporlar sunularak yatırımcıları etkilemeye çalışılmalıdır.

Çalışmanın önceki bölümlerinde istatistiki analizlerde Türkiye'nin diğer ülkelerden geride kaldığı alanlar başta olmak üzere özellikle yatırımcıları yoran bürokratik yoğunluk azaltılmalı, iş kurma/yapma endeksinde daha üst sıralara gelinmelidir. Her ne kadar diğer faktörler kadar etkili olmadığını belirtsek de hem vergisel anlamda hem de bölgesel ve sektörel anlamda teşvik yönetiminin güncellenmesi ve bilinirliğinin artırılması sağlanmalıdır.

Son olarak da Türkiye, yabancı yatırımcılar nezdinde etkili olduğu alanlara yoğunlaşmalıdır. Bununla birlikte kaynak ülke portföyünün de genişletilmesi gerekmektedir. Mevcut coğrafi konum kullanılarak bölgesel merkez olmak için çalışmalar yapılmalı, her çeşit ulaşım altyapısı geliştirilerek bölgesel ve küresel ulaşım ağı sağlanmalıdır.

Bu çalışmalar etkin bir şekilde yapılır ve verimli sonuçlar alınabilirse Türkiye yatırım potansiyelini geliştirebilecek ve küresel ölçekte payını düşen doğrudan yabancı yatırım payını artıracak ve sürekliliğini sağlayacaktır.

KAYNAKÇA:

- AÇIKALIN, Sezgin ve diğerleri, : **“Ücretler ve Büyüme ile Doğrudan Yabancı Yatırımlar Arasındaki İlişkinin Ekonometrik Analizi”**, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 16, Aralık 2006, S.271-282
- AGARWAL, J. P. ve ANDREA G.p. : **"Nunnenkamp: Foreign Direct Investment in Developing Countries: The Case of Germany"**, Tübingen: Mohr: Kileler Studies 238, 1991
- AHMED S.ve ZLATE A. : **“Capital Flowsto Emerging Market Economies: A Brave New World?”**, International Finance Discussion Papers Number 1081,June, pp.1-29.
- AKDEMİR, ALİ : **“İşletmeciliğin Temel Bilgileri”**, Bursa, 2009
- AKKAYA, Şahin : **“Vergileme ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları”**, İ. Ü. İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, 43-44. Seri, Yıl 2003, ss.55-73
- AKKAYA, Şahin : **“Küreselleşen Ekonomik Sorunlar ve Vergilemenin Küreselleşmesi”**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2011
- AKLAN, Nejla Adanur : **“Uluslararası Sermaye Akımları: Etkileri; Sterilizasyon Politikaları ve Değişen Yapısı”**, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2002,Cilt 5, Sayı 7, ss.35-52
- AKTAN, Coşkun Can ve VURAL, İstiklal : **“Yeni Ekonomi ve Rekabet, Yabancı Sermaye Rekabeti”**, Rekabet Dizisi :1 TİSK, 2004, Yayın No: 253.,2004
- AKTAN,Coşkun Can ve VURAL, İstiklal Yaşar : **“Vergi Rekabeti”**, Ercyes Üniversitesi İİBF Dergisi, S.22, Ocak- Haziran 2004, Kayseri, 2004, ss.1-14
- AL-SADIG A. : **“The Effects Of Corruption On FDI Inflows”**, Cato Journal, 2009,29(2), pp.267-294
- ALBAYRAK, Gamze : **“Reel Döviz Kuru Oynaklığının Doğrudan Yabancı Sermaye Girişleri Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği(1992 2008)”**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2012
- ALBERT, Wijeweera ve DON, P. Clark : **“Taxation and Foreign Direct Investment Inflows: Time Series Evidence from the US”**, Global Economic Review, Vol. 35, No. 2, June 2006, pp.135-143

- ALESİNA ve diğerleri : **“Political Instability and Economic Growth”**, Journal of Economic Growth, 1, 1996, pp.189-211
- ALKIN, Emre : **“Büyüme-İstikrar-Yabancı Sermaye İlişkisi”**, Ekonomik İstikrar, Büyüme ve Yabancı Sermaye, TCMB İnsan Kaynakları Genel Müdürlüğü, 2001, ss.13-15
- ALTAMONTE, C. : **“Economic Determinants and Institutional Frameworks: FDI in Economies in Transition”**, Transnational Corporations, 2000, 9 (2), (August), pp.76–99
- ALTINBAŞAK, İpek ve diğerleri : **“Küresel Pazarlama Yönetimi”**, İstanbul, 2008
- ARCHER, C. C.; GLEN, B. ve KARL, D. Jr. : **“Sovereign bonds and the democratic advantage: Does regime type affect credit rating agency ratings in the developing world?”**, International Organization, 2007, pp.341–365
- ARIK, Şebnem; AKAY, Beyhan ve ZANBAK, Mehmet : **“Doğrudan Yabancı Yatırımları Belirleyen Faktörler: Yükselen Piyasalar Örneği”**, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2014, Cilt:14, Sayı:2, ss.97-110
- ARIKAN, Deniz : **“Türkiye’de doğrudan yabancı sermaye Yatırımları”**, İstanbul: Arıkan Yayınevi, 2006
- ARIKAN, Rauf : **“Araştırma Teknikleri Ve Rapor Hazırlama”**, Ankara, Asil Yayın,2004
- ARIKAN, Zeynep ve AKDENİZ, A.Hasan : **“Küreselleşen Dünyada Vergi Cennetlerinin Ekonomik Analizi”**, Review of Social, Economic&Business Studies, Cilt 5-6, 2005, ss.285-338
- ARMAĞAN, Ramazan ve İÇMEN, Murat : **“Uluslar arası Vergi Rekabeti ve Türkiye’ye Yansıması”**, Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF Dergisi, 2012, cilt:17, ss.145-172
- ASLAN, Sinan : **“Türkiye’de Kamunun Aydınlatılmasına Yönelik Finansal Bilgilerin Elektronik Ortamda Yayınlanması”**, İktisat, İşletme ve Finans, 2004, ss.51-62
- AY, Ahmet; KIZILKAYA, Oktay ve AKAR,Tuba : **“Gelişmekte Olan Ülkelerde Yolsuzluk ve Demokrasi’nin DYY Üzerindeki Etkisi: Ampirik Bir İnceleme”**, Business and Economics Research Journal, Volume 7, Number 3, 2016, pp. 73-88

- AYDEMİR, Oğuzhan ve GENÇ, Erhan : **“Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Belirleyicileri, Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kapsamında Bir Analiz, Türkiye Örneği”**, Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 2015, 2(2),ss.17-41
- AYDIN, Nurhan : **"Uluslararası Doğrudan Yatırımlar Ve Ortak Girişimler"**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 1997, No. 1002
- BAIALİEVA, Myrzagul : **“Orta Asya Ülkelerinin Yatırım Ortamı, Doğrudan Yabancı Yatırımlar Ve Büyüme: Kırgızistan Ve Kazakistan Örneği”**, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilimler Fakültesi, İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2015
- BAKIRTAŞ, İbrahim ve diğerleri : **“Stratejik Küresel Pazarlama”**, (Ed.N.Timur ve A.Özmen). Ankara:, 2009
- BAŞARIR, Yasemin : **"Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi (Türkiye Uygulamaları)"**, Yayınlanmamış Y.Lisans Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Mart, 2013
- BATTAL, Ahmet : **“Bankalar Kanunu Şerhi”**, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları no: 234, 2003
- BENASSY-QUERRE, Agnes; COUPET, Maylis ve MAYER, Thierry : **“Institutional Determinants of Foreign Direct Investment”**, The World Economy, Vol.30, No.5, pp. 764-782
- BENK, Serkan : **“Vergisel Teşvikler ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları”**, Vergi Sorunları Dergisi, Sayı: 206, Kasım 2005, ss.183-191
- BERKSOY, Taner ve SALTOĞLU, Burak : **"Türkiye Ekonomisinde Sermaye Hareketleri"**, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 1998 -58, 1998
- BLOMSTRÖM, Magnus ve KOKKO, Ari : **“Regional Integration and Foreign Direct Investment”**, NBER Working Paper Series, Cambridge, Nisan, 1997, pp.1-36
- BLONİGEN, B. A. : **“A Review Of The Emprical Literature On Fdi Determinants”**, NBER Working Paper Series, 2005, WPN: 11299, pp.383-403

- BORENSZTEİN, E.; DE GREGORIO, J., Lee, J. W. : **“How Does Foreign Direct Investment Affect Economic Growth?”**, Journal of international Economics, 1998, 45(1), pp. 115-135
- BUCKLEY, P. J. ve CASSON, M. C. : **“Multinational Enterprises in the World Economy”**, New Haven and London: Edward Elgar Publishing, 1992
- CACTANO, J. ve CALELRO, A. : **“Is There A Relationship Between Transparency In Economic And Political Systems And Foreign Direct Investment Flows?”**, The Icfai University Journal of Applied Economics, 2009, 8(2), pp.45-58
- CANTO, V.A. : **“Property Rights, Land Reform, and Economic Well-Being”**, Cato Journal, 1985, 5(1), pp.51–66
- CARMIGNANI, F. : **“Political Instability, Uncertainty and Economics, Journal of Economic Surveys”**, 2003, 17(1), pp.1-54
- CAVES, R., E. : **“Multinational enterprise and Economic Analysis”**, Third Edition, Cambridge University Press, 2007
- CENGİZ, Vedat ve KARACAN, Rıdvan : **“Gelişmekte Olan Ülkelere Yönelik Sermaye Hareketleri Ve Ekonomik Sonuçları”**, International Journal of Economic and Administrative Studies, 2015, sayı:15, ss.327-344
- CHARLES, M. Tiebout : **“A Pure Theory of Local Expenditures”**, The Journal of Political Economy, Volume 64, Issue 5, 1956, pp. 419-
http://www.unc.edu/~fbaum/teaching/PLSC541_Fall08/tiebout_1956.pdf, 13.11.2011,
- CHWDHURY, A. ve Mavrotas, G. : **“Fdi And Growth: What Causes What?”**, World Economy, 2006, 29(1), pp. 9-19
- COŞKUN, Çağrı : **“Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Yerli Yatırımlar Üzerine Etkileri: Türkiye Uygulaması”**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Uluslararası İktisat Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015
- CUERVO-CAZURRA, A. : **“Better The Devil You Don't Know: Types Of Corruption And FDI In Transition Economies”**, Journal of International Management, 2008, 14, pp.12–27

- ÇAKMAK, Timur : **“Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazançlarının Vergilendirilmesi ve Konunun Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları Yönünden Değerlendirilmesi (CFC-Controlled Foreign Company)”**, Vergi Dünyası, Sayı 360, 2011, ss.43-54
- ÇAPRAZ, İlkay ve DEMİRCİOĞLU, İpek : **“Türkiye'den Yurtdışına Doğrudan Sermaye Yatırımları Ve Türk Yatırımcıları”**, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 2003-14
- ÇAVUŞ, Mehmet : **“Vergi Arbitrajı Açısından Vergi Rekabetinin ve Türkiye'deki Uygulamalarının Analizi, Sonuçlarının Değerlendirilmesi ve Vergi Cennetleri”**, Yaklaşım, Sayı 31, 2006, ss.576-631
- ÇEŞTEPE, Hamza; YILDIRIM, Ertuğrul ve BAYAR, Melike : **“Doğrudan Yabancı Yatırım, Ekonomik Büyüme Ve Dış Ticaret: Toda-Yamamoto Yaklaşımıyla Türkiye'den Nedensellik Kanıtları”**, Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 2013, ss. 1-37
- ÇETİN, Muhammet Şükrü : **“Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Gelişmekte Olan Ükelere Olası Etkileri: Türkiye Örneği”**, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2008
- ÇETİNTAŞ, Hakan : **“Global Bir Ekonomide Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Rekabet”**, DTM Dergisi, Temmuz 2001, Sayı: 22, Ankara: Dış Ticaret Müsteşarlığı, 2001, ss.1-23
- ÇEVİK, Savaş : **“Küreselleşen Dünyada Vergi Politikası, Vergi Politikasında Dönüşüm ve Küresel Sorunlar”**, Vergi Dünyası, Sayı 270, 2004, ss.154-165
- ÇİNKÖ, Levent : **“Doğrudan Yabancı Sermaye Hareketlerinin Makroekonomik Etkileri”**, Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Yıl 2009, Cilt XXVI, Sayı 1, S.117-131
- ÇİMAT, Ali ve TAŞ, Mahir : **“Türkiye’de ve Dünyada Kıyı Bankacılığı Uygulamaları ve Vergi Cennetleri Üzerine Bir Değerlendirme”**, Mevzuat Dergisi, 2004, Ağustos, sayı: 80, <https://www.mevzuatdergisi.com/2004/08a/02.htm>
- DE MELLO, L. R. : **“Foreign Direct Investment-Led Growth: Evidence From Time Series And Panel Data”**, Oxford Economic Papers, 1999, 51(1), pp.133-151

- DICKEN, Peter : **"Global Shift: Transforming the World Economy"**, Third Edition, Paul Chapman, New York, 1998
- DİKMEN, Ahmet Alpay ve KARAHANOGULLARI, Onur : **"Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu Tasarısı Hakkında Değerlendirme"**, 2002, Erişim Tarihi: 30.11.2016, 80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/karahan/makaleler/dogrudyabanciyatirim.pdf, ss.99-118
- DUNNING, J.H. ve LUNDAN, S.M. : **"Multinational Enterprises And The Global Economy"**, England: Edward Elgar Publishing Limited.Dunning ve Lundan, 2008: 438)
- DURAN, Mustafa : **"Teşvik Politikaları ve Doğrudan Sermaye Yatırımları"**, T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Araştırma ve İnceleme Dizisi No: 33, 2003
- EDWARDS, S. : **"Capital flows, foreign direct investment and debt-equity swaps in developing countries"**, NBER Working Paper Series, 1990, WPN. 3497, pp.255-281
- EMİR, Mustafa; UYSAL, Mustafa ve DOĞRU, Bülent : **"Ülkenin Risklilik Durumu İle Ülkeye Gelen Doğrudan Yabancı Yatırım Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği"**, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2013, 27(2), ss.79-92
- EMSEN, Ö. Selçuk ve DEĞER, M. Kemal : **"Geçiş Ekonomileri ve Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermayenin Dinamikleri"**, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, 2005
- ENGİN, İsmail : **"Vergi Rekabeti: Avrupa Birliğine Geçiş Süreci Ve Türk Kamu Maliyesinin Uyumu"**, 17. Türkiye Maliye Sempozyumu, Ankara: Türmob Yayınları, 2002, ss.180-208
- ERDİKLER, Şaban : **"Vergi Cennetlerine Yapılacak Ödemelerin Vergisel Boyutu"**, Yaklaşım, Sayı 165, Eylül 2006, ss.40-48
- EUROPEAN CENTRAL BANK(2005) : **"Financial Flows To Emerging Mar-ket Economies: Changing Patternsand Recent Developments"**, Monthly Bulletin, January
- FERHATOĞLU, Emrah : **"2004 Genişlemesi Sonrasında Avrupa Birliği’nde Vergi Rekabeti ve Sonuçları"**, E-akademi, Sayı 51, 2006, <http://www.e-akademi.org/makaleler/eferhatoglu-2.htm>

- FETTAHOĞLU, Abdurrahman : **"Finansal Piyasalarda Yenilikler ve 1980 Sonrası Türkiye"**, Adalet matbaası, Ankara, 1981
- GİRAY, Filiz : **"Vergi Rekabeti ve Serbest Bölgeler"**, Vergi Dünyası, Sayı 272, 2004, Nisan, ss.175-185
- GÖKÇE, Birsen : **"Toplumsal Bilimlerde Araştırma"**, Ankara: Savaş Yayınları, 1998
- GÖVDERE, Bekir : **"Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Belirleyicilerinin Günümüzdeki Geçerliliği"**, Dış Ticaret Dergisi, Sayı.28, Nisan, 2003, ss.1-11
- GÜÇLÜ, Yücel : **"Yabancı Sermaye Çekimi, Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşmaları"**, Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, 2003, S.8, <http://www.mfa.gov.tr/yabanci-sermaye-cekimi-yatirimlarin-karsilikli-tesviki-ve-korunmasi-anlasmalari.tr.mfa>
- GÜNER, Sedat : **"Serbest Bölgeler"**, Anadolu Matbaacılık, İzmir, Haziran 1995
- GÜVEN, Yılmaz : **"Türkiye’de 1980 Sonrası Dönemde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Sektörel Analizi ve Ekonomik Kalkınmaya Etkisi"**, Osmangazi Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, Nisan 2008, 3 (1), ss. 75-97
- GÜZGÖR, Kutay : **Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları İle Makroekonomik Değişkenler Arasındaki İlişki: Türkiye İçin Bir Uygulama**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul, 2014
- HASANOV, Tural : **"Vergilemenin Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Üzerinde Etkisi: Azerbaycan Örneği"**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üni.Sosyal Bil.Ens. Maliye Anabilim Dalı, İstanbul, 2013
- HATZIUS, Jan : **"Foreign Direct Investment and Factor Elasticities"**, European Economic Review, Vol. 44, No: 1, January, 2000, pp.117-143
- HAZMAN, Gülsüm Gürler : **"Türkiye’de Mali Nitelikteki Teşviklerin Doğrudan Yabancı Sermaye Üzerindeki Etkisi : Toda-Yamamoto Nedensellik Analizi Çerçevesinde Değerlendirme"**, Maliye Dergisi, 2010, Sayı: 158, ss. 262-277

- HENG, A. ve KAM, C. : **“Credit Ratings and IPO Pricing”**, Journal of Corporate Finance, 2008, 14(5), pp.584–595
- HINES, James R. : **“Lessons from Behavioural Responses to International Taxation”**, National Tax Journal, Vol. 52, Issue 2, 1999. pp. 305-322
- HIRST, Paul ve THOMPSON, G. : **“Küreselleşme Sorgulanıyor”**, Ç. Erdem (Çev.), Ankara: Dost Kitabevi, 1998
- HONGMO, Sung ve LAPAN, H.E. : **“Strategic Foreign Direct Investment and Exchange-Rate Uncertainty”**, International Economic Review, May, Vol. 41, 2000, pp.411-422
- IMAD, A.Moosa : **“Foreign Direct Investment., Theory,Evidence and Practice”**, New York: Palgrave, 2002
- IMF : **IMF, Balance of Payments Manual, Fifth Edition**, Washington D.C., 1993
- İÇMEN, Murat : **“Küresel Vergi Rekabeti Ve Türkiye’ye Yansımaları”**, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bil. Ens., Maliye A.B.D.(Yayınlanmamış Y.Lisans Tezi), Antalya, 2010
- İSMMMO YAYINLARI : **“Yatırım Kararlarının Belirlenmesinde Vergisel Faktörlerin Önemi”**, İSMMMO Yayınları, Yayın No:100, Mart, 2008
- İSO : **“Uluslararası Doğrudan Yatırımlar ve Türkiye’**, Durum Tespiti ve Stratejik Plan, İstanbul Sanayi Odası Yayınları, No: 2002 / 1
- İSO : **Uluslararası Doğrudan Yatırımlar ve Türkiye. “Durum Tespiti ve Stratejik Plan.** İstanbul : İstanbul Sanayi Odası Yayınları. No : 2002 / 1
- JAFAROV, Samir : **“Küresel Vergi Rekabeti ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi”**, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bil..Ens., Maliye anabilim dalı (yayınlanmamış Y.Lisans Tezi), İstanbul, 2013
- JAMES, R. Hines : **“Lessons from Behavioural Responses to International Taxation”**, National Tax Journal, Vol. 52. Issue 2, 1999, pp.305-322
- KAMA, Özge : **“Küreselleşmenin Mülkiyet Hakları Üzerindeki Etkileri”**, Ekonomi Bilimleri Dergisi, 2010, 2(2), ss.105–112

- KAMINSKY, G. L.,ve
SCHMUKLER, S. L. : **“Emerging market instability: do sovereignratings affect country risk and stock returns?”**, World Bank Economic Review, 2002, 16, pp.171-195
- KANG, J. K., ve STULZ, R.M. : **“Why is there a home bias? An analysis of foreign portfolio equity ownership in Japan”**, Journal of Financial Economics, 1997, 46(1), pp.3-28
- KAPLAN, İbrahim : **“İnşaat Sektöründe Müşterek İş Ortaklığı-Joint Venture”**, Ankara, 1994
- KAR, Muhsin ve
TATLISÖZ, Fatma : **“Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Hareketlerini Belirleyen Faktörlerin Ekonometrik Analizi”**, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İİBF Dergisi, 2008, S:14, ss.436-458
- KARACA, Yüksel : **“Zararlı Vergi rekabeti ve Vergi Cennetleri: OECD Bünyesindeki Çalışmalar Ne Aşamada?”**, Vergi Dünyası, Sayı: 238, Haziran, 2001, ss.90-99
- KARASAR, Niyazi : **“Bilimsel Araştırma Yöntemi”**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2005
- KARGI, Bilal : **“Uluslararası Kredi Derecelendirme Kuruluşları Ve Türkiye’nin Kredi Notu Üzerine Bir İnceleme (1998-2013)”**, The Journal of Academic Social Science Studies, 2014, 24, ss.351-370
- KAYMAK, Hasan : **“Yabancı Doğrudan Yatırımları Arttırmak İçin Teşvikler Gerekli ve/veya Yeterli mi ?”**, Maliye Dergisi. Sayı 149, 2005, ss.74-104
- KEPENEK, Yakup ve
YENTÜRK, Nurhan : **“Türkiye Ekonomisi”**, İstanbul, 2005, Remzi Kitapevi
- KIRLI, Deniz Defne : **“Çok Taraflı Yatırım Garanti Kuruluşu (MIGA) ve Yabancı Yatırımların Politik Risklere Karşı Korunması”**, Ankara Üniversitesi SBE Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2004
- KIZILOT, Şükrü;
ŞENYÜZ, Doğan; TAŞ, : **“Vergi Hukuku”**, Yaklaşım Yayıncılık, Mart ,2007
Metin; DÖNMEZ, Recai
- KOÇ, Erdem; KAYA, : **“Dünyada ve Türkiye’de Ekonomik Göstergeler-İş
Yapma/İş Kurma Kolaylığı Endeksi”**, Mühendis ve
Kadir ve ŞENEL, Makine Dergisi, 2017 cilt 58, sayı 685, ss.11-42
Mahmut Can

- KOŞAR, Neslihan : **Uluslararası Vergi Rekabetinin Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Üzerindeki Etkileri: Türkiye Örneği**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Maliye Programı Doktora Tezi, İzmir, 2012
- KUTAL, Gülten ve BÜYÜKUSLU, A.Rıza : **"Çokuluslu Şirketler ve İnsan Kaynağı Yönetimi"**, İstanbul: Der Yayınları, 1996
- LAHİRİ, Sajal VE FERNANDO, Mesa : **"Local Content Requirement on Foreign Direct Investment Under Exchange Rate Volatility"**, International Review of Economics and Finance, 2004, Vol.20, No. 30, pp.346-363
- LARUDEE, Mehrene ve KOECHLIN, T. : **"Wages, Productivity and Foreign Direct Investment Flows"**, Journal of Economic Issues, Jun Vol.33, 1999, pp.419-426
- LEE, Jeong-Yeon ve MANSFIELD, Edwin : **"Intellectual Property Protection and U.S. Foreign Direct Investment"**, The Review of Economics and Statistics, 1996, Vol.78, pp.181-186
- LI, Quan ve RESNICK, Adam : **"Reversal of Fortunes: Democratic Institutions and Foreign Direct Investment Inflows to Developing Countries"**, International Organization, 2003, Vol.57, pp.175- 211
- LIPSEY, R. F. : **"Home And Host Country Effects Of FDI"**, ISIT Conference on Challenges to Globalization, Sweden, 2002, pp.333-382
- LOVE, J.H. ve HIDALGO, Lage F. : **"Analysing Determinants of US Direct Investment to Mexico"**, Applied Economics, 32(10),2000, pp.1259-1267
- LUCAS, R., E. : **"Why doesn't capital flows from rich to poor ?"**, The American Economic Review, 1990, Vol. 80, No. 2, pp. 92-96
- MERKEZ BANKASI : **"Eşiği aşınca: kredi notunun yatırım yapılabilir seviyeye yükselmesinin etkileri"**, Central Bank of the Republic of Turkey Working Papers No:11/23,2011
- MEYER, Klaus : **"Determinants of Direct Investment: A Review of Literature, Direct Investment in Economies in Transition"**, Cheltenham: Elgar, 1998, pp. 59-79

- MÜSİAD : MÜSİAD Araştırma Raporları: 90, “**Doğrudan Yabancı Yatırımların Yerli Şirketler Üzerinde Etkileri**”,İstanbul, 2014
- NARİN, Gökhan : “**Türkiye’ye Gelen Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Özellikleri Ve Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Olası Etkileri**”, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007
- NORTH, Douglass C. : “**Institutions, Institutional Change and Economic Performance**”, Cambridge: Cambridge University Press, 1990
- OECD (2002) : “**Foreign Direct Investment for Development: Maximising Benefits, Minimising Costs**”, 2002, <http://www.oecd.org/dataoecd/47/51/1959815.pdf>
- OECD(1996) : “**Benchmark Definition of Foreign Direct Investment**”, Third Edition, Paris, 1996
- OECD(2008) : “**Tax Effect on Foreign Direct Investment**”, Organisation for Economic Co-Operation and Development Policy Brief, February, 2008
- OĞUZ, Fuat : “**Mülkiyet Haklarının İktisadi**”, Kurumsal İktisat: Kurallar, Kurumlar ve Ekonomik Gelişmeler, SPK Yayını, 2006, 2(194),ss.73–90
- OKSAY,Suna : “**Çok Uluslu Şirketler Teorileri Çerçevesinde, Yabancı Sermaye Yatırımlarının İncelenerek Değerlendirilmesi**”, Dış Ticaret Dergisi. S.8, Ocak ,1998, ss.18-39
- OKTAR, Cholpan : “**İşletmelerde Vergi Planlaması ve Türkiye Örneği**”, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2004
- OKTAYER, Nagihan : “**Küresel Ekonomik Düzendeki Vergi Rekabeti**”, Güncel Ekonomik Sorunlar: Dünya Ekonomisi, Ed. Sadi Uzunoğlu, İstanbul: Literatür Yayınları, Kasım 2007, ss.71-94
- ÖNDER, İzzettin : “**Kayıtdışı Ekonomi ve Vergileme**”, İ.Ü.Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, Mart 2001, ss.241-254
- ÖNER, Sera : “**Yolsuzluk Olgusuna Siyaset Bilimi Çerçevesinden Bir Bakış**”, Sayıştay Dergisi, 2005,S:57, ss.49-54

- ÖZ, Semih : **"Uluslararası Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri"**, Maliye ve Hukuk Yayınları, Mart, 2005
- ÖZCAN, Burcu ve ARI, Ayşe : **"Doğrudan Yabancı Yatırımların Belirleyicileri Üzerine Bir Analiz: OECD Örneği"**, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi, Sayı 12, 2010, ss.65-88
- ÖZER, Murat Levent : **"Vergilendirmede Global Eğilimler Ve Uluslararası Vergi Anlaşmaları"** İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı(Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2006
- ÖZŞAHİN, Şerife : **"Kurumsal Kalite Doğrudan Yabancı Yatırımlar İçin Ne Kadar Önemli? Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Analiz"**, Journal of Yasar University, 2016, 11/44, ss. 251-262
- ÖZYILDIZ, R. Hakan : **"Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarında Karar Alma Prosedürü"**, Hazine Dergisi, 1998, Sayı:11, ss.1-9
- PINTO, C. : **"Tax Competition And Eu Law"**, Kluwer Law International, USA, 2003
- PRIMORAC, D. ve SMOLJIC, M. : **"Impact Of Corruption On Foreign Direct Investment"**, Megatrend Review, 2011, 8 (2), pp.169-190.
- ROGOFF, K. ve REINHART, C. : **"FDI to Africa: the role of price stability and currency instability"**, IMF Working Paper, 2003, WP/03/10, pp.247-282
- RUUD, A.; DE MOOIJ, Sjef Ederveen : **"Taxation and Foreign Direct Investment: A Synthesis of Empirical Research"**, International Tax and Public Finance, 10, 2003, pp.673-693
- SARAÇ, Özgür : **"Küresel Vergi Rekabeti ve Ulusal Vergi Politikaları"**, Maliye Hukuk Yayınları, Ankara, 2006
- SETA : **"Kredi Derecelendirme Kuruluşları: Alternatif Arayışlar"**, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları SETA, 2012
- SETA : **"Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımları"**, SETA Analiz Dergisi, 2011-33
- SEYİDOĞLU, Halil, 2003 : **"Uluslararası İktisat, Teori Politika Ve Uygulamalar"**, İstanbul, 2003

- SEYİDOĞLU, Halil, 2009 : **"Uluslararası İktisat"**, Güzem Can Yayınları No: 24, İstanbul, 2009
- SEYİDOĞLU, Halil, 2013 : **"Uluslararası İktisat: Teori Politika ve Uygulama"**, Geliştirilmiş 18.Baskı. İstanbul: Güzem Can Yayınları, 2013
- SHIHATA, I.F.I. : **"Legal Treatment of Foreign Investment : “ The World Bank Guidelines ”**, 1993, <http://books.google.com> › Business & Economics
- SMARZYNSKA, Beata : **"Composition of Foreign Direct Investment and Protection of Intellectual Property Rights in Transition Economies"**, Centre for Economic Policy Research (CEPR) Working Paper, 1999, pp.39-62
- SOYDEMİR, Selim : **"Türkiye’ de Finansal Fon Akımları (1982-1993)"**, Sermaye Piyasası Kurulu, Yayın No: 112, Ankara, Temmuz 1998
- SÖNMEZ, Gülcan : **"Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Türk Ekonomisi Üzerine Etkileri(2000-2014 Dönemi)"**, Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2015
- ŞEN,A. : **"1980-2003 Türkiye’nin Dış, Ekonomik, Sosyal ve İdari Politikaları ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırım Politikası"**, Ankara, Siyasal Kitapevi, Nisan, 2003
- ŞİMŞEK, Şerif : **"İşletme Bilimine Giriş"**, Konya, 2006,
- TEZCANLI, Meral Varış : **"Uluslararası Sermaye Hareketlerinde Portföy Yatırımları ve Türkiye"**, İMKB Yayınları, İstanbul, 1994
- TOBB : **"Vergilemede Global Eğilimler AB ve Türk Vergi Sistemi"**, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara 2001, TOBB No: 359-BÖM-59,
- TÜRKİYE EKONOMİ VE İKTİSAT KONGRESİ : **"Reel Döviz Kurunun Garch Modeli ile Tahmini ve Yabancı Doğrudan Yatırım İlişkisi: Türkiye Analizi"**, 8. Türkiye Ekonometri ve İstatistik Kongresi, 24-25 Mayıs 2007
- UĞUR , Mehmet : **"Kurumsal Kalite ve Ekonomik Performans: İktisadın (Yeniden) Siyasallaşması Mı?"**, İktisat ve Toplum, 2011, Vol. 1, Sayı. 9, ss. 36-41

- ULAŞ, Dilber : **“AB’ye Yönelen Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Çok Uluslu İşletmelerin Yönetim Yeri Seçim Kararları”**, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 2008, 8(2), ss.77-95
- URAS, Güngör : **"Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları"**, İstanbul: İktisadi Yayınlar, Formül Matbaası, İstanbul, 1979
- UZUN, A.Meral : **“Mülkiyet Hakları ve Ekonomik Gelişme”**, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2009, 23(1), ss.291–308
- UZUN, Sevcin : **“Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Belirleyicileri: Ab’ye Üyelik Sürecinin Etkisi”**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği ve Uluslararası Ekonomik İlişkiler, Maliye Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010
- ÜNSAL, Erdal : **"Mikro İktisat"**, Ankara: İmaj, 2007
- WALCH, N. ve WÖRZ, J. : **“The impact of country risk ratings and of the status of EU integration on FDI inflows in CESEE countries”**, Focus on European Economic Integration, 2012, pp.8-26
- WHEELER, David ve MODY, Ashoka : **“International Investment Location Decisions. The Case of U.S. Firms”**, Journal of International Economics, 1992, Vol.33, No.1-2, pp.57-76
- WILSON, J.D. : **“Theories Of Tax Competition”**, National Tax Journal, Volume 52, No.2, Haziran, 1999, pp.269-304
- YAZICI, Şadan Elçin : **"Türkiye’de Hükümet Politikalarının Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Üzerindeki Etkileri Ve Sonuçlarına Dair Şirket Yöneticilerinin Algıları"**, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ve Siyaset Bilimi Ana Bilim Dalı, Ankara, 2012
- YAZICIOĞLU, Yahşi ve ERDOĞAN, Samiye : **“SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri”**, Ankara, Detay Yayıncılık, 2004
- YILDIRIM, K; KARAMAN, D. ve TAŞDEMİR, M. : **"Makro Ekonomi"**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2006

YURTTUTAN,
Beytullah

**“Serbest Bölgelerin Vergilendirilmesine Yönelik 5084
: Sayılı Kanunla Yapılan Düzenlemeler”**, Vergi
Sorunları, Sayı 186, 2004, ss.130-143

ZEE, Howell H;
STOTSKY, Janet G ve
LEY, Eduardo

**“Tax Incentives for Business Investment: A Primer
: For Policy Makers in Developing Countries”**, World
Development, Vol.30, Issue 9, September, 2002, pp.1-28

ZENGİN, Ahmet

**“Türkiye Ekonomisi Açısından Doğrudan Yabancı
: Sermaye Yatırımlarına İlişkin Bir Değerlendirme”**,
İktisat İşletme ve Finans Dergisi, Şubat, 2003, ss.52-68

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

- Amazon
aws : https://s3.amazonaws.com/ipri2018/IPRI2018_FullReport2.pdf
- Bianet : <http://bianet.org/bianet/siyaset/183205-moody-s-s-p-ve-fitch-in-25-yillik-turkiye-karnesi>
- Doing
Busines : <https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/t/turkey/TUR.pdf>
- Doing
Busines : <https://www.doingbusiness.org/en/rankings>
- Econom
ist : <https://www.economist.com/graphic-detail/2019/01/08/the-retreat-of-global-democracy-stopped-in-2018>
- Fraser
Institute : <https://www.fraserinstitute.org/economicfreedom/dataset?geozone=world&year=2016&page=dataset&min-year=2&max-year=0&filter=0>
- Gelir
İdaresi
Başkanlı
ğı : <https://www.gib.gov.tr/yardim-ve-kaynaklar/istatistikler>
- Heritage : <https://www.heritage.org/index/heatmap>
- Heritage : <https://www.heritage.org/index/visualize>
- Howmu
ch : <https://howmuch.net/articles/world-map-of-personal-income-tax-havens>
- Howmu
ch : <https://howmuch.net/articles/foreign-direct-investment-map>
- Kanada
UDY : <https://cidpsi.ca/canadian-foreign-direct-investment-abroad-2/>
- Küresel
İnovasy
on : <https://www.globalinnovationindex.org/gii-2018-report>
- Endeksi
Market
watch : <http://www.marketwatch.com/story/top-10-tax-havens-around-the-world-2016-02-11>
- OECD : <https://stats.oecd.org/Index.aspx?QueryId=78166>
- OECD : http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=TABLE_III1
- Tax
Foundati
on : <https://taxfoundation.org/corporate-tax-rates-around-world-2018/>
- Tax
Foundati
on : <https://taxfoundation.org/publications/international-tax-competitiveness-index/>
- Ticaret
Bakanlı
ğı : <https://www.ticaret.gov.tr/serbest-bolgeler/serbest-bolgeler-istatistikleri>

Ticaret
Bakanlı
ğı : [http://risk.ticaret.gov.tr/data/52c2b9c5487c8e312c01317f/DB2017 Ocak
%202017.pdf](http://risk.ticaret.gov.tr/data/52c2b9c5487c8e312c01317f/DB2017_Ocak%202017.pdf)

Tranpar
ancy : <https://www.transparency.org/cpi2018>

World
Justice
Project : <http://data.worldjusticeproject.org/#>

YASED : [https://www.yased.org.tr/ReportFiles/2019/YASED UDY Y%C4%B1lsonu Raporu 2018.pdf](https://www.yased.org.tr/ReportFiles/2019/YASED_UDY_Y%C4%B1lsonu_Raporu_2018.pdf)

YASED : <https://www.yased.org.tr/ReportFiles/2018/unctad-dunya-yatirim-raporu-sunumu-2018-yased.pdf>

YASED : <https://www.yased.org.tr/tr/yayinlar-ve-raporlar/birlesmis-milletler-ticaret-ve-kalkinma-orgutu-unctad-dunya-yatirim-raporu-ve-yased-dunya-yatirim-raporu-turkiye-sunumu>

YASED : [https://www.yased.org.tr/ReportFiles/2019/wir2019 en.pdf](https://www.yased.org.tr/ReportFiles/2019/wir2019_en.pdf)

EKLER

EK 1- ANKET(TÜRKÇE)

“VERGİ REKABETİ ve VERGİSEL DÜZENLEMELERİN DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARINA ETKİLERİ” Başlıklı Doktora Tezinde kullanılmak üzere düzenlenen Anket Çalışmasına ilişkin Anket Soruları

1. Hangi sektörde faaliyet gösteriyorsunuz?

Ana Sektör	Seçim(√/X)
İmalat	
Finans ve Sigorta Faaliyetleri	
Ticaret	
Ulaştırma ve Depolama Hizmetleri	
Enerji	
İnşaat ve Gayrimenkul	
Diğer	

2. Esas faaliyetinizin bulunduğu ülke(ana merkez) aşağıdakilerden hangisinin sınırına girmektedir?

Ülke/Bölge	Seçim(√/X)
AB Ülkeleri	
Diğer Avrupa Ülkeleri	
Afrika Ülkeleri	
Kuzey Amerika	
Orta ve Güney Amerika, Karayipler	
Yakın ve Orta Doğu Ülkeleri	
Diğer Asya Ülkeleri	
Diğer	

3. Ne kadar süredir Türkiye’de faaliyette buluyorsunuz?

Süre	Seçim(√/X)
0-1 Yıl	
1-5 Yıl	
5 Yıl ve Üstü	

4. Bilançonuzdaki öz sermaye tutarınız veya yatırım hedefiniz aşağıdakilerden hangi aralığa denk gelmektedir?

Yüksek	Seçim($\sqrt{X}$)
1 Milyon Dolar ve üstü	
Orta	
300 Bin dolar-1 Milyon Dolar Arası	
Düşük	
300 Bin Dolar ve Altı	

5. Türkiye'nin içinde bulunduğu mevcut koşullar dikkate alındığında yakın zamanda yeni yatırım yapmayı uygun buluyor musunuz?

A -Evet	B -Hayır	C- Belirsiz
---------	----------	-------------

6. Türkiye'deki yatırım ortamının geleceğine yönelik beklentileriniz aşağıdaki seçeneklerden hangisi ile örtüşmektedir?

	Seçim($\sqrt{X}$)
a) Yatırım ortamı daha iyi olacak	
b) Yatırım ortamı ile ilgili belirgin bir değişiklik olmayacak	
c) Yatırım ortamı kötüleşecek	

7. Bir ülkeye yatırım yapacağınız zaman aşağıdaki faktörlerden hangisi sizin için en önceliklidir. (En önemli faktör 1 olmak üzere sıralama yapınız)

FAKTÖRLER	SEÇİM(1-5)
Ekonomik Faktörler	
Siyasi Faktörler	
Bürokratik Faktörler	
Sosyal Faktörler	
Vergisel Faktörler	

8. Sadece vergi oranlarının düşük olması nedeniyle sermaye birikiminizi veya yatırımlarınızı “vergi cenneti” niteliğindeki ülkelere taşımayı düşünür müsünüz?

A -Evet	B -Hayır	C- Belirsiz
---------	----------	-------------

9. Aşağıda belirlenen ekonomi konu başlıkları çerçevesinde belirtilen faktörlerden yatırım kararlarınız etkileyen faktörleri önem derecesini belirtiniz (seçiminiz için kutucuklara $\sqrt{X}$ işaret koyunuz)

FAKTÖRLER	Önemli	Çok Önemli	Orta Düzeyde Önemli	Önemli Değil	Hiç Önemli Değil
Pazar Büyüklüğü					
Ekonomik Gelişmişlik Seviyesi					
Finans Piyasalarının Gelişmişlik Seviyesi					
İşgücü Ücretleri Düzeyi					
Döviz Kuru/Ulusal Paranın İstikrarı					
Makroekonomik Verilerin Düzeyi					
Uluslararası Değerlendirme Kuruluşlarının Raporları					
Siyasi/Politik İstikrar					
Hukukun Üstünlüğü, Tarafsızlığı Ve Güvenilirliği					
Mülkiyet Haklarının Güvence Altına Alınması					
Kurumsal Yapı Ve Demokratikleşme Düzeyi					
Genel Eğitim Seviyesi					
Yolsuzluk Düzeyi					
İş Yapma Ve İş Kurma Kolaylığı					
Coğrafi Yakınlık Ve Ulaşım Kolaylığı					
Doğal Kaynaklara Yakınlık					
Alt Yapının Gelişmişlik Düzeyi					
Tarihsel Yakınlık Ve Bağlılık					
Uluslararası Uyum Ve İşbirliği Derecesi					
Vergi Yapısı Ve Vergi Oranları					
Vergi Teşvikleri					
Vergi Bürokrasisi					

10. Türkiye’de faaliyette bulunurken karşılaştığınız sorunların önem derecelerini belirtiniz. (En önemli sorun 1 olmak üzere sıralama yapınız)

SORUNLAR	SEÇİM(1-10)	SORUNLAR	SEÇİM(1-10)
Hukuk ve Yargı Sistemi İlişkin Sorunlar		Bürokratik Sorunlar	
Vergi Sistemi ve Vergi Oranları		Altyapı Yetersizliği	
Finansman Erişimi		Yolsuzluk ve Rüşvet	
Nitelikli İşgücü Erişimi		Siyasi ve Ekonomik Belirsizlik	
Coğrafi Uzaklık ve Ulaşım Sorunları		Diğer	

11. Türkiye’de yatırım kararlarınızı etkileyen vergisel sorunları önem derecesine göre sıralayınız(En öncelikli unsur 1 olmak üzere sıralama yapınız)

ÖNCELİKLER	SEÇİM(1-6)
Vergi Oranlarının Yüksekliği	
Vergi İdaresinin İşleyişi İle İlgili Sorunlar	
Vergi Mevzuatının Anlaşılır ve Uygulanabilirliği	
Yatırımcılara Yönelik Maddi Destek ve Teşvik Yetersizliği	
Vergi Cezaları ve Yaptırımların Düzeyi	
Vergi Rekabeti Kapsamında Uygulanan Politikaların Yetersizliği	

12. Mevcut durumuna ilaveten Vergi Rekabeti kapsamında, vergi oranlarının düşürülmesi ve vergisel avantaj ve teşviklerin artırılması halinde Türkiye’ye yeni yatırım yapmak veya yatırımlarınızı artırmayı düşünür müsünüz?

A -Evet	B -Hayır	C- Belirsiz
---------	----------	-------------

13. Önümüzdeki dönemde, daha önce Türkiye de yapmaya karar verdiğiniz ancak ekonomik, hukuki, sosyal veya vergisel nedenlerle Türkiye dışında başka bir ülkeye taşınmayı düşündüğünüz yatırım kararı var mı?

A -Evet	B -Hayır	C- Belirsiz
---------	----------	-------------

14. Bir ülkede yatırım yapmak için sizce hangi teşvikler önemlidir?(En önemli unsur 1 olmak üzere sıralama yapınız)

TEŞVİKLER	SEÇİM(1-8)
Gümrük Muafiyetleri	
Kredi Kolaylığı	
Arazi Tahsisi	
Yatırım İndirimi	
Kurumlar Vergisi Oranı İndirimi	
Ücretler Üzerindeki Vergi Yüküne İlişkin İndirim	
Temettü Ve Karların Ana Şirkete Transferinde Düşük Stopaj Uygulaması	
Ar-Ge, Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Ve Serbest Bölgelere İlişkin İndirim Ve İstisnalar	

15. Aşağıdaki vergi ve diğer yükümlülük türlerinden hangisinde meydana gelecek değişiklik yatırım kararlarınızı daha çok etkiler?(En çok etkili olacağını düşündüğünüz yükümlülük 1 olmak üzere sıralama yapınız)

Vergi ve Yükümlülükler	Seçim (1-8)	Vergi ve Yükümlülükler	Seçim (1-8)
Kar Payı Vergileri(Temettü)		Özel Tüketim Vergisi	
Ücret Stopajı		Dış Ticaretten Alınan Vergiler	
Kurumlar Vergisi		Sosyal Güvenlik Kesintileri	
Katma Değer Vergisi		Diğer	

EK 2 – ANKET (İNGİLİZCE)

Survey to be used in the Doctoral Thesis titled “TAX COMPETITIVENESS AND THE EFFECTS OF TAX REGULATIONS ON DIRECT FOREIGN CAPITAL INVESTMENT”

1. Which sector are you operating in?

Main Sector	SELECTION (√/X)
Production	
Finance and Insurance Activities	
Trade	
Transport and Storage Services	
Energy	
Construction and Real Estate	
Other	

2. The country of your headquarter locates within the borders of which of the following?

Country / Region	SELECTION (√/X)
EU Countries	
Non-EU-Countries	
Africa	
North America	
Central and South America, Caribbean	
Near and Middle East	
Other Asian Countries	
Other	

3. How long have you been operating in Turkey?

Time Period	SELECTION(√/X)
0-1 Year	
1-5 Years	
5 Years and More	

4. Which ranges below correspond to the amount of the equity or the investment target of your company?

High	SELECTION (√/X)
1 Million Dollars and Above	
Middle	
Between \$ 300 thousand and \$ 1 Million	
Low	
\$300 thousand and Below	

5. Considering the current situation in Turkey, do you think it is appropriate to make new investments in the near future?

A -Yes	B -No	C- Unclear
--------	-------	------------

6. Which of the following options reflect your expectations for the future of the investment climate in Turkey?

	SELECTION (√/X)
a) The investment climate will be better	
b) There will be no significant change in the investment environment	
c) Investment climate will deteriorate	

7. Which factor below has the highest priority for you while investing in a country? (#1 is “the most important factor”, #5 is “the least important factor”)

FACTORS	SELECTION (1-5)
Economic Factors	
Political Factors	
Bureaucratic Factors	
Social Factors	
Tax Factors	

8. Do you think carrying your capital accumulation or investments to the "tax heaven" countries only because of the low tax rates?

A -Yes	B -No	C- Unclear
--------	-------	------------

9. Please indicate the level of importance of the factors listed below that influence your investment decisions? (please put √ / X in the boxes for your choice)

FACTORS	Important	Very Important	Important at Intermediate	Not Important	Never Important
Market Size					
Economic Development Level					
Financial Market Level of Improvement					
Labor Costs Level					
Exchange Rate / National Currency Stability					
Level of Macroeconomic Data					
Reports of International Evaluation Organizations					
Political Stability					
Lack of Law, Impartiality and Reliability					
Securing Property Rights					
Institutional Structure And Democratization Level					
General Education Level					
Corruption Level					
Ease of Doing and Starting Business					
Geographical Proximity And Ease Of Access					
Proximity to Natural Resources					
Level Of Infrastructure Development					
Historical Proximity And Commitment					
International Cohesion and Cooperation					
Tax Structure and Tax Rates					
Tax Incentives					
Tax Bureaucracy					

10. Please indicate the level of importance of the problems you face while operating in Turkey.
(#1 is “The most important problem”, #10 is “The least important problem”)

PROBLEMS	SELECTION (1-10)	PROBLEMS	SELECTION (1-10)
Issues Regarding Legal and Judicial System		Bureaucratic Issues	
Tax System and Tax Rates		Infrastructure Inadequacy	
Financing Access		Corruption and Bribery	
Qualified Labor Force Access		Political and Economic Uncertainty	
Geographical Distance and Transportation Problems		Other	

11. Please rank the tax problems affecting your investment decisions in Turkey according to the importance level(#1 is “the most important factor”, #5 is “the least important factor”)

PRIORITY	SELECTION (1-6)
High Tax Rates	
Problems with the Tax Administration	
Clarity and Applicability of Tax Legislation	
Inadequacy of Financial Support and Incentives for Investors	
Level of Tax Fines and Sanction	
Inadequacy of Policies Applied Regarding Tax Competition	

12. Preserving the current situation, do you think you will re-invest or increase your investments in Turkey in case of reducing the level of tax rates and increasing the level of tax advantages and incentives under Tax Competition?

A -Yes	B -No	C- Unclear
--------	-------	------------

13. Do you think moving any of your investments which is initially decided to be made in Turkey, to another country in the upcoming period due to economic, legal, social and tax-related factors?

A -Yes	B -No	C- Unclear
--------	-------	------------

14. What incentives are the most important to invest in a country ?(#1 is “the most important factor”, #8 is “the least important factor”)

INCENTIVES	SELECTION (1-8)
Customs Exemptions	
Credit Facility	
Land Bullion	
Investment Discount	
Corporate Tax Rate Discount	
Discount on tax burden on wages	
Low Withholding on Dividend and Profits Transfer to Home	
Discounts and Exceptions Regarding R & D, Technology Development Zones and Free Zones	

15. Which of the following changes regarding tax and other types of liabilities will affect your investment decisions more? (#1 is “the most effective liability, #8 is “the least effective liability”)

Taxes and Obligations	SELECTION (1-8)	Taxes and Obligations	SELECTION (1-8)
Profit Share Taxes (Dividend)		Special Consumption Tax	
Wage Withholding		Foreign Trade Taxes	
Corporation tax		Social Security Disruptions	
Value-added tax		Other	

ÖZGEÇMİŞ

EĞİTİM BİLGİLERİ

İLK VE ORTAOKUL: Halkalı Güneş İlköğretim Okulu (1993-2000)

LİSE: Koca Mustafa Paşa Lisesi (2001-2004)

ÜNİVERSİTE: Bolu Üniversitesi- Uluslar Arası İlişkiler Bölümü (2004-2008)

YÜKSEK LİSANS: İstanbul Üniversitesi- Mali Hukuk (2012-2014)

İŞ TECRÜBESİ

2010-2011 Stajyer Gelirler Kontrolörü-Maliye Bakanlığı

2011-2013 Vergi Müfettiş Yardımcısı-Maliye Bakanlığı

2013-2015 Vergi Müfettişi- Maliye Bakanlığı

2016- Devam Ediyor Global Danışmanlık Şirketi, Vergi Bölümü, Kurucu Ortak

YABANCI DİL BİLGİLERİ

KPDS 2009 – 84 (B Düzeyi)

YDS 2015 - 73,75 (C Düzeyi)

TOEFL 2016 – 72 (Reading: 19 Listening: 17 Speaking: 19 Writing: 17)

BİLGİSAYAR BİLGİLERİ

Microsoft Office Word - İyi derece

Microsoft Office Excel - İyi derece

Microsoft Office Power Point- İyi derece

YAYINLAR

1. MAKALELER;

- Enflasyon Düzeltmesi Ve Amortismanına Tabi Olmayan İktisadi Kıymetlerin Zararlı Satışı, Vergi Sorunları Dergisi, Ağustos, 2011
- Ciro Primi Sözleşmelerinin Damga Vergisi Karşısındaki Durumu, Vergi Sorunları Dergisi, Mayıs, 2013
- “Credit Note Ve Debit Note” Olarak Bilinen “Alacak Ve Borç Notlarının” Vergi Mevzuatımız Açısından Geçerliliği, Vergi Sorunları Dergisi, Temmuz, 2013

- Gelir Vergisi Tasarısında Yer Alan “Serbest Meslek Kazanç İstisnası” Ve Mevcut Halinden Farkları, Vergi Sorunları Dergisi, Ağustos, 2013
- Kasa Ve Stokta Ortaya Çıkan Sayım Ve Tesellüm Farklarına İlişkin Bir Değerlendirme, Vergi Sorunları Dergisi, Aralık, 2014
- Engelliler İçin Araçların İthal-Yurtiçi Alım Ve Kullanımına İlişkin Vergisel Avantajlar, Vergi Sorunları Dergisi, Nisan, 2015
- Uluslararası Vergi Rekabeti ve Türkiye’nin Durumu, Vergi Sorunları Dergisi, Temmuz, 2015
- Hedge Fonlar: Küresel Krize Etkisi ve Türkiye’deki Durumu, Vergi Sorunları Dergisi, Ağustos, 2015
- Türk Vergi Sisteminde Yer Alan Vergi Cezaları Caydırıcı Mı?, Vergi Sorunları Dergisi, Eylül, 2015
- Vergi Cezalarının Caydırıcılığını Etkileyen Bireysel Faktörler, Vergi Sorunları Dergisi, Ekim, 2015
- Vergi Cezalarının Caydırıcılığını Etkileyen İdari Faktörler, Vergi Sorunları Dergisi, Kasım, 2015
- Vergi İncelemesi Öncesinde-Esnasında-Sonrasında Mükellef Hakları, Vergi Sorunları Dergisi, Şubat, 2016
- Vergi Denetimi, Vergi Ceza Tutarları Ve Kayıt Dışı Ekonominin Vergi Cezalarının Caydırıcılığına Etkisi, Vergi Sorunları Dergisi, Mart, 2016
- Vergi Affı Ve Uzlaşma Müessesesinin Vergi Cezalarının Caydırıcılığına Etkisi, Vergi Sorunları Dergisi, Mayıs, 2016
- Vergi Uyuşmazlıklarında İdari Çözüm Yöntemleri: Pişmanlık Ve Cezalarda İndirim, Vergi Sorunları Dergisi, Haziran, 2016

2. TEZLER

- “Vergi Cezalarının Caydırıcılığı”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Mali Hukuk Bölümü, İstanbul, 2014